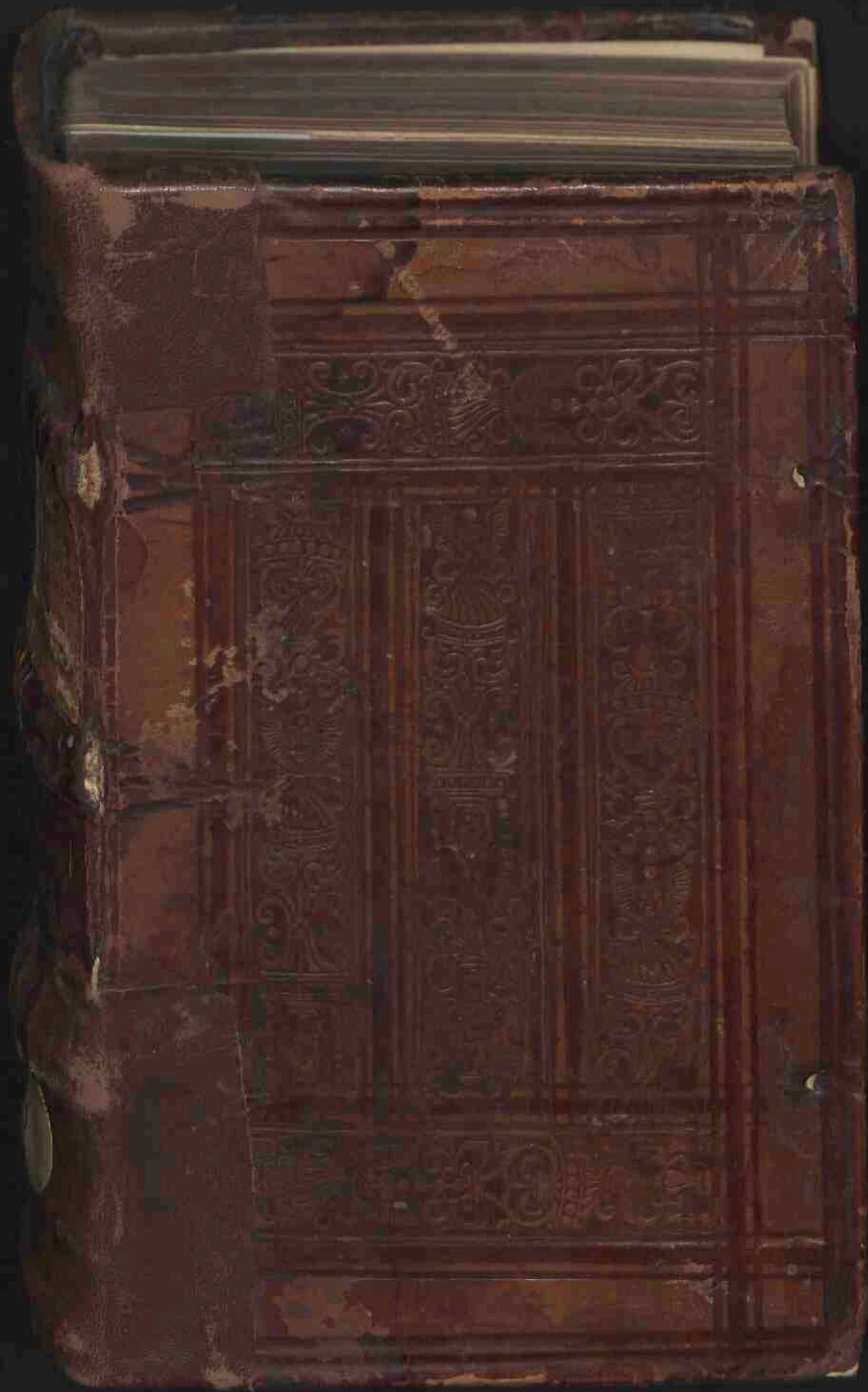

Gerardi Bucoldiani De inventione et amplificatione oratoria, seu usu locorum, libri tres : Epitome in rhetoricam Ciceronis utranque

<https://hdl.handle.net/1874/399742>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

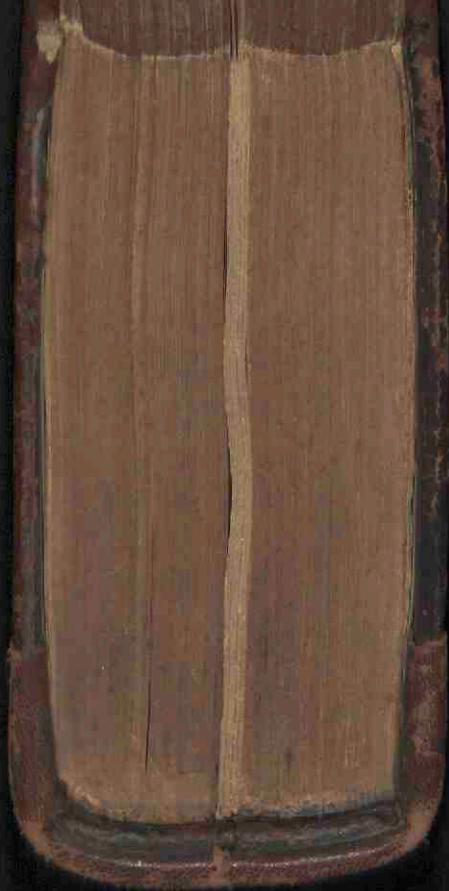
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

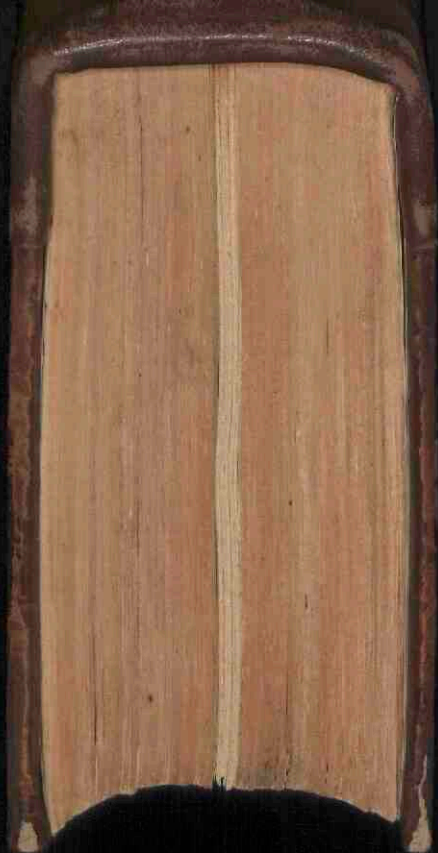
B. U. C. OLIVIA ANTIQ. S.
de invenc. & Ampliif. Oratoria
C. CENESIN Rhetor. Ciceronis.
P. MOSELLANI Programmatica
I. CAESARII Rhetorica.
MELANCHTHONIS Rhetorica.

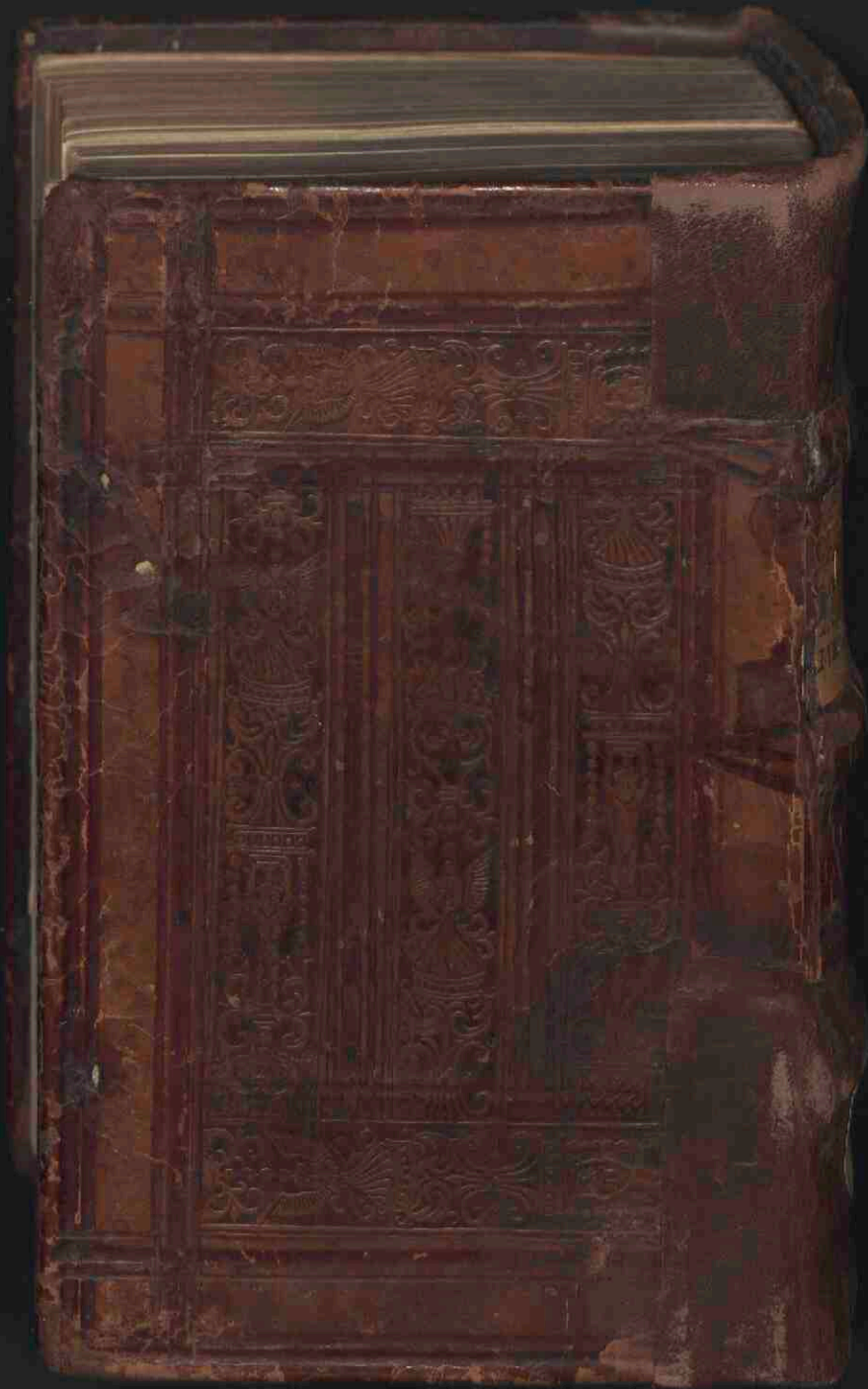
B. oct.
53

1711

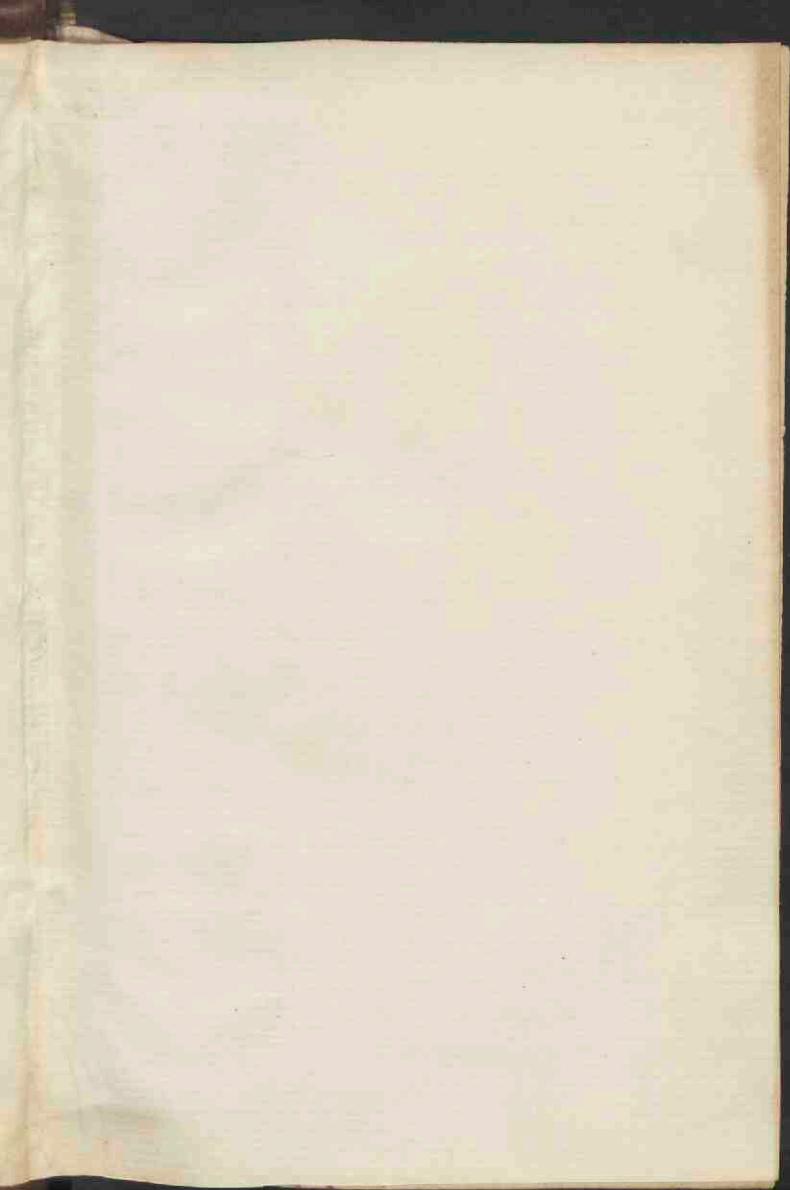

Miscellanea Litt eraria

Octavo nº. 53.

B. oct.
53

...malice... etiam...

prima pollicetur etiam electis.

Domine in noctem quatuor

Proclama: et filij eius altissimi Sed
dne iubens diligite inimicos
vros. et bene facite eis et misericordiam

no 227. t.t.

N 107 a

8
GERARDI

BVCOLDIANI DE INVENTIO-
NE, ET AMPLIFICATIO-
ne Oratoria: seu Vsu loco-
rum, Libri tres.

EPITOME IN RHETORICAM
Ciceronis utranque. Autore
Conrado Celte.

PROGYMNASMATA PETRI
Mosellani in priuatum discipulorum
suorum usum comparata.

Adamo Bruzelii

EORVM PERME OMNIUM,
que Rhetores in orationem uenire
adserunt ex Cicerone Index.

DRAGMATA LOCORVM TAM
Rhetoricorum, quam Dialecticorum, ex opti-
mis quibusq; Autoribus depromptis. Autore
Christophero Hegendorphino.

ARGENTORATI ANNO

M. D. XXXIII.

**Primo libro Dialecticorum Rhetorumq;
communes loci explicantur.**

**Secundo, quæ ex locis inueniendi, & am-
plificandi ratio sit in genere
demonstratiuo.**

**Tertio, ut ex locis inueniendum, & ad fir-
dem motumq; animorum amplifi-
candum sit, in genere
deliberatiuo.**

Capitalia librorum post Prologum ponuntur.

ARGVMENTVM

M. D. XXXIII.

AMPLISSIMO PRINCIPIQVE VIRO

inchyta Bononiensis Reipub. Præsidi gra-

uissimo Francisco Guicciardino,

Gerardus Bucoldianus

S. P. D.

QUANTO VAM non iniqui ijs esse ho-
spitibus soleamus, qui, undecunq; gen-
tium ueniant, nos sibi uel qualicumque
munusculo conciliare student, quod na-
tura affert, ut bene uolentibus nobis ut
cissim faueamus, me tamen hospitem, hos scriptos à me de
Inuentione & Amplificatione oratoria libros pluribus
communicaturum, nescio quis de hominũ iudicijs timor
inuasit: ut quos studiosos iuuandi, mihiq; demerendi stu-
dio impulsus conscripserim, & dere nunc, atq; in lucem
dare formidem. Itaq; plurimum in hoc posuium esse ra-
tus, si is, cui primum offeram, dedicemq;, non modo di-
gnitate, sed & eruditione iudicioq; excellat: ut si quid
meum hunc laborem studiosæ iuuentuti profuturum pu-
tet, non modò timidum sua autoritate protegat, sed &
animo metum de hominum iudicijs omnem eximat. Qua-
re equidem, dum oculos circumferens hunc quaero, plures
quidem Heroes summo dignitatis splendore florentissi-
mos cerno: qui uerò summis Fortune bonis plurimarũ,
maximarumq; artium cognitionem, ceteraq; animi pul-

EPISTOLA

cherrima bona adiunxerat, unus uisus es Princeps pru-
 dentissime, qui ceteros omnes multis passibus præcurris.
 Neq; enim insigni modò utriusq; linguæ, minimeq; uulga-
 ri cognitione, quod in Principe uiro rarissimū est, te præ-
 ditum agnoscimus, sed & eundem te Iureconsultum ex-
 pertissimum, historiarum scientissimum, Oratorem uerò
 maximeq; insignem cum ceteris multis, præclarisq; pru-
 dentie, iustitiæ, fortitudinis, modestiæ, humanitatisq; uir-
 tutibus ornatum planè admiramur. Atq; his tot tantisq;
 ingenij, animiq; dotibus fretus, maximis in rebus pruden-
 ter, dextreq; gerendis, ea etiam felicitate semper es co-
 gnitus, ut cū humana consilia Fortune telis obnoxia esse
 intelligantur, tibi hæc cessisse, atq; in te, quasi nimis muni-
 tum a^{to} fuisse uideatur. Itaq; cum te ad res bene ge-
 rendas natura fecerit, humanitatis studia instruxerint,
 ratio exercuerit, & ipsa Fortuna sola in te hostis uideri,
 suamq; prudentibus tuis inceptis consilijsq; felicitatem
 denegare noluit. Quapropter summis his spectatis in te
 bonis sapientissimi, maximiq; Pontifices Romani Leo &
 Clemens, non pace modò in recte administrandis prima-
 rijs Ecclesiæ ciuitatibus, atq; prouincijs, multis abhinc
 annis felicissime tua usi sunt opera, sed & difficillimis il-
 lis belli temporibus, quibus hominum temporumq; uitio,
 potentissimos in Reges arma sumere sunt coacti: ubi te
 semper in ducendis exercitibus, rebusq; fortiter geren-
 dis, primum consilij atq; autoritatis locum obtinere uo-
 lucrunt

N V N C V P A T O R I A .

luerunt. Itaq; cum pace gubernandi dexteritate, nõ uni-
 us modo Reipub. sed totius prouinciæ splendor atq; or-
 namentum, bello autem idem ipse rem fortiter gerendo,
 recteq; in futurum consulendo, ad frangendos, declinan-
 dosq; hostium impetus quasi propugnaculum, firmamen-
 tumq; esse uideare, non mirandum, si Clemens Pontifex
 Maximus proximis his annis, nouo planè exemplo te, cū
 sacerdotalibus infulis id munus debeatur, ad nobilissimæ,
 potentissimæq; urbis Bononiensis gubernacula constitu-
 erit: quibus acceptis, sic te geris, ut quamuis maximam,
 tranquillissimam tamen, optimeq; constitutam Rempub-
 teneas. Ita enim pro tua prudentia longius in futurũ pro-
 spicis, & nocitura declinas, ita quæ adsunt præsentia iu-
 ste fortiter, temperanterq; administras, ut consilia quidẽ
 tua, summamq; prudentiam admirari, facta autẽ omnia
 laudare uel inimici cogantur. Neq; enim tuo in imperio
 ulla uolentia, tyrannisq;, sed æquitas, clementiaq;: non
 fastus, & cuiusquam contemptus, sed humanitate, facilitateq;
 moderata grauitas: non deniq; ullius rei negligenti-
 a, sed summa uigilantia, diligentiaq; conspicitur. Quæ
 re his tot, tantisq; animi tui bonis summo Pontifici sæpi-
 us cognitis atq; perspectis, non contentus te, quanquam
 potentissimam, pulcherrimamq; hanc Bononiensem uni-
 cam tamen Rempublicam felicissime administrare, sed et
 ad se uocatum, cum aliàs sæpiissime magnis de momentis,
 tum hac tempestate, dum nunc pro salute Reipub. Chri-

EPISTOLA

stianæ cum Carolo Cesare, nunc maximis de rebus cum
 Gallorum Rege consultat, præcipuum in consilium adhi-
 bet: ubi, quo plus cæteris præstas, meliorq; es, hoc te ma-
 gis de rebus humanis bene mereri, tuæ prudentiæ est, pos-
 se, iustitiæ uero etiam uelle. Iam uero cum & nobilissi-
 mum hic Bononiæ gymnasium, à Theodosio optimo Im-
 peratore maximis ad id datis uectigalibus eo consilio sit
 institutum, ut hic eruditi in reliquam totam Europam mit-
 terentur, qui religionem, Rerumque pub. statum recte
 conseruarent gaudet iuuentus, te Urbis, suiq; gymnasij
 gubernatorem, rectoremq; contigisse, quem de literis,
 rectisq; studijs optime iudicare, & bene consultum uel-
 le intelligunt. Magnum profecto, & sanctum huius Vr-
 bis apud exterarum gentes omnes nomē est: quod suos huc
 mittant, hinc repetant, per quos diuina, humanaq; om-
 nia recte conseruari posse confidunt. Itaq; si quid hic for-
 te lapsum sit, ex omnium uotis feceris, si cum munificen-
 tissimo Senaturus sum erigas, atq; confirmes. Nulla pro-
 fecto res est, cum honestior, tum rebus humanis magis ne-
 cessaria, quam ut literarum studia, quibus neglectis ob-
 brutescendum est, rectissime conseruentur. Videt hoc &
 Veneti prudentissimi homines: qui liberalissimis datis
 stipendijs, iuuentutis studijs optime Patuij consulunt.
 cum igitur te Princeps humanissime, & dignitate excel-
 lentissimum, & eruditione, pulcherrimisq; animi bonis
 ornatisimum, inter cæteros coryphæum esse intelligam,
 hos

N V N C V P A T O R I A :

hos à me hic Bononiæ scriptos de inuentione, & amplifi-
 catione Oratoria libros, quod à me primum, qualecunq;
 sit, tractatum argumentum est, tuæ amplitudini offero
 dedicoq; : ut si quid pro tuo iudicio, quod exactissima
 est, studiosis profuturos putes, de hominum iudicijs sol-
 citum me tua autoritate protegas : sin minus, meæ tibi
 in studiosos uoluntatis testimonium existant. Feci

mus autem qualia hospes potuit, cui nec ma-
 gna librorum comes esse supellex,

nec honor, præmium ue solet

quæ magnas res agenti

bus, multumq;

defatigatis

addere

calcariaso-

lent : quæ si proba

buntur, maiora aliquando

nobis molienda erunt : sin minus

argumento erunt, rectis me

studijs bene proffe-

ctum uoluisse.

Vale.

Bononiæ Calendis Ianuarij.

M. D. XXXIII.

PROLOGVS.

VM omnium animantium solus ho-
mo, rationis, doctrinaeque; capax, lite-
rarum beneficio, non modo animi sen-
sa stylo mandat, aliorumque; uicissim le-
gendo intelligat, sed & de rebus diui-
nis humanisque; recte iudicet, eos pro-
fecto, ut de rebus humanis optime meritos, semper ma-
gni putauit, qui hanc in animis hominum literariam indu-
striam scriptis suis, uel qualibuscumque; auerunt, conserua-
runtque; Nam cum educare foetum, querere uictum, decli-
nare mala, sequi bona, aliaque; id genus multa, ipsa nobis
natura cum brutis animantibus communia esse uoluisset,
sola est literarum cognitio, quae res diuinas humanasque;
complexa fouet, conseruatque; : qua qui animum excolue-
runt, non secus rudibus prestare hominibus, quam ipsi
subinde brutis antecellere, suo iure creduntur. Ceterum
in dandis, cum & aliarum artium, tum maxime rhetori-
ces praecipis, tot, tantiq; diligentes extiterunt, ut qui post
hos ad scribendum se contulerunt, quia nihil ferè, nisi in-
de sumptum, aliena subinde fide traderent, partim consi-
lio, quod compendio suo uiam iuuentuti sternere ad ipsos
auctores uoluerunt, partim solo iuuandi studio, uolunta-
teque; potius, quam ipsa opera, laudem meruisse uidentur.
Itaque; omnem haecenus operam in docendo collocans, aut
interpretandis, aut scholijs utcumque; illustrandis classicis
auctoribus, quos potui, iuuu: tenuissimamque; hunc cursum lu-
benter

P R O L O G V S.

benter, nisi iuuandi studio impulsus, ea me allaturum in
 presentia putarē, quæ nō tam ab alijs ex professo tradita
 uiderem, quā profutura quidem, si quis recte tractet,
 intelligerem. Utinam onus hoc, quod in humeros grauissi-
 mum suscepi, tam ad finem perferre possē, quā mul-
 tos iuuare ex animo cuperem. Quod si ex uoto minus
 succedit, hic tamen, qualiscunq; meus labor, argumento
 erit, humanitatis studijs ex animo me bene consultum uo-
 luisse. Scripturus igitur de locis, & quæ sit ex his, in uno
 quoq; caussarum, seu potius rhetorices genere inuenien-
 di, amplificandiq; ratio: ostensurusq;, ex paucis numero
 locis, omnia ad faciendam fidem, amplificandū, affectusq;
 mouendos, deniq; ad omnem orationis ornatum, uene-
 resq; trahi. Quod dum ago, & apparebit, qui quibus in
 rhetorices generibus autores uersantes, alij simul ad fi-
 dem, exornandūq;, ut rhetores, alij ad delectandū mo-
 do, amplificandūq;, ut heroici uates, historiciq;, ex pau-
 cis admodum, iisdemq; ex locis omnia duxerint. Atq; hic
 quidem inuitus de Inuentione scribo, quam à multis, cla-
 risq; autoribus traditam uideo. Verum cum ita natura
 comparatum sit, ut iisdem ex locis, & ad fidem, & ad am-
 plicandum ducantur omnia, licebit mihi omnium pace,
 ea coniuncta tradere, quæ natura iuncta, seiungi nulla ra-
 tione possunt: in quo tamen & operam dabo, ut quantā
 poterō, & his rebus lucem adferam. Primum igitur lo-
 cos explicandos sumo: deinde horum usum in unoquoq;

P R O L O G V S.

*rhetorices genere trado. Quam autem non modò iuciu-
 dum studioso, sed & maxime necessarium sit, uidere in
 classicis autoribus, atq; adeò in omni genere scriptorum
 rerum tam diuinarum, quàm humanarum, quæ ad pro-
 bandum, quæ ad delectandum solum dirigantur, quid
 splendide: copiosèq; sit dictũ, quid cõtra breuiter, atq; ie-
 iune: & cũ tria sint dicēdi genera, q̄ sublimi illo, omniq;
 amplificandi ratione sint usi, qui mediocri, qui demũ hu-
 mili, subtiliq; quotidiano sermone proximo, quis Deũ im-
 mortalem tam nullius iudicij, qui non uideat? Siquidem
 cũ necessum sit, quicumq; feliciter in studijs literarũ uer-
 sari, fructũq; aliquẽ demũ ferre uolet, rectissime ut de au-
 toribus iudicet, optimeq; imitetur: is profecto toto cœlo
 errat, omnemq; ludit operã, qui, cũ nihil horum in auto-
 ribus aliena præsertim lingua loquutus spectet, recte ta-
 men se iudicaturũ, imitaturumq; putet: non hercle secus,
 q̄ si quis rudis colorũ, rationumq; omniũ ducendi lineas,
 uisa probe depicta imagine, simile statim corpus penicil-
 lo adumbrandum temerè suscipiat. Equidẽ hic, dum dili-
 gentius apud animũ expendo, in primis in autoribus hæc
 esse spectanda, neminem, tam Græcorũ, q̄ Latinorũ, imò
 ne eorũ quidẽ, qui in Poetas, historicosq; cõmentarios cõdi-
 derũt, aut obiter indicasse, aut ex professo tradidisse, mi-
 rari potius diu, q̄ certã causam reddere, mihi posse uide-
 or. Iam uerò uates ipsos heroicis, historicosq; insignio-
 res, omni genere eloquentiæ usos, omnibusq; modis rhe-
 toricatos*

PROLOGVS.

toricatos esse, quis negabit? quantum ijs Cicero? quantum Fabius tribuit? qui futuro Rhetori, ab Homero & Vergilio incipiendum esse præcipit, ut ijs, qui in omni genere eloquentiæ clarissimi existant: quantum, cū Græcis multis historiographis, tū ex nostris Liviō, & Sallustio? illum copiosum, hūc breuē esse: illū lactea eloquentiæ fonte manantem supra quā dici potest eloquentē, hunc mirabili uelocitate, quæ uoluit breuissime explicantē. Quæ cū ita esse summi ipsi Rhetores scriptū reliquerint, nullamquē tamē in ijs amplificandi uiam indicārint, me multū admirantē, causamquē indagantē, ipsa demū eō deducit ratio, ut credam illos, qui cōmentaria in autores scripserūt, ea modō, quæ ad grammaticen, rerumquē sententiā pertinerent, explicanda sumpsisse: cætera ab Oratoribus petenda esse uoluisse. Oratores uerò, circa ciuiles solū questiones occupatos, locorū usum, amplificandiquē rationē, cæteris in autoribus ostendere, sui muneris esse nō putasse. Quamquē interim minime nego, dari posse, qui diligenter introspectis Rhetorū scriptis, hanc in Poëtis, historicisquē, amplificationē, quibusquē ex locis petita copia sit, uideant: uerū id, ut leuiter dicā, nō segnis erit ingenij, nec cuiusuis letoris. Quæ cū ita sint, quo rectius de aliorum scriptis iudicemus, nostrumquē stylū exerceamus, ostendā in singulis rhetorices generibus, grauissimisquē autoribus, omnia ex paucis numero locis ad fidem, amplificandū, motusquē animorū, deniq; ad omnē ornatū, quo incrementū capit

PROLOGVS.

oratio, quas figuras uocant, petita esse. Equidem non tantum meis hic uiribus tribuo, ut nō sentiam grauissimū me onus in humeros suscepisse: intelligamq; undecunq; doctissimos, eloquentissimosq; huius seculi homines, felicissime quidem hanc rem tractare potuisse: meoq; labori cōsuluisse: quos cū grauiora forte occupatos teneant, uicē certe meū hic multos iuuandi, demerendiq; studiū, ut hūc laborem subierim. Siquidem nō me fugit, pauciores, qui studia sequuntur, in ijs recte uersari: alios, & hos quidē haud parū multos, quia nihil huiusmodi per se spectare in autoribus possunt, nec à professoribus suis accipiunt, male collocare bonas horas: alios, qui iā feliciores erūt, nonnulla quidem audire, sed ita, ut tenebras sibi magis offundi, quā lucem admoueri putent. Itaq; horū studijs, ut quantum in meis uiribus positum esset consulerem, si multq; meis auditoribus, quos in Germania reliqui, quo in praesentia possem absens gratificarer, huc sum progressus: remq; perdifficilem, & mihi quidem non necessariam, tractandam suscepi. Quod si doctioribus hic minus satisfecisse uidebor, Mercurium sibi à me adhuc rudem, & utcunq; figuratum, propositum esse ad expoliendum putabunt: ceterorum, iudicij uicio, animiq; morbo laborantium calumniam, non plus apud me ualuisse ad deterrendum, quā candidorum, studiosorumq; profectū ad suscipiendum, uideri uolui.

FINIS.

Vnde

CAPITA PRIMI LIBRI.

Vnde tria rhetorices genera cadant, & cur ita uocentur.	pagina 1
Omnia ad fidem amplificandumq; in unoquoq; genere ex locis peti.	pag. 4
Locorum diuifio in internos & circumstantes.	7
Internorum locorum explicatio.	8
Exactior definitionis expositio que per omnes locos ducitur.	10
Loci à partibus explicatio.	14
Loci ab etymologia uocabuli explicatio.	18
Que per metaphoram definiendi ratio.	ibid.
Deducitur per reliquos omnes locos definitio.	20
Locorum qui proxime rem circumstant, & primum loci à coniugatis explicatio.	25
Locorum à genere & specie expositio.	26
Similitudinis & difsimilitudinis explicatio.	27
Contrariorum explicatio.	32
Adiunctorum explicatio.	ibid.
Testimoniorum explicatio.	35
Antecedentium, consequentium, repugnantiumq; explicatio, que per omnes ducuntur locos.	37
Caufarum & euentorum explicatio.	41
Comparisonis expositio.	43
Omnes ad unum locum unde manant referri posse, & cur diuerfa nomina sumant.	47
Quid genus demonstratiuum, & que huius cum cæteris cognatio fit.	49

CAPITA SECVNDI LIBRI.

Certa laudari seu uituperari oportere.	50
Res omnes generis quæ cernatur tangantur ue seu intel- lectu comprehendantur laudari aut uituperari.	51
Qui hoc in genere autores uersentur.	52
Quæ laudari oporteat uituperariue, ex uno adiuncto= rum loco sumi.	59
Quæ ab adiunctis inuenta cæteris ex locis amplificandi ratio sit: & primum in hominis encomio patrie laus per locos ducitur.	61
Diuisio studiorum factorumq; patrie in sua uirtutum ge- nera	64
Primum prudentiæ factum per locos ducitur.	68
Secundum prudentiæ factum ex locis amplificatur.	72
Tertium & postremum prudentiæ factum.	75
Genus hominis ut ex locis sit extendendum.	75
Parentum laus per locos ducitur.	76
Laus hominis à fortunis per locos ducitur,	80
Quæ corporis bona in homine ex locis amplificandi ra- tio sit.	81
Quæ ratio animi bona ex locis amplificandi.	84
Vt ea ex locis agenda, quæ post mortē acciderunt.	87
Eadē quæ laudandi et uituperandi hominis ratio.	90
Quæ urbes ex locis copiose laudandi ratio.	90
Vrbis laus à conditore, per locos ducitur.	91
Vrbis laus ab ijs, quæ huic simul tempore coniuncta, & primū ab æris temperie per locos ducitur.	94
	Laus

CAPITA SECVNDI LIBRI

Laus urbis ab agris, fluminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsiq; ciuibus, per locos ducitur.	97
Quæ facta ex locis copiose laudandi sit ratio.	99
Exemplū facta ex locis amplificandi apud Ciceronē.	104
Exemplum res ex locis amplificandi apud T. Lium historicum, breuiterq; easdem explicandi.	105
Nullis non ex locis heroicis uates augere.	110
Eadem uituperandi quæ laudandi ratio.	112
De dispositione ipsoq; exordio & unde locorum sumatur.	112
De narratione, & cur Homerus & Maro à fine narrare cœperunt.	121
De confirmatione & epilogo.	122
De eloquutione seu exornatione.	123
De perspicuitate ipsaq; periodo.	124
De numeris & pedibus in oratione seruandis.	118
De figuris quæ duo in genera uerborum & sententiarū sparguntur.	132
De uerborum figuris.	133
De figuris sententiarum, quibusq; ex locis cadant.	138
Quid loci communes, & unde cadant.	148
Quid affectus, quot genera, & unde ducatur.	152
De tribus dicendi generibus: & qui quo in genere autores uersentur.	158
De actione & memoria.	162
Quid genus suasoriū, et q hoc in genere uersantur.	165

CAPITA LIBRI TERTII.

Diuisio & explicatio eorum quæ suaderi seu contra dis- suaderi oporteat.	166
Quæ suadentur aut dissuadentur ab adiunctis quidem non male, sed potius à causarum & euentorum loco sumi posse.	169
Quæ ab adiunctis seu causis inuenta, ad maiorem ani- morum motum cæteris ex locis amplificandi sit ratio: & primum honestum per locos ducitur.	172
Vtilia ut ex locis extendantur.	179
Necessarium ut per locos ducendum.	180
Possibilitas ut ex locis sit amplificanda.	182
Exemplum copiose ex locis suadendi apud Ciceronem pro lege Manilia.	183
Exemplum ut in petendo ex locis sit amplificandum, to- tâq; apud Ouidium Penelopes epistola, quibus ex lo- cis sit sumpta.	192
Exemplum copiose ex locis dissuadendi apud Titum Liuium.	201
De dispositione & exordio.	213
De narratione, & propositione: & quibus illa sumatur ex locis.	214
De confirmatione.	215
De epilogo.	216
De eloquutione seu exornatione.	ibid.

FINIS.

Gerardi

GERARDI

BVKOLDIANI DE INVENTIONE
ET AMPLIFICATIONE
ORATORIA

LIB. I.

VNDE TRIA RHETORICES GE-
nera cadant, & cur ita uocentur.

CAP. I.

ERVM IGITVR OMNIVM
de quibus copiose, breuitérue dicturi
scripturiue sumus, aut præteritum,
aut instans, aut futurũ est tempus: un-
de tria caussarum, seu potius rhetori-
ces genera cadunt. Nam ea quæ præ-
terierunt, atq; instans, modò laudamus, modò uitupera-
mus: unde ab ipsa laude, genus Laudatiuum, seu Demon-
stratiuum dicitur. Quæ uero futura sunt, cupimusq; seu
nolumus fieri, suademus, aut dissuademus: unde genus
hoc Suasorium uocatur. Rursum sæpenumero in iudicio
& ipsa præterita iam accusamus, iam defendimus: terti-
umq; id genus Iudiciale nominatur: ubi ea, quæ fieri non
oportuerat, facta criminamur. Verum ne hoc cum super-
riori genere misceatur, ubi quæ hic accusari, laudari præ-
terita diximus, discernenda hæc diligentius erunt. Præ-

terita igitur omnia, aut certa sunt, aut controuersa, dubiaq;: illa pro cuiusq; arbitrio, interim laudantur, interim uituperantur, hæc iudicū sententijs dijudicanda committuntur. *Quæ* cum ita sint, perspicuum est, tria esse diuersa rhetorices genera, in quibus certe singulis tota uersatur rhetorica. Atqui Ciceronem, & hunc secutum Fabium rhetorū maximos, hæc tria caussarū potius, quàm rhetorices genera uocasse, remq; latissime patentē, tam paruis circumscripsisse terminis, hoc magis miror, quòd hos ipsos, omnia, de quibus dici possit, intra horum triū generum complexum uenire, ipsumq; oratorem de rebus omnibus copiose, splendideq; dicere posse, affirmarint. Quàm uero alterum late pateat, alterum angustis notatum sit sinibus, ut omnino eluceat, quid ipso caussarū nomine acceperint, debeatq;, indicandum est. Putarunt multi oratorem nulla de re, nisi de qua quæreretur, dicere posse. *Questionum* uero duo esse genera, passim & Cicero scriptum reliquit: alterum infinitum, nullis personarum, locorum, temporūue circumstantijs notatū, quod Græci $\theta\epsilon\sigma\iota\pi$, ipse *Propositum*, & *Consultationem* uocauit: alterum rebus, personis, temporibusq; finitū, *Causam*, & *Controuersiam* appellauit: illi $\nu\pi\acute{o}\theta\epsilon\sigma\iota\pi$. *Constituit* igitur tria hæc genera in questionibus, & quidem definitis: uoluitq; caussarū genera, hoc est, definitarum questionum, dici: quod ipsum cum in *Topicis*, tum ad *Quintum* fratrem perspicuè docet. Iam uero cum in con-

fesso

fesso sit, omnia in hæc tria incidere, sintq; duo questionū genera, cur non tam consultationum, quam caussarū dicenda sunt genera? Quòd si hic respōdatur, ἢ πῶθ' εἰπὲς εἰσὶν complecti, ut species genus, quod omnino negari non potest, tamen extra controuersia est, in infinitis quæstionibus, totam ita sæpenumero uersari orationē, ut ad certarum personarum rerūue complexum non descendatur. Nisi uero quis non putet iustitiam, innocentiam, modestiam, aliasq; id genus uirtutes, summis laudibus recte uchi posse, quin, quorū uirtutes, uitiāue sint notetur. Quid? ne caussarum quidem, & iuxta consultationum, quod est, tam definitarum, quam infinitarum questionū hæc genera recte dicas. An non uel Ciceronis, Fabijq; testimonio, multis de rebus dicit orator, quæ quæstionem omnino habent nullam? An non certorum hominum per spectas uirtutes, cognitaq; præclare facta, tum urbū certarum, portuum locorumq; diuulgatam celebritatem citra quæstionem, omnemq; controuersiam, copiosa, splendidaq; oratione extollam? Neq; enim laus ferè contentionem habere solet. Itaq; Menander rhetor, cuius de partitione rerum laudabilium in genere demonstratiuo scriptū extat, quas oratores laudes adpellassent, ciuiliū certaminū conflictū potius esse putandum, his uerbis disputat ὅς δ' ἐπιδεδίξας λόγων πολιτικῶν οἰσοῦσαι καὶ λόγους μὲνοι ποιῶντες, μελέτην ἀγώνων εἶναι φασίμεν, οὐκ ἐπὶ δ' ἄξιον, Cum igitur nostris, Græcisq; concedenti-

bus, multa sunt ijs in generibus, quæ questionem nullam habent, hæc tria, non caussarum, sed potius rhetorices genera cū Aristotele uocemus. Is enim ijs in libris quos ex professo hac ipsa de re conscripsit, tria hæc, ἐπιδ' φηκὸν, συμμελλουμένων, δ' ἀκωνικὸν nō caussarū, sed φηκτορικῆς γένου καὶ: quod tribus in ijs, ipsa certe uersaretur rhetorica. Quod ut magis probē, ijs ipsis quas dixi causis adducor. Quare cū summo uiro, cōtra summos sentiens, hæc admonēda, liberaq; iudicaturis in medio ponenda putauī: ut pro suo quisq; arbitrio, quemadmodū uellet appellaret. Equidem ne rerum uis ipso nomine uergeretur, mei hic officij esse duxi, quid mihi uideretur, alijsq; placuisset, non dissumulare. Patiar sanē, cum præsertim et Græci hic sibi non consent, atq; hæc tria interim πολυδαιμόνιων λόγων genera uocent, nostros hic defendi: nec ita male caussarum genera appellasse: quod rhetorum olim ingenia, in ciuilibus causis, cōtentionibusq; uel solis propemodum desudarint: modō intelligamus, latius hæc patere, nullamq; sepe questionem habere.

OMNIA AD FIDEM AMPLIFICANDUMq; in unoquoq; genere ex locis peti. CAP. II.

Cum igitur præterita, instantia, futurāq; atq; adeo omnia in hæc tria rhetorices genera incidāt, sintq; generales quidam, communesq; dialecticorum, rhetorumq; loci in quouis genere dicturis, scripturisue argu-
menta,

menta, rerumq; copiam administrantes, cognito genere,
 nostriq; consilij scopo, quem primum spectandum esse,
 ipsa nobis ratio prescribit, ipsis ex locis ad fidem, copi-
 amq; orationis inueniendum est. Inuenienda autem sunt,
 & res, & uerba. Verū in rebus proprie inuenire, in uer-
 bis eloqui dicitur. Nam res, nescio quo pacto & uerborū
 suppellectilem secum ferant: & quasi in se inclusam offe-
 rant. Quare de rerum inuentione, de quibus proprie in-
 uenire dicitur, dicendum est: quod ad uerba attinet, quæ
 non tam rerum copiam suppeditant, quàm ipsam signifi-
 cant, suo loco dicemus. Cum igitur generales quidam lo-
 ci, dialecticorum disputationibus, rhetoricesq; generibus
 omnibus seruiant, de ijs primum dicendum: ut appareat,
 quæ singulis in generibus, classicorumq; autorū scriptis,
 siue ad fidem posita sint, siue ad amplificandum, delectan-
 dumq; siue deniq; ad motum animorū, ornatūque, quo
 corpus orationis augeatur, hinc sumpta esse, & huc re-
 ferri posse. Utinam hic natura rerum pateretur, ut rem,
 quod pictores faciunt, ob oculos ponere possem, & non
 animorum profundis cogitationibus, sensibusq; seruire.
 Nam aut nulla ars est, aut hæc certe ars, præceptaq; ma-
 xime putanda. Quid enim magis admirabile, magis hu-
 manum propemodum excedat captum, quàm paucis nu-
 mero locis, quasi à natura datis sedibus, uniuersas res, de
 quibus dici, scribi, cogitari deniq; possit contineri? Hinc
 dialecticos ductis argumentis uel inuitis fidem facere:

hinc oratores sumptis rerum ponderibus copiosa splendidaq; oratione, nunc uolentes ducere, nunc nolentes, repugnantesq;, in suam sententiam pertrahere: hinc poetas, ducta rerum ad amplificandum copia, non tam narrare, quam res quasi ob oculos depictas dare, omnibusq; modis delectare: hinc historicos sumere, quo inter exponendum res gestas ita augeant, illustrentq; omnia, ut uariè lectoris animum afficiant, pascantq;: deniq; omnes omnis generis autores, omnia his locis acceptū referre? Hæc autem uidere, quanta res est? quam ad iudicandum imitandumq; necessaria, non in generalibus modò illis linguis, Græca, Latinaq;, studijsq; grauioribus, sed uernacula nostra dicturis plura aut scripturis? Vbi cunq; cum perpetua, longioreq; oratione utendum est, siue concionator nunc in diuorum laudem diutius, nunc ad fidem faciendam probabilius plura sis dicturus: siue senator, et ad multitudinem mouendam dicturus orator ueneris, ijs rebus instructus si accedas, quod uoles feliciter efficies. Quòd si plerosq; uidemus, uel in uernacula sua lingua, quòd hæc ignorant, male suum obire munus, cui dubium esse possit, eos omnem lusuros operam, qui cum nihil horum ne à limine quidem salutarint, in alienis tamen linguis, magniq; nominis autoribus, recte se uersaturos credant? Cæterum ut locorum saltem nomina, numerumq; scire parum est, ita horū usum nosse, omniaq; hinc, nunc ad fidē, nunc ad amplificandū, exornandūq;

certam

certam sumendirationem tenere, id ipsumq; in diuersis rerum scriptoribus spectare, meo quidem iudicio magni putanda res est. In quo equidem, quantum in meis positum est uiribus, enitar sedulo, ut explicatiora pluraq; tradendo, studiosos mihi demerear. Sequar porro in tradendis locis Ciceronem: quod hunc potissimum iudicio in imitandis Græcis usum, breuissimè omnes, multis in locis, non tam ferè explicasse, quam enumerasse intelligo: tantum abest, ut amplificandirationem in omnibus rhetoricis generibus, diuersisq; autoribus hinc petendam esse docuerit. Quin etiam dedita opera, nihil nonnullorum exemplo aut mutando, aut addendo, iisdem quibus ille, nominibus utar. Siquidem usitatis uerbis, generatimq; hæc tradenda sunt: quod certe per species ire, natura rerum minime patiatur: quod qui facere cœperunt, Fabij iudicio duo simul mala incurrerunt, ut & nimium dicerent, nec tamen totum. Verum quod ad me attinet, ita tamè hic me geram, ut nec Ciceronis, aut ullius mihi autoritas magis præscripsisse, ac ipsa rerum natura uideatur.

LOCORVM DIVISIO IN INTER-
nos & circumstantes. CAP. III.

LOcorum igitur, qui sedes sunt argumentorum, argumenta uero, probabilia inuenta, ad faciendum si dem, alij in ea ipsa re, de qua agitur, hærent, fixiq; sunt: alij circa hanc sunt, proximeq; quasi circumstant: ut quibus ea desident, latentq;, quæ eam ipsam ad rem, de qua

agitur, quodammodo sunt affecta. In ipsa re inclusi loci sunt, definitio totius, partium enumeratio, uerbi notatio, quæ à Grecis ἐτυμολογία dicitur. Qui circa rem sunt, proximeq; hanc circumstant, sunt cōiugata, genus, species, quam formam Cicero dicere mauult, similitudo, dissimilitudo, contrarium, adiuncta, quibus testimonia item subijcio, antecedentia, consequentia, repugnantia, causa, effecta, et comparata.

INTERNORVM LOCORVM

explanatio. CAP. III.

Definitione res tota quid sit explicatur. Omnia porro, quæ in dubium uocata, definitione sunt explicanda, aut res sunt, quæ cerni, tangiue possunt, ut homo, pecus, ciuitas, mons, flumē, aut quæ ipso solum intellectu percipiuntur, ut iustitia, temperantia, ira, odium, tutela, aliaq; id genus innumera. Vt homo est animal rationale et sensibile. Iustitia est constans, et perpetua uoluntas, ius suum unicuiq; tribuens. Sic Iustinianus, et ante hunc Vlpianus iureconsultus definiuit. Verum cū constantiam, perpetuitatemq; magis ad iustitiam, quæ semper sui similis est, quàm ad animorū habitus, uoluntatesq; referas, quæ pro re, et tempore fluxæ, suiq; dissimiles existunt ferè, sitq; in omnibus recte factis iustitia, maliq; interim recte faciant, in hanc sententiam forte tutius definias. Iustitia est animi uirtus, qua rectum quod est, in omnibus fit. Hic et suam cuiq; rem, dignitatemq;, tum pœnam scelerato tribuis

tribuis. Per partes item, totum quid sit, explicamus: ut, urbs est a dium priuatarum frequentia, plateis discriminata, portis, fossis, moenibusq; circummunita. Rhetorice est recte inueniendi, & disponendi, & eloquendi, cū firma memoria, & cum dignitate actionis scientia. Quin & definimus uocabuli etymologia, ut, Iupiter est dictus, quòd iuuans sit pater. Philosophus est sapientiæ amator. Iustitium est iuris statio. Hæc & superiora in argumentum uertere, omnibus procul dubio in procliui est: ut, Si Iupiter dictus, quòd iuuans sit pater, perdere neminem debet. Si philosophus sapientiæ est amator, non ut sophista nugarum erit admirator. Si iustitium iuris est statio, Prætor per id tempus, non ius dicet. Verum multo plura sunt definiendi genera: quod cum Cicero nō inficias eat, miror equidem, duo hæc, à partibus, & uerbi notatione definitioni adiecisse: reliqua non persequutum: aut hæc persequi, aut illa omittere, ipsaq; definitione complecti potuisset. Adde uocabuli *ετυμολογία*, & coniugata, recte in adiunctorum, seu causarum locum conijci potuisse. A causis nanq; est, primum Deorum, Iouem dictū, quòd iuuans sit pater: & philosophum, quòd sapientiæ sit amator. Iustum item dici, qui iuste fecisset, quod à coniugatis est, in causa sunt recte facta: unde, dum homines metimur, nomen hoc tribuimus. Sic item quod compascuum est, compascere licere, à coniugatis quidem est, sed et idem à causis. Quinetiā similitudo, dissimilitudo, & con-

trarium, commodè in comparationis locum referantur. Neq; enim hæc minus, quàm maiora, minora, pariaq; conferuntur, comparanturq;. Antecedentia item, consequentia, repugnantia, per omnes locos sparguntur: omni umq; naturam induunt: quod suo ostendetur loco. Quare hinc ducta argumenta, ex cæterorum locorum aliquo deprompta esse, conuincas. Hæc à me eò dici, nemo suspicabitur, quod præscriptum à Cicerone locorum numerum hic magis criminer, quàm admoneam, ne, si in rhetorices generibus, ubi ex his locis generalibus omnia, & ad fidem, & ad amplificandum, petenda esse ostendam, illorum, quos ad suos ueluti fontes remisit, mentionem forte perinde, ac aliorum tam crebro non fecero, negligi quicquam à me, usumq; minus indicari, quisquam arbitretur. Nihil autem uetat, cur non generales magis locos, in sua ueluti membra, ad unam, eandemq; rem ubiq;, commodiusq; inuestigandam suo iure spargeret: quemadmodum plures eòdem tendentes sæpe sterni uias uidemus, ut si nõ hac lubet, alia uia eòdem perueniatur.

EXACTIOR DEFINITIONIS EX-
positio, quæ per omnes locos ducitur.

CAP. V.

Cum igitur plures definiendi sint rationes, adeo, ut ex singulis, quod ostendemus, enumeratis locis definiamus, sitq; magni negotij recte definire, tum potissima dialectices pars, quàm poterimus diligentissimè hanc
hanc

hanc rem excutiamus. In præceptis est, extraq; omnem controuersiam, definitionem, quæ firmissima esse debeat, ex genere & differentijs constare: subiiciuntq; pleriq; omnes definitioni genus, speciem, differentiam, & proprium. Cicero quanquam genus, & speciem, quam formam dici mauult, seiungat, atq; inter eos locos ponat, qui rem ipsam, totumq; quod definiatur proxime circumsent, in partitionibus tamen idem, his uerbis docet. Non dubium est id quidē, quin definitio genere declaratur, & proprietate quadam, aut etiam communium frequentia, ex quibus proprium quid sit, eluceat. In eandem sententiam, quanquam mutatis uerbis, & in topicis disputat. Ceterū hoc à plerisq; uariat, quòd proprii uocabulo et differentiam complectatur. Idem eodem in libro, cū à toto, à partibus, à uerbi diuisioneq; definiendi docuisset, plures prætereas uias, rationesq; definiendi esse non dissimulat: sed quia ad sui libri institutum minus pertinere putaret, non est persequutus. Porro in partitionibus, cum genere & proprietate quadam definiendum esse præcepisset, subiicit, quoniam de proprijs oriatur sæpe magna dissensio, definiendum esse, sæpe ex contrarijs: sæpe etiam ex dissimilibus: sæpe ex partibus: tum per descriptionē: per consequentium enumerationem, uocabuliq; explicationem. Hæc quidem docet, sed nulla quibus declarasset, exempla adiecit. Mihi quidem rationem ducem sequenti, locorumq; uim introspectenti, omnibus ex locis definiendi commode

posse, haud dubie uidetur: nullamq; nisi ex locis petitā,
 definitionem esse putandam. Siquidem si mihi omnium pa-
 ce in uniuersum dicere licebit, nulli dubie rei, nisi ductis
 ex locis argumentis fidem fieri, definiendæ item rei, quæ
 inuoluta, perplexaq; est, ex locis accedat necessum est,
 quo quid ipsa sit, eluceat. Neq; enim res ulla, quæ dubia,
 perplexaq; est, per se explicari potest, ut dicam, homo
 est homo: uirtus est uirtus: sed, aut ex genere, & differe-
 rentijs, aut alijs ex locis id præstetur oportet. Quod aut
 em ipsa definitio locus, & recte quidem primus omnium
 consensu dicatur, inde est, quod uera nusquam ulla inue-
 niatur, quæ non ex locis desumpserit, quo totum ipsum
 quid sit, explicet. Hæc ut patecant, ad locos redeundum
 est: definitioq; per singulos ducenda: quod dum fit, in
 quos & à Cicerone diuersis in locis indicatæ explicandi
 formulæ recidant, apparebit. Felicissime igitur omnium
 consensu, genere, & differentia, proprioq; definimus.
 Genus Cicero uocat notionem, ad plures differentias per-
 tinentem. Vulgo id temporis scholæ, id esse dicunt, quod
 de pluribus differentibus specie, in quid est prædicatur.
 Differentiam autē id, quo res ab alijs rebus maxime dif-
 ferat, secernaturq;: ut, quia homo animal sit rationale,
 hoc ipso à reliquis animantibus potissimum secluditur.
 Proprium alij aliter dici uolunt. Cicero profecto, quod
 & mihi probatur, ea omnia propria dici uult, quo &
 differentiam completitur, quæ rei definiendæ ita pecu-
 liariter

liariter, aut insunt, aut accidunt, ut ijs ipsis, cæteris à re=
 bus maxime differre, atq; distare uideatur: ut in homine
 ratio, risusq; ea sunt, quibus à reliquis animantibus ma=
 xime seiungitur. Definitio igitur hominis ex genere, &
 differentijs, atq; adeo proprijs, quæ certissima habetur,
 hæc est. Homo est animal: hic animal genus est: & quan=
 quam homo totus, quantus quantus est, aliud nihil, quam
 animal sit: tamen, cum id commune habeat cum equo, le=
 one, cæterisq; brutis, quæ animalia sunt, addã neccessum
 est, ea, quæ propria homini sunt: dicamq; homo est ani=
 mal rationale. Hic hoc ipso, quod ratione præditum di=
 co, à brutis secludo: idq; satis erit. Sed quia una, eademq;
 res plura sæpe propria habet, adijci potest, risibile &
 mortale. Cæterum quæ cuiusq; rei propria sint, non sem=
 per elucet, definimus itaq; sæpe à partibus, sæpe ab adiun=
 ctis, sæpe à ui nominis. Vt si hominem id esse dicamus,
 quod capite, humeris, manibus, pectore, uentre, cruribus
 pedibusq; constet. Ab adiunctis erit, & hominem à crea=
 tore, qui extra hominis substantiam est, quod suo loco pa=
 tesfiet, definiamus: dicamusq; hominem id esse, quod De=
 us creauit, rationeq; præ cæteris animantibus imbuuit, ut
 se agnosceret, coleretq;. A ui nominis erit, si hominem
 humo, quæ terra est, natum animal dicamus. Verum &
 cæteris ex locis omnibus definiri potest, quod mox osten=
 suri sumus. Atqui cum non modò quæ cerni, demonstra=
 riq; possunt, genere & differentijs, seu proprijs, quod

idem haberi uolo definiamus, sed & ea, quæ intellectu comprehenduntur, exemplo res demonstratur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpesio. Hic genus est susceptio, & perpesio, reliquæ sunt differentie. Penelope Ouidiana amorem definiuit rem esse plenam solliciti timoris: sic illa, Res est solliciti, plena timoris amor. Catilina apud Sallustium ueram dixit amicitiam esse, idem uelle, atq; idem nolle. Hic genus est uelle, ac nolle, idem, autem differentia. Hic imprimis danda est opera, uero ut genere, & differentijs, quantum modo fieri potest, utamur. Hæc de primo præcipuoq; de finitionis loco, quæ genere & differentijs, atq; adeo proprijs declaratur.

LOCI A PARTIBVS EXPLICATIO. CAP. VI.

Sequitur autem locus à partibus. Partium enumeratione rem explicamus, cū ipsa in re, differentia, propriumq; ut in homine ratio risusq; aut non eluceat, aut omnino non reperiatur. Ut domum si definiendam suscipio, in qua nihil reperio, qua potissimum differre rebus ceteris uideri possit, definiam ab ijs, quibus constructa sit partibus: dicamq; id esse, quod fundamento, parietibus, tabulatis, tectisq; constet. Sic & ciuitatem priuatarum ædium frequentiam esse, plateis discriminatam, portis, mœnibus, fossisq; circummunitam. Definimus et per partitionem ea, quæ non cernuntur, tangunturue, sed in intellectu

intellectu ipso cognoscuntur. Ut ius civile est, quod in legi-
 bus, senatusconsultis, rebus iudicatis, iuris peritorum auto-
 ritate, edictis magistratum, more, æquitate consistit. Huc
 pertinet & diuisio: per hanc ita definias, Animal est sub-
 stantia, quæ uel sensu tantum, uel sensu & ratione nitetur.
 Amplitudo est, aut potentiæ, aut maiestatis, aut ali-
 quarum copiarum magna abundantia. Porro diuisio est
 eadem per omnia cum partitione: nisi quod illa sit toti-
 us, hoc est generis in species, hæc totius in partes discre-
 tio: quemadmodum iam uidimus domum in suas partes,
 urbemque, in suas, nempe ædes, plateas, portas, moenia,
 fossasque partitam esse. Fabius de diuisione ita dicit: Di-
 uisio est rerum plurium in singulas: partitio singularum
 in partes, discretus ordo, & recta quædam collocatio,
 prioribus sequentia annectens. Locus hic plurimum com-
 mune habet cum superiore, adeo, ut unus idemque haberi
 ferè possit. Nam quid interest, siue totum ab ijs, quæ ipsi
 propria insunt definiam, dicamque, hominem animal esse
 rationale, mortale: siue à partibus, quibus totum est com-
 positum, & dicam, hominem esse id, quod capite, hume-
 ris, manibus, uentre, cruribus, pedibusque constat. Quem
 admodum ibi, hoc ipso, quod hominem animal rationale,
 & mortale dico, quæ differentiæ sunt, ueluti è turba ani-
 mantium omnis generis eripio, solumque constituo: ita hic,
 partes enumerando, caput, humeros, manus, & cetera
 quæ differentiæ erunt, & propria hominis, idem præsto.

Verum hoc quis interesse putet, quod genus hic, cum nō tam manifestū, ut supra appareat, omnino desideretur: qua in opinione Boëtium fuisse, scripto in Topica Ciceronis commentario, minus certe probo. Etenim absurda per omnia definitio hinc erit, prætermissō genere, ut dicam, caput, humeri, manus, pedes, & cætera, sunt homo. Siquidem abscissa hæc suo toto, sciuntq; atq; diuersis in locis posita uideri possunt. Quere & hic semper, aut tacita uis generis, aut ipsum erit expressum. Equidem neminem fore existimo, qui inficias eat, perinde esse, siue dicam, Homo est quod constat capite, humeris, reliquisq; enumerandis partibus, siue dicam, homo est animal, quod constat capite, humeris, & cætera. Eadem ratio est, & in ijs à partibus definiendis, quæ intellectu comprehenduntur. Nemo dicit, inuentio, dispositio, eloquutio, actio & memoria sunt rhetorica: sed rhetorica est inueniendi, disponendi, eloquendi cum actione, firmaq; memoria scientia: ubi genus planè expressum est. Quod si quis urgeat, nullum hic genus uideri: ideoq; diuersum esse locum à superiore, qui genere & differentijs constet semper, queram, si quod licet ita definiam: homo est quod ratione præditum est, mortiq; obnoxium, quem in locum, cum non ex partibus definitio sit, hanc coniiciet? Quod si superioris loci esse dixerit, ut certe est, aut genus adesse, aut & ibi sine genere definiiri fatebitur. Natura ita comparatum est, ut undecunq; locorum, potest

potest autem ex omnibus, petita definitio sit, semper, aut
 Genus expressum, aut tacitam huius uim inclusam habe-
 at. Petita est contrariorum ex loco definitio hæc: Virtus
 est fuga uitiorum: sed & eadem ex genere, & differen-
 tia. Fuga namq; genus est: uitiorum autem differentia.
 Dies est solis cursus supra hemisphærium nostrum: sum-
 pta hæc à caussarum loco definitio est. Nam lucis caussa
 est solis cursus supra hemisphærium nostrum. Sed & hic
 genus est cursus, solis autem differentia: & cum noctu
 etiam feratur, nostrisq; Antipodibus luceat, necessario
 et altera adijciebatur differentia, supra nostrū hemisphæ-
 rium. Adde & hanc à partibus definitionem, & illam ex
 genere & differentijs superiorem, ex uno, eodemq; tra-
 hi adiunctorum loco: sed hanc semper, illam sæpius. Cæ-
 terum in medio pono, siue quis unum, eundemq; hunc, cū
 superiore, siue diuersum locū arbitretur. Non equidem
 diffiteor, paulò aliam à partibus, aliam à genere, & diffe-
 rentijs definiendi rationem in speciem uideri posse: sed
 idem intelligo, non magis hic, quàm supra genus abesse:
 plurimasq; præterea, nunc à simili, nunc à contrario,
 nunc à caussis, deniq; ex alijs alijsq; locis, definiendi for-
 mulas esse. quas cum superiore definitionis loco, quia nō
 attingit, sit complexus Cicero, huius certe solius à parti-
 bus loci, cum & etymologia in suos locos recidat, se iun-
 gendi, non ita magna mihi uisa est caussa.

LOCI AB ETYMOLOGIA VOCA=

cabuli explicatio. CAP. VII.

Tertium definiendi locum esse uoluit Cicero, uoca= cabuli etymologiam, quando ex ipsa uocabuli interpretatione definimus. Atqui cum uel ipsa luce magis sit perspicuum, aliud ipsam esse substantiam, aliud nomen, quo ipsa significetur, inter eos locos hunc potius constituendum cum Agricola puto, qui extra ipsam sunt, proximeq; circumstant. Locauit autem hunc Agricola inter accidentia, quæ Cicero adiunctorum loco complectitur, quòd rebus alijs, alio modo nomina accidunt: ut eum, qui iam nactus sit ampliores possessiones, à locorum copia locupletem, à pecorum pecuniosum dicamus. Atq; id quidem negari non potest, posse inter accidentia, siue adiuncta, qui idem locus est, locari. Verum cum ita natura comparatum sit, ut nunquam serè à ui uocabuli definiamus, nisi simul causa inditi nominis aperiat, malui, ut supra indicaui, in causarum, quàm adiunctorum locum reijcere. Nam Musam, si deam inquisitricem esse dicam, αὐτὴ τῆς μάιομαι, seu μάω, quod est, inquirō, causam certe inditi nominis in definiendo aperiam necessum est: Sic & Ceres à gerendis frugibus: Dea, quasi gerēs dicitur: & iustitium, iuris statio, tempus id, quo prætor ius dicere prohibetur.

QVÆ PER METAPHORAM DEFINIENDI RATIO. CAP. VIII.

Nihil

Nihil quod ad definiendi locos à Cicerone præscri-
 ptos attinet restat, nisi quod & per metaphoram
 definiiri interim doceat: cui cum locum propriū non con-
 stituerit, nos in quem recidat, utq; per hanc definiatur,
 paucis perstringamus. Metaphora est, quā nostri trans-
 lationem uocant, quæ uera uocabuli significatio transfer-
 tur in suam cognatam: ut florem ætatis, pro uiuida opti-
 maq; ætate dicimus. Definimus per metaphoram loco ge-
 neris, adiecta differentia, ut mors est occasus uitæ, pro
 terminus uitæ: hic genus est occasus, uitæ uero differen-
 tia. Sæpe etiam per plures accumulatas metaphoras: ut
 Antonius apud Ciceronem: Historia uero, inquit, est tex-
 stis temporum, lux ueritatis, uita memorie, magistra ui-
 tæ, nuncia uetustatis. Nihil interest, inter hanc, & supe-
 riorem illam definitionē, quæ genere & differentijs con-
 stat, nisi quod ibi genus suam propriam, genuinamq; si-
 gnificationem, hic uero metaphoricam, cognatamq; su-
 mat. Quare & superiorem illum definitionis locum iu-
 re sibi uendicat. Porro poëtiis frequēt in usu est: cecinit
 ille: Mors ultima linea rerum, pro finis rerum. Hæc de
 tribus illis ipsa in re fixis definiendi locis, toto, partibus,
 etymologia: de quibus quid iudicem, non dissimulaui. Par-
 tes cum toto idem uideri posse putauī: unamq; & eandē
 à toto, & partibus definiendi rationem esse, quæ genere
 & differentijs constet. Etymologiam uero in caussarum
 locum reieci: quod qui minus probat, stomachari non

debet, quòd eo ordine, quo Cicero descripsit, & me tradidisse intelligat.

DEDVCITVR PER RELIQVOS

omnes locos definitio. CAP. IX.

NVnc subinde, quod polliciti sumus, ducamus definitionem per reliquos omnes locos: ostendamusq; non solum ex ijs, qui in toto defixi sunt, sed & ex ijs omnibus, qui extra id sunt, proximeq; circumstant, definitiones sumi. Vocauimus autem Ciceronis exemplo, has explicatas definièd rationes, locos ipsa in re defixos: quantum ex locis, uel rem ipsam circumstantibus magis sumant, quo totum ipsum, quid sit, explicant. Nam definitio ex genere, & differentijs, partiumq; enumeratione, ab adiunctis fere sumitur. Verum cum adiuncta latius pateant, & pleraq; ab re longius obsistant, has definitiones, quæ aut ab ijs, quæ rei, totiq; suo propria insunt, acciduntq;, aut partes, membræue sunt sumuntur, quod ita proxime toti suo adhærentia, adiunctaq; sint, ut unum idemq; uideri possint, locos sanè cum Cicero, ipsa in re positos, fixosq; potius uocemus, quàm quicquam immutemus: modò tamen intelligamus, liberiores definitiones sæpius, ac nescio an sæpiissime, & cæteris ex locis omnibus, rem circumstantibus, duci. Ordine igitur eo ipso, quo enumerati sunt, breuiter definiemus: postea uerò ad principium reuertemur: ordinemq; rursum singulos, quantum ad nostrum institutum attinet, & explicabimus, & argumenta

menta inde ducendi rationem indicabimus. Primus itaque
 eorum, qui extra rem positi sunt, locus est conjugatorum:
 hinc ita definias. Si iustitia est animi uirtus, & iusta facta
 ea sunt, quæ ex animi uirtute proficiuntur. A genere
 ita: Si quicquid auri, argentiq; terra effoditur, malorum
 irritamentum est, & signata pecunia malorum erit irri-
 tamentum. A specie: Homo est, qui ratione duce, ex præ-
 teritis, presentibusq;, longius sibi in futurum prospicit:
 ergo animal est, quod ratione præditum est. Possumus &
 aliter ijs ex locis definire, ut à genere per diuisionem ad
 species descendamus, & econuerso, à specie ad genus
 ascendamus: quas quia definiendi formulas cognouimus,
 nihil attinet hic repetere. A simili definitio eiusmodi est.
 Si patrem enecare parricidium est, & matrem occidere
 parricidium erit. Si continentia animi uirtus est, erit &
 abstinentia. A dissimili, quam Cicero differentiam uocat.
 Non si lætitia animi bonum est, & uoluptas animi bonum
 erit. A contrarijs: Virtus est uitium fugere, & sapientia
 prima, Stultitia caruisse. Adiuncta sequuntur, quæ ut læ-
 tissimæ patent, maximeq; sunt obuia, ita hinc oratores, et
 poëta, reliquiq; omnis generis autores sæpiissime defini-
 unt: qui non ieiune, per genus, & differentiã solum, mo-
 re dialecticorum, sed fusius rem explicare, magisq; com-
 munem ad captum loqui student. Huius generis est, si ho-
 minem, ut supra indicauius, à creatore suo definiam.
 Eadem ratione, & equum ab homine licet, dicamq; esse.

quem homo suum ad usum alat, nunc ad equitandū, nunc ad arandum, sarcinasq; ferendum. Hinc item erit, si ab ijs definiam, quæ rei definiendæ, aut accidunt, aut ab ipsa fiant, aganturq; : ut, lupus terrestris animal est, forma, magnitudineq; paulò maiore canina, ex raptu ferè pecorum vitā trahens. Iustitia est uirtus, quæ homines in officio retinet, ne alter alteri suū eripiat. Quod si forte plura in definiendo sumantur, descriptio appellatur: quo definiendi genere, sæpe autores utuntur. Itaq; Vergilius, cū & alia multa, Famam hoc ex loco copiosissime depinxit his uerbis:

Fama, malum, quo non aliud uelocius ullum:
 Mobilitate uiget: uiresq; acquirit eundo:
 Parua metu primo: mox sese attollit in auras:
 Increditurq; solo: & caput inter nubila condit.
 Illam terra parens, ira irritata Deorum,
 Extremam, ut perhibent, Cæo, Enceladoq; sororem
 Progeniuit, pedibus celerem, & pernicibus alis,
 Monstrū horrendū, ingēs: cui, quot sunt corpore plumæ,
 Tot uigiles oculi subter, mirabile dictu,
 Tot linguæ, totidem ora sonant: tot subrigit aures.
 Nocte uolat cœli medio, terræq; per umbram,
 Stridens: nec dulci declinat lumina somno.
 Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
 Turribus aut altis: & magnas territat urbes,
 Tam facti, prauiq; tenax, quam nuncia ueri.

Hæc porrò omnia ab adiunctis sunt petita: ut quæ partim, aut accidant Famæ, aut agat ipsa, temporis, lociq; adiecta mentione. Accidunt autem, malum esse uelocissimum, mobilitate uigere, in cundo uires acquirere, primo paruam metu, deinde incrementum sumere, & ad nubila usq; caput erigere, matre terra ultimo partu editam sororem Cæo, Enceladoq; gigantibus, celerem pedibus, perniciousq; alis monstrum, horrendum, ingens, cui, quot plume, totidem uigiles oculi, ora, auresq; essent. Quæ uero agat ipsa, ubi recte temporis, lociq; sit mentio, ea sunt. Nocte hanc per aëra, umbrasq; cum sonitu uolare, nec unquam somnum capere: die uero ipso, custodem sedere in summis aut tectis, aut turribus, magnasq; urbes territare, tam falsa, quam uera nunciando. Omnia hæc, ut diximus, ab adiunctis sunt petita: id quod in explicando hoc loco, infra patefiet. Est & illud hinc sumptum, siue eiusdem, siue alterius sit:

Liuor, tabificum malis uenenum:

Intactis uorat ossibus medullas &c.

Ab ijs, quæ agit, ipse definitur liuor. Naso item inuidiam, solisq; regiam, cum & alia multa, descripsit,

Regia solis erat, sublimibus alta columnis:

Clara micante auro: flammisq; imitante pyropo. &c.

Verum passim hæc obuia sunt. Quid multa? hic ille est locus, qui non modò in definiendo, sed & amplificando, omnibus autoribus, & maxime poetis, non tam calami,

quàm penicillum ministrat: ut res, nō tam scribant, quàm
 depictas ob oculos ponant. Sequuntur antecedentia, con-
 sequentia, & repugnantia. Horum ea est natura, ut per
 omnes fermè locos deducantur: singulorumq; naturam
 induant: quod suo dicetur loco. Ab antecedentibus ita
 definias: si homo est, in quo ratio, risusq; intelligatur, et
 animal erit, quod ratione, risuq; sit præditum. Cæterum
 cum Cicero hunc locum dialecticorum proprium esse vo-
 luerit, hunc in modum, magis arête, atq; dialectice, quod
 illi probatur, definias. Ab antecedentibus: si iustitia est,
 uirtus animi est suum cuiq; tribuens: sed iustitia est, uir-
 tus igitur animi est suum cuiq; tribuens. A consequenti-
 bus: si iustitia est, uirtus animi est suū cuiq; tribuens: sed
 uirtus animi est suum cuiq; tribuens, iustitia igitur est. A
 repugnantibus: Virtus est placidis abstinuisse bonis. Se-
 quuntur causse & effecta: à causis ita: Literæ huma-
 niores sunt, quæ homines ciuiliores, rerumq; humanarū
 prudentiores reddunt. Maximus Deorū, Iupiter dictus,
 quod mortalibus iuuans sit pater. Ab effectis, domus est,
 quæ extructa est ad inhabitandum, aduersus tempesta-
 tes, omnesq; aëris iniurias. Dies est solis cursus, supra he-
 mispherium nostrum. Postremus locus est comparatio-
 nis, ubi maiora ex minoribus, minora ex maioribus, pa-
 ria ex paribus confirmantur. A maiori, si omne animal
 est substantia, erit & homo. A minori: si furtum scelus
 est, & sacrilegium scelus erit. A pari: si abstinentia est
 uirtus,

virtus, erit & continentia. Hæc de definiendi ratione: quibus utcunq; declaratum esse puto; non solum ijs ex locis, qui toti ipsi, rei q; de qua agitur in hærent, nempe genere, differentijs, partiumq; enumeratione definiri, sed & ex ijs omnibus, qui totum ipsum proxime contingunt: unde, si non semper, sæpissime tamen grauisissimi quiq; auctores definiunt. Nam dum uariando delectare student, constrictam illam dialecticorum, quanquam certam, unicam tamen ieiunamq; definiendi formulam, quasi seruitutem, quæ ad certa uerba astringat, oderunt. Neq; hercule uideo, cum præsertim positum id, in uulgari usu intellegamus, cur minus ad cuiusq; arbitrium liceat rem, modo breuiter, modo copiose, aliter atq; aliter, quid ipsa sit explicare. Quare, cū omni dubiæ rei, atq; adeò definiendæ, ex locis ijs adducatur oporteat, quo fides fiat, nullam cuiusquam incidet definitio, quæ non in aliquem horum recidat. Hoc porrò animaduertendum, omnes definitiones naturaliter ab adiunctis duci, quæ rebus omnibus, de quibus agitur, adhærent maxime: fieriq; ut cum hic locus in cæteros conuertatur, quod suo ostendetur loco, genus simul, differentiæq; per plures sparse uideantur.

LOCORVM QVI PROXIME REM

circumstant, & primum loci à coniugatis

explicatio. CAP. X.

Restat igitur, ut cum hæcenus de definitione diximus, ad locos hos ipsos, extra rem positos, reuer

tamur, paucisq; & cuiusq; uim, naturamq;, & inde argumenta ducendi ratione indicemus. Primus ordine coniugatorum locus est. Sunt autem coniugata, uerba eiusdem generis uarie inflexa, ut homo, humanus, humaniter: iustus, iustitia, iuste: sapiens, sapientia, sapiēter &c. Hinc Terentianus ille trimetro hoc ita argumentatur: Homo sum, humani nihil alienū à me puto. Homo nanq; & humanum, coniugata coniuñctaq; uerba sunt. Sic itē iustum credi oportere, qui iuste fecisset, & compascere licere, si ager sit compascuus, et humanum esse mortem timere, cum homo sit mortalis, eiusdem generis sunt. Fabius, nisi Ciceronem usum uideret, locum hunc ridiculum putat. Negari hoc certe non potest, quod supra diximus, reijci commode in adiunctorum, seu potius caussarum locum posse: quod & Fabium sensisse uidemus, qui inter caussas, quibus adicit, huius loci mentionem fecit. Verū & hic seorsum tradatur, cum uel plures uias unius inuestigandę rei, nihil uetet monstrari.

LOCORVM A GENERE ET
specie expositio. CAP. XI.

Genus, qui locus sequitur, quid sit, supra diximus. Habet porrò parum uirium ad probandam speciem: ad refellendam autem plurimū. Neq; enim necessum est, si arborem esse dicas, nucem esse oportere. Hinc ita argumentum ducas: Si nulla uirtus est, ne temperantia quidem erit. Si nullus est magistratus, nec erit cōsulatus.

Quod

Quod si uocabulum omne generi adijciatur, quod Cicero fecit, omnes species complectaris necessum est: ut, si omne argentum mulieri legatum est, & signata pecunia legata erit. Si omnes artes conseruari Reipub. interest, & rhetoricen conseruari Reipub. interfuerit. A specie item, quam formam Cicero appellare mauult, argumentum trahitur. Hanc idem notionem esse dicit, cuius differentia, ad caput generis, & quasi fontem referri potest. Habet autem firmam generis probationem, infirmam refutationem: ut, si homo est, animal est: si rhetorice est, bene dicendi ars est: si temperantia est, uirtus est.

SIMILITVDINIS ET DISSIMILITVDINIS explicatio. CAP. XII.

Similitudinem, qui locus sequitur, in comparationis locum commode referri posse diximus: sed & hanc ut nonnulla alia, seorsum tradi nihil uetat. Est autem similitudo, rerum similitium collatio. Hinc sæpe nunc ad faciendam fidem argumenta sumuntur, nunc, ut ferè poëtæ faciunt, ad augendum, illustrandumq; copia. Cicero pro L. Muræna, accommodatissima una atq; altera similitudine argumenti loco usus contra Catonem, contententem præter decorum fieri, Consulem Ciceronem, legisq; ambitus autorem, L. Murænam consulem designatum, ambitus reum, defendendum suscipere. Quod si inquit, in his rebus repetendis, quæ mancipij sunt, is periculum iudicij præstare debet, qui se nexu obligauit, profecto etiam re-

Etius in iudicio COSS. designati, is potissimum consul, qui consulem declarauit, autor beneficij populi Romani, defensorq; periculi esse debet. Et paulò infra: Quod si portu soluentibus, ij, qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solent, & tempestatum rationem, & prædonum, & locorum, quod natura affert, ut eis faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur, quo tandem animo me esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram uidentem, in hūc cui uideo maximas Reipub. tempestates esse subeundas? Ex hoc loco Poëta, sæpius ad amplificandum, illustrandumq; quàm probandum, copiam petunt: id uno exemplo monstrari, cum innumeris posset, sit satis. Maro, cum infelicem congressum Daretis cum Entello in singulare certamen magis enucleare uellet, eiusmodi usus est similitudine:

Stat grauis Entellus, nisiq; immotus eodem,
 Corpore tela modo, atq; oculis uigilantibus exit.
 Ille, uelut celsam oppugnat qui molibus urbem,
 Aut montana sedet circum castella sub armis,
 Nunc hos, nunc illos aditus, omnemq; pererrat
 Arte locum: & uarijs assultibus irritus urget.
 Duo autem similitudinis genera esse Cicero docet: alterum, quo unum uni comparatur, ut iam ostendimus, alterum, quo ex pluribus collationibus aliquò peruenitur: ut, si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaris, si
 qui

qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Quineti
 am exempla ex hoc ipso petuntur loco. Vt hinc sumpto
 exemplo Cicero, cum alibi passim, tum pro lege Manilia,
 ubi Mithridatis fugam, cum Medea ante eodem in loco
 fuga confert: & sparsa à Medea fratris membra, cum
 Mithridatis relicto auro atq; argento. Primum, inquit,
 ex suo regno, sic Mithridates profugit, ut ex eodem pon
 to Medea illa quondam profugisse dicitur: quam prædi
 cant in fuga, fratris sui membra, in his locis, qua se parës
 persequeretur, dissipauisse: ut eorum collectio dispersa,
 mororq; patrius, celeritatem persequendi retardaret:
 sic Mithridates fugiens, maximam uim auri, atq; argen
 ti, pulcherrimarumq; rerum omnium, quas & à maiori
 bus acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia dire
 ptas in suum regnum congefferat, in Ponto omnem reli
 quit. Huc & parabola pertinet: quæ est remotior, lon
 giusq; petita similitudo. Hic equidem miror Agricola
 hominem ut leuiter dicam, & ingeniosum, & eruditum,
 de hoc loco scrupulosius, quàm uilius disseruisse: adeoq;
 à Cicerone, reliquisq; dissensisse, ut quæ illi similia uoca
 rint, uideri omnino non posse putarit. Non enim similitu
 dinem uideri, sed comparisonem, si duo, aut plura in ali
 quo tertio, quod utrisq; sit commune, conferantur. Vt, si
 Catoni licuit sequi bellum ciuile, & Ciceroni licuisse se
 qui: ubi sequi bellum ciuile, ambobus esset commune. Si
 nulla uero putanda, non quæ in tertio aliquo, quod ambo

bus commune esset, iungantur, sed suam singula naturã, uimq; collata ostendant: quod eo docuit exemplo. Quem admodum uascula oris angusti, superfusam humoris respuunt copiam, sensim autem instillantibus replentur, sic tenera puerorum ingenta, grandia non percipiunt, modica, & uiribus suis apta, comodiùs addiscunt. Hic ut paucis dicam, nulla profecto mihi uisa est caussa, similia arctius contrahendi: atq; à Cicerone dissentienti. Nam primum illud exemplum, comparationem dici posse, nemo negat: sed, cum cõparatio latissime pateat, sitq; similitudo huius quædam species, idem illud exemplum, & simile cum Cicerone, alijsq; uocare nihil impedit. Dissimilitudo sequitur, quam Cicero differentiam uocat. Est autem dissimilitudo, rerum repugnans similitudo: ut, Brutus occidit liberos produtionem molientes, Manlius uirtutem filij morte multauit. Mire hinc auxit Cicero corpus orationis pro Muræna: ubi Seruij Sulpitij iureconsulti, & L. Murenæ imperatoris dissimilia studia confert. Vigilas, inquit, tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eò, quò intendit, mature cū exercitu perueniat: te gallo-rum, illum buccinarum cantus exuscitat: tu actionem instituis, ille aciem instruit: tu caues, ne tui cõsultores, ille, ne urbes aut castra capiantur: ille tenet & scit, ut hostiũ copie, tu ut aque pluuie arceantur: ille exercitatus est in propagandis sinibus, tu in regendis.

CONTRARIORVM EXPLI

catio. CAP. XIII.

A Contrarijs item argumenta trahimus. Sunt autem contraria, ea, quæ secum è diametro pugnant: quo uel ipso, satis apparet, quid inter hunc, & superiorem intersit locum. Dissimilia namq; sunt, atq; ad eò differentia, quæ inter se differant: minusq; modo conueniant. Contraria uerò, quæ sibi maxime aduersa, atq; opposita intelliguntur: ut, iuuat, ergo nõ nocuit. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit: Verres eadem socijs abstulit.

ADIUNCTORVM EXPLI

catio. CAP. XIII.

A Diunctorum locus sequitur, qui ut latissime patet, ita maximam autoribus rerũ copiam suppeditat. Sunt autẽ adiuncta, quæ ipsi rei, de qua agitur (siue corporea sit, cerniq; atq; tangi possit, ut homo, equus, adamas, ciuitas, siue solo intellectu comprehendatur, ut cædes, matrimoniũ, iustitia) proxime adiacent, coherentq;. In homine, cui præ cæteris animantibus, rebusq;, plura adiacent, acciduntq;, primũ ea spectanda uidentur, quæ in animo posita sunt: quod genus sunt, aut uirtutes, ut prudẽtia, iustitia, tẽperantia, fortitudo, religio, pietas, modestia, beneuolentia, & contraria ijs uitia. Aut artes omnis generis, ut grammatica, rhetorica, musica, physiologia, medicina, iurisprudentia, pictura, sculptura, agricul

tura, militia, aliæq; id genus multe, quæ partim cognitionis, partim actionis sunt. Aut affectus ipsi, tam mali, quam boni, ut amor, desiderium, gaudium, spes, misericordia, ira, odium, inuidia, & cætera. Huc deniq; omnes animi cogitationes, iudicia, consiliaq; pertinet. Istiusmodi ferè in animo: in corpore uerò spectantur, etas, forma, ualetudo bona, seu aduersa, sitis, fames, somnus, uigilia, pallor ex metu, rubor ex pudore, & c. Tam uero omnes actus huius loci sunt, ut scribere, dicere, bellare, ædificare, bibere, dormire, & id genus innumera alia: quare sua cuiq; dicta, factaq; sunt adiuncta. Sunt item adiuncta, non homini modo, sed & cæteris rebus omnibus, locus, & tempus. Neq; enim fieri potest, ut quicquam extra locum, tempusq; consistat. Hinc firmissima sepe petuntur argumenta: ut si eum, qui quid male fecisset, diuerso in loco id temporis fuisse cõuincas. A loci natura, cum passim, tum pro Milone Cicero argumenta duxit. Quin etiam ijs annumeranda, quæ personis nõ ita ex proximo, ut ferè hactenus dicta, sed ex magis longinquo adiacent: ut coniunx, liberi, parentes, patria, & quæ à Fortuna obtingunt bona, res familiaris, ædium, agrorum, pecorumq; possessiones. Hæc ferè sunt, aut his similia, quæ personis sunt adiuncta: unde & quæ cæteris animantibus adiaceant, facile colligi potest: ut in magnete uis attrahendi, in adamante, fugandi ferri conspicitur. Animaduertendum autem, locum hunc, non solum tria complecti tempora, præteritum, præsens,

præsens, & futurum, ut si à præteritis dictis, factisq; à
 præsentibus item copijs, atq; facultatibus, tum à futuris
 commodis, aliquem ad honeste faciendum, magnasq; res
 consequendas adhorteris, sed & in ijs, quæ præterierūt,
 quosdam temporū gradus, atq; interualla: nempe quod
 antecessit: simul extitit: & insequutum fuit. Vt si quem
 uita defunctum laudandum suscipias, primum commode
 ab ijs, quæ tempore antecesserūt, nempe natione, patria,
 parentibusq; commendes: deinde ab ijs, quæ cū eo simul
 tempore extiterunt, fortunæ, corporis, animiq; bonis,
 quibus recte sit usus: postremo ea prædices, quæ demor
 tuo ad honorem, & nominis gloriam acciderunt. Factis
 etiam, rebusq; quæ non tam cernuntur, quàm intellectu
 comprehenduntur, et in iudicium ueniunt, adiuncta sunt
 ea omnia, quæ has ipsas antecedunt, simul sunt, & subse
 quuntur. Rem porro antecesserūt, apparatus, colloquia,
 locus, constitutum conuiuium, et similia. Cum re sunt, pe
 dum strepitus, murmur, hominum umbræ, & his similia.
 Post rem uerò, rubor, pallor, titubatio, cruentus gladius,
 & id genus alia facti signa. Cicero, quia hunc locum præ
 cipue ad coniecturales causas, quæ in iudicium ueniunt,
 pertinere putauit, ea breuiter, dilucideq; indicauit, quæ
 ad facti coniecturam pertinerent: nos simul & quæ in re
 liquis generibus hinc sumi possunt, utcunq; aperuimus.
 Quare usum huius loci, quanquā alibi suo loco susius de
 clarabimus, hic tamē, quis in unoquoq; genere sit, paucis

obiter perstringamus. In laude igitur, aut contra uituperio, ubi non tam adprobandum, quàm delectandum exornandumq; oratio suscipitur, mirabilis hinc rerum copia ducitur: dum hominem, qui ferè laudandus suscipi solet, primum à patria, à parentibus, amicisq; laudes: deinde, si is ordo placet, alius nanq; atq; alius esse potest, quas opes consequutus sit: tum corporis bona attingas, robur corporis, formā, staturamq;: postremo ad animi bona, quæ inprimis laudem merentur, peruenias: quæ ut multæ & uariæ sunt, aliæq; in alijs, ita nemini hic oratio deesse potest. Ab his animi bonis Cicero Pompeium laudando, suadet Quiritibus, cum potissimum Mitbridatico bello ducem esse præficiendum: ubi laus in suasionē uersa est. Quod si forte hic ordo minus placet, licet primum animi uirtutes laudandas suscipias, deinde ad corporis, postremo ad Fortune bona peruenias. Copia hæc omnis ab adiunctis ducitur: quæ ex comparationis loco, alijsq; mirabiliter augeri potest. In suadendo autem, ubi argumentis res agitur, ad præclare aliquid faciendum aliquè adhorteris à patriæ, parentumq; expectatione: ab ipsius fortiter ante dictis, recteq; factis: ab ætate, corporis robore, facultatibus, amicorumq; opera: tū à nominis gloria, & cōmodis, quæ sit consequuturus. Iam uerò causis coniecturalibus, quæ in forum ueniunt, familiaris admodum hic locus est. Ut si forte cædes facta sit, ab ijs, quæ eadem antecesserūt, simul fuerunt, postq; secuta sunt, percussorem

eufforem prodas. Antecedentia sunt, inimicitias eum cum
interfecto gessiss., sæpeq; iurgatum, atq; mortem minan-
tum esse. Cum re coniuncta sunt, auditum clamorem esse,
atq; interfectoris nomen sæpius incusatum. Post insecuta
sunt, solum cum ex eo ipso loco, ubi cædes facta fuit, gla-
dio, uestibusq; sanguine conspersis uenisse: & appellatū
de cæde, paliussē fugamq; quæsisse. Quæ omnia, & his
similia, hinc ducta, ut singula parum, u. i. plura congesta,
plurimū ad probandum uirium habent, ac penè nullum
dubium relinquunt. Rodolphus Agricola adiuncta in sex
aut septem locos distraxit: Mibi profecto nouandi hic ali-
quid nulla uisa est caussa, cum præsertim & teste Fabio,
hæc magis secari citra obscuritatem, natura rerum non
patiatur: & apud illum, non modò res distractæ, quæ na-
tura coniunctæ erant, sed ne ipsa quidem locorum nomi-
na, ita magnam præ se differentiam ferunt. Quare, quæ
ille adiacentia, contingentia, connexa, actus, locum uem-
& tempus uocat, nos cum Cicerone adiuncta uocamus.

TESTIMONIORVM EXPLI-

catio. CAP. XV.

A Diunctis nos quidem et testimonia adicimus. quæ
Cicero extra rem posita, longeq; disiuncta, extrin-
secus assumi dixit. Sunt autem testimonia, diuina & hu-
mana. Diuina nunc recte Saluatoris nostri, Prophetarum,
Euangelistarū, Apostolorumq; dicta, scriptaq; uo-
cemus: unde sumpta argumenta, suo iure plurimum us-

animis Christianorum ualebunt. Humana autem sunt, auctoritate prestantium uirorum dicta, iussaq; testata, scripta, ut leges, instrumenta, iurata, promissa, pacta, quaestionibus expressa, rumores, aliaq; id genus. Hæc omnia esse huius loci ab adiunctis, non minus, quam superiora illa, nemo mediocris iudicij inficias eat. Nam iurata, testata, promissa, deniq; omnia dicta, scriptaq; suis de rebus, ad quas referri possunt, scripta, dictaq; esse necessum est. Sic et Euangelia, Apostolorumq; scripta, ad Christianos sunt referenda. Quod autem Cicero locorum numero hæc exemerit, atq; arte carere dixerit, nulla alia causa est, nisi quod hæc orator, non ita ut superiora inueniat, sed causa secum adferat: quemadmodum Cicero, Archiam poetam, ciuem Romanum esse, non tam argumentis à se inuentis, quam amplissimorum hominum testimonio probat. Quæ causa fuit, cur & Aristoteles testimonia per se à se uideat, hoc est, inartificiales probationes uocauerit: quæ Fabius, & interdum Cicero sequuti, eodem pacto appellarunt. Quare, cum testimonia per omnia eadē sint cum adiunctis, non propterea seiungenda putauit, quod non tam orator inuenire, quam causa secum ferre uideatur: cum præsertim, & suam inuentionem habeant, summaq; arte tractari uelint. Adde, quod in laude & uituperio, inter testimonia, & adiuncta omnino nihil inter est: quin tam inde, quam hinc susceptam rem laudes, seu uituperes.

ANTECEDENTIVM, CONSEQUEN

tium, repugnantiumq; explicatio: quæ per

omnes ducuntur locos. CAP. XVI.

Sequuntur antecedentia, consequentia, & repugnantia: de his, quot autores, tot diuersæ sententiæ. Cicero in topicis hunc locum dialecticorum proprium dicit: longeq; ab adiunctis esse diuersum: quod adiuncta non semper, cōsequentia uero semper eueniant. Fabius Quintilianus antecedentium non meminit: consequentia autē adiunctis copulat, esseq; interim naturæ, interim temporis dicit. Repugnantia uerò eiusmodi exemplo indicat, ut quò à contrarijs differant, planè nescias. Agricola, qui proxime hanc rem ex professo tractauit, antecedentia, consequentiaq; temporum ordine uult esse distinguenda: minimeq; peculiare locos habenda: quòd sparsa per omnes inueniantur: nullumq; hinc, nisi ex alijs locis ductū, sumatur argumentum: accommodatissime autem naturæ, proprietatiq; contingentium accedere posse. Cum igitur alij aliter hæc tradiderint, in re quidem obscura, sed eadem utili, quantum in nobis est, demus operam, lumen ut ijs uel qualecunq; adferatur. Quod si igitur Ciceronē sequamur, necessum est, totum hunc locum cum Boëtio, qui in Ciceronis Topica scripsit conditionalem esse dicamus: argumentumq; ab antecedenti duci, si proponas aliquid, & quod hoc ipsum, quod proponis, sequatur, deinde ad antecedens redeas, atq; concludas: ut sit ab antece

denti. Si homo est, animal est, sed homo est, ergo & ani-
 mal. Si peperit, cum uiro cōcubuit, sed peperit, quare cū
 uiro cōcubuit. Hic proponis aliquid, & quod inde sequi-
 tur: nempe, si homo est, animal est: deinde ad id, quod
 proposuisti, redis, atq; concludis: sed homo est, ergo &
 animal. A consequenti uerò argumentari, si quid propo-
 nas, & quod inde sequatur, deinde hoc ipsum, quod se-
 quitur, iterum sumas, atq; concludas: ut si peperit, cū ui-
 ro concubuit: sed non cum uiro concubuit, ergo ne pepe-
 rit quidem. Hic Agricola non tam locos Ciceronē, quā
 potius certas quasdam argumentandi formulas præscri-
 psisse, meo quidem iudicio non male disputat. Siquidē ex
 locis quod ducitur, statim quas uires habet ostendit, citra
 ullam, quam hic uidemus legem, nunc conclusionem, nūc
 antecedens repetendi. Porro Fabius, uir acerrimi iudi-
 cij, ad eō hanc seruitutem non probauit, ut ne meminerit
 quidem: dicatq; consequentia, quo nomine & anteceden-
 tia complecti uidetur, nunc naturæ, nunc temporis esse.
 Quid? an non ipse Cicero, qui in Topicis hæc nihil com-
 mune habere cū adiunctis disputat, de oratore ad Quint-
 tum fratrem, ea consequentia esse exemplo declarat, quæ
 ipsam rem sequuta sunt adiuncta signa? Quare huius præ-
 ce nobis licebit, rem late patentem, nō arctius, quā ipsa
 postulet cōtrahere. Sunt igitur antecedentia, consequen-
 tiaq; quæ sparsa per omnes locos, partim naturæ, partim
 temporis sunt. Naturæ autem uocamus ea anteceden-
 tia, con-

tia, consequentiâq; in quibus temporis gradus, quæ ipsa
 præ se ferunt nomina, non deprehenduntur: sed positis an-
 tecedentibus, naturaliter consequens sequatur. Quæ hu-
 ius generis sunt, ab omnibus locis trahas. A definitione,
 quæ genere & differentiis constat, atq; adeò ab adiunctis
 petitur. Si homo est animal rationale, turpem uoluptatē
 non sequitur. Si iustitia est uirtus suum cuiq; tribuens, re-
 ste a bonis iudicandum est. Si perfidia est malum, non est
 fallendum. A partibus: Res est quæ fundamento, parieti-
 bus, tabulatis, tectisq; constat, ergo domus est. A ui nomi-
 nis: Iupiter est iuuans pater, ergo mortales iuuat, & nō
 perdit. A conugatis: Compascuus ager est, quare com-
 pascere licebit. A genere: Nulla arbor est, ergo nec pla-
 tanus: nulla ars, quare ne rhetorica quidem. A specie:
 Si homo est, animal est: si dies est, lux est. A simili: Si pa-
 tri pietas debetur, debebitur & matri. A contrario: Si
 iniquitas malum, æquitas bonum erit. Ab adiunctis, non
 omnibus, sed ijs, quæ citra temporis ordinem, cum ipsa
 re maximè iuncta sunt, coherentq;: ut, si homo est, ani-
 mal risibile est: palluit, ergo timuit. A causis item, quæ
 nullum temporis interuallum habent: ut, sol fertur supra
 nostrum hemisphærium, quare dies est. Ab effectis: Dies
 est, ergo sol fertur supra hemisphærium nostrum. Sic &
 comparata tibi hæc suppeditent. Possunt autem magna
 ex parte conuerti: quam causam nonnullis fuisse puo,
 sur hæc antecedentiâ, & quæ hic naturaliter sequuntur,

uno nomine consequentia appellaret. Temporis uero antecedentia, consequentiaq; sunt, cum ex temporis intervallo, quod ipsa uolunt nomina, ex antecedentibus consequentia, & hinc uicissim illa indicamus, & confirmamus. Locos & hæc plures habent: maxime tamen proprios, adiuncta, causas, & effecta. Antecedentia ab adiunctis istiusmodi sunt: ferro ante petijt, mortemq; minatus fuit, quare & cædem fecit. Cum uirgine sæpe collusit, solusq; cum sola aliquoties inuentus, quare & demortuæ partum suum esse non negabit. A causis: Datum uenenū insciens hausit, ergo & morietur. Hic ex ijs, quæ antecesserunt, postea facta prodo, atq; confirmo. Consequentia autem ab adiunctis, hoc pacto sumas: Diducti uerbis inter se non constiterunt, quare sceleris consilia agitarunt: Res ablata domi ipsius inuenta est, quare furtum fecit: In pedes se coniecit, salutemq; fuga quæsiuit, ergo cædem fecit. Ab effectis: Hausto poculo statim cõcidit, mortuusq; est, ergo uenenum bibit. Ostendimus utcunq; antecedentia, consequentiaq;, sparsa per omnes locos, partimq; naturæ esse, cum absq; temporis gradu, ex antecedentibus naturaliter aliquid consequatur: quod genus serè & conuerti possit: partim temporis, cum iuxta ipsorum uim nominum, temporis intervallo, ex antecedentibus consequentia, & hinc uicissim illa comprobamus: quibus, qui uolet, probetq;, & illa Ciceronis, quorum supra meminimus, adijciat. Repugnantia restant, quæ sunt
secum

secum quasi pugnancia: ut, Caelius cum literarum studio
 sus sit, turpi amore non capitur. Repugnant namq; lite-
 ras, & uoluptatē sequi. Fabius repugnantia eadem esse,
 quæ contraria, exemplo declarauit. Verum hoc inter sit,
 omnia quidem contraria repugnantia, sed non contra
 omnia repugnantia, cōtraria dici posse. Dissimilia namq;
 atq; adeò differentia, quæ non secū è diametro pugnant,
 ut contraria, sed collata modò sese non ferant, hoc item
 nomine ueniunt. Quare, quanquam hi loci, quod sparsi
 per reliquos proprij uideri non possint, seorsum tamen
 tradi, & quasi plures uias ad unam, eandemq; inuestigan-
 dam rem munitas monstrari, nihil uetabit.

CAUSSARVM ET EVENTORVM

explicatio. CAP. XVII.

Causarum locus, qui latissime patet, sequitur. Sunt
 porrò causæ, quæ efficiunt aliquid, quòd adeò ferè
 abesse non potest, ut nisi appareat, causa esse, diciq; ne-
 queat. Harum autem aliæ naturaliter, necessarioq; effici-
 unt: ut sol exortus est, quare dies est: ignis est, ergo com-
 burit: natum est, ergo morietur. Aliæ non necessario, ut
 uirginem sepe alloquitur, quare amat: in studia literarū
 incubuit, ergo doctus. Hic animaduertendum, materiam,
 instrumentum, locum, tempusq; efficiendi per se naturā
 habere propemodum nullam, sine ijs tamen ipsis, fieri o-
 mmino nihil posse. Neq; enim sine materia, instrumētōq;
 ne dicam loco, & tempore, domus extrui, aut quicquam

fieri potest. Verum locus, tempusq; interim tamē & per se efficiant, ut si locum palludinosum pestis, & tempus longum ruinae & diuinae causam dicas. In causis item, quae non necessario, naturaliterq; efficiunt, finis etiam, cur aliquid fiat, spectandus est. Ea porro omnia, quae animi humani praemeditatione, consilioq; fiunt, finem suum destinatum, utilem, honestumue spectant: qui, quanquam effectus, usq; sit postremus, ipsa tamen agentis destinatione institutioneq; primus est, efficiensq; causa appellandus: ut nauigat mare, & cū uitae periculo merces auehit, nempe, ut rem faciat, feliciorq; inde uiuat: domum extruit, nō certe alium in usum, finemq;, quā ut inhabitet: literas discit, ut de rebus tam diuinis, quā humanis recte iudicet. Effecta quae sint, ex causis, unde sequuntur, apparet. Natura namq; haec ita coniuncta sunt, ut altera sine alteris esse nequeant: & ut causae effecta, ita haec uicissim illas indicant, produuntq;. Vt, dies est, quare sol est supra hemisphaerium nostrū. Huc ab effectis causam ostendo. Solis namq; cursum, supra hemisphaerium nostrum, causam diei esse, certum est: Emoritur, quare & natum fuisse constat. Loci hi à causis, & effectis, omnibus, siue dicturi, scripturiue sint, summam copiam suppeditant: plurimusq; horum, in omni rhetorices genere usus est. In laude namq; aut cōtra uituperio, quantam hinc copiam poëtae, historici, rhetoresq; sumunt? In suasorijs item, dum aut ab utili, honesto, necessario, possibili, faciliue arguunt

Gumenta trahimus, an non à causis efficientibus ductis argumentis persuademus? Quamquam autem ex his, uilia maxime, atq; honesta, à finibus effectisq; sumi uideantur, si ad res suas gestas, unde manarunt referas, tamen, si ad agentem accommodes, cuius animum ad agendum suscipiendumq; negotium primū impulerunt, causæ efficientes, hincq; sumpta argumenta, à causis efficientibus ducta putabuntur. Necessitudinem uerò, possibilitatem, facilitatemq; conficientes causas esse satis liquet. Iam uerò in iudicio, quot hinc argumēta petuntur? dū à causis, effectisq; criminando, nunc factū conuincimus, nunc iniūm impiumq; ostendimus. Sed hæc suo loco indicabuntur.

COMPARATIONIS EXPO-

SITIO. CAP. XVIII.

Postremus, latissimeq; patens comparationis locus est: ubi maiora minoribus, & contra minora maioribus, paria paribus cōparantur. Plurimus huius ubiq; usus, maximeq; obuius est, in coniectura, definitione, & iuris questione. Coniectura à maiori: Si de patris uita cogitauit, & de nepotis cogitare non dubitabit. A minori apud Ciceronem pro Archia poëta: Etenim cum mediocribus multis, & aut nulla, aut humili aliqua arte præditis, gratuitò ciuitatem in Græcia homines impertiebantur, Rhegynos credo, aut Locrenses, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod scenicis artificibus largiri solebant, id huic summa ingenij prædij gloria noluisse? Ex

pari: Qui ob rem iudicandam pecuniam accipit, & ob
 dicendum falsum testimonium accipiet. Desiniendi hinc
 ratio quæ sit, supra ostendimus. De iure si queratur, ita
 à maiori probetur: Si furem nocturnam per leges occi-
 dere licet, qui domi deprehensum uulnerauit, nihil pec-
 casse credetur. A minori: Si parentibus, unde in lucem edi-
 ti, educatiq; sumus, præstanda pietas est, maxime ipsi
 Deo, cui, cum uitam, tum ipsius anime immortalitatem,
 salutemq; debemus. A pari: Quæ pietas patri, eadem &
 matri debetur. Exempla item huc pertinent: quæ sunt
 res gestæ, aut ut gestæ, ad persuadendum accommodatæ.
 Ducuntur autem à maioribus ad minora, & hinc uicissim
 ad illa. A maiori: Si reges suos Tarquinius Romani non-
 dum Christiani, quod inuitæ Lucretiæ pudicitiam eripue-
 rint, urbe, regnoq; deturbarunt, idem hoc flagitiū, in pri-
 uatis ciuibus, & Christianis, non est ferendum. A mino-
 ri, apud Ciceronem in Catilinam: At uero uir amplissi-
 mus, P. Scipio Pontifex maximus, Tiberium Gracchum
 mediocriter labefactantem statum Reipub. priuatus inter-
 fecit, L. uero Catilinam, orbem terrarum cæde, & incen-
 dijs uastare cupientem, nos COSS. perferemus? Ducun-
 tur item à simili, & dissimili, & contrarijs, quorum loco-
 rum, cum supra exempla posuerimus, & uel hinc, quæ
 istorum natura sic pateat, breuitati hic studebimus: cum
 præsertim, plures huius loci species sint, quàm persequi
 facile, aut poterimus, aut opus sit. Comparantur namq;

alia

alia numero, dum unum pluribus, pauca bona, malae multae, diuturna breuibus, & id genus alia conferuntur: ubi, quid quibus anteferri debeat, nemo non uidet. Alia specie: ubi ea omnia, quae per se expetiuntur, ijs anteferuntur, quae propter aliud: ut salus, cum per se expetatur, melior medicina est, quae ob hanc expetitur. Conferuntur hic & innata aduentitijs, à natura accepta uitia, uirtutesue assumptis, integra corruptis, iucunda iniucundis, honesta utilibus, facilia difficilibus, totum partibus, rara uulgaribus, necessaria non necessarijs, efficientia non efficientibus, nihil indigentia indigentibus, animi bona, uirtutesque, omniaque: quae in nostra potestate sunt, ijs, quae Fortuna telis sunt exposita, stabilia caducis, publica priuatis, ab optimis laudata, cum ijs, quae à pluribus. Atque haec omnia, aliaque id genus, quanquam partim nouam, propriaeque faciem ostentent, maiora tamen, minoraque esse, aut similem uim habere deprehenduntur. Similia autem, paritae, nullos in significando gradus habere, ipsa testimonio sunt nomina. Quare hoc in uniuersum sit edictum, ex hoc comparationis loco, in omnibus rhetorices generibus, tam ad ornandum, delectandumque, quam ad fidem argumentis faciendam, copiam peti maximam.

OMNES AD VNVM LOCVM VN-

de manant referri posse, & cur diuersa

nomina sumant. CAP. XIX.

Explicatis locis omnibus, ut nulla praeterea sedes

querēda sit, unde ad fidē, copiamq; sumas, quò horū natura, uisq; magis pateſcat, intuēdū nobis, quæ inter hos cognatio ſit, quæ tanta eſt, ut ad unum adiunct orū locū, unde manant, omnes referas: quod eo ipſo, quo expoſiti ſunt ordine, oſtēdemus. Remigitur ipſam, totumq; quod niſi adſit, nihil eſt de quo tibi oratio eſſe poteſt, ſi definitione, quæ genere et differētijs cōſtat, firmiſſimaq; eſt, explicare uoles, ab adiunctis ſumas neceſſum eſt, quò id præſtes. Vt ſi hoīem definias, dicasq; aīal eſſe, nihil præterea q̄ ſubſtantiā quandā eſſe, quæ ei cū omnib. animantib. cōmunis eſt, ſignificasti. Quare ab ijs, quæ ei ppria inſunt, acciduntq;, erit definiēdus, ut à cæteris animantibus, brutisq; ſecludatur, ſolusq; cōſtituatur, hoc pacto: homo eſt animal rationale, riſibile, mortale. Inſunt aū homini hæc propria, accidūtq;, ratio, riſus, ipſaq; mortalitas: quæ eadem ipſi et adiuncta ſunt oīa. Eodē pacto, ſi hoīem partes, mēbraq; enumerādo definias, hinc te definiuiſſe puta. Sunt nāq; ſua cuiq; mēbra, adiuncta maxime. Quin et etymologia uocabuli, et uicinus huic cōiugatorū locus, hinc cadūt. Accidit nāq; maximo Deorū, adiunctumq; eſt, à mortalib. eū Iouē, quaſi iuuantē patrē dici: et iuſto itē, ſua recte facta, unde nomē accipit, ſunt adiuncta. Genere aut et ſpecie, totū id de quo agitur, ſignificatur, cuius hic adiuncta explicantur: quod, ut diximus, ſi abſit, nihil eſt de quo oratio ſuſcipiatur. Iā et ſimilitudinis, diſſimilitudinis contrariorū, cōparationisq; locus hinc oritur, omnemq;

copiam

copiā sumit. Siquidē ea, quæ rei de qua agitur, sit homo;
 adiuncta sunt, aut inter se cōserendo ostendis, modo simi-
 lia esse: ut si qua impietate in patrē, eadē postea illo de-
 mortuo et in matrē extitisse dicas: modò dissimilia: alteri
 ex liberis natu maiorē uix filiū agnoscit, alteri nemiū in-
 duget: modò cōraria: conjugē suā principio plurimum
 amabat, candē postea odit maxime. Hinc maiora, mino-
 ra, pariūque quæ sint, satis liquet. Hic porrò eiusdē hoīs fa-
 cta quæ ipsi adiuncta sunt, cōseruntur. Aut ex huius, de quo
 dicis hoīs externis, corpis, animiue bonis, malisue, atq;
 ad cō factis omnibus quæ huic adiuncta sunt sumis aliquid,
 cui, qd' foris est, externa q; psonæ adiunctū est, cōparas:
 atq; ostēdis id, aut simile, aut dissimile, aut contrariū, aut
 maius, aut minus, aut deniq; par esse. Vt si eius, de quo di-
 cis opes, tantas esse dicas, quantæ Crassi illius olim apud
 Romanos fuerūt. Sumpta hæc ab adiunctis similitudo est.
 Nā sua utriq; bona sunt adiuncta, quæ collata similitudinē
 præ se ferunt: et inde hoc nomen accipiūt. Hinc, cū oīa su-
 pra abunde exēplis sint declarata, et cætera satis liquere
 arboror. Quid de antecedentibus consequentibus repugnan-
 tibus dicemus: quæ cū ut demonstratū est, sparsa sint per oēs
 locos, qui ab adiunctis oriūtur, et ipsa simul hinc nasci nul-
 li dubiū esse potest. Restat causarū, et euentorū locus: qui
 ut cæteri, ab adiunctis nascitur. Sūt autē cuiq; sua facta,
 animi q; bona, et uita, adiuncta maxime: quæ tamē ipsa, in
 causas et euentū cōuertuntur, cū à causis euentū, et hinc

uicissim illas ostendimus. Ut si honestatē ipsam, causam
 Cæsari nostro fuisse dicamus, cur contractis maximis co-
 pijs, armatus in Turcam processerit. Decebat namq; Im-
 peratorem, suorum salutem armis, aduersus infestissimū
 hostem tueri. Sic et iram, causam esse dicamus, cur alter
 alteri uulnus inflixerit. Et Naso, desidiā Aegistho causam
 fuisse dicit, cur factus sit adulter.

Queritur Aegisthus quare sit factus adulter,

In promptu causa est, desidiosus erat.

Facta igitur omnia, animorumq; uirtutes, et uitia, ijs
 quorum ea sunt, adiuncta sunt maxime: quae tamen in
 causas, et euenta commutantur, cum ab animorū uirtu-
 tibus, ut ijs ue, ut causis, quae euenerint bona, malaue, fa-
 cta indicamus. Porro in suadendo, ubi de futuris adhuc,
 agendisq; reb. agitur, eadē haec adiuncta in causas cōuer-
 tūtur. Ut si quenq; ad faciendū aliquid adhorteris ab aeta-
 te, opibus, amicorū numero et potētia. Sunt autē huic, cui
 suades, adiuncta haec oīa, aetas, opes, amicorū multitudo
 et potētia. Verū, cū hinc argumēta ducis, et ad faciendū
 hominē impellis, eadē haec, causarū nomē accipiūt: atq;
 id, quod fiet, quò dirigūtur oīa, euentū appellabitur. Oste-
 dimus breuiter, ex uno adiunctorū loco, reliquos oēs emā-
 nare. Quod autē loci, diuersa nomina sumāt, inde est, qd
 hinc nati, alibi aliā faciē, uimq; ostendant. Haec de locis
 illis, unde tam dialectici, quam rhetores, reliquiq; omnis
 generis scriptores, omnia sumant necessum est.

GERARDI ⁴⁹

BVKOLDIANI DE INVENTIONE ET AMPLIFICATIONE ORATORIA LIB. II.

QVID GENVS DEMONSTRATI-
uum, & quæ huius cum cæteris cognatio
sit. CAP. I.

ESTAT igitur, ut ad tria illa rheto-
rices genera, unde digressi sumus, re-
uertamur: atq; in singulis, quæ hinc in-
ueniendi, amplificandiq; ratio sit osten-
damus. Demonstratiuum itaq; genus
id esse diximus, quò præterita præsentiaq;, nunc laudam-
us, nunc vituperamus. Plurimum hoc genus commune ha-
bet cum suasorio, adeò, ut alterum alteri sæpe coincidat.
Siquidem ita serè fit, ut quæ laudamus, hæc ipsa & suade-
amus: & contra, quæ suademus, propemodum & lau-
demus. Itaq; oratio Ciceronis pro lege Manilia, quan-
quam magna ex parte nil nisi laudem Pompeij cõtineat,
suasorij tamen generis est. Neq; enim orator ad laudan-
dum Pompeium, sed ad persudendum Quiritibus ue-
nit, eum rectè Mithridatico gerendo bello Imperatorem
præfici, qui tot tantisq;, tum animi uirtutibus, tum sæpi-
us spectata cognitaq; feliciter administrandi belli sciètia,

unus tantum eniteret, omnibusq; antecelleret. Itaq; laus hic in suasionem est uersa: contraq; hæc in illam potest. Quare de genere iudicaturus, quis rei scopus sit, quò argumenta orator dirigat, in primis spectabit. Induat et naturam generis iudicialis. Sepe namq; in clarissimorum hominum laudibus inuenias aliquid, quod nisi purges, multorum animos turbet, alienetq;. Vi si Cæsaris nostri multas præclaresq; res gestas oratione laudandas suscipias, excusandum forte erit Romam oppidanis nihil grauius timentibus captam directamq;: non eius id iussu, qui tum longius absit, sed aut Ducis, aut militis imperio abutentis, & ad prædam auuidioris culpa factum. Quemadmodum autem laus sæpenumero defensionem, ita illa uicissim laudem accersit, & ad suum quasi corpus melius uestiendum sumit. Quod ipsum cum alibi passim apud Cicero nem uideas, tum in oratione pro Archia poëta: quæ cū iudicialis sit generis, ut quauatem apud iudices defendat, summis tamen laudibus humanitatis ibi studia uexit. Verum nulla propemodū oratio est tam certi generis, quæ ex alijs non aliquid assumat, suiq; corporis faciat.

CERTA LAVDARI SEV VITV=

perari oportere. CAP. II.

Hoc item huius generis proprium, capita rerum quæ laudabuntur certa serè esse oportere, alioquin non ad laudandum, sed aut ad suadendum, aut ad defendendum uenit orator. Incerta enim dubiaq; laudem mere

ri in animis hominum omnino nullam possunt. Quòd si forte dubijs incertisq; argumētis lucem adferat, iam aut suasoris, aut defensoris personam sumit. Quanquam nihil uetat, quod & diximus, inueniri nonnulla in laudibus posse, quæ interim recte probentur, interim defendantur, modò rerum pondera firmamentaq; certa esse constet. Quid? nulla igitur in hoc genus quæstio, nullusq; status incidit? Non equidē id omnino disputo. Nam quam ea natura laudis sit, ut uera esse uelit, fieri tamen posse minime nego, ea interim quæ pluribus probentur, pauciores, forte doctiores, in dubium uocare posse: & contrà, quæ apud hos laudem mereantur, multitudini minus probari: atq; ita uel omnes status, coniecturalem, de finituum, iuridictalem, in hoc genus incidere posse: cum & de certissimis quæri, nihil omnino uetet.

RES OMNIS GENERIS, QUÆ
cernantur tanganturue, seu intellectu com-
prehendantur, laudari aut uitu-
perari. CAP. III.

Porrò præterita, instantiaq; , atq; adeò omnia quæ nunc laudamus, nunc contrà uituperamus, res sunt omnis generis, quæ aut cerni tangiq; ut homo, equus, urbs, flumē, aut aīo intellectuq; cognosci atq; percipi possint ut facta, dictaq; , uirtutū item uitiorumq; , tū artū uaria genera, ut prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, eloquētia, medicina, architectura, scientia rei militaris,

aliaq; id genus multa. Vitia autē quę sint, hinc cognosci facile possunt: nempe iniustitia, luxuria, inuidia, & cetera. Ipsius item Dei laus, quanquam quid huic aut nostrę laude accedat, aut uituperio adimatur, non uideo, tota huic pertinet. Rerum autē quę cerni tangiq; possunt, primas partes homines tenent: qui cum ceteris animantibus bruiis rebusq; mutis ratione & sermone, tum multis alijs animi naturęq; dotibus antecellant, laudem in primis sibi uendicant. Laudamus igitur præcipue personas, urbes, portus, loca, & his similia: præclare item facta, dictaq; quę cum uirtutibus coniuncta, atq; inde orta esse constat. Iam & iuxta uirtutes artesq; aut in certis hominibus, aut seorsum suis ipsas laudibus exornamus.

QVI HOC IN GENERE AVTO-
res uersentur. CAP. IIII.

Latissime autem genus hoc demonstratiuum patet: plurimiq; in hoc uel diuersi generis autores uersantur. Neq; enim in modo, qui oratiōe perpetua rem quampiam laudandam sumpserunt, sed & heroici uates, historiciq; omnes. Quid enim aliud in Iliade Homerus agit, quàm ut Græcorum gloriã, ulciscendi uiolati ab Alexandro hospitij, raptęq; Helenę caussa ad Troiam uenientium, decemq; hic annos pugnantium, diuino carmine immortalē redderet. Neq; tamen ingeniosus uates ita suis lenocinatus est, ut quacūq; urgerent, Troianorum ut ignauorum imbelliumq; hominum fuga cadesq; sit facta. Utrobique

Utrobique fortitudinē ignauiamque esse uoluit. Nihil in He-
 ctore Troiano requiras, quod ad fortissimum, et ad agen-
 dum promptissimum ducem attineat. Thersitem contra
 Græcorum principum unum non modò ignauissimū, sed
 et ipsa corporis forma, capitisque figura penè monstrū
 introduxit. Alexandrum autem ipsum effeminationem
 quàm fortiorem nobis depinxit. Achillis contra uirtutē
 quis Græcorum omnium æquauit? quem non fortissimū
 modò, sed ipsum belli fulmen, hostiumque terrorem esse ce-
 cinit. iam uerò reliquarum maximeque uariarum uirtutū
 uitiorumque, quæ nō in alijs atque alijs simulachra nobis ex-
 hibuit? Agamemnonem potentia quidem, ijsque, quæ à for-
 tuna ueniunt bonis insignem, nempe omnium Principem
 constituuit: sed ad plerumque obeunda, cundem hunc, pru-
 dentem minus, circumspectumque: ut qui nec hominū De-
 orumque iram tanti penderet, ut unicū mancipium ipsam
 Briseida patri suo Apollinis sacerdoti repetiti reddendā
 putaret, numenque reconciliaret. Non uniuersorum Græ-
 corum, quos quanquàm sui fratrisque gratia arma sum-
 psisse, et ad Troiam uenisse intelligeret, peste tamen ab
 irato Apolline immissa emori passus est. Non ipsius Achil-
 lis, cuius unius omnium cum summam militiæ felicitatem,
 fidemque sanctissimam in eum diem expertus esset, nō mo-
 dò tamen cum temerè à se abalienauit, sed propemodum
 hostem fecit. Non denique ab irato Apolline, cū in uniuersos
 Græcos, tum in suum ipsius caput, grauiora pericula

timuit. In Nestore autē sene quantam prudentiam, quantamq; eloquentiam uidemus? Quid de Vlysse dicam? qui armis multū, eloquentia plurimum ualuit: & ubi res non tam uim, quā technas poscebat, ad struendum dolum uersutissimum & accommodatissimum ingenium habuit. In Aiace autē Telemonio bellicam quā eloquentiæ laudem maiorem cognoscimus. Gradus etiam eloquentiæ in Principibus esse uoluit. Vlysi sublime illud dicendi genus tribuit: quem rerum & uerborum copia, supra quā dici potest locupletem, nec tam orantem, quā fulminantē introduxit. Nestori autem ipsi genus mediocre, cui quidē tum suauem, tum copiosam splendidamq; orationem tribuit: adeo, ut huius ab ore melle dulciorem orationem fluxisse memoriæ proderet. Menelao breue laconicumq; assignat genus: cuius oratio, quanquā breuis, nec exquisita rerum uerborumq; copia instructa flueret, dilucida tamen, & ad cuiusq; captum per quā accommodatā. Iam uerò in Odyssea quantum nobis fortitudinis, continentie, uerāq; ad omnes fortune casus patientiæ, et prope modum omnium animi uirtutum exemplum Vlyssē proposuit? Hic dum à bello decē annos mari errat, adeo animum non abicit, quin, ubi res posceret, suam, suorumq; salutem uel armis protegeret: & cum ad Cyclopi antrum deuenisset, claususq; ibi deuoratis sex socijs periculose teneretur, forti animo ingenioq; sibi suisq; excæcato Polyphemo salutem quæreret. Hic Calypsus
Circēsq;

Circesq; blanditiis elusit: effœminatisq;, & in bestias,
 qua in uenerem procliues rationem ducem non seque-
 rentur, commutatis socijs, infractum animum solus tenu-
 it: solus ad inferos descendit: cognitisq; hic quæ uoluit,
 ad superos redijt. Has easdem autem uirtutes, & in hu-
 ius coniuge Penelope quantas uidemus? ut nescias, in
 hoc ne, an in illa magis admirari debeas. Nam decem an-
 nos dum ad Troiam pugnabatur, non modò castissimam
 uitam duxit, sed ueræ pudicitie, conjugalisq; amoris de-
 se exemplum uniuersis præbuit. Deinde capta Troia, o-
 mnibusq; reuersis ad suos unoquoq; Principibus, cum su-
 um diutius emanere cerneret, nec certò nunciari ubi gen-
 tium aut mortem obierit, aut impeditus morã traheret,
 non modò multis expetentibus nemini nupsit, sed pudicũ
 & inuiolatum corpus ingenij artibus, cum uiribus non
 posset, in uigesimum usq; annum reseruatam suo demum
 redeunti Vlyssi leta restituit. Nam cum à procis, nobilissimis
 potentissimisq; suæ gentis iuuenibus, undiq; ad se
 confluentibus, ad nubendum indies magis ac magis soli-
 citaretur, remq; suam familiarẽ, quæ uel sola res magnũ
 ad maturandas nuptias momentum esset, dilapidarent,
 & parum consilij, minusq; præsidij in suis domi, Laërte-
 ram decrepito, & Telemacho tum adolescentulo, positiũ
 animaduerteret, ut simul animi curas qua posset arte le-
 niret, simul honestam procis nuptias suas differendi, inq;
 plures dies protrahendi excusationem afferret, ne aut

mortuo suo Vlyſſe contempſiſſe quenquam, aut tandem
 redeunte polluta à quoquam deprehenderetur, telam te=
 xendam ſuſcepit ad conficiendū Laërti iam è ſenio agre
 uitam trahenti τ αφύιον: quo confecto, promittit & ſe
 demum deſituram de ſui coniugis reditu ſperare, atq; in
 nouum matrimonium conſeſſuram. Verum dum ſola de
 ſui Vlyſſis reditu bene ſperat, quantum inter diu confecit,
 nocte ruruſum abſcidit: unde intelligi poterat, ad ſolas a=
 nimi curas utcuq; mitigandas, et honeſte potius profe=
 rendas, q̄ maturandas nuptias hanc ſumpſiſſe operam.
 Quid hic deum immortalẽ aut de femina admirabili=
 us, aut ad coniugalem fidem ſanctius, aut deniq; ad ſum=
 mam animi uirtutum laudem non dico dici, ſed omnino
 excogitari à uate potuit? Sed quæ interim Clytemneſtræ
 in ſuum abſentem coniugem fides extitit? hæc contra, pu=
 gnante ad Troiam Agamemnone ſuo marito non modo
 turpiſſime cum Aegiſthorem habuit ſed inſuper adultera
 cum adultero de uita coniugis cogitauit: Troiaq; redun=
 tem ſcediſſime trucidauit. At quoruſum hæc tendunt? quò
 ſpectat oratio? eò certe, ut pateſcat, utruq; hoc Home=
 ri poëma in demonſtratiuo conſtitutum genere: nihilq;
 hic niſi aliorum uituperia, aliorum laudes contineri: &
 quaſi quoddam ſpeculum rerum humanarum eſſe. Quod
 de Homeri poëmatũ diximus, idẽ de Vergilij noſtri
 Aeneide poteſt: ubi cum multis magnisq; Fortune cor=
 porisq;, tum maximis animi laudibus, quæ ſolæ propemo
 dum

dum uerèq; existimandæ sunt, Aeneam suum uexit. Quæ enim uir ille captio Illo complures annos mari patienter tulit, et deinde terra strenue fortiterq; gessit, summis prosequutus est laudibus. Quo autem ordine uterq; uates id fecerit, suo dicetur loco. Iam & historiographos in hoc uersari genere cui dubium esse potest? qui si hoc nomine appellari uolent, res gestas, non secus ac gestæ sunt, nihil falsi addendo, aut ueri reticendo, seruato temporis ordine narrabunt. Quod dum faciunt, quando recte facta cū honestate, & quæ contra cum uitijs sint coniuncta, fieri non potest, quin inter exponendum, eos quorum probe facta sunt laudent, quorū contra male, turpiterq; hos uel inuili historię lege cogente uituperent. An non Titus Liuius Patavinus, ut de nostris, qui in omnibus manibus uersantur dicam, egregius est buccinator uirtutum uitiorumq; Romani populi? ut qui lactea eloquentiæ copia, perpetuaq; oratione, res gestas ab Vrbe condita ad sua usq; tempora, summumq; imperiū perduxit. Quibus artibus, consilijsq;, populus ille modicus, tenuisq; primum uiam strauerit ad summam democratiam. Deinde cū imperio unā & uitijs in animis hominum crescentibus, eadē ipsa arma, quibus terrarum orbem domuerat, in sua ipsorum uiscera conuerterit: & quemadmodum multis magnisq; animi uirtutibus parsimonia, iustitia, innocentia, atq; imperandi æquitate incrementum sumpserat imperium, ita contra uitijs, luxu, rapinis, priuata, iniustaq; do-

minandi cupiditate conciderit. Quid? nõ Sallustius adeo
 corruptos sui temporis mores perstringit, ut non defu-
 isse, uel senatorij ordinis homines dicat, qui cum Catilina
 de euertendo Reipub. statu coniurarint? Non defuisse,
 qui acceptis largitionibus sceleratissimum Iugurtham de-
 fendendum putarint? Quod de nostris, idem de Græcis
 censendum. Huc & Plinij nostri Secundi Veronensis hi-
 storia naturalis pertinet: ubi, quanquam non personas
 aut facta, ut poëtae historiciq;, aut laudet, aut uituperet,
 sed rerum naturalium cognitionem tradat potius quam
 laudet, tamen, cum citra argumentandi probandiq; ne-
 cessitatem quæ rerû cælestium terrestriumq; natura sit
 non sine summa delectatione doceat, huius generis eius
 scriptum esse negari non potest. Delectare enim sine con-
 tentione argumentisq;, cum docere uniuscuiusq; sit, epidi-
 ctica orationis proprium est. Quanquam & hunc, ple-
 risq; rebus suam amplificando adiecisse laudem, testimo-
 nio est ipsum opus. Est ubi res narrantur cum maiori de-
 lectatione, quam amplificatione: quod ipsum Ouidius in
 metamorphosi rerum uariarum transformationem can-
 nendo fecit. Quinetiam huius generis sunt Satyrici, Comi-
 ciq;: quorum illi, hominum uitia uel nominatim insectan-
 tur: hisumpto figmento uerisimili, rerum uerborumq;
 elegantia hoc consequuntur, ut sui uoluptate nunc lecto-
 rem, nunc audiuorem spectatoremq; retineat. Adde præ-
 cepta dantium diuersa autorum genera: rerum rustica-
 rum: ut

rum: ut Maronis Georgica: Columella Catonisq; scripta: rhetorices, ut Fabij Institutiones: compluraq; Ciceronis: medicorum item, & physicorum multa: deniq; artium rerumq; præcepta omnia: quæ ingredi molestū, persequi propè infinitum foret. Nec me præterit, uideri pleraq; horum suasorij potius generis, qui cum hoc multum commune habere diximus faciem ostentare: quod præcepta, cū ieiuna serè sint omnia, paruam copiam delectationemq; adferant, et sola rerum utilitate legantur. Verum cum ea quæ traduntur certa serè sint omnia, citraq; omnem probationum argumentorumq; pugnam perpetuo orationis ductu exponantur, etiamsi nuda ieiunaq; sit oratio, nec tam delectet quàm doceat, tamen demonstratiui potius quàm suasorij generis uideri oportebit. Neq; enim Crispus Sallustius cō minus historicus est quàm T. Lilius, aut in alio atq; ille rhetorices genere uersatur, quod hic nude breuiterq; ille copiose splendideq; res gestas perscribat.

QVAE LAVDARI OPORTEAT

uituperariue: ex uno adiunctorum loco

sumi. CAP. V.

DIXIMVS quæ demonstratiui generis cognatio cum reliquis esset: certa item esse oportere, quæ laudari aut contra uituperari deberent: tum res omnis generis quæ cerni tangiue, aut animo intellectu percipi possunt, huc pertinere: postremo qui potissimum

hoc in genere auctores uersentur. Nunc igitur, cur maxime hanc suscepimus operam, quæ illis ex locis, quos supra exposuimus, hic inueniendi amplificandiq; ratio sit, subinde proficiamus. Vnus igitur adiunctorum locus ea omnia nobis quasi digito monstrat, quæ laudari uituperariue oporteat. Admonet enim hic, ea omnia, quæ rebus laudandis uituperandisue adiuncta sunt, quandamq; ad has cognationem habent, aut laudibus uehenda, aut in sectanda esse: ubi & temporis gradus recte seruari poterit. Antecedunt autem hominem, quando personas in primis laudari diximus, patria, genus, parentes, consanguinei, cognatiq; , unde laus uituperiumue trahi potest. Deinde quæ fortunæ, copiæq; sint dicendum erit: atque hæc quidem externa sunt omnia. In tribus enim generibus laudes & uituperia uersantur: externis, corporis, & animi: quorum omnium unus hic adiunctorum nos admonet locus. Corporis igitur bona malæ sunt statuerat, figuræq; corporis, ipsaq; ualetudo & robur, in primis autem forma, quæ certissimus ferè animi index esse solet. Animi autem laus, ea est, quæ potissimum suo iure predicari debeat. Atq; hic duplex se disponendi ratio offert. Aut enim temporū seruato ordine dicendum quæ iam nati, atq; in lucem editi educatio, indolesq; fuerit: quibus morum artiumq; magistris sit usus: quantum quo in disciplina genere profecerit: deinde cū iam adoleuerit ætas, quæ tam domesticis priuatissq;, quam publicis in rebus

bus prudenter, iuste, fortiter, temperanterq; fecerit, dixerit, tuleritue. Aut quod Cicero in Pompeiana fecit, uaria multaq; facta, ad sua uirtutum genera sunt referenda. Atq; hic, cum omnis uirtus posita sit, aut in cognitione, scientiaq; ut prudentia, calliditas, eloquentia, iurisprudencia, ars militaris, & reliquæ multæ & uariæ labore usiq; paratæ, aut in actione, ut iustitia, fortitudo, temperantia, commode primum laude prosequimur, quæ prudenter, callide, docteq; tum quæ iuste, fortiter, temperanterq; tam suis in priuatis domi, quam foris publicis in rebus fecerit, dixerit, perpeffusue sit. Quanquam ne hic quidem certus ut uirtutum, cum nullus temporum ordo seruetur, est necessum, quo minus ipsarum rerum nature causæq; seruiatur. Quapropter laudaturus, diligenter apud animum expendet, quid causa postulet: temporisue potius ordo in exornandis factis seruetur, an ad sua quæq; uirtutum genera exigantur.

QVAE AB ADIUNCTIS INVENTA,

cæteris ex locis amplificandi ratio sit: & primum in hominis encomio patriæ laus per per locos ducitur. CAP. VI.

QVæ laudari oporteat ex uno adiunctorum loco petenda esse ostendimus: qui si certis, quas ornandas suscipis personis admoueat, cum singulis sua quædam fortunæ, corporis, animiq; propria bonas sint, quid in laudem adduci debeat, semper ad manus erit.

Nunc igitur subinde, quibus ex locis hæc ipsa amplificari
 augeriq; debeant, erit dicendum. Neq; enim solum ex uno
 atq; altero, sed ex omnibus illis quos supra commemora-
 uimus locis, extendi hæc possunt. Nam cum in singulis his
 tribus rhetorices generibus tota uersetur rhetorica, o-
 mnium quoq; locorum in singulis usum esse negari non
 potest. Præcipuus autem horum usus est, definitionis, quæ
 hic, cum res non ieuue breuiterq; ad faciendam fidem ex-
 plicetur, sed pluribus ad delectandum augeatur exorne-
 turq;, descriptionis nomen accipit: similitudinis item,
 dissimilitudinis, contrariorum, adiunctorum, testimonio-
 rum, caussarum, euentorum, comparatorum: anteceden-
 tia & consequentia per omnes sparsa locos supra osten-
 dimus. Verum & aliorum interim creber usus est. Rari-
 or tamen hic locorum à genere & specie usurpatio est:
 unde cum res petita, non tam ad amplificationem, quam
 fidem ualeat, crebrior in reliquis generibus erit. Cum igi-
 tur patriam hominis laudandam esse adiunctorum nos lo-
 cus admoneat, huc & reliquos admoueamus, ut quid ad
 copiã ex unoquoq; sumi possit, intelligamus. Descriptio
 ergo quæ materiam ex adiunctorum mutuatur loco, ut est
 ordine prima, ita huc commode primum admota, rem
 ipsam extendet plurimum, dum describitur, quæ in na-
 tione, quo in loco, fertili an sterili, maritimo an campestri
 sita ciuitas sit: quæ & publicæ munitiones: quæ adium
 frequentia, magnificentiaq;: quod genus descriptiones
 apud

apud poetas historicosq; leguntur plurimæ: adco, ut illi
 augendi delectandiq; studio uel ficta loca describenda in-
 terim suscipiant. Ab etymologia nominis item copia pe-
 ti potest, si uis huius sit, aut insignis cognitaq;, aut eius-
 modi, quæ dilucide sciteq; à laudante in rem præsentem
 erui possit: ut si quis inter laudandum Bononiæ uocabu-
 lo, clisa in litera, bona omnia indicari dicat. Voluisse id
 indito hoc nomine urbis aut primum conditores aut au-
 ctiores significare, cū hinc summa agrorum longe lateq;, hinc
 beatissima surgētis Apennini fertilitate, tum animi
 partim agros foris irrigantium, partim intrò multiplicē
 ad usum labentium copia maxime insignem locum uide-
 rent. Cōmode huc adiunctorū locus adhiberi posset, qui
 rebus, de quibus agitur adiunctus est maxime, omnesq;
 harum circumstantias, quas $\pi\epsilon\gamma\iota\varsigma\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$ illi uocant uel so-
 lus suppeditat: quæ deinde, per reliquos ductæ locos, in-
 crementum sumunt maximum. Verum, cum & ea quæ
 descriptio ob oculos posuit, hinc sint petita, nihil uetat et
 hæc primum, antequam plura inde ducantur, reliquis ex
 locis dilatare. Augebis igitur à simili, si tuum hunc, cum
 maxime notæ urbis insignisq; fertilitatis agro conferas,
 ostendasq;, in producendis frugibus, uino, olco, rebusq;
 cæteris, similem per omnia in utroq; dexteritatē. A dissi-
 mili, hanc tui hominis urbem patriamq; duplici circum-
 munitam fossa, tum lata, tum profunda, aggereq; inter-
 medio altius educto, mœnibus autem, propugnaculisq;

cum altissimis, summaq; industria ad arcendam uim factis; tum interiori aggere ad summum usq; addensatis firmatisq; illam uero, una modo obmunitam fossa, mœnibusq; utcunq; quidem firmis, sed nullo siue loci uitio, siue oppidanorum negligentia, aggere suffultis corroboratisq; A contrarijs: huius urbis regiones omnes latissimis discretas uicis, illius arctissimis, huius mundissimis, illius immundissimis, hic ædes magnificentissimas, ibi casas humillimas, hic plerasq; omnes lapide euectas, ibi argilla lignoq; compactas cerni. Possunt quidem hæc, & à causis extendi: sed ad adiunctorum locum reuertamur.

DIVISIO STUDIORVM FACTORUMq; patrie in sua uirtutum genera. CAP. VII.

VT autē ea quæ oculis exposita cerni tangiq; possunt amplificanda sint ostendimus: nunc subinde & ea, quæ intellectu cōprehenduntur, ipsa uidelicet patrie studia factaq; in sua uirtutum genera distribuamus: & singula deinde per locos ducamus. Primū igitur ipsa prudentiæ facta honore uerborū extollenda erunt: quod forte humanitatis studiorum scholas instituerint, conseruentq; undecunq; doctissimos accersendo professores, hosq; liberaliter alendo: quod æquissimas leges ad suæ ciuitatis consuetudinē rationemq; ciuibus præscripserint, suamq; Rempub. optime constituerint, atq; in futurum firmarint: quod item frumētō, sale, cæterisq; rebus omnibus,

bus, quarum sæpe penuria premere ciuitates soleat, tot
 tantaq; copia comparatis sepositisq; ita sibi in futurum
 prospexerint, ut nec bello obsidionem, nec pace annonã
 grauiorem fore propemodũ timent. Atq; hæc inter nar
 randum, à loco, & tempore, cum testimonio uicinarum
 gentium, alijsq; huius loci circumstantijs augenda erũt o=
 mnia. Deinde ad iustitiæ studia factaq; ueniendum: quæ
 suum cuiq; tribuit, & erga deos religio, erga parentes
 pietas, creditis in rebus fides, in moderatione puniendi,
 imperandiq; æquitas uocatur. Neq; enim minimum lau
 dis meretur, religionem uulgo sancte conseruari: suumq;
 parentibus honorem haberi: dariq; per magistratus ope
 ram, ut creditis in rebus fides seruetur, & imposturæ ita
 puniantur, ut nec remissior pœna peccandi licentiã præ
 beat, nec uehementior iudicis seuitiam arguat. Tum sub
 inde dicendũ quæ fortiter gesta, aut intra mœnia animad
 uersis certorum hominum flagitijs, Rempub. caq; quæ re
 cta sunt defendendo, aut foris fuis sæpius pugna hosti=
 bus imperij fines proferendo. Atq; hic, non modò eorum
 qui in magistratu fuerunt, sed & priuatorum fortiter fa
 cta patriam ipsam honestant: ut Horatorum, Lucretiæ,
 Horatij Coclitis, Mutij Scæuolæ. Postremo spectemus,
 quæ sint studia factaq; temperantiæ: quæ cum posita sit
 in ijs quæ absunt non inhoneste expetendis, atq; ijs quæ
 in nostra potestate sunt recte honesteq; utendis, maximi
 ad laudem momenti est, consuetudine patriæ, publicis pri

uatisq; in negotijs temperanter continenterq; uixisse: aliena non appetiuisse: suisq; non ad luxum turpemq; uoluptatem usum fuisse. Hæc ab aduētis, unde & plura quidem possent, sumuntur omnia: quæ propterea sua in uirtutum genera, non numero, sed rerum pondere distribuenda puto, quod in urbiū encomio, quarum sæpe quod diuissime steterunt, longa annorum serie innumera ferè præclare extant facta, temporis ordinem sequi, præsertim nõ in harum, sed personæ laudibus, tum infinita, tum perplexa dubiaq; oratio esset. Harum autem uirtutum omnium exempla, prisca illa nobis Romana Respub. uel sola suppeditet. Quæ in urbe humanitatis studia magis uiguerunt: ijsq; cum præmia, tum maiores honores habuit: ubi principes Reipub. uiri, maximiq; Imperatores, aut ipsi Græcorum academias longis itineribus discendi studio petierunt, aut illos ad se Romam rerū uerborumq; magistros pertraxerunt: ubi sæpe literatis quidem, doctisq; sed iisdem tamē nouis hominibus summi magistratus mandati: maximum imperium concreditum. Neq; enim magis maiorum imaginibus, quàm eruditioni uirtutiq; aditum patere ad Reipub. gubernacula prudentissimi homines uoluerunt. Prudenter autem rerum à Romanis gestarum, quæ innumerae sunt, egregius unde exempla sumas buccinator est T. Lilius. Quod genus est, ciuium multitudinem pro cuiusq; facultatibus in classes distributam, ut numero, copijsq; cognitis, pro re familiari Reipub. quisq;

quisq; penderet: tenuioribus, quos proletarios uocarūt,
 sola liberos educandi cura esset. Descriptas item Græco
 rum leges ad huius urbis rationem mutatas, atq; ciuium
 oculis expositas, ut non extra mœnia tus quærerent, sed
 domi ob oculos positum discerēt. Sed quid multa de hac,
 quæ nisi summa & propemodum diuina in ijs fuisset, quæ
 deum immortalem in orbem terrarum imperium adepti
 fuissent? Quantum autem ueteribus Romanis iustitiæ stu-
 dium, in deos, hominesq; fuerit, alterum sacerdotum col-
 legia, cærimoniæq; à Numa rege institutæ, sanctæq; per
 multa secula conseruatæ declarant: alterum, cū alia mul-
 ta, tum Saguntinorum in ultimis terris hominum, in fide
 persistentium labor ærumnæq;, maxime æquum in se mo-
 deratumq; Romanorum imperium fuisse testantur. For-
 titudinis autem pro innumeris, Brutum, Manlium, Fabi-
 umq;, in exemplum adducamus: illi in magistratu cædis
 filiorum suorum autores spectatoresq; esse maluerunt,
 quam Rempub. ab ijs uel leuiter lesam uideri: hic cū cun-
 ctando, pugnaq; abstinendo, non Romæ modò apud oēs,
 sed & à toto suo ipsius exercitu odiū sibi conflasset ma-
 ximum, maluit fortiter ferendo sui nominis existimatio-
 nem, quam Rempub. in discrimen adduci. Iam uero tem-
 perantiam, continentiamq;, quæ gens pluris fecit? quæ
 luxum turpitudinemq; magis odit? ubi agricultura par-
 simoniaq; maximam laudem meruit: & nonnunquam
 Consul, Princepsq; Reipub. in agro appellatus, à labore

ad curiam sit deductus: ubi puberes filij cum parentibus, generi cum soceris, in balneum descendere, quia res lasciuia & inuerecunda putabatur, patrio more prohibebantur. Sed hæc ipsa ab adiunctis ducta prosequamur.

PRIMUM PRVDENTIAE FACTVM

per locos ducitur. CAP. VIII.

CVM igitur plurimum referat, in reliquam totam uitam recte degendam, quibus à teneris imbuiamur, commode primum iuuentutis studia si bona intelligimus, laudamus augendo ab ijs, quæ huc spectant circumstantijs: quarum omnium idem hic nos locus admonet, ab autoritate, doctrina, numeroq; professorũ: ab autoribus, ipsisq; quæ docentur rebus: ab auditorum item, si lubet numero, alijsq; id genus circumstantijs. Atq; hic eorum prudentiam, quibus autoribus scholæ primum institutæ sint, siue Princeps senatũsue fuerit, imprimis prædicabimus: quæ ut cluceat, cernaturq; quasi ob oculos posita, à causis, euentis, comparatisq;, explicanda res erit maxime. A causis: uidisse prudentissimos homines, ea esse literarum studia, quibus, cum Rerumpub. status, tum ipsa religio conseruaretur: imprimisq; Reipub. interesse, iuuentutem in ijs, quàm rectissime uersari: ut hinc lecti in senatores, iudicesq;, illi rogati in senatu sententiam prudenti oratione, instructaq; exemplis, quæ historia suppeditat, siue Reipub. quæ declinanda sequendæue sint edoceant: hi legum boniq; & æqui scientia, suum cuiq; adiudicent: scelera

scelera flagitiaq; animaduertenda putent. Reliqui autem
 quibus publica non demandantur munera, cognitione re-
 rum humanarum, atq; ad eò uirtutum uitiorumq;, suis in
 rebus priuatis honeste, iusteq; uiuant: liberorum uitam
 ita instituunt, ut eos in uiros abeant, qui si fieri potest, nò
 modo sibi, suisq;, sed & Patriæ olim, multisq; utiles ciues
 inscriuant. In communi autem positam religionem, cuius
 conseruandæ unius cuiusq; interest maxime, puram syn-
 ceramq; uulgo per probos doctosq; concionatores reti-
 neant: quæ recte cùta, cum tantum in animis hominum
 ualeat, ut uel sine legibus honeste iusteq; uiuatur, leges au-
 tem sine hac, paucos in officio retineant, quòd illæ, dela-
 ta modo conuictaq; crimina puniant, peccandi autem sæ-
 pe et in occulto mutoq; loco occasio detur, sancte seruan-
 dam hanc esse, dubitari non debet. Hæc porrò illos pro
 sua prudentia uidisse neglectis literis labefactari omnia,
 conuulsaq; secum ruinam trahere: quod ne committere
 tur, publiceq; & priuatim bene uiueretur, institutis scho-
 lis rebus humanis optime consultum prospectumq; uolu-
 isse. Ab euentis: Plerosq; igitur omnes senatores, quod
 literas historiasq; teneant, cõsilio prudentiaq; Rempub.
 administrare: cauere, ne quid detrimenti capiat. Iudices
 autem scientia legum, dare operam, ne cuiquam sua, aut
 ui, aut iuris prætextu inique eripiantur. Quæ omnia, si
 additis personis, factisq; demonstrentur, narrenturq;,

mire augebitur oratio. Multitudinem autem ipsam, quòd

*literarum beneficio magna ex parte humanior sit facta, moderatum æquumq; imperium ferre didicisse: tumul- tus odisse. Vniuersos autem, in id incumbere potissimum, ut per bonos doctosq; uiros, religio seruetur: in primisq; quod iudicare melius possint cauere, ne quis pro suo arbitrio affectuq; aliud, quàm pium sit, concionando diuulget. Iam & uicinas gentes hoc ex studio fructum cepisse maximum. Fateri enim, quos huc erudiendos misissent liberos, doctissimos accommodatissimosq; Rerumpub. re- ctiores rediisse. Quare studium hoc, urbisq; nomē, apud exterarum gentes magnum sanctumq; haberi. Atq; hic nationes urbesq; has enumerando incrementum sumet oratio. Restat comparatorum locus, ubi maiora minoribus, aut hæc illis, similia similibus, dissimilia dissimilibus, contraria contrarijs conferri possunt. Hoc itaq; ex loco, qui late patet, & plura membra locosue habet, mire orationis corpus dilatari potest. Primum: si nostræ urbis studia, & inde Reipub. profecta commoda, cum aliarum gentium urbiumq; studijs conferendo, ostendamus nostras superiora omnia, siue numero professorum, discipulorumq; siue spectata horum eruditione editisq; in lucem ingeniorum monumentis, siue deniq; felici beatq; administratione Reipub. à doctis uiris, religione, legibus, ceterisq; ciuilibus rebus optime constituta conseruataq;. Deinde à simili laus copiaq; parabitur: si cum celeberrimis omnium academijs, quæ aut sunt, aut fuerunt, nempe Græco-
rum no*

rum nostram conferamus, doccamusq; paria nostra, aut omnia, aut pleraq; Neq; enim semper Platones Aristotelesq; exiisse: qui uulgi philosophorum, ita multis passibus præcurrerunt, ut qui accuratissimi uisus essent, quo tenderent ipsa quidem oculorū acie uix assequerentur. Tum à dissimili: illos magno docuisse: quare non tenuioribus, sed solis diuitibus aditum ad musarum antra patuisse: hic multa magnaq; cōstituta professoribus stipendia ex ærario publico liberaliter quotannis numerari, tenuioribus iuxta ac ditioribus musarum patere fores: illos suis conclauibus inclusos, solis sibi studuisse, parumq; aut nihil Reipub. unde abhorrebant aut opera, aut consilio utiles exituisse: nostros et ad communem utilitatem sua accommodare studia, eò comprimis pertinere arbitrantes, ut inde Reipub. fructus redeat quàm maximus. Postremo à cōtrarijs: illos, dum alij omnia peccata paria uideri contenderunt, perinde esse gallum gallinacum, aut hominē interfici, alij deos nullos esse, alij esse quidem, sed inferiora curare minime, plures mundos uideri, quæ item natura tribuisset, naturaliterq; fierent, in ijs pudorem nullum esse oportere, quare in publico cacare, nudumq; incedere honeste fieri, alij honestum uirtutemq; ipsam summum bonum, alij ipsam uoluptatem credi uoluerunt: hæc aliq; id genus paradoxa subinde noua, atq; à communi sensu aliena diuulgando Reipub. conuulsisse. Nostros uerò, ijs quæ natura præscribat, communisq; sensus probet,

suas literas accommodantes Rempub. religione legibusq;
constituisse. Illos metum deorum in animis hominū minu
isse: nostros auxisse. Illos à Repub. maxime fugisse: no
stros administrandam suscepisse. Illos cōmuncem sensum
damnasse: nostros probasse.

SECUNDVM PRVDENTIAE FACTVM
ex locis amplificatur. CAP. IX.

Idem ex locis, et praescriptas ciuibus leges ad suae ur
bis morem proprias, quod secundum prudentiae factū
fecimus, dilatemus. A causis: Magnam semper incommo
dorum uim huic ciuitati attulisse, orta controuersia, ciues
foris domo procul de iure querere: iudices patronosq;
conciliare: atq; illorum fidei litem causamq; committe
re, quibus composita damno, tracta autem diutius emolu
mento esset maximo. Quae ne mala ciues grauarent am
plius, ipsorum ad consuetudinem moresq; leges esse de
scriptas: semperq; omnibus legendi copiam fieri: ut iu
ris controuersia omnino aut nulla existat, aut si qua in
terim oriatur, domi, non foris interpretem quaerant. Ab
euentis: Incredibilem ex eo facto in animis multitudinis
suum erga magistratum amorem esse generatum: Omnes
uulgo ferre, faciliq; eam ordinatiorem in rem multorum
esse maxime. Neq; enim eos subinde, quibus domi res an
terior est tenuiores ciues longius domo in ius uocare, fo
risq; malam causam per subornatos homines tueri, tra
hendoq; ubi illos res defecit obtinere, quā domi iam ape
rire pu

rire pudeat. Vereri enim uniuersorum in se odia, si scri-
 ptis, omnibusq; cognitis legibus domi in conspectu iudi-
 cum ciuiumq; id defendendū suscipiant, quod parū æquū
 Patroni clamitent, magistratus intelligat, uniuersi ciues
 improbent. Comparatione autē rem uarie augeas, si hoc
 senatus principisue factum in scribendis legibus, cū alijs
 præclare prudenterq; factis conferas: fortē auctione di-
 tionis, oppidiq; alicuius adiectione: ostendasq; hinc plus
 commodorum quotidie pluribus ciuibus, tum laudis ab
 ijs suo magistratui redire, quā ex ista finium propaga-
 tione. Vectigal nanq; quod inde quotannis obueniat, totū
 propemodū in ipsius oppidi munitiones defensionemq;
 expendi: hac autem legum præscriptione indies aliorū
 atq; aliorum ciuium, in eum usq; diem rem omnem in ad-
 uocatos expendentium fortunis bene consultum. Verum
 animaduertendum maiora minoraq; hic in laude, ubi nō
 ad fidem diriguntur, dissimilium quidem naturam indue-
 re, sed hoc interessē, dissimilia etiam ea habēda, in quibus
 gradus excessusq; non deprehendatur: ut si dicam alter
 um optimis legibus Rempub. constituisse, alterum cum
 exercitu foris rem felicissime administrasse. Hic in alteru-
 tro gradus excessusq; nondum apparet: quem si uerbis
 inesse declaro, maius hic minusq; credi oportet. A simili
 item copiam petas, si cum urbe aliqua celeberrima, et eo
 dem pacto quod ad leges attinet, summa cum laude pro-
 xime firmatam nostram hanc conferas: ostendasq; parē

utrobique in diligenter conscribendis legibus magistratus Principisue prudentiam extitisse. Quin & à dissimili, si ijs cum oppidis conferas, ubi quod proprium ius scriptum nondum habeant, foris ciues de iure querere disceptareque non sine magna rei familiaris iactura coguntur. Nostros, si qua de iure controuersia nascatur, aut per se introspecto expositoque suo iure litem statim componere, aut domi suos apud iudices populumque sententiae auditorem, testemque, tum modicis & ferè nullis expensis, tum minime longo tempore litigare: illos à suis, quibus caussa cognita est, ad externos proficisci: ijs saepe multumque dare: causamque interuallo temporis iterum atque iterum, quod interim excidat non uacuis manibus aperire: hic procul domo, dum alter patriae morem consuetudinemque, cum scriptam nequeat, multorum adductorum hominum testimonio confirmat, alter contra impugnat, totam saepe aetate & rem familiarem perdere. Dissimilia haec sunt alteros suae ciuitatis ius scriptum habere proprium: domique cum breue tempus, tum paruo disceptare: alteros foris omnia temporis rei que familiaris iactura facere. A contrarijs autem hunc in modum: hos praescriptum certumque ius domi ob oculos positum habere, illos nullum: hos apud suos maxime notos disceptare, illos apud externos maxime incognitos litigare: hos copiarum suarum iacturam nullam facere, illos fortunas omnes in patronos & aduocatos profundere: hos confectam causam statim cernere, illos

temporis

temporis progressu perplexiora omnia intelligere: his
 subitam pacem dari, illis immortale bellum seri-

TERTIVM ET POSTREMVM

prudentiæ factum. CAP. X.

Postremum prudentiæ factum fuit frumento, sale, cæ-
 terisq; id genus rebus ad belli levandæq; annonæ u-
 sum necessarijs conuectis, longius Reipub. in futurũ esse
 prospectum. Quod ipsum per eosdem locos ad eundem
 modum quo superiora, augeri extendiq; potest. Hæc de
 patria, quæ quanquam extra personas sit, ex huius tamẽ
 laudibus, is quem laudandum suscipimus ornari potest
 plurimum. Iustitiæ autem, fortitudinis, & temperantiæ
 facta, quæ ex locis augẽdiratio sit, quia hinc sat is liquet,
 non prosequimur.

GENVS HOMINIS VT EX LOCIS

fit extendendum. CAP. XI.

Iam & in externis bonis genus esse diximus: quod si
 clarum à maioribus accepit, ut Aeneas ab Ioue primo
 sui generis autore, unde illi ilioneus Orator, quod apud
 uatem est Regi latino commendat maxime, primum, co-
 piam petas ab adiunctis, recensendo quàm longo tempo-
 re, quorum splendore factisq;, & quibus in locis illustre
 extiterit. Atq; hic spatiosus sese ad dicendum campus a-
 perit. Deinde à comparationis loco, conferendo cum illu-
 strissimorum hominum genere, ostendendoq; aut nobili-
 tate par, aut illustrius clariusq; credi oportere. Reliquis

ex locis hæc res minus commode dilatetur. Neq; enim ex omnibus ad omnem rem, copiam petas. Quod si uerò aut temporis tractu fortunæq; casibus obscuratum in lucem reuocauit, aut humile sua solius uirtute factisq; nobilitauit, quemadmodum nemo laudandum negat, ita cum non extra eum, quem laudamus, sed ex ipso profecta laus sit, non hic, sed suo loco dicenda amplificandaq; erit. Infame autem genus nemo est tam nullius iudicij, qui prætermittendum dubitet.

PARENTVM LAUS PER LO
cos ducitur. CAP. XII.

Sequuntur parentes, consanguinei, cognatiq;, quorū item laus licet extra filios nepotēsue sit, laudati tamē & ipsi quasi lumen adferunt: maxime parentes, qui genuisse, educasse, uitamq; suorum à pueris ad optima quæq; instituisse putantur. Quare cum prædicandis filijs coniunctissimi sint, atq; hinc ducta laus plurimum ponderis adferat, horum laudandorum quæ iisdem ex locis superioribus ratio sit, subinde prosequamur: unde & sciri poterit, quid in consanguineis cognatisq; extollendis commode fieri poterit. Cum igitur de Patria & genere dixerimus, quæ parentibus cum filijs communia sunt, ea in parentibus bona, quæ ipsorū propria maximaq; sunt, nempe animi laudanda augendaq; uidentur. Atq; hæc duplicia sunt, alia cognitionis, alia actionis: illorū genus prudentia, scientiaq; horū iustitia, fortitudo, temperantiaq; dicitur

dicetur: illa posita in rerum humanarum diuinarumq;
 cognitione: hæc in actione & iuste, fortiter, temperan-
 terq; factis. Vt in Iulio Cesare præter iustitiæ, fortitudi-
 nis, temperantiæq; plurima facta, & scientiæ, utriusq;
 uidelicet linguæ, artis oratoriæ, astronomiæ, aliarumq;
 pulcherrimarum artium exactam cognitionem recte su-
 is laudibus extollas. Quapropter, si & in parentû enco-
 mio sua in uirtutum genera spargere quæq; placet, non
 secus ac supra usum est ex locis singula amplificanda
 erunt. Verum temporum hic ordinem sequi forte com-
 modius erit: nec leuiuscula, sed grauiuscula quæq; facta
 oim iudicio probata laudib. ferre atq; dilatare. Quod dū
 fit, & liberos suos ingenue educasse, liberaliterq; ad opti-
 ma quæq; studia aluisse, negligi nō debet: quod ipsum si et
 per plures locos ducas, plurimū extēdetur oratio. Erunt
 autē singula facta primū ex adiunctorū loco extēdenda:
 quo tēpore, quo in loco, qua ætate, multorū auxilio an
 paucorū, ab ipso solo an per subornatos hoīs gesta res
 sit. A loco & tempore Cicero Pompeium Quiritibus cō-
 mendat maxime: illum in Pyratas, à quibus omnia maria,
 omnes nationes diu iam multumq; uexabantur, extrema
 hycme bellum apparasse: ineunte uere, aditis præsidijsq;
 firmatis maritimis prouincijs suscepisse: media ætate to-
 tum confecisse. Deinde à testimonijs, quæ cur ab adiu-
 ctis non seiungamus, supra diximus, rem extendas. si ho-
 minis factum, à multis, aut paucis, doctis, aut rudibus,

principibus amplisq; hominibus, aut plebeis priuatisq; approbatum ostendas. Tum à causis, quo consilio fecerit, publicam gloriam utilitatemq;, an priuatam, sua ipsius, an amicorum spectarit. Hinc cum poetæ historicq;, tum rhetores ipsi, non ad probandum modò, sed & delectandum augendumq; sepe copiam petunt. Cicero cū alibi passim, tum pro Archia poeta à causis, non sine summa ipsius uatis studiorumq; humanitatis laude corpus orationis plurimum ampliavit. Quæ res inquit, à nobis Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur? quia suppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forensi strepitu reficiatur: & aures conuictio defessæ conquiescant: & quæ sequuntur plurima. Excursus nanq; longior est, qui à causarum sumptus loco, atq; adeò ab adiunctis quæ in illas cōuertuntur, corpus orationis mire uestit. Neq; hic mirabitur quisq; excursus ex locis sumi, cum dixerimus, certūq; sit omnia inde duci, atq; adeò ipsas figuras, quod suo docebitur loco. Summa aut digressionis, quæ à causis ducitur hæc est. Propterea se uate delectari, quod ex ijs quæ suppeditat, literisq; quas tenet, non modò se honeste oblectet, sed & suam orationem, dicendiq; facultatē augeat: tum præceptis exemplisq; uirtutum, quæ à summis autoribus utriusq; linguæ literis sunt mandata, ijsdemq; conseruantur, animū suum iam inde ab adolescentia imbuerit, & ad laudem honestatemq; sequendam præ cæteris rebus omnibus, imprimis conformarit. Vnde factum, ut neq;

ut neglecta sua uita, pro Repub. maximas in dimicationes, & quotidianos profligatorum hominū impetus sese obiecerit. Qui tantus fructus, si non ex studijs rediret, solaq; inde delectatio caperetur, tamen cū præ cæteris rebus omnibus, quæ delectationē adferant, sola literaria omnium sit temporū, ætatum, atq; locorū, humanissimam liber alissimamq; hęc animaduersionē iudicari oportere. Iam uerò ita instructū Archiam esse literis, ut uel ex tempore magnū numerū optimorū uer suum faciat: Cimbricasq; res adolescentem scribendas suscepisse: charumq; Mario Imperatori fuisse Mithridaticū autem bellum, nō sine summa populi Rom. laude totum conscripsisse. Atq; hic errare uehementer, qui Latinas Græcis literis anteferrant: quòd hæ ubiq; gentium, illæ exiguis contentæ finibus legantur. Postremo, illum res et à se in consulatu suo pro urbis salute gestas, uersibus attigisse, atq; inchoasse. Hęc sunt ferè totius excursus firmamenta caussæq;, cur uati bene uelit: iudicibusq; quid facere debeant prescribat: quas ut grauißimæ uideantur, et ex comparatorum loco dū sumptis inde pugnat exēplis, copiosissime instruit. Tum subinde ab euentis factū hoīs adaugeas, si quantum inde gloriam utilitatemq; Respub. aut ipse, amiciue sint cōsequuti oratione persequaris: quantoq; in honore deinde uixerit: aliaq; id genus multa, quæ pro caussarū, personarūq; uarietate alia atq; alia erūt. Restat cōparationis locus, ad amplificadū accommodatissimus: ubi nostri

hominis, cum aliorum præclare factis conferendo, ostendas nostra, aut maiora, aut similia esse ducenda. Quæ in parentibus laudandi amplificandiq; ratio est, quàm paucis perstrinximus, eadem in consanguineis cognatisq; putanda.

LAVS HOMINIS A FORTVNIS

per locos ducitur. CA. XIII.

DE fortunis quæ & externa bona sunt, subinde nobis est dicendum. He autem quante sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore siue dono data, siue suorum testamento legata, parentibusue relicta acceperit, emeritue, ex adiunctorum loco narrandum locupletandumq; erit. Deinde ex descriptionis loco, situm prædiorum, atq; hortorum, ad flumina seu fontes, & factas hic ad uoluptatem structuras pluribus licet uerbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortorum: & maxime, si is, quæ laudas, Princeps sit, urbesq; in quas imperium habet describas. Quin & huius fortunæ cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum locomire locupletabitur oratio: ostendendoq;, aut genere, numero, fertilitateq;, maiores amplioresq; putandas, aut situ ad flumina, seu fontes, rebusq; manu factis, atq; ad uoluptatem structuris iucundiores amoenioresq;. Quod si uerò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atq; cum materia

teria deliberandum, ecqua & à dissimili contrarijsq; copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostro prædia esse agrosq; suburbanos, unde certus serè quotannis fructus redeat: illis non modò longius domo, sed & aliena in ditione sitos: ijsq; expositos fluminibus, quæ sæpius inundando sata omnia obruant atq; concellant. A contrarijs: nostro flumina fontesq; irrigando agros utilitatem adferre maximam, illis in sata erumpendo, eademq; conuelendo in commodum adducere summum: huic aquarum cursum prodesse, illis eundem ipsum obesse: huic uoluptatem adferre, illis mœrorè tristitiamq; dare: huic uel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: huius prædia urbis horreum alimentumq; in hostes esse, illorum contra hostium in urbem: his patriam defendi, illis oppugnari: Quod si uerò Principem laudandum suscipias, potentiamq; eius, gentis suæ, urbiumq; genere et numero prædices, quò res maior, illustriorq; fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVAE CORPORIS BONA IN HOMINE
ex locis amplificandi ratio sit.

CAP. XIII.

Hætenus de externis bonis eius, quem laudamus: quæ quidem pro personarum uarietate, alia atq; alia existunt: quæ persequi, cum infinitum, tum minus fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere cõsiliu sit: usumq; locorum in ijs, quæ omnibus communia sunt,

laudemq; merentur monstrare: ut horum usum cognito,
 pro caussæ cōditione, quantam quisq; uelit moram ubiq;
 facere in augendo posset. Corporis autem bona esse dixi-
 mus, staturam figuramq; corporis: ualitudinē roburq;
 ipsam deniq; formam. Hæc quanquam leuiora sunt, suam
 tamen laudem merentur: certaq; interim animorum in-
 dicia esse solent: unde Homerus, cum in Thersite garru-
 litatem, animiq; uitium nobis depingi uellet, nescio quo
 modo non tam male facta, quam corporis deformitatem
 uitiaq; explicando, uitiosissimum ipsum introduxerit.
 Idem staturam grandiorē, roburq; in Principibus ma-
 gnopere prædicat: ut qui Agamemnoni staturā magnā,
 cui maiestas inesset regia, tribuit: Vlyssē illo quidem mi-
 norem, sed latissimis humeris & pectore describit. Iam
 uerò Aiacem illum, non ambobus modò his, sed cæteris
 Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellen-
 tem introduxit. Nec noster hanc in suis laudem neglexit:
 qui cum & in cæteris, tum maxime in Aenea & Turno
 principibus corporis bona laudat. Et Daretā cum alta
 statura, latissimisq; humeris, quod certum uirium argu-
 mentū esse solet, in singulare certamen produxisset, eius
 tamen antagonistam Entellum, uel senem, magnitudine
 corporis uiribusq; adeò superiorem facit, ut illum, nō se-
 cus ac qui frustra urbem, aut castellum oppugnet, hunc te-
 merè infelicitēq; aggressum dicat. Forma plus laudis
 meretur: præsertim in Principibus uiris, grauitas oris,
 maiestasq;

maiestasq; in uultu: hæc imprimis pondus orationi, au-
 ritatemq; tribuit: tantumq; in animis Gallorum hostium
 ualuisse T. Liuius scriptum reliquit, ut cum urbe capta
 auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentq;
 hos cum ornatu habituq; paulo humano augustiore, tum
 maxime oris grauitate atq; maiestate dijs simillimos do-
 mi sedentes, ante horum ora, sicuti Deorum simulachra
 uelut uenerabundi constitent: nihilq; in hos ferro gra-
 uius facturi fuerint, nisi M. Papius principum unus pri-
 or iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, usumq;
 locorum explicemus. Staturam, robur corporis, orisq;
 decus quantum sit ubi ab adiunctis satis expresserimus,
 à causis et euentis deinde dilatemus. Fuisse huius maior-
 es, homines cum insigni statura & robore, tum quadam
 modestia orisq; grauitate præditos: semperq; operã de-
 disse hunc, ut que à natura ad sui nominis dignitatem an-
 plitudinemq; acceperit, certa uiuendiratione aleret, pro-
 ueheretq; nulla ut Venus, Bacchusq; immoderatio, cor-
 poris uires uigoremq; auferret. Quare ea tã ualetudine
 esse, ut nulla corpis imbecillitas obsit, quo minus in rebus
 cum grauitate agendis, suo, amicorũ, & Reipub. tẽpori
 seruiat. Quinetiã cõparatione rẽ extendas, si cũ alijs am-
 plissimis hominibus cõferas: ostendasq; in hoc nostro, aut
 similitudinẽ, aut excessum esse, aut etiã dissimilitudinẽ: si
 aut pcceritate, ipsoq; robore, et ualetudine, aut ipsius uul-
 tus grauitate maiestateq; multis partibus sit superior.

QVAE RATIO ANIMI BONA EX
locis amplificandi. CAP. XV.

Restant animi bona, quae ut cuiusq; propria sunt, ita
prae caeteris laudem mereri suo iure maximam so-
lent. Hec laudandi duplex uia est: aut enim ad sua uirtu-
tum genera, ut supra uisum est, quaeq; referuntur: sua pru-
dentiae, iustitiae, fortitudini, et temperantiae tribuendo fa-
cta: aut quod non minus commode fiat, temporum serua-
bitur ordo. Itaq; dicendū, qui pueritiam adolescentiamq;
transegerit: quae sequutus studia: quantumq; in ijs, et
quam breui sit assequutus. Atq; hic, si forte insigne inge-
nij specimen, indolisq; haud uulgaris bonitas eluxerit,
pluribus erit uerbis extollendum: quo uidelicet tempo-
re, quo in loco, apud quos, qua in re, alijsq; id genus addi-
tis circumstantijs, quas adiunctorum locus suppeditat.
Quod si forte operae pretium uideatur, et haec ipsa per
plures ducendo locos, plurimum extendas. Aetate autem
iam magis inualecente, si qua scripta honesti sui studij,
uoluntatisq; testimonia in lucem edidit, primum qualia,
quantaq; ipsa sint narrandum, quantumq; inde ad plures
fructus redeat. Quae item seu doctorū, seu multitudinis,
seu uniuersorū de ijs testimonia iudiciaq; existant. Quae
ubi ex adiunctorum testimoniorumq; loco, quem eundē
esse diximus prosequutus fueris, à causis subinde augea-
bis: quod à multis, magniq; nominis hominibus, siue ro-
gatus, siue ultro iuuandi studio ad scribendum se contine-
teris.

lerit. Ab euentis: non modò hominum de se expectationi
 respondiſſe, ſed & uiciſſe: nec in una atq; altera, ſed in
 pluribus nationibus ipſius ſcripta legi, laudariq;. Atq;
 hic & enarrandum, quorum expectatione maiora miſe-
 rit: quibusq; in prouincijs plurimum probentur. Iam ue-
 rò & huius cum probatis magnorum autorum ſcriptis
 conferas: oſendasq; potiora multo, melioraq; hominum
 conſecuta eſſe iudicia: aut maximis ſummorum autorũ
 monumentis, paria eſſe atq; iudicari. A diſſimili etiã am-
 plifices: ſi in ijs, quibuſcum conferſ ſcriptis diſſimilitudi-
 nem eſſe oſendas: ut ſi Hippocratis & Galeni medico-
 rum opera, cum Pauli & Pomponij iureconſultorũ ſcri-
 ptis conferas: illos rerum naturalium, hos civilium ſcien-
 tiam tradidiſſe: illos de uita, hos de fortunis ſolicitis bene-
 conſuliſſe: illos præcepta dediſſe ne morbus uincat, &
 æger moriatur, hos ne auarus triumphet, & ſuum alteri
 eripiat: deniq; illos cauiffe ne ipſa præmature uita, hos
 ne ſua cuiq; res iniuſte auferatur. Hinc mire Cicero, non
 ſine delectatione corpus orationis auxit, diſſimilitudinẽ
 ſtudiorum Murenæ & Sulpitij pluribus uerbis explican-
 do. Hunc in modũ ſingula quidem, tam domeſtica, quam
 publica facta, que laudanda uidebuntur, ſeruato tempo-
 ris ordine, enarranda amplificandaq; erunt: qua ratio-
 ne domi uixerit, liberosq; educarit: ad que ſtudia miſe-
 rit, liberaliterq; aluerit: quos in uiros aut abierint, aut ſe-
 euas uros certam de ſe ſpem patri patrieq; præbuerint.

Que si persequaris omnia, ducasq; per locos, incrementum res ipsa sumet maximum. Iam & quid comodi ipse, siue re operaq; siue consilio Reipub. presterit. Quale est, si dum aliquando, ut sepe, maximis de rebus bene Reipub. consulendum fuit, inopsq; consilij multitudo ea facili momento sequenda putasset, que probata, Reipub. statum euerstra penitus fuissent, hunc in concione prodissedicas: & prudenti oratione, que ex his aut illis inceptis commoda, malaue Reipub. impendeant, edocuisse: eaq; suscipienda persuasisse que cum singulis tranquillitate, utilitatemq; tum uniuersis nomen, gloriamq; attulerunt. Atq; hęc aperienda, pluribusq; uerbis ex locis alijs atq; alijs explicanda erunt: que res ad ita consulendum antimum potissimum impulerit: que si honesta, utilisq; fuit, euenta uotis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentaq; inde Reipub. euenierint, quis item ad consultorem fructus honosq; ab uniuersis uicissim redierit, copiose erit exponendum. Postremo comparationibus rem extendas: cum urbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo: & aut mauus, aut simile, dissimileq; ostendendo, illos urbem quidem condidisse, hunc conditam prudentia sua ab exitio conseruasse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia turresq; in hostes propugnacula, non sine summis oppidanorum impensis laboribusq; alius eduxisse, hunc unum ipsa modo ratione consilioq; nō mœnia solum, urbemq; sed & fortunas

tunas omnium uitamq; seruasse. Quantum etiam ciues grati uicissim postea huic honorē, gratiamq; habuerint, cum ijs conferas licet, quibus ob præclarissima in Rempub. merita, non ingrati extiterunt: doceasq;, aut maiora, aut paria huic contigisse omnia. Quod si uerò is quem laudas Princeps sit, exercitūq; duxit, præterquam quòd ex his locis omnibus, ab adiunctis quæ late patent, passimq; usui sunt, à testimonijs, à causis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrarijs, copiam petas, etiam à descriptionis loco amplifices maxime: cum aut stratagemata genusq; militum, armorum, aut urbes quas cepit, regionesq;, et gentes, mores, aliāq; id genus suo quæq; loco describas. Porro cum temporis hic seruandus sit ordo, danda est opera, ut leuiora, aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ uerò magna sunt, et prudenter, iuste, fortiter, modesteq; facta, laudem in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimumq; dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horumq; numerum, personæ quas laudandas suscipis, secum adferent: in quibus singulis augendis, cognitis his locis, quantum ipse uoles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AUGENDA,

quæ post mortē acciderūt. CAP. XVI.

Cum igitur hunc in modum quæ toto uitæ cursu recte fecit, uerbis extuleris, dilatauerisq;, non negli-

gendum modò excessit è uiuis, & quæ uita iam defuncto uirtutis ergò magna acciderunt. Nam cum magnis uiris dum uita manet, laudemq; sequentibus comes sit inuidia, fit, ut morte iam sublatis, ereptisq; quos nocitura sequitur, sese auertat: patiaturq; mortuis, quem uiuis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic uita defuncto, aut tumba publice magnificentius sit extructa, aut statua erecta, aut deniq; quotannis ad sempiternam huius memoriam, rerumq; ab ipso gestarum aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, alijsq; id genus explicatis circumstantijs, quarum adiunctorum locus nos admonet, copiose erit exponendum. A causis item et hæc si uoles amplificare: quæ ipsius in Rempub. merita constent: cur tantum, uel emortuo honorem constituerint. Ab euentis hic nihil sumas, cum explicata ex adiunctorum loco, causas suas præcesserint: nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, ut statuto præclare factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur: exponasq; ea ita ex sententia euenisse: pluresq; honoris premio incitatos, ipsam uirtutem sequendo, nominis immortalitate uenari. Quinetiã ex comparationis loco locupletari res potest maxime: si uirtutis præmia, monumentaq; huic post mortem constituta, cum regum parentationibus, funebribusq; honoribus conferas: atq; ostendas, studio hominum ultrò hæc præstantium illos superasse: rerum autem magnific

magnificentia equasse. A dissimili item: illis à regijs, re-
 giq; pecunia funebria magnificentius adornata, huic ab
 uniuerso populo, ære q; publico splendide instructa: illis,
 quia reges uixerunt, mortuiq; sunt, huic quòd patriæ cõ-
 seruator extitit, mortuusq; sit, habitus est honos: illis ne
 regium nomē leue in animis uulgi putaretur, huic ne sua
 uirtuti præmia deesse uiderentur. A contrarijs: illos sub-
 diti maxime oderunt, hunc sui summo honore prosequu-
 ti sunt: illos noua constituendo uectigalia, annonam, ui-
 ctumq; communem aggrauasse agnoscunt, hunc uirtute,
 prudentique consilio plurimum leuasse intelligunt: illos
 tyrannos execrati sunt, hunc patriæ patrem con-
 seruatoremq; appellantes, amplexi sunt: illos post mor-
 tem, uel ab alijs honorari ægre ferentes, quantum in sua
 positum potestate impediuerunt, hunc contra uniuersi
 equali studio, summis honoribus ultrò affecerunt. Quæ
 ratio sit personas laudandi, ab externis, corporis, ani-
 miq; bonis, atq; ad eò ab ijs, quæ has tempore antecedunt,
 simul iuncta, & post insecuta sunt ostendimus. Antece-
 dunt autem homines tempore, patria, parentes: cum ijs
 coniuncta sunt, fortunæ, corporis, animiq; bona omnia:
 post autem insecuta sunt, habitus post mortem honores,
 præclaraq; de ijs hominum iudicia. Qua autem uia sin-
 gula ex locis copiose instrui, augeri q; possint, ut cunq; a-
 peruimus: non quidem eo consilio, quod tantam copiam,
 quanquam paucis rem perstrinximus, in cuiusuis homi-

nis laudem, (quis enim finis?) temerè adducendam putes: sed ut monstrato locorum usu, pro causse conditione quantam quisq; inde uelit, copiam peteret. Neq; enim hic cuiq; quid fieri debeat prescribimus, sed quid possit.

EADEM QVAE LAVDANDI ET
uituperandi hominis ratio. CAP. XVII.

Porro uituperandi quæ ratio sit, hinc facile intelligi potest. Siquidem idem ordo eademq; per omnia uia in uituperandis externis, corporis, animiq; malis erit sequenda. Patriam igitur, parentesq; bonos habuisse, atq; inde degenerasse, patrimoniumq; dilapidasse, ut Catilina, tam uitium, dedecusq; est, quam cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem, si qua sit deformitas, ut in Therisue, suis erit uerbis exaggeranda: si nulla, forma, uiribusq; male usum fuisse, odio, dedecoriq; erit magno. Animo autem profecta uitia, flagitiaq; seruato temporis ordine, nisi in sua uitiorum genera spargere quæq; mauiis, perpetua oratione, quod in L. Pisone facit Cicero, erunt explicanda, atq; exaggeranda. Quòd si forte etiam uita defunctis aliquid accidit, quo turpitudine odiumq; augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua superiora, ex locis augenda amplificandaq; erunt,

QVAE VRBES EX LOCIS COPI

ose laudandi ratio. CAP. XVIII.

Vrbium laus quæ sit supra attigimus: sed cum latius pateat

pateat, quàm in personarum laude indicare operæ preti-
um esset, quæ has laudandi atq; ex locis augèdi ratio sit,
seorsum hic breuiter aperiamus: laudantur non secus
atq; homines. Quare & huc adiunctorum locus erit ad
mouendus: quo admonemur, primum ea spectanda, quæ
tempore præsentem urbis celebritatem antecesserunt: ut
conditor, ciuesq; qui administrârunt, inhabitâruntq;: de
inde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, ut ager, flumina,
montes, mare, portus, mœnia, fœuæ, tecta & ciues, qui
inhabitant: postremo quæ insecuta infortunia, quibus cõ-
memorandis commiserationem mouemus, ipsisq; euerso
ribus odium conflamus. Vt si quis Athenas, aut Roman,
ut quondam fuit, laudet, dicatq;, quibus artibus iam inde
à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum
acceperit, ut non modò Italiæ urbium celeberrima, sed to-
tus terrarum orbis caput, lumenq; extaret: & quorum
deinde uitio, inertiaq; concidere, retroq; labi cœperit.
Sed cum ferè laudem sibi hæc potissimum uendicent, quæ-
rum celebritas dignitasq; in omnium posita oculis elucet
maxime, quæ has ab ijs quæ tempore antecedunt, simulq;
iuncta sunt prædicandi uia sit, indicabimus.

VRBIS LAUS A CONDITORE,

per locos ducitur. CA. XIX.

Conditorem igitur commode primum ex descripti-
onis loco, atq; adeò ab adiunctis describemus: un-
de cognosci potest, quæ ipsius potentia, & præsertim

que animi uirtutes, prudentia, iustitia, fortitudo, tempe-
 rantiaq; fuerit. Deinde à causis erit augendum: cur eo
 in loco urbem locarit: que si maritima fertiliq; in agro
 posita sit, eo nimirum consilio fecisse dicendum, ut hinc
 mari, hinc agro magna uis hominū ali sustētariq; posset.
 Tum euenta erunt explicanda: quanta iam inde à condi-
 ta urbe hominum multitudo, uictum hic, quomodo, &
 quā facile querat. Postremò confrendo hanc cum alia-
 rum urbium agro, situq; mire rem extendas: ostenden-
 doq; huius agrum, aut fertiliorem, aut certe parem esse,
 nullaq; in re deteriolem. Dissimilitudinem autem ex situ
 forte colligas: hanc maritimā, illas esse campestris: huc
 cum terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: il-
 luc plaustri modò res asportari. Iam & actus in primo
 illo urbis conditore spectandos esse, adiunctorum idem
 nos locus admonet. Quòd si igitur legibus & religione
 Rempub. nouam primus bene constituit, à causis exten-
 denda res erit: eo nimirum consilio fecisse, ut iuste, pieq;
 uiueretur: & quos lex non posset, religio in officio retia-
 neret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores, ex eo
 usq; tempore iuste, modeste, pieq; uiuentium, tum uniuers-
 forum, tum singulorum extiterint. Que omnia si ut gesta
 sunt copiose exponas, incrementa sumet oratio, maiora
 quidem, si queq; & ex comparatorum loco dilates. Præ-
 ter hæc, si quid recte instituit, considerandum: ut si idem
 simul cū urbis primordijs literarū belliq; studia crexit:
 illis ut

illis ut animi diuinarum humanarumq; rerum cognitio-
 ne imbuerentur, his ut suas suorumq; fortunas tueretur.
 Consilia ubi exposueris, euenta inde ab urbe cōdita enar-
 randa erunt: quot quantosq; uiros undecumq; doctissi-
 mos, & quo quemq; tempore tulerit: quæ cuiusq; erudi-
 tionis testimonia scripta extent. Atq; hæc subinde com-
 parando dilatantur maxime. Hunc in modum & quæ
 interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequen-
 dum erit: quæ nunc uniuersorum, nunc singulorum mili-
 tiæ fortitudo, uirtusq; & quo tempore, quo in loco co-
 gnita, perspectaq; sit. Atq; hic non solum ex compara-
 tionis loco, si uoles, quæq; uarie extendas, sed & perso-
 nas describas: consiliaq; faciendi aperias. Breuiter, quæ
 ratio urbes laudandi ab ijs, quæ tempore præcesserunt,
 usumq; hic locorum ostendimus. Verum, si ut sæpe de cō-
 ditore, bonisq; eius institutis nihil certi in medium adfer-
 re poterimus, solumq; in confesso sit urbem uetustam es-
 se, semperq; serè incrementū sumpsisse, nihilominus quo-
 rum id administratione uirtutēq; contigerit, narrandum
 erit: quæ nunc singulorum, nunc uniuersorū prudenter,
 iuste, pie, fortiter, temperanterq; facta extiterint, quo
 Respub. nomen uiresq; accepit. Atq; hic singula cuiusq;
 facta, ex adiunctorum loco copiose, omnibus expositis
 circumstant ijs enarrari, personæq; describi possunt. Tū
 quæ causæ iam uniuersos, iam singulos ad faciendū impu-
 lerint dicendum. Variè autem per comparationē uniuersorū

quodq; amplifces, dum aut excessum, aut similitudinem,
aut dissimilitudinem, aut deniq; rerum pugnantiam, con-
trarietatemq; ostendis.

VRBIS LAVS AB HIS, QVÆ HVIC
simul tempore coniuncta sunt, & primum
ab æris temperie per locos ducitur.

CAP. XX.

Restant ea persequenda, quæ urbi quam laudamus,
simul tempore sunt coniuncta. Hic primum spe-
ctandum, quo in climate, cœliq; parte sit posita, unde æ-
ris temperies cognosci potest. Neq; enim parum refert,
languidioribus, an feruentioribus, seu temperatis solis
radijs sit subiecta: ut sunt ferè omnes hæ, quæ inter Can-
cri Vrsæq; circulos sunt posite. Deinde dicendum erit
de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis,
montibus, ipsoq; mari, si aut vicinum est, aut urbem allu-
it. In ijs autem omnibus ea, quæ fructuosa amœnaq; sunt
laudibus uehenda esse idem qui omnium, adiuncto rû nos lo-
cus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios pisciferos, na-
uigabilesq; montes vitibus confitos, tum mare nauibus
frequentatum, hoc ipso quod fructus uoluptatesq; maxi-
mas adferant, & urbis nomen dignitatemq; inprimis cõ-
seruare dubium non est. Spectari item potest, in orã ne
an meditullio prouincie sit posita: quod genus circum-
stantias copiose Græci, ut quos uerba non deficiunt, per-
sequuntur: præsertim Menander rhetor, qui de laude se-
or sunt

orsum scripta reliquit. Verum dum hic in laudando ex lo-
 citione circumstantias, quod infinitum est, studiose
 prosequitur, eorum quæ omitti minime debuissent, quæ
 uidelicet publicæ munitiones, interiorq; ciuium structu-
 ra esset, ne meminit quidem. At qui nos ad locos, atq; adeo
 ipsos ad fontes laudaturum ducimus: unde quantum pro
 suo quisq; arbitrio uolet, hauriat. Nam cum urbium ad
 laudem pertinentes circumstantias explicare infinitū sit,
 quod unicuiq; serè, præter diuersa hominum studia, rati-
 onemq; querendi uictus sua quedam propria à natura
 sint attributa, alijs nempe aurifodine, alijs thermæ, alijs
 alia id genus innumera, cognito adiunctorū loco, in hoc
 instructus sit, ut sciat, quæcunq; præterita præsentiaq;
 splendorem urbi, commodūmuc, seu proprium, seu cum
 cæteris commune adferant, laudari oportere: quæ per re-
 liquos deinde ducta locos, augeantur plurimum. Postre-
 mo igitur de publicis munitioibus, interiorq; ciuiū stru-
 ctura, & ipsis ciuibus erit dicendum. Hæc igitur ab ad-
 iunctis ministrata, copiose erunt singula omnibus enar-
 ratis circumstantijs explicanda: & per reliquos subinde
 locos ducenda, amplificandaq;. Itaq; si in bono climate si-
 ta sit ciuitas, primum aëris temperies, cœliq; clementia,
 & temperata sub ipsa solstitia dierum nocturnq; longi-
 tudo, pluribus erit describēda. Deinde à causis hæc erūt
 locupletanda. Non enim aut solis ignibus, aut septentrio-
 nalibus frigoribus nimis esse subiectam: sed in medio po-
 sitam,

sitam, hinc frigora, hinc aestum fugisse: unde & illud die-
 rum noctiumq; suo tempore nec maius, nec minus iusto
 incrementum: quorum alterum sub Arcto, alterum sub
 solis cursu positus accidit. Ab euentis: quare homines nul-
 la aëris intemperie impediri, quo minus toto anno uictū
 domi & foris querant: omniaq; in agris feliciter proue-
 niant. Accedit cō, & ipsa ingenia, cœli beneficia præsen-
 tiora, perspicatioraq; reddi. Et hæc quidem omnia mul-
 tis explicari possunt. Postremò & ex comparatione pe-
 tenda copia est: ut si hic auram salubriorem hominibus,
 maturescendiq; frugibus accommodatiorem declares, q̄
 eius, qua cum confers urbe. A simili autem extendas, si
 cum ea urbe conferas, cuius positum pluribus notum, ma-
 ximeq; probatum uides. Hunc in modum si uoles, & disti-
 militudinem repugnantiamq; collatione aperias. Quod
 autem hac uia, ordineq; ex locis amplificandi commode
 utamur, tamen cum & aliter recte fiat, nemo sibi hinc le-
 gem præscribi putabit. Nam postquam ex adiunctorum
 loco, qui omni rei de qua agitur adiunctus est maxime,
 que uoles ob oculos posueris, deinde ex comparatione
 copiã sumas: & si magis augere uoles, subinde à causis
 augeas licet. Verum id aliter atq; aliter fieri posse, in uni-
 uersum sit dictum uolo: aded, ut sæpe dum uno in loco
 longiorem moram trahimus, plures interim alij ex suo
 aliquid, uel antequam inde digredimur communicent.

LAUS VRBIS AB AGRIS, FLUMI-

nibus, publicis item munitionibus, tectis,
ipsisq; ciuibus, per locos ducitur.

CAP. XXI.

HAec de aëris temperie: de agris subinde dicendū:
de fluminibus, stagnis, montibus, piscinis, & ipso
deniq; mari, aut uicino, aut urbem alluente: quantaq; ex
singulis utilitas, uoluptasq; capiatur, ab adiunctis copio
se erit exponendum: nunc ea ipsa describendo, nunc aut
classicorum autorum, si fieri potest, aut uicinarum gen-
tium testimonijs confirmando. Atq; hac uia res quidem
ipsa mire augeatur. Quod si uerò magis hæc extendi uo-
les, singula celeberrimis urbibus comparando, ostendes
hanc, siue agri ubertate, siue fluminū copia uoluptateq;
siue deniq; ipso maris usu alijs longe superiorē, alijs cer-
te per omnia parem esse iudicandam. Iam & de publicis
urbis munitionibus, tectisq; dicendum: quantaq; sui foue-
arum, aggerum, murorumq; altitudo, latitudoq; erit de-
scribendum: quis portarum, turrium, propugnaculo-
rumq; numerus: quæ magnitudo firmitasq;: quot belli-
cis machinis rebusq; ad arcendam uim accommodatis,
sint omnia referta. Hæc ubi pluribus exposita uerbis, de-
scriptaq; fuerint, à causis est augendum: cur foueas, mœ-
nia, aggeresq; ita duci, poniq; placuerit: quo cōsilio hæc
distantia, hoc in loco, turres propugnaculaq; locarint:
cur tantis sumptibus, tot tantisq; laboribus cō omnia.

cuexerint, nempe, ut quàm minima manu hostiles incur-
 siones, impetusq; sustinendo, propulsandoq; uitam, for-
 tunasq; suas defensarent. Atq; hic subinde euenta narra-
 buntur: quorum hostium impetū, oppugnationesq;, quo
 & quanto tempore fortiter sustinuerint: furorem frege-
 rint: discedere demum cum ignominia pauci plurimos
 coegerint. Quin & postremo comparatione omnia ma-
 iora amplioraq; reddas, maximis munitissimisq; urbibus
 hanc, aut munitione per omnia parem docendo, aut mul-
 tis etiam partibus superiorem. Atq; hæc & à uicinorum
 gentium testimonijs, præclarisq; regum, atq; magnorum
 hominum iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuiū fre-
 quentiora, magnificeq; exstructa, tum plateas, forasq; ad
 hominū usum latiora, diuorumq; templa angustiora esse,
 quod non parua laus sit: ut quæq; maxime excellunt, ita
 pluribus erunt uerbis ornanda, hominumq; de ijs testimo-
 nia iudiciaq; adferenda: tum cum uicinis pulcherrimisq;
 ciuitatibus conferenda, quo ipso, aut parem, aut longe
 maiorem huius celebritatem magnificentiamq; edoceas.
 Quod si lubet, & hæc ipsa ex alijs locis licet extendas.
 Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam uiuentium,
 cum de uita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores,
 quæ præclare facta existant spectandum. Commodè aut-
 em quæq; in sua uirtutum genera spargas: & sua pru-
 dentie, sua iustitie, quæ erga deos religio, erga parentes
 pietas dicitur, sua item fortitudini, tēperantieq; assignes.
 Ceterum

Ceterum cum supra in patriæ laudibus laudandi amplifi-
candiq; rationē ostenderit, quæ insistent. hic uia sit,
inde peti potest. Hæc de urbium laudibus, unde quæ uita-
perari oporteat, res nēpe cōtrarias, facile colligi potest.

QVAE FACTA EX LOCIS COPIO

se laudandi sit ratio. CAP. XXII.

Facta ornandi, & amplificandi quæ ratio sit, subin-
de intueamur: in quibus laudandis, uituperandisq;
cum & rhetores, tum maxime historici, heroiciq; uates
uersantur. Temporis autē seruato ordine laudari oportere
ipsa nobis præseribit ratio: poëtis tamen id, quod
suo loco dicitur, de industria mutantibus. Præcipui autē
hi loci sunt, causse & euenta: quanquàm alij omnes, quæ
supra, & huc adhiberi possint: expositis primū causis,
deinde quæ euenerint explicetur. Quare Vergilius post
quam paucis proponendo, musasq; inuocando, hominum
animos sibi beneuolos, attentosq; reddidit, causasq; sta-
tim commemorat, cur Aeneam Iuno insignem pietate uirum,
tot labores periculaq; adire coëgerit.

Urbs antiqua fuit, Tyrij tenuère coloni

Carthago: Italiam contra: Tiberinaq; longe

Ostia: diues opum, studijsq; asperrima belli.

Quam Iuno fertur, terris magis omnibus unam,

Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,

Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,

Si qua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;

Progeniem sed enim, Troiano à sanguine duci
 Audierat, Tyrias olim quæ uerteret arces.
 Hunc Populum late Regem, belloq; superbum
 Venturum excidio Lybiæ: sic uoluere Parcas.
 Id metuens: ueterisq; memor Saturnia belli,
 Primo quod ad Troiam pro charis gesserat Argis.
 Nec dum etiam causæ irarum, seuiq; dolores
 Exciderant animo: manet alta mente repostum
 Iudicium Paridis: spr. et æq; iniuria formæ:
 Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
 His accensa super, iactatos equore toto
 Troas relliquias Danaum, atq; immitis Achillis
 Arcebat longe Latio: multosq; per annos
 Errabant acti fatis, maria omnia circum.
 Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
 His irarum Iunonis è causis, quæ infortunia Aeneæ Troi
 anisq; euenerint, dum complures annos mari errare, &
 deinde in Latio bellum gerere coguntur, Poëta subinde
 fusissime narrare occipit: et uix duodecim libris absoluit.
 Vix è conspectu Siculae telluris in altum
 Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, & c.
 Sic & ante hunc in utroq; suo opere Homerus primum
 causas, deinde irsecuta canit euenta. Hunc in modum &
 T. Liuius secundo suscepti à Pœnis in Romanos belli, an
 tequam euenta resq; gestas enarrat, causas primum dis
 cit, quod uidelicet Sicilia, Sardiniaq; illa nimis celeri ree
 rum de

rum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quod Annibal, cum puer adhuc esset, à patre Amilcare Imperatore aris admotus iurasset, & se quàm primum per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Sallustium idem facere, ipsius argumento est historia. Quid? non igitur aliò hic causarum locus ualet, quàm ut causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his autoribus factitatum esse uidemus, primum exponendas esse sciamus? Est profecto multiplex huius, passimq; nec certo in loco usus: cum nunc præcedant, nunc suos sequantur euentus. Nam quanquàm primæ quædam, principalesq; summæ rerum causæ sint, quas nosse principio lector auditorue cupit, tamen cum subinde aliæ atq; aliæ actiones casusq; existant, & ipsorum alias atq; alias causas esse constat: unde si inter narrandum obiter amplificetur, mire orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cum suarum se laudum minus grauem scriptorem fore intelligeret, uideretq; L. Luceium Q. F. insignem sui temporis historicum bellum ciuile scribendū suscepisse, scripta ad eum epistola, omnibus petit modis, suas ut res exemplo Græcorum seorsum perscribat, atq; in se ornando historiae leges negligat. Posse autem inde, si à continentibus suis scriptis se iungat, & à causis, euentis, adiunctisq; amplificet, quoddam corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere, L. Luceium admonet, dum causas, consiliaq; rerum suarum, casus etiam & euenta

explicanda esse scribit. Adiuucta autem sunt, tempus, tes-
 timoniaq; Luceij, quæ ea, quæ suo iudicio laudanda pu-
 taret ornare, quæ contra uiruperanda reprehendere, no-
 luit. Atq; huc etiam pertinet multorū in Ciceronem perfi-
 dia, insidie, proditioq;, quæ & putauit esse notanda. Hic
 nemo mirabitur consilia, & actiones, quas supra in loco
 rum expositione adiuuctorum loco complexi sumus, hic
 causas & euenta dici. Sunt nanq; ijs, quorum consilia et
 facta sunt adiuucta maxime. Verum causarum & euen-
 torum nomen accipiunt, cum sumpta ab adiuuctis, unde
 omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: &
 cause effecta: & hæc uicissim illas ostendunt. Quare
 causas & euenta, magnam cum adiuuctis cognationem
 habere, nemo mirabitur. Inde nanq; hi licet nati loci sint,
 tamen & ipsi latissime patent. Ita q; his locis, unde orna-
 tur historia, si & comparationis locum adiecisset, non ui-
 deo, non modò unde historici, sed rhetores poëtæq; qui
 maxime solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, ut Bru-
 tus apud Ciceronem disputat, quia minus rerum suarum
 historiã uestijt, commentarios inscripsit: cæterisq; scri-
 bendi ansam præbuit, ut qui uellent, eadem copiosius tra-
 ctarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His
 ipsis ex locis lactea illa Titi Liuij ubertas est petita: unde
 tamen Dionysium Halicarnasseum, qui & ipse Ro-
 manas res perscripsit, multo magis auxisse intelligas: ut
 mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus iudic-
 cat, non

cat, non tam historicum, quàm rhetorem egisse uideatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ uoluerunt, non tam dilucide enarrasse, quàm facta ubiq; mora omnia ob oculos posuisse uideantur: hic suffisime, ille modo quodam usus: id quod is facile animaduertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, utrūq; cum iudicio legit. Sed hac de re suo dicetur loco: nunc quod uolumus, usum locorum, augendiq; rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusq; magis captum indicemus. Vnum igitur factum, si oratione laudandum sumamus, sit Theodosij Imperatoris, quod insigne maxime gymnasium Bononiæ instituit, primum ex descriptionis loco, atq; adeò ab adiunctis ipsum describamus: unde ingenium, moresq; Principis eluceant: & causse tam honesti & utilis facti, quasi per transennam appareant. Fecit id & T. Liuius principio historie sue de secundo bello punico: ubi pluribus Annibalem depingendo, animiq; bona uitiaq; plurima exprimendo, qui cum uiro Romanus futura res esset, lectorem statim instruit. Secundū hæc, ab adiunctis res ipsa erit explicanda: quantis & unde sumendis fructibus, qui in professores expenderentur, hanc scholam adornarit confirmaritq;. Deinde à causis: cur hoc in loco, & tot tantaq; stipendia professoribus constituerit: ut certe hinc, in reliquam totam Europam qui recte Rempub. administrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirū in modū augeas, si quæ interea loci emo-

lumenta, alia, alięq; nationes hac ex academia & ceperint, & quotidie capiant persequaris: qui quibus in locis hinc missi, siue cognitione rerum humanarum physicarumq; utiles Reipub. extiterint, siue legum scientia quid æquum & iniquum esset edocuerint, siue deniq; medicine beneficio laborantibus opem tulerint. Postremo ex comparationis loco quantam uoles copiam sumas, factū hoc, aut cum alijs ipsius, aut cum aliorum Imperatorum præclare factis conferendo.

EXEMPLVM FACTA EX LOCIS
amplificandi apud Ciceronem.

CAP. XXIII.

INterdum factum laudamus & dilatamus, non tam serè à causis, & quæ has sequuntur euentis, sed saltem ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cesari agēs, ipsumq; laudans, quod Marcello ignouisset. Postquam igitur exordium à tempore, eiusq; quo dixit diei circumstantia duxisset, clementiã sapientiamq; Cesaris ab adiunctis statim laudat, ornatq;: nempe à sua, totiusq; Senatus lætitiã, factum hoc probantis: & propterea de Reipub. subinde melius sperantis. Aspergit & paucis obiter laudem Marcelli: quod ipsum, & ex hoc ipso loco est ductū: & eò ualet, ut clarius illustriusq; factū eius reddatur, quod præstātissimo, amplissimoq; uiro ignouisset. Deinde ex cōparat.ōis loco Cicero amplificat: & cōfert hoc Cesaris factū cū maximis eius bellis,

bellis, rebusq; gestis: quibus omnibus iure ante ferri oportere, pluribus ostendit. Porro hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circumstantias admiscet, ut omnia quæ ad laudem pertineant, totaq; oratio, nisi quod pauca ad finem aliò spectantia adiecit, hoc solo ex loco uestita, amplificataq; deprehendantur. Quare quantum hoc ex loco res extendi possit, cum plurima apud Ciceronem exempla, tum hoc studioso perspicuum esse potest.

EXEMPLVM RES EX LOCIS AM

plificandi apud T. L. historicum, breuiterq;
easdem explicandi. CAP. XXIII.

Hinc autem quis locorum usus, quæ laudandi amplificandiq; ratio sit, quanquam satis liquere putem, tamen nõ abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicisq; autoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, ut statim intelligi posset, qualis is esset, qui tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit, primum ipsum Ducem ex descriptionis loco depinxit his uerbis: Missus Annibal in Hispaniam, » primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. » Amilcarem sibi redditum ueteres milites credere: eundem uigorem in uultu, uimq; in oculis, habitum oris, lineamentaq; intueri. Deinde breui effecit, ut pater in se minimum momentum ad fauorem conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diuersissimas, parendum, »

» atq; imperandum fuit. Itaq; haud facile discerneres, utrū
 » Imperatori, an exercitui charior esset. Neq; milites alio
 » duce plus confidere, aut audere: plurimum audacie ad
 » pericula capeffenda, plurimum consilij inter ipsa pericu
 » la erat. Nullo labore, aut corpus fatigari, aut animus uin
 » ci poterat. Caloris ac frigoris patientia par: cibi potio=
 » nisq; desiderio naturali, non uoluptatis modus finitus:
 » uigiliarum, somniq;, nec die, nec nocte discriminata tem=
 » pora: id quod agendis rebus superesset, quieti datum.
 » Ea neq; molli strato, neq; silentio accersita. Multi sæpe
 » militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias
 » stationesq; militum conspexerunt. Vestitus nihil inter æ=
 » quales excellens: arma atq; equi conspiciebantur. Equi=
 » tum peditumq; idem longe primus erat. Princeps præliū
 » inibat: ultimus conserto prælio excedebat. Has tantas ui
 » ri uirtutes ingentia uitia æquabant: inhumana crudeli=
 » tas: perfidia plus quàm punica, nihil ueri, nihil sancti,
 » nullius Dei metus, nullum usiurandum, nulla religio. Ha
 » etenus mores, ingenumq; descripsit: quæ quidem omnia
 » ab eo, qui rem nude explicare uoluisset, omitti potuissent.
 » Subijci autem ex adiunctorū loco, his uerbis: Cum hac
 » indole uirtutum ac uitiorum triennio sub Asdrubale Im=
 » peratore militauit, nullare, quæ agenda audendaq; ma=
 » gno futuro duci esset, prætermissa. Hæc quidem, cū illud
 » tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti
 » potuissent. Quæ sequuntur ex adiunctorum, seu qui inde
 » nascitur

nascitur caussarum & euentorum loco sumuntur: cur ui
 delicet Annibal in suscipiendo bello, nihil prolatandum
 arbitretur: & dum Saguntinos petit, in Olcadum fines
 exercitum ducat. sic ille. Cæterum ex quo die dux est de-
 claratus, uelut Italia ei prouincia decreta, bellumq; Ro-
 manum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se
 quoq; ut patrem Amilcarem, deinde Asdrubalem cun-
 ctantē casus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bel-
 lū statuit. Quibus expugnādis, quia haud dubie Romana
 arma mouebantur, in Olcadum fines prius ultra Iberum
 ea gens in parte magis, quā in ditione Carthaginensiu
 erat, induxit exercitū: ut nō petisse Saguntinos, sed rerū
 serie finitimis domitis gentibus, iungēdoq; tractus ad id
 bellum uideri posset. His demum subijcit euenta, gestaq;
 rei narrationem. Carteiam urbem opulentam, caput eius
 gentis expugnat, diripitq;: quo metu percussæ minores
 ciuitates, stipendio imposto imperiū acceperunt. Victor
 exercitus, opulentusq; præda, Carthaginem nouā in hy-
 berna est deductus. Ibi large partiendo prædam, præteri-
 ta cū fide exoluendo, cunctis ciuū suorū sociorumq; ani-
 mis in se firmatis, uere primo in Vacceos motum bellum.
 Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab
 adiūctis circūstantias inserat nonnullas: quod genus sunt,
 urbem esse Carteiā opulentā, et suæ gentis caput: iū exer-
 citum opulentum præda deductū esse. Prosequitur autē
 narrationē tēporis, cuius mentionē facit, seriuato ordine.

„ Hermantica & Arbacala Cartorū urbes, ui captæ. Ar
 „ bacala & uirtute, & multitudine oppidanorum diu de
 „ fensa. Ab Hermantica profugi, exulibus Olcadum prio
 „ re æstate domitæ gentis, cum se iunxissent, concitant Car
 „ pentanos: adortiꝫ; Annibalem regressum ex Vacceis,
 „ non procul Tago flumine agmen graue præda turbauē
 „ re. Pura hæc, nudaq; sunt omnia: nisi quod ab adiunctis
 „ est, oppidanorum uirtute, & multitudine, Arbacalam di
 „ utius esse defensam: neq; procul Tago impetum in Anni
 „ balis agmen esse factum. Quæ sequuntur, paulò copiosio
 „ ra sunt. Nam & consilia Annibalis aperit, propterea
 „ amnem traiicientis, ut in transitu fluminis hostes inuade
 „ ret: & causas ferociæ hostium Carpentanorū, tum sua
 „ multitudine, tum fuga Annibalis minus timentium. Atq;
 „ hic Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit: dum
 „ inuictam aciem dicit, si æquo certaretur campo: sic ille.
 „ Annibal prælio abstinuit: castrisq; super ripam positis,
 „ cum prima quies silentiumq; ab hostibus fuit, agmen ual
 „ do traiecit: ualloq; ita producto, ut locum ad transgredi
 „ endum hostes haberēt, inuadere eos transeuntes statuit:
 „ equitibus præcepit, ut cum ingressos aquam uiderent, ad
 „ orirentur. Peditum agmen in ripa elephantibus quadragin
 „ ta disposuit. Carpentanorum cū appendicibus Olcadū,
 „ Vacceorumq; centum millia fuere. Inuicta acies, si æquo
 „ dimicaretur campo. Itaq; & ingenio feroces, & multitu
 „ dine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem: id
 „ morari

morari uictoriam rati, quòd interesset annis: clamore
 sublato, passim, sine ullius imperio, quà cuiq; proximum
 erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia causasq; expo-
 suit, quibus subijcit euenta: nempe infelicem Carpen-
 norum pugnam, & deditiõnem. Et hæc quidem ipsa, sat-
 is à circumstantijs, quas explicat, illustrat his uerbis: Et
 ex parte altera ripæ, uis ingēs equitū in flumen inmissa,
 medioq; alueo, haud quaquam pari certamine cõcursum.
 Quippe ubi pedes instabilis, & uix uado fidens, uel in-
 mi equite, equo temerè actõ peruertere possit. Eques cor-
 pore armisq; liber, equo uel per medios gurgites stabili,
 cominus eminusq; rem gereret. Pars magna flumine as-
 sumpta: quidam uerticoso amni delati in hostes, ab ele-
 phantis obruti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam
 ripam tutior fuit, ex uaria trepidatione cum in unum col-
 ligerentur, priusquam extanto pauore reciperent ani-
 mos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam
 ex ripa fecit: uastatisq; agris, intra paucos dies Carpen-
 tanos quoq; in deditiõnem accepit. Hunc in modum, reli-
 qua toto corpore alia magis, alia minus, ut quæq; res po-
 stulat, his ipsis ex locis extenduntur. Rariores autem cõ-
 parationes sunt: locus in hoc præsertim genere, omnino
 ad ornatum amplificationemq; accommodatissimus: un-
 de poëtis, rhetoribusq; copiam sequentibus crebrior, hi-
 storicis, ne ad ornandum magis, quàm ad narrandū ora-
 tionem sumpsisse uideantur, minus familiaris. Porro Sa-

gunti oppugnationes, excidiūq; quod proxime sequitur, pluribus adiectis peristasis copiosissime explicatur. Verum hæc ipsa Liuiana, ex locis aucta, amplificataq; nuda, omni ornatu, quasi uestitu spoliata, ob oculos ponimus: unde quid inter ieiunam, necessariamq; narrationem, & copiosam locupletemq; intersit, cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam, postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Sagūinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitū ducit. Carteiam urbem expugnat, diripitq;. Minoribus deinde ciuitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic large prædam partiendo, præteritaq; cū fide exoluendo, cunctis ciuium suorū, sociorumq; animis in se firmatis, uere primo in Vacceos motum bellum. Hermandica & Arbacala Carteiorum urbes, ui captæ. Ab Hermandica aut profugi, exulibus Olcadum, cū se iunxissent, cōcitant Carpentanos: adorti q; Annibalē regressum ex Vacceis, non procul Tado flumine agmen turbauere. Annibal autem traiecto amni, temerè insequentes hostes ad centum millia partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit: uastatisq; in agris, & Carpentanos paucos intra dies in deditiōem accepit. Breuis hæc, nudaq; narratio est, quam ut uir ille eloquentissimus ex locis locupletarit, iam uisum est.

NVLLIS NON EX LOCIS HEROI-
cos uates augere. CA. XXV.

Iam uerò quanto heroici uates nullis nõ ex locis omnia
 magis illuminent, & quasi depicta ob oculos ponant,
 hic spectemus. Cum T. Lilius narrationem rerum ab ur
 be condita, ab excidio Troiano orditur, paucis Aeneæ in
 Italiã nauigationẽ, & bella ab eo in Italia gesta enarrat:
 in quibus describendis, quantam Vergilius morã trahit è
 nunc loca, personasq; describendo: nunc alijs atq; alijs
 orationes tribuẽdo: nunc explicatis omnibus circumstan
 tijs, copiose res narrando: cõparationibusq; dilatando:
 adeo, ut hæc ipsa, quæ ille paucis, uix duodecim absoluat
 libris. Non enim ante, quàm res tota exposita oculis sit,
 progreditur. Quare & ante pugnam, eorum, qui arma
 sumpserunt catalogũ adijcit: ducũ noia, copiasq; recen
 set: in quo tamẽ Homerus, quanto decum immortalẽ hoc
 nostro est uberior? Hic, antequã in pugnam iretur, non
 satis esse putauit, Græcorũ omniũ principũ nomina, reg
 na, & quantas quisq; copias adduxisset, fusissime recen
 sisse: insuper & senes Heroes in moenia turresq; ducit:
 inde oculis totũ hostiũ exercitũ perlustrare: accersitãq;
 Helenã de unoquoq; Græcorũ principe percũctari: ut ex
 ea, quæ probe nosset, et quæ cuiusq; forma statura, robur
 corporis, ingeniũq; esset, cognosci posset. Nec hac modo
 copia, uno alteroue in loco est usus, sed facta ubiq; mora,
 omnia fusissime extendit: et quasi penicillo depicta ob ocu
 los ponit. Quare huius poëma, omnium maxime loquen
 tem picturam esse recte dixerimus.

EADEM VITUPERANDI, QVAE
laudandi ratio. CAP. XXVI.

QVAE autem facta reprehendendi ratio sit, ex laude
facile intelligi potest: contraria namq; omnia vi-
tuperari debent. Quòd si forte plura nume-
ro flagitia existant, temporis commode seruetur ordo:
quòd Ciceronem scriptis in Vatinius, & L. Pisonē ora-
tionibus fecisse uidemus. Hæc de personarum, urbium,
factorumq; laude: unde & quis cæteris in rebus laudan-
dis, atq; extendendis, quas persequi infinitum foret, loco-
rum sit usus, colligi facile potest.

DE DISPOSITIONE, IPSO QVE
exordio: & unde locorum sumatur.

CAP. XXVII.

IAm uerò cum ita natura comparatum sit, ut copiose
inuenisse nihil sit, nisi & hæc ipsa recte disponamus:
que et hoc in genere collocandi ratio sit, paucis perstrin-
gemus. Summis rhetorum placuit, quatuor orationis con-
stituerent partes: Exordium: Narrationem: Confirmatio-
nem: & Epilogum. Exordio auditorum animos esse con-
ciliandos: & quasi uiam ad ipsam causam esse sternen-
dam: id autem cōmode fieri, si ipsos apud quos dicimus,
nobis beniuolos, dociles, attentosq; reddamus. Narratio-
ne autem ipsa, que uolumus exponenda esse atq; docen-
da. Confirmatione subinde, nostra omnia quibus peteri-
mus argumentis, firma certaq; esse facienda: & aduersa-
riorum

riorum obiecta diluenda. Postrema parte, epilogo ipso, pondera rerū esse repetenda: affectusq; mouendos. Hæc ita fieri oportere, cum summorum hominum præcepta, tum ipsa nobis ratio præscribit. Verum hic in laude, ubi non dubia confirmanda, sed certa laudanda extollendaq; erunt, nihil tertia illa parte cōfirmatione opus erit. Quin etiam, si aut unius, aut plurium personarum multas, præclareq; res gestas describendas suscipias, ipse omitti epilogus potest. Neq; enim heroici uates, historiciq;, quæ pluribus enarrarunt, repetenda sibi, claudendaq; esse arbitrantur: adeo ut exordiū interm omittatur. Nam Cæsar res suas gestas, statim à Gallie descriptione narrare cœpit. Sed hunc excusat, & quod de se ipse scripsit, ubi scribendi causas cōsiliaq; aperire forte inuidiosum fuisset, & quod commentarios, capitaq; saltim rerum suarū literis mandauit, ut qui uellet, hæc ipsa postea fusiis splendidiusq; tractaret. Cum igitur exordio sternenda uia sit, ad ea, quæ sumus dicturi, ut beneuole, intelligenter, attenteq; audiamur, sæpeq; uel rebus iam copiose inuentis nondum quod commode sumas appareat, unde duci debeat, erit indicandum. Porrò beneuolentiam, aut à personis, aut à rebus esse petendam, rhetores passim docent. Alia autē nonnulla, unde præterea duci usu receptum Fabius uidit, partim personis, partim rebus attribuit. Verū plurima sunt, quibus animi moueri, beneuolq; nobis reddi possunt. Nam & à meritis nostris id consequimur: un-

de Cicero exorsus suam ad Quirites orationem antequam
 iret in exilium: ab officio, unde pro Archia poeta: à tem-
 pore, unde pro M. Cœlio, & Marcello: à loco, unde pars
 exordij pro Deiotaro: ab ipsis item, quas caussa aliæ ali-
 as, & subinde nouas adferunt circumstantijs, quæ certis
 tradi præceptis nequeunt. Quare pro Milone, ab ipso
 armorum habitu est exorsus. Quæ cum ita sint, & hæc
 captandæ beneuolentiæ ratio, ab illis, unde omnia, quos
 supra exposuimus generalibus locis recte petatur. Itaq;
 unus adiunctorum locus, omnium horum, quæ tradide-
 runt, & plurium quidem nos admonet. Neq; enim hæc
 solum dicenti adiuncta sunt, unde beneuolentiam caperet,
 suum ipsius officium, & meritum, aliq; id genus à se sum-
 pta, auditores item ipsi, tum aduersariorum, eiusq; pro
 quo perorat persona, sed & tempus, locusq;, in quo di-
 cit: & ipsa deniq; caussa: quæ cum alia alias latebras, re-
 cessusq; habeat, introspectiendi dicturo omnes diligenter
 erunt: eaq; elicienda, quæ ad exordium emerendumq; fa-
 uorem accommodata putet. Itaq; Cicero Deiotarum de-
 fensusus, ab his caussæ circumstantijs, quibus se moueri di-
 xit, uarie sibi Cæsaris animum conciliauit. Primum, à per-
 sona Deiotari, qui rex præter morem in uitæ discrimen
 uocatus esset: Deinde, à perpetuis regis in Remp. Roma-
 nam meritis: tum à crudelitate, atq; indignitate accusan-
 tium: tum à persona Cæsaris, in sua ipsius caussa iudicis:
 Postremo, à loci, in quo dixit insolentia. Quare & nobis
 hoc iñ

hoc in genere incepturis, quæ ad comparandum fauorẽ
 pertinebunt, ex adiunctorum loco petenda erũt: qui pro
 rerum ornandarum, uituperandarum uarietate, sub-
 inde alia etq; alia suppedabit. Vt si forte amplũ & prin-
 cipem uirum laudaturus uenias, huiusq; magna perpe-
 tuaq; in eos, apud quos dicturus es merita cõstare intelli-
 gas, commode ab huius meritis principium sumas in hãc
 sententiam. Non uereri te, quin æquas tibi aures præbitu-
 ri sint, huius de laudibus dicturo, cuius in eos, cum perpe-
 tua, tum maxima merita constare uideas. Quin & ab eo-
 rum uicissim in hunc declarato sæpius officio exordiaris.
 licebit in hunc modum. Gaudere te, amplissimum, fortissi-
 mumq; uirum, apud eos laudandum suscepisse, quos pro
 multis summisq; in se meritis, maximos uicissim honores
 huic detulisse, officiaq; præstitisse non ignores. Quod si
 & huic ipse debeas, hinc incipias licet. Ingratum te ciuẽ
 fore, nisi eum, quibus posses laudibus ornare, quem cum
 uniuersi ob plurimas singularesq; uirtutes maximi pen-
 dant, in primisq; prædicent, tum te omnium maxime oportere,
 cuius aut hortatu, aut beneficio, literarum studia in-
 gressum, ea quæ dicendo possis, consequutum intelligas.
 A loco itẽ exordiũ ducas. Letari te, de celeberrimi homi-
 nis bene gestis rebus, eo ipso in loco dicturũ, ubi nõ modo
 ipse uita, fidesq; sanctissima satis spectata, sed et multa
 pro Repub. præclare facta, omnib. cognita perspectaq;
 essent. A tẽpore ita exorsus est Cicero pro M. Marcello.

Diuturni silentij P. C. quo eram his temporibus usus, nō timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit: idemq; initium, quæ uellem, quæq; sentirem, meo pristino more dicendi. A sententiâ etiam aliqua principium sumere licet. Si uirtus in animis bonorum plurimum semper ualuit, is omnibus laudibus uehendus extollendusq; erit, qui à teneris ita uitam instituit, ut iam adulta uirilq; ætate, in omni uirtutum genere maxime claruisse, cognitū sit atq; perspectum. Titus Liuius scripturus res Romanorum ab urbe condita, beneuolentiam statim captauit suas in scribendo uires extenuando, eleuandoq; præ illorum splendore, qui ante se scriptisissent. Omnium horum unus adiunctorū locus nos admonet: & plurimum quidem, quàm hic enumerari aut possint, aut debeant. Atq; hic animaduertendum est, hæc ab adiunctis sumpta, ut cætera, & reliquis ex locis extendi atq; augeri posse. Atqui & ex alijs ordiri licebit locis. An nō exordium hoc Ciceronis pro Deiotaro, cuius iam mentionem fecimus, si diligentius introspeciamus, totum à caussarum, euentorumq; loco sumptum nos fateri necessum est? Siquidem suæ perturbationis Cicero, timorisq; qui sibi dicturo euenerat, caussas complures adfert. Primum à persona regis capitis accusati: Deinde à perpetuis eius in Romanos meritis: tum ab accusatorum crudelitate, & indignitate: tum à persona Cæsaris in suo ipsius negotio iudicis: Postremo à loci insolentia, ubi di-

ere non confucisset. His de causis Ciceroni animi pertur-
 batio, timorq; euenerat. Quare, quanquam non male di-
 cinus à personis, hic, atq; adeo ab adiunctorum loco ca-
 ptam esse beneuolentiam, sunt nanq; dicenti adiuncta
 hæc omnia, personæ eorum omnium apud quos dicit, tem-
 pus item, & locus, causæq; circumstantiæ: tamen, cū ut
 supra diximus ab adiunctis tum causarum euentoru nq;
 locus nascatur, cum causæ ad euenta, & hæc uicissim ad
 illas referatur, rectius, magisq; proprie, à causis et euen-
 tis, quam ab adiunctis petitum exordium esse dicemus.
 Quin & Ciceronis pro lege Manilia, & C. Rabirio ex-
 ordia, à causis & euentis sunt ducta. Ibi cur ita accide-
 rit, ut ante eum diem è rostris ad populum non sit concio
 natus causas plures, ut honestas, ita ad emerendum fauo-
 rem maxime accommodatas adfert: hic facti sui, cur ad
 defendendum uenisset patronus, causas commemorat,
 cum uenustam suam cum C. Rabirio amicitiam, tum ipsi-
 us dignitatem, tum humanitatem, tum deniq; perpetuam
 suæ uitæ consuetudinem. Quid? an non & ex compara-
 tionis loco pro domo sua ad Pontifices principium his uer-
 bis duxit? Cū multa diuinitus Pontifices à maioribus no-
 stris inuenta atq; instituta sunt, tū nihil præclarius, quam
 quod uos eosdem, & religionibus deorum immortalium,
 & summæ Reipub. præesse uoluerunt: ut amplissimi &
 clarissimi ciues Reipub. benegerendo, Pontifices religio-
 nes sapienter interpretando, Reipub. conseruarent. Hic

orator, hoc ipso, quod nihil præclarius à maioribus in-
 uentum atq; institutum dicit, cum multa diuinitus inuenie-
 runt, instituerintq; quàm Pontifices & religionibus deo-
 rum, & summæ Reipub. præesse uoluisse, mirum in mo-
 dum ipforum sibi animos conciliat. Ducuntur & ex des-
 gnationis loco. Siquidem à sententia insigniori sæpe exor-
 dimur: quæ ferè uires suas inde sumere solet: & Cicero
 ex descriptionis loco in Catilinam est exorsus. Rempub.
 Quirites, uitamq; omnium uestrum, bona, fortunas, con-
 iuges, liberosq; uestros, atq; hoc domicilium clarissimi im-
 perij, fortunatissimam pulcherrimamq; urbem, hodie-
 no die deorum immortalium erga uos summo amore, la-
 boribus, consilijs, periculisq; meis, ex flamma atq; ferro,
 ac penè ex faucibus fati ereptam, & uobis conseruatam
 ac restitutã uidetis. Sed & ex reliquis locis omnibus hæc
 trahi possunt: quod nisi hinc liquere putarem, persequi
 non grauarer. Quare cum illis ex locis omnia ad fident,
 amplificandum, affectusq; mouendos, quod suo docebitur
 loco ducantur, & hæc exordia, quibus dum concilia-
 mus motum hominũ animis adferimus, inde petenda esse
 nemo dubitabit. Quod autem rhetores à personis nostris
 aduersariorum, iudicum, ipsaq; causã sumenda esse scri-
 ptum reliquerint, remq; latissime patentem exiguis ter-
 minis circumscripserint, inde esse puto, quod in iudicio di-
 cturos, quibus ferè solis scribebant, hinc cõmode ducere,
 & posse, & solere intelligerent. Ad hoc igitur locos tan-
 quam

quàm fontes ducendi sumus: unde cum omnia, & hæc quoq; sumi oportet: & hoc quidem magis, quòd his in generibus, ubi à iudice nihil petitur, liberiora sint exordia: interim nulla. Neq; enim ab alienati, aut parū equi conciliandi hic nobis sunt animi. Sallustius Catilinarij et Iugurthini belli principia altius duxit: illud ab officio hominis, hoc à querela naturæ humanæ: neutrum, aut captandæ beneuolentiæ, aut narrandis rebus multum accommodatū. Heroici uates, rem paucis proponēdo, dociles attentosq; magis, quàm beneuolos lectores faciunt: quanquam Musarum inuocatione, & id consequi, quod Fabio de Homero placuit, uideri possunt. Attentos autem docilesq;, quæ ferè coniuncta sunt reddimus, si magna, noua, incredibilia, seu ipsis auditoribus ad exemplū, seu ad Reipub. religionisq; statum pertinentia, te allaturū, aut his similia dicat. Itaq; T. Liuius postquā beneuolum sibi, ut diximus, lectore reddidit, attentū, docilemq; fecit, dum dixit, non se laborare, si quis minus credat quæ ante urbē conditā facta sint, & proxima originibus: modò spectet, quibus artibus Romana Respub. creuerit: atq; ex ea, quæ exemplorum ditissima esset, quid sibi suæq; Reipub. imitandū, declinandūmq; esset, capiendum esse putet. Quinetiam id assequaris, si paucis summam rerum exponendarū complectaris, ut Homerus & Vergilius, reliquiq; uates principio operum suorum faciunt: si & statim describas: quod Cicero, ut supra diximus, exordio in Catilinā fecit:

Et hic in laudandis personis, urbibus, factis, cæterisq; re-
 bus non incōmode fiat: si uem diuidas: & quo ordine di-
 cturus sis aperias: atq; id ipsum, aut principio facias: ut
 Cicero pro A. Cluentio. Animaduerti iudices omnē accu-
 satoris orationem, in duas diuisam esse partes: quarū al-
 tera mihi niti, & magnopere confidere uidebatur, inuit-
 dia iam inueterata iudicij Iuniani: altera tantummodo con-
 suetudinis causa timide, & diffidenter attingere ratio-
 nem ueneficij criminū: qua de re, lege est hæc questio cō-
 stituta. Aut postquam exordio animos hominum iam tibi
 conciliaueris. Cicero pro lege Manilia, causa iam breui-
 ter exposita, quòd ita rerum natura poscebat, diuisione
 usus est. Primum mihi uidetur de genere belli, deinde de
 magnitudine, tum de Imperatore deligendo esse dicendū
 Hunc in modum si hominem ornaturus uenias, primum
 te de externis eius bonis, patria, parentibus, & fortunis,
 deinde de corporis, forma, et ualetudine: postremo de a-
 nimi bonis uirtutibus, & recte factis dicturum esse dicas
 Porrò attentio atq; docilitas, non ex locis, quemadmodū
 beneuolentia, petenda est: propterea, quòd dum beneuo-
 los facimus, motū animis adferimus, quod ipsum ex locis
 petatur necessum est: attentos autem, docilesq; uel hoc
 solo reddimus, quòd quas res, quantas, quā utiles, & quo-
 ordine dicturi sumus, saltem proponamus, atque indice-
 mus. Hæc de exordijs: quibus ubi auditorem, lectorem uē
 preparauerimus, res ipsa erit exponenda.

DE NARRATIONE, ET CUR HOMERUS
ET MARO À SINE NARRARE COEPERINT.

CAP. XXVIII.

IN narrando igitur quæ copiose inuenimus, commode temporis ordinem sequimur: & quidem quo supra in personarum, urbium, factorumq; laude, atq; amplificati-
one usi sumus. Cæterum licet & neglecto temporis gradu, in sua quæq; uirtutum genera, facta distribuere: & parua magnis, obscura perspicuis, iucunda tristibus, minus uerisimilia certis inserere. Quinetiam quemadmodum comòdissime à minoribus ad maiora ascendimus, ita & interim à maioribus ad minora descendere licet. Quæ collatio est in laudando, eadem et in uituperando. Porro historicis hic minus licet: ut quibus in narrando temporis ordo seruandus est semper. Poëtæ autem nullis hic omnino legibus tenentur. Itaq; nunc à principio, nunc è medio, nunc è sine narrare incipiunt. Homerus rerum à Grecis ad Troiam gestarum narrationem à decimo demum anno, & propemodum sine laborum orditur: idem facit & in Odyssea. Hunc sequutus noster Maro, errorum Aeneæ narrationem à septimo demum auspiciatur anno, quo in Sicilia iactabatur:

Vix è conspectu Siculae telluris in altum

Vela dabant leti, & cætera.

Temporis autem gradum Naso, in exponenda rerum uariarum metamorphosi sequitur. Causas autem Homericæ

dispositionis, ubi nec principium, nec finis conspicitur in-
 trospiciamus. Neq; enim, cum ab ira Achillis, qui decimo
 demum anno Agamœnoni irasci cœpit expositionem in-
 cepit, aut quæ ante id tempus per nouem annos ad Troi-
 am sint gesta, aut ipsius excidium urbis explicat. Aristote-
 les, cum commentatores hic ferè cœcuciant, & uatis con-
 silium minus uideant, hanc rem scripto de poëtica libello
 diligenter ut omnia intuetur: dicitq; à diuino id uate pro-
 pterea factum, ne, dum pro magnitudine rerum copiose
 omnia depingi uoluit, nimis magnum opus obscurumq;
 redderetur. Quod si profecto seruato temporis ordine,
 & cætera, omnibus ut solet explicatis circumstantijs ex-
 plicanda suscepisset, non Iliada, sed Chiliada scripturus
 fuisset. Nec finem inuenisset, si errores Ulyssis, casusq; à
 principio ad finem usq; tam copiose, ut quinto libro cœ-
 pit ipse persequi uoluisset. Quare poëta, postquã nonnul-
 la ipse non tam enarrasset, quàm facta mora depinxisset,
 cætera omnia Ulyssem ipsum Phæacum regi celerius nar-
 rare uoluit. Sequutus & noster diuini uatis consiliũ, post
 quàm per paucos dies exhaustos in Siculo mari Aeneæ la-
 bores fusissime ipse expressisset, ipsum deinde ad Didonẽ
 deduxit, cui breuiter, & Troiæ excidium, & quæ per to-
 tum ipse septenniũ mari perpeffus esset enarraret. Qui-
 bus autem ex locis narratio sumatur supra usum est.

DE CONFIRMATIONE ET EPI-
 LOGO. CAP. XXIX.

Confr

Confirmationem laus nullam habet: neque enim hic dubia, sed certa cognitaq; prædicantur. Attamen interdum incidere nonnulla possunt, quæ suam probationem requirant. Ne epilogo quidem, quo rerum capitare petuntur, heroici uates historiciq; utuntur. Neque enim plures numero res repeti reuocariq; possent. Oratori autem, ad confirmandam auditorum memoriam, augendâq; delectationem, per quam utilis. Cum autem epilogus, repetitio sit rerum ante ad laudem, seu uituperium adductarû, quibus sumatur ex locis nemini obscurû esse potest.

DE ELOQUVTIONE SEV EXOR
natione CAP. XXX.

Diximus de locis, & quæ in laude inde inueniendi, & amplificandi, tum disponendi ratio esset: dicendum subinde erit de eloquutione, seu exornatione: ubi copiose inuenta, recteq; disposita, erunt exornanda & quasi quibusdam coloribus uarianda. Totû quidem orationis corpus, sed rude, ex locis erat sumendû: quod idê hic uestiendum, & figuris, quasi coloribus quibusdam, ut gratiam ueneresq; habeat oratio illuminandû crit. Atq; hic, cum hoc ipso, quod uestiaur illustreturq;, simul et augetur dilateturq; oratio, quibus ex locis, unde omnia sumenda esse diximus, figuræ item affectusq; trahantur, indicabimus. Porrò rebus copiosè inuentis, atq; dispositis, nihil perinde consequens necessariumq;, quam siue dicturus, scripturus ues, ita exornare, ut auditorem, seu lecto

rem doceas, delectes, & moueas. Tria namq; hæc oratorum officia sunt: quæ ut quisq; maxime præstat, ita optimus rhetor est censendus. Docebimus autem, delectabimusq; si dilucida, numerosa, et figuris illustrata erit oratio. Mouebimus autem, si pro causse conditione, nunc leniores, nunc uehementiores affectus concitemus. De his igitur singulis breuiter nobis dicendum erit.

DE PERSPICVITATE, IPSAQVE

Periodo. CAP. XXXI.

Dilucida igitur & perspicua erit narratio, atque adeo totius orationis corpus, si cum uerbis constet simplicibus, atq; coniunctis, simplicia latina sint, propria, atq; usitata: coniuncta uero recte locata, nec iusto longiore circumducta periodo. Porrò latina ut sunt oia, quemadmodum in primis est præstandum, summamq; perspicuitatem adfert, ita id ignorati hic serius præcipitur. Propria autem sunt, atq; usitata, illa, quibus cuiusq; rei uis proprietatisq; maxime explanatur, hæc quæ à classicis quibusq; autoribus sæpius sunt usurpata. De translatis autem uerbis, quæ & gratiam habent maximam, mox suo dicetur loco. In coniunctis danda est opera, ne aut asperos habeant concursus: ut si dicas, rex Xerxes, durum id quidem, lenius autem, minusq; asperum erit, si inseras aliquid in hunc modum: Rex autem Xerxes: aut ipso uocallium concursu quandam hiantiam atq; disiunctionem: ut bæcæ æneæ amoenissime impendebant: aut nimiam eiusdem literæ

dem literæ repetitionem: quale est: O Tite tute Tati tibi
 tanta Tyranne tulisti. Hæc aut his similia uitia, dilucide
 dicitur is scripturæ sue, magnopere fugienda erunt. Dan-
 da item in contextu opera est, ne minus significantia, plus
 significantibus uerbis postponantur: sed hæc illis: ut Ci-
 cero in Antonium: Tu, inquit, istis faucibus, istis lateri-
 bus, ista gladiatoria totius corporis firmitate. Hic si uer-
 borum ordo inuertatur, cum insurgere debeat oratio, ri-
 dicula, minusq; dilucida collocatio foret. Quinetiam com-
 modissime uerbis sensum claudimus: inest enim ijs maior
 quædam uis, quæ in claudendo consistendoq; animis ho-
 minum imprimitur maxime: quemadmodum Cicero his
 in Antonium uerbis: Ut tibi necesse esset, in cõspectu po-
 puli Rom. uomere. Hunc si ordinem inuertas, uerbumq;
 transferas, minus uirium habebit oratio. Verum si duri-
 us forte uerbum existat, & hic, ut passim, numeris erit
 seruiendum. Plurimum ad perspicuitatem momenti, &
 in ducenda periodo positum est: quæ si longius ducatur,
 quam uno spiritu pronunciemus, periculum, ne minus au-
 ditor intellectu sequatur. Hanc Cicero de Oratore, qua-
 tuor hexametrorum uersuum modo dicit constare. Verũ
 id de iusta & mediocri, cum sæpe ultra citraq; consista-
 tur, accipiendum est. In breuiori ambitu, ne breuitas au-
 res defraudet, in longiori, ne obtundat danda opera crit-
 Conflatur autem commatis & colis periodus: Comma,
 quod nostra lingua incisum est, id esse dicimus, cum in di-

cendo, sententia omnino imperfecta breuem moram faci-
 mus: quæ & in scripto, quo res magis dilucida existat,
 notari solet. Colon autem est, quod membrum nos dici-
 mus, cum utcūq; perfecta sententia, moram facimus: quã
 & suis notis signant scriptores. Huius rei hoc sit exem-
 plum. Cum in amicorum urbem uenissem, nihil prius du-
 xi, quàm mei amantiſsimos statim cōuenire. Hic duo sunt
 commata, post uerbum uenissem, & duxi, colon autem
 post conuenire, ubi sensus quidem est expletus, sed tamen
 cui adijci commodè possit: quod si fiat, excedet in perio-
 dum, quæ constat commatis & colis. Ex pluribus sæpe,
 & solis commatis conficitur periodus: qualis est hæc Ci-
 ceronis. Quanquàm mihi semper frequens conspectus
 uester multo iucundissimus, hic autem locus ad agendum
 amplissimus, ad dicendum ornatisſimus est uisus. *Quiri-*
tes, tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuiq; ma-
 xime patuit, non mea me uoluntas, sed meæ uitæ ratio-
 nes ab incunte ætate susceptæ prohibuerunt. *Cæsium* hic
 dixit Cicero: quando postremum tandem uerbum, to-
 tam complectitur sententiam. *Cæsium* autem & membra-
 tim idem statim pro Cluentio: Animaduerti iudices, om-
 nem accusatoris orationem, in duas diuisam esse par-
 tes: quarum altera mihi niti, & magnopere considerare
 uidebatur inuidia iam inueterata iudicij Iuniani, altera
 tantummodo consuetudinis causa, timide, & diffidenter
 attingere rationem ueneficij criminum: qua de re lege
 est hæc

est hæc constituta questio. Hæc periodus tribus constat
 membris, nempe, post partes, Iuniam, & criminum: reli
 qua incisa sunt omnia. Est ubi ex pluribus commatis &
 colis constat: & his quidem præcedentibus, illis sequen
 tibus. Quousq; tandem Catilina abutere paciētia nostras
 quamdiu nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem
 sese effrenata iactabit audacia? nihil ne te nocturnū præ
 sidium palatij, nihil ne urbis uigiliæ, nihil timor populi,
 nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus
 habendi senatus locus, nihil horum ora, uultusq; moue
 runt? Est ubi ex uno atq; altero commate saltem constat:
 ut eiusdem contra Rullum Tribunum plebis exordium.
 Commodius fecissent Tribuni plebis Quirites, si quæ
 apud uos de me deserunt, ea coram potius me præse
 dixissent. Quemadmodum ex uno commate, quod sen
 tentia desideretur confici periodus nequit, ita cur ex so
 lo membro non possit, nihil uetat: cuius rei scripta à Ci
 cerone ad Terentiam suam epistola, nobis sit documen
 to. Valetudinem tuam uelim cures diligentissime. Colon
 id est, quod membrum nos dicimus, atq; ab ijs, quæ subij
 cit omnino seiunctum: subijcit autem. Nam mihi & scri
 ptum, & nunciaum est, te in febrim subito incidisse. Hui
 usmodi periodis idem, cum & alibi passim, & scripta ad
 L. Luceium epistola est usus. Coram me tecum hæc ea
 dem agere sæpe conantem deterruit pudor quidam pe
 nè subrusticus, quæ nunc expromam absens audacius.

Membrum est, atq; adeò periodus: ut quæ ab ijs, quæ se-
 quantur, seclusa omnino est, atq; seiuncta. Interdum sit
 gulis uerbis constat: ut, diximus testes dare uolumus.
 Hæc & his similia, cum undiq; libera existant, incisaq;
 & membra propterea dici nequeant, quòd sui ambitus
 partes hæc esse intelligantur: periodos certe breues, sim-
 plicesq; quarum Cicero, dum breuissimas duobus ex mem-
 bris constare disputat non meminit, cum Aristotele ap-
 pellandas esse puto. Is namq; tertio rhetoricorum, ipsam
 periodum, aut ex pluribus colis, aut ex uno tantum con-
 stare dicit: quam ὀφελῆ, & μονόκωλον ille, nos sim-
 plicem & unimembrem uocemus. Verum non pugno, si
 quis cola, mēbraq; dici malit. Sæpenumero profecto sim-
 plex hæc, classicis in autoribus deprehenditur: præse-
 tim ubi narrant. Quare non in epistolis modò, sed & in
 historia, ijsq; in orationis locis, ubi aut narrat, aut argu-
 mentis pugnat orator, sæpius occurret. Siue igitur bre-
 uior hæc, longiorue existat, diligenter semper dicturis,
 scripturisq; illis respirandi mora, his scripturæ nota di-
 stinguenda erit: quod si ulla alia, hac maxime re, diluci-
 da perspicuaq; reddatur oratio. Nisi enim his discrimine
 tur notis, obscura perplexaq; sit, ubi passim impingas, ne-
 cessum est: qualem Herodoti, Thurijs, cæterorumq; omni-
 um uetustiorum, temporis uitio fuisse Aristoteles tradit.

DE NUMERIS ET PEDIBVS IN
 oratione seruandis. CAP. XXXII.

Numeros

Numeros etiam, pedesq; in oratione, quo magis delectet, seruandos esse autores tradunt. Huius autem rei Isocratem primum doctorem, Thrasimachiq; & Gorgie, qui ante eum infeliciter inchoassent, reprehensorem extitisse, Cicero de Oratore testatur. Seruandos autem esse uolunt, cum in principio, & medio, tum maxime in fine periodi: ubi moram trahit orator. Aristoteles paucos admittit, heroum nempe, & duos pæonas: quorum alterum, qui ex prima longa, & tribus breuibus constat, ut hoc uerbum, incipite, initijs aptum, alterum ex tribus primis breuibus, & ultima longa, ut hoc uerbum, domuerant, clausulis accommodatum esse tradidit. Iambum autem, quem uulgarem, & trochæum, quem κοῦδ' ἀδύκοσ' τρεῖς appellat, minus probat. Noster Cicero, cui & ad stipulatur Fabius, quemadmodum quos Aristoteles reijcit, pedes admittit, ita et pæonibus, quos ille maxime probauit, alios utiliores esse contendit. Creticum namq; cum initijs, & clausulis bonum, tum dichoreo, quem & ditrochæum uocamus, optime cludi posse docet. Hinc statim scriptum de Oratore ad Quintum fratrem dialogum oritur: Cogitanti mihi sepe numero, & memoria uetera repetenti, perbeati Quinte frater, illi uideri solent, qui in optima Repub. cum & honoribus, & rerum gestarum gloria florerent, eum uitæ cursum tenere potuerunt, ut uel in negotio sine periculo, uel in otio cum dignitate esse possent. Principium creticus est: finis, cum ultimam Ci-

cero indifferentem haberi uult, ditrocheus: seu trocheus et spondeus. Proxima item periodus à cretico incepta, & ditrocheo est finita. Ac fuit tempus illud, cum mihi quoq; initium requiescendi, atq; animum ad utriusq; nostrum præclara studia referendi, fore iustum, & propè ab omnibus concessum esse arbitrarer: si infinitus forentium rerum labor, & ambitionis occupatio, decursu honorum, etiam ætatis flexu consitisset. Sed quos quo in loco pedes nostri locandos esse uoluerint, ostendamus. Scripto ad Quintum fratrem de Oratore dialogo Cicero primis pedes tribuit heroos, spondeum, pæonem illum, qui ex prima longa, & tribus sequentibus breuibus constat, & creticum. Clausulis autem choreos, hoc est dichoreum, seu ditrocheum, heroos, pæonem alterum, qui ex primis tribus breuibus, ultima longa fiat, & item creticum, qui prima & ultima longis, breuem habet mediam, assignat. Idem autem Cicero de Oratore libro, præter hos ipsos, quibus cludendum esse uoluit, iambum etiã, & tribrachum clausulis, ubi maxime animaduertentur, attribuit. Porro Fabius Quintilianus huc sequutus, nullos non pedes cadere in orationem meo quidem iudicio non male disputat: miraturq; autores certos quosdam præscripsisse: quasi essent, quos arceri ab oratione oporteret. Nam cum oratio soluta esse debeat, certis astringi pedibus non debet: quod qui ex Græcis facere cœperunt, suo iure sunt derisi. Et ex nostris C. Carbo Tribunus plebis,

plebis, ut de Oratore testatur Cicero, cum pro concione diceret, sepiusq; dichoreo uteretur, strepitu, clamoreq; à multitudine excitato, est interturbatus. Cæterum Fabius, dum omnes pedes in orationem cadere recte quidem docet, hoc ipso mihi peccare uidetur, quòd, cum uideret Cicronem præcepisse, proximos postremis, unum, aut duos superiores esse spectandos, nec tamen hos indicasse, ipse, qui penultimi essent, certos quosdam præscribere nobis coeperit. Nam penultimos esse quærendos, ultimis, ubi maxime numerus sentiatur liberis, non puto: neque ibi magis seruitutem, quàm hic, cum ipse præsertim nullam admittat, esse oportere. Cum igitur omnes in orationem pedes cadant, nec certis ex his sepius sit utendum, quod de industria crebro positi, atq; iterati, satient & fastidium adferant, nemo profecto in quæredis locandisq; ijs sollicitus erit: quod ultro ipsis, quibus animi sensa explicatur uerbis inclusi, sese nobis uel non uocati offerant. Quare, si quod res est fatendum est, inanis propemodum omnis de ijs præcepto est. Nam cum omne uerbum, aut ex longis, & breuibus, aut ex his solis, aut illis constet, si eri non potest, quin uel rudissimi cuiusq; oratio numeros, pedesq; habeat. Nec uerò hos in Herodoto, qui nullius rei minus, atq; huius curam habuit, desideramus. Equidẽ numerosam orationem esse oportere nõ negauerim, sed idem dixerim, ijs potius, quorum supra meminimus, & similibus confici: si latinis, proprijs, atq; usitatis uerbis

constet: si nec consonantium asperos, nec uocalium hiul-
 cos habeat concursus: si non repetitionibus abundet: si
 non leuiores in contextu grauioribus postponantur, sed
 ut quæq; res postulet, apte omnia locentur: si non longi-
 or, breuiorue, quàm conueniat, periodus ducatur: uer-
 bisq; nisi asperitas obstet cludatur. Quod si fit, cum uer-
 bis, quibus mentis concepta explicamus inclusi numeri
 sint, hoc assequemur, ut nec numerus desideretur, nec res
 bus cognoscendis intentum auditorem, lectorémue fru-
 stremur.

DE FIGVRIS, QVAE DVO IN GE-
 nera, uerborum & sententiarum spar-
 guntur. CAP. XXXIII.

Dicendum subinde de figuris erit: quibus non mo-
 dò amplificatur oratio, sed & exornatur maxia-
 me. Schemata autem alia λέξιων esse, hoc est uerborum,
 alia δ' ἰσχυρίων, hoc est sententiarum, sensuumq; tū Grae-
 cis, tum nostris placuisse uideo. Inter hæc aut, hoc discrimi-
 nis Cicero tertio de Oratore, & Aquila Romanis esse
 dicunt, quòd uerborum figura tollatur, ipsa si uerba aut
 mutes, aut aliò transferas: sententiarum uerò permane-
 at, quibuscunq; uerbis uti uelis. Cum igitur schemata aut
 in uerbis, aut in sensu consistant, primum de uerborum
 schematis dicemus: quæ quòd uerbis tantum accidant,
 parum corpus orationis extendunt: deinde quæ senten-
 tiarum sunt subiiciemus: quibus, cum non modò oratio
 augeatur,

augeatur, sed & plurimum exornetur, quòd non nisi ex locis fieri iam dudum docetur, quæ quibus ex locis sumpta sunt ostendemus. Singula porro ad eos, quos supra exposuimus locos, quò magis ipsorum uis declaretur exigemus.

DE VERBORVM FIGVRIS.
CAP. XXXIII.

Inter uerborum igitur schemata, maximam gratiam habent, quos Græci τρόπος uocāt. Sunt aut τρόποι cum nunc uerbi, nunc sermonis natiua propriaq; significatio, in non propriam transfertur.

Μεταφορά.
Συνεκδοχή.
Μετωνυμία.
Μετέληψις.
Ἀντωνομασία.
Ὀνοματοπίια.
Κατ' ἄχρησις.
Ἄλληγορία.
Ἵπερβολή.

Huius generis sunt

METAPHORA est, cum uerbi, seu nominis propria significatio, in non propriam transfertur. Fieri autem id autores dicunt, nunc uocabulorum penuria, nunc explicandæ augendæq; rei causa. Penuria dicimus, generosum equum: durum hominem: & in uitibus gemmam: pascere apes: luxuriare, & silire agrum: gemmare uitē:

& equitare eum, qui a fino infidet: quæ, & his simili-
 alijs uerbis reddere non possumus. Explicandæ autem,
 atq; augendæ rei causâ, dicimus aliquem ira accensum:
 lumen eloquentiæ: belli fidmen. Atq; hoc genus metapho-
 rarum, quando aliqua ex parte orationem extendit, ex
 comparationis seu similitudinis loco sumitur. Sive enim
 dicas: Cicero est ueluti lumen eloquentiæ, quæ similitudo
 est: siue est lumen eloquentiæ, idem est. Verum quod bre-
 ue, contractumq; id sit, & à nostris breuis est similitudo
 uocata. Sumitur uarie metaphora: à bruto ad hominem:
 ut si gannire, pro ineptire, et oblatrare: pro aduersari di-
 cas: aut contra, si uulpem, perfidum: & cygnum, cano-
 rum appelles. Sumitur & magna cum gratia ab animali,
 ad inanimatum: ut terris irascitur aër: & ponto nox in-
 cubat atra. Aut contra: ut, florida ætas: uiridisq; iuuen-
 ta. Ducitur & ab animali ad animal: ut si equum, incede-
 re, aut currere, quod hominum est, aut uolare, quod auti
 est, dicas: & pascere apes. Iam & ab animato ad inani-
 matum: ut si orationem fluere, & odium suppullulascere
 re dicas. Porro summum lumen orationi adfert recte ac-
 commodata: plurimumq; cum oratores, tum poëtæ hac
 maxime re delectant. Danda autem opera est, ne aut diu-
 ra, aut longius petita, sordidaq; sit: quali ille est usus, qui
 Scipionis morte, castratam Rempub. dixit.

SYNECDOCHE est admodum autoribus famili-
 aris tropus, cum pars pro toto accipitur: ut tecta, pro
 ædificijs

edificijs. Totum pro parte: ut apud Poëtam: ingens à uertice pontus. Numerus pro numero: ut Romanus prælio uicit, pro Romani: & oratores uisi sumus, de se solo Cicero dixit. Species pro genere: ut pocula Acheloia poëta pro quauis aqua dixit. Genus pro specie: ut ferrū pro gladio. Continens pro contento: ut Roma olim caput rerum, pro Romani. Deniq; quotiescunq; aliud est ex alio intelligendum.

METONYMIA superiori uicina est, cum inuentorem pro re inuenta, aut cui præsidet ponimus: ut Bacchum pro uino: Cererem pro frumento: Neptunum pro mari: Martem pro bello.

METALEPSIS est, cum à causis efficienibus, effecta indicamus: ut pallida mors. Pallentesq; habitant morbi, tristisq; senectæ. Morbi namq; & senectæ, pallentes & tristes reddunt.

ANTONOMASIA est, cum breui uerborum circuitione, & descriptione, personam significamus: ut si Troiani belli scriptorem, pro Homero, & eloquentiæ principem, pro Cicerone dicamus.

ONOMATOPEIA est nominis fictio, nobis nõ iuxta ac Græcis concessa. Huius generis sunt, mugitus, sibilus, & hinc uerba mugire, sibilare, conficta ex animalium uoce. Hunc in modū & personatos, laruatos, nummatus, laureatosq; dicimus: quæ quanquam à uerbis deducta participia uideantur, tamen unde cadant, uerba de

siderantur. Et hoc tempore bellicum instrumentū, bombardam uocamus.

CATACHRESIS est uocabuli abusus: ut si hominis uires breues, & longum consilium dicamus. Quin & per hanc figuram, pro uirtutibus uicina uitia accipimus, dum audaciam, fortitudinem: prodigalitatē liberalitatem dicimus.

ALLEGORIA est, cum aliud quā uerba proprie ferunt intelligi uolumus: hac, omissa altera collationis parte, nunc similitudinem, nūc contrarium significamus. Similitudinem hoc pacto: si canes fungantur officijs luporum, cuiam praesidio pecuaria credemus? Huius generis & illa sunt, pedem conferre: pro eo quod est argumentis confutare: & iugulum petere: pro eo quod est firmis argumentis aggredi. Contrarium autem inuimus, si impium, qui patrem uerberauit, Aeneam uocemus, quem in patrem pijsimum extitisse constat. Verum hoc postremum, Ironiam licet uoces: quam allegoriae subiiciunt.

MIMESIS cognata ironiae est, quando alterius uerba, seu gestum imitamur: quod ferè deridentes improbantēsque facimus. Hac usus figura Phaedria Terentianus, Thaida suam corripit his uerbis.

At ego nesciebam quorsum tu res: paruula

Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:

Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.

AENIGMA allegoriae quoque adiiciunt. Est namque perplexa

perplexa allegoria: atq; adeo, nisi suo loco positū, omnino uitium.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cœli spatium, non amplius ulnas.

HYPERBOLEN tropis attribuunt: quæ quæ uolumus, nunc attollimus, nunc diminuimus. Hac figura quanquam corpus orationis nonnihil augeatur, tamen cum ornatus is in uerbis sit, quibus grauioribus hic, quæ ueritas requirat utamur, à tropis non separandum putauit. Huius generis sunt: ferit aurea sœdera clamor: uix ossibus hæret: geminiq; minantur in cœlum scopuli. Interdum nonnihil uirium ex comparationis loco sumit: ut, Nestoris ab ore sermo melle dulcior fluebat.

ἌΥΞΗΣΙΣ superiori uicina, cum pro proprio grauiori uerbo utimur: ut si improbum, latronem: læsum, uulneratum dicas.

Hactenus de ijs λέξεωσ figuris, quas ῥόπος illi uocant: quæ sequuntur, grammatices præcepta sapiunt, unde petendæ sunt. Quod genus sunt, Syncope, Epenthesis, Aphæresis, Anastrophe, Hyperbaton, Eclypsis, Apopsis. Hypallage item huc pertinet, quæ poëtis permittitur: & est inuersa sententia: ut dare classibus austros.

ὈΜΟΙΤΕΛΕΥΤΟΝ, quod & ὁμοίτητων, quod in casibus fit accipitur, est quando in similes casus, seu uerba, aliæue uoces desinit oratio: ut perditissima ratio est, amorem petere: pudorem fugere: diligere formã:

negligere famam. Hoc exemplo utrunq; docetur, cum in
similes casus & uerba desinat oratio.

ΑΣΥΝΔΕΤΟΝ est, quo festinantes utuntur, cum si
ne coniunctionibus enunciatur oratio: ut, Ferte cici flamm
mas, date tela, impellite remos. Nostri Articulum uocāt.

ANAPHORA est repetitio, quæ ut nunc in prin
cipio, nunc in fine, alijs atq; alijs modis fit, ita Græci uer
ria nomina dantes, tum πλοκῶν, tum παλιλογίᾳ, τῶ
ἐπανόλαψι, tum ἀναδίπλωσι, tum προῶπόδο
σι, tum ἀντίστροφῶν, tum συμπλοκῶν appellant.
Quæ cū parū inter se differant, satis est, quoties aliquid
suis de causis repetitur, Anaphoram uocare: ut, Verres
calūniatorē opponebat: Verres de causa cognoscebat:
Verres pronūciabat. Item, quis legē tulit? Rullus: quis tri
bus sortitus est? Rullus: quis decē uiros creauit? Rullus.

DE FIGVRIS SENTENTIARVM,

quibusq; ex locis cadant. CAP. XXXV.

SENTENTIARŪ aut schemata sunt, quibus oratio, ueluti
Scorpus, grandescit & splendet maxime. Inter has
insigne amplificandi lumen descriptio est, quam ὑποτυ
πωσις Græci uocant: qua res, omnibus explicatis cir
cūstantijs ita depingitur, ut non narrari, sed geri uidea
tur. Describuntur autem, tum personæ, quas προσωπο
γραφεῖας illi uocant, quales sunt Annibalis apud T. Li
uium: Thersitæ, & aliorum Principum apud Homerū.
Tum loca, quas τοπογραφεῖας uocant, si certa sint: ut
regionum.

regionum, urbium, portuum, aliarumq; id genus rerum
 descriptiones passim apud autores: si uerò ficta, τοποθε
 σίας: ut Cumæa Sybillæ antrum apud Maronem: &
 Regia solis apud Nasonem. Tum tempus, quam ἔρονο
 ἔροσι dicunt illi: qualis est apud Maronem:
 Vere nouo gelidus, canis cum montibus humor
 Liquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit:
 Deniq; describuntur res omnis generis: passimq; autor=
 es, copiosa descriptione, res ueluti ob oculos ponunt: ut
 T. Liuius primo libro, cum & alibi passim, certamē ter=
 geminorum fratrum Horatiorum, & Curiatorū, in me=
 dio duorum exercituum confessu pro imperio, summaq;
 rerum dimicantium: & noster uates Troiæ excidium.
 Nam cum paucis urbem dolo à Græcis captam explica=
 re Didoni potuisset, equum ligneum describit: Sinonem
 dolo instructū super inducit: quæ deinde urbis flammæ,
 quis ruentium ædium, templorumq; fragor, qui irruenti=
 um resistentiumq; animi, quæ passim fugientium, morien
 tumq; species extiterit, pluribus expressit. Sumitur aut=
 em ὑπερπρωσις ex adiunctorum loco. Neq; enim ali=
 unde T. Liuius Annibalem nobis describere, quàm cum à
 corporis, tum animi uirtutibus uitijsq; potuit: nec aliun
 de regiam solis Naso, quàm ex quibus rebus constaret.
 Quarum personarum, locorum, urbium, factorum, de=
 niq; omnis generis rerum, præsertim quæ cerni, tan=
 gique possunt, hoc ex loco, qui omnes complectitur

circumstantias, descriptiones petuntur. Verum uirtutes, uitiaq; quæ cerni oculis nequeunt, à caussarum & euentorum loco, nempe ab ijs, quæ in animis hominum efficiunt, cum aliunde non intelligamus, ferè describimus. Vt si iustitiam describas, quàm hæc uirtus homines in officio retineat, nec alij alijs suum eripiant, alij alios lædant, pluribus erit depingendum. Est namq; descriptio, & rhetorica definitio: atq; adeò per se locus: qui tamen rerum copiam sumit ab adiunctis. Hinc Naso inuidiam, & Maro Liuorem ita descripsit:

Liur tabificum malis uenenum:

Intactis uorat ossibus medullas.

Reddit enim tabidos liur. Quòd si uerò quæ impendèant, suisq; de causis futura sint diuinemus, & ab euentis descriptio sumetur: ut illa apud Ciceronem, cui & exprimèdæ rei caussa, similitudo est adnèxta. Quòd si istè iudices, uestris sententijs liberaueritis, statim, sicut ex cauea leo missus, aut aliqua teterrima belua, soluta ex catenis uolitabit, & uagabitur in foro, acuens dentes multos in cuiusq; fortunas: in omnes amicos, atq; inimicos, notos atq; ignotos incurans: aliorum famam depeculans: aliorum caput depugnans: aliorum domum, ac omnem familiam perfringens: Rempub. funditus labefactans. Hic quæ euentura incommoda essent, si malum hominem suis sententijs liberarent, multis describit uerbis.

INCREMENTVM est, cum grauioribus uerbis
insurgit

insurgit increfcitq; oratio: ut, *Facinus est uincire ciuem Romanū: scelus uerberare: parricidiū necare: quid dicā in crucēm tollere?* In singulis interdum fit uerbis, ut *ueni, uidi, uici*. Sumitur autem schema hoc ex alijs atq; alijs locis. Prius ex definitionis loco ductum est. Sunt nanque conglobatæ definitiones. Posterius ex adiunctorum loco: nēpe factis, rebusq; gestis, quæ ijs, de quibus dicitur personis adiacent. Interdum & ex comparationis loco sumitur: ut illud Ciceronis in Verrem. Non enim furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae, nō sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq; non scitarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrum iudicium adduximus.

CONGERIES, quam *συναθροισμοῦ* illi uocant, est uerborum, sententiarumq; idem significantiū coaceruatio: & eadem cum expolitione. Huius rei, hoc nobis ex oratione pro Ligario sit exemplum. Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorū? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Vno hic in loco, sententiāq; manetur: quæ alijs atq; alijs, idem ualentibus uerbis inculcatur. Sumitur autem sæpius ex adiunctorū loco: sed & ab alijs potest.

SENTENTIA etiam, quam *ὑπόμνημα* illi uocāt, ornatur oratio. Ut amicitia est, idem nolle, & idem uelle

Mors miseria nulla est, sed ad mortem aditus. Sumptus hæ sunt ex definitionis loco: sed & ex alijs possunt. A caussarum & euentorum loco illud est. Obsequium amicos, ueritas odium parit.

ACCLAMATIO, quam ἐπιφώνημα uocant illi, est qua amplificamus, dictorum clausula quedam breuis, superiori figuræ omnino uicina: ut, Tantæ molis erat Romanam cedere gentem. Adeo in teneris assuescere multum est.

AETIOLOGIA est dictorum ratio, causasq; subiecta: ut si postquam dixeris, pauciores id temporis matremata sequi, causam subijcias, non posse fieri, ut ea in re sibi quisquam elaborandum putet, cui nec honorem, nec premia satis digna constituta esse intelligat. Sumitur quod & ipsa uis uerbi dicitur, à caussarum loco.

DISTRIBUTIO, quæ ab illis μερισμός dicitur, est qua & mire augetur, exornaturq; oratio, cum summam rei, totumq; in partes dispartimus: ut, Tota ciuitas euersa est: deiecta moenia: portarum turriumq; ruina impleta fosse: cuium tecta, deorumq; templa, partim flamma absumpta, partim manu subuersa, atq; dissecta: deniq; omnia publica, priuataq; solo sunt æquata. Item totus monstrum est: os, humeri, uenter, manus, pedes, & cætera. Sumitur distributio à partium enumeratione, atq; adeo ab adiunctis.

GRADATIO est, quæ ab illis κλίμαξ dicitur, cum à uerbis in uerba subinde grauiora ascendit oratio: ut

Africano

Africano industria uirtutem, uirtus gloriam, gloria amulos comparauit. Torua leena lupum sequitur: lupus ipse capellam. Item quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, et quod audent, et quod libet, licet, et quod licet, possunt, et quod possunt, audent, et quod audent, faciunt, et quod faciunt uobis molestum non est? Sumitur ferè ab adiunctis, et euentis: quod ipsum, et his declaratur exëplis.

CONTRARIUM, quam et contentionem nos, illi deit ibet op uocant, est, cū pugnantibus inter se rebus dilatatur oratio: ut, In ocio tumultuaris, in tumultu solus es ociosus: in re frigidissima cales, in feruentissima friges: tacito cū opus est clamas, cum loqui opus est obmutescis: ades, abesse uis: abes, reuerti cupis: in pace bellum queritas, in bello pacem desideras: in concione de uirtute loqueris, in prælio per ignauiam tubæ sonitum perferre nō potes. Quo autem ex loco ducatur, ipsa uox indicat.

INVERSIO est, cum quæ contra nos adferuntur, pro nobis facere docemus: ut si alter Germanos parum religioni deditos disputet, quod in hac multa mutari uelint: alter autem, hoc ipso maxime pios esse contendat, quod abusum tolli uelint. A contrariorum hæc sumitur loco.

CORRECTIO est, quæ illi ἐπινοήσασθαι uocāt, quæ quod dictum est tollit, atq; aliud pro eo idoneum magis reponit: ut si ille ab amicis petisset, quid dico petisset? saltem fortunam suam indicasset, suis rebus optime con-

suliffet. Sumitur autem ab adiunctis, nempe rerum circumstantia.

PARENTHESIS quoq; nulli non nota, auget aliqua ex parte orationem, dum periodis inseritur. Sumitur item ab adiunctis.

ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ eleuatio est, qua grauiora in nos allata argumenta, quæ diluere labor est, eleuamus & cōtemnimus: nihil attinere ad ea respondere, quæ nihil ad rem facerent. Eleuanda autem res est ab adiunctis, à contrarijs, alijsq; ex locis.

PRAETERITIO πρὸ ἄλλοις ab illis dicta, cū dicimus nos praeterire ea, quæ maxime dicimus: Vt non dico quàm foede à puero uitam institueris: quàm parentes uerberaueris: quàm omnibus bonis posthabitis studijs, turpissimas quasq; corporis uoluptates secutus sis. Sumitur schema, dum hominū facta insectamur, ab adiunctis.

OCCVPATIO illis προκᾶτ᾽ ἄλλοις est, cum tacite obiectioni occurrimus: eaq; quæ obijci possent, praueuientes diluimus. Saepius hac autores utuntur: & Cicerousus est in Pompeiana, cū aliàs passim, postquam à Lucullo Mithridatem regno pulsum dixisset, ne bellum, quod maximum uideri uoluit, cuiq; summum ducem Cn. Pompeiū praefici uoluit, eleuasse uideretur, subijcit. Requiritur fortasse, quemadmodum cū hæc ita sint, reliquum possit esse magnum bellum: & quæ sequuntur. Sumitur à cause personarumq; circumstantia: hoc est ab adiunctis.

Concessio

CONCESSIO est, qua aliquid concedimus, quo ea, quæ uolumus, magis aut impugnemus, aut recte facta defendamus. Cicero quidem concessit Milonem interfecisse Clodium, sed iure fecisse idem pluribus edocuit. Sumitur ut superior, ab adiunctis.

COMPARATIO grauisimum amplificandi lumen est. Quid enim comparatione non splendet, incre scitq; plurimum? Totam ferè pro Marcello orationem, hinc instructam esse diximus. Quantam autem et pro Muræna hinc copiam sumpsit orator, iurisprudentiam cum re militari conferendo, argumento est ipsa oratio. Cum autem locus sit, supra quæ hinc augendi ratio sit, satis ostendimus. Verum animaduertendum est, nunc ad ex ornandum solum, nunc ad probandum nos collationibus uti.

SIMILITUDO itidem ut comparatio, nunc ornandi solum, nunc confirmandi causa adhibetur: unde et exempla cadunt, quibus eodem pacto res, modò illustramus, exornamusq; modò uerisimiliores probabilior esq; reddimus.

PROSOPOPEIA est, cum modò defunctis excitatis, modò patriæ, rebusq; inanimatis personam, orationemq; tribuimus: grauisimum schema, et ad ornandū, et ad commouendum. Cicero Patriam in Catilinam loquentem introduxit. Maro Famae personam uerbaq;, Naso suo de tristibus libello tribuit. Sumitur autem ab adiunctis.

INTERROGATIO Græcis ἐρωτημα, nō simplex schema est, orationemq; auget, sed cū instādi causa plures conglobatæ admouentur: quale illud: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorū? quæ tua mens? Materiā sumit ab adiunctis.

EXCLAMATIO est, quæ Græcis ἐκπρωνοσις, qua animi nostri dolorē, indignationemq; significamus: qualis illa Ciceronis in Catilinam. O tempora, o mores: Senatus hoc intelligit: Consul uidet: hic tamen uiuit. Et hoc schema ab adiunctis res mutuatur.

SUBIECTIO est, quando quod obijci nobis potest, ipsi querimus, & statim id subijcimus, diluimusq;: quale illud est: Quid me facere conueniret, cum à tantæ Gallorum multitudine circumfederer? an dimicarem? at cum parua manu tum prodiremus, locū quoq; inimicissimum habebamus. Sederem in castris? at neq; subsidium quod expectarem, habebamus, neq; erat quo uitam proderemus. Castra relinquerem? at obsidebantur. Vitā militum negligerem? at eos uidebar accepisse ea conditione, ut quoad possem incolumes Patriæ & parentibus conseruarem. Hostium conditionem repudiarem? at salus antiquior est militum, quàm impedimentorum. Prædicat hoc schema Cicero, ut quod multum acrimoniæ, & grauitatis ad exornandum adferat. Sumitur autem à rerum circumstantia: hoc est ab adiunctis.

Apostrophe

APOSTROPHE est, cum ab eo, apud quem dicimus, ad alium orationem conuertimus: ita Cicero à Cæsare ad Tuberonem conuertit orationem. Habes igitur Tubero quod est accusatori maxime optandum, confidentem reum: sed tamen hoc ita confidentem, se in ea parte fuisse, qua de Tubero, qua utrum omni laude dignum patrem tuum. Materiam item ab adiunctis sumit. Interdum simplex est, parumq; orationem extendit.

PROPOSITIO, quanquam Cicero inter sententiarum figuras locet, schema non est. Neq; enim quicquã exornat, sed quid dicetur, auditorem seu lectorem breuiter docet. Reddimus autem nobis attentos, & dociles, summam rei paucis proponendo. Quare non rhetores modò, sed & poëta principio summam euentorum, quæ pluribus exposituri sunt, uel antequam causas explicat, paucis proponunt. Verum & toto orationis corpore, sepe aliquid proponendum est. Titus Liuius passim ferè, rerum gestarum euentorumq; summam, breuiter proponit. Qua re hoc assequitur, ut semper rerum cognoscendarum quadam uoluptate, in legendo lectorem retineat.

TRANSITIO est, cū quid dixerimus, et subinde dicturi sumus, breuiter indicamus: ut, Satis mihi multa uerba fecisse uideor, quare hoc bellū esset genere ipso necessariū: magnitudine periculosum: restat, ut de Imperatore ad id bellū deligēdo, ac tātis rebus præficiēdo, dicendū esse uideatur. De hac autē idē, qd' de ppositiōe iudico.

EGRESSIO, quā modò excursum, modò digressi-
onem uocant, Græci $\pi\acute{\nu}\epsilon\lambda\alpha\sigma\iota\upsilon$, mirum in modum ora-
tionem extendit. Est autem egressio auctore Fabio, aliene
rei, sed ad utilitatem causse pertinentis, extra ordinem
excurrrens tractatio. Excurrimus autem, nunc in perso-
narum laudem: qualem Cn. Pompei pro L. Cornelio
Balbo Ciceronis oratio continet: nunc locorum, atq; re-
gionum, ut Siciliæ apud eundem in Verrinis prædicatio.
Deniq; in laudem omnis generis rerum digredimur. Pro
Archia poëta Cicero, in commendationem studiorum hu-
manitatis, à causa est digressus. Nec in harum rerum lau-
dem modò, sed $\epsilon\tau$ uituperium excursus adhibetur. Sæpe
præterea adhibetur aut ornandi, aut delectandi, aut præ-
parandi causa: ut illa T. Liuij de Lucumonis Tarquinij
Romam commigrantis Patria, atq; fortuna egressio, alii
usq; petita oratio. Sumitur autem ex adiunctorum loco:
qui omnium horum, personarum, rerumq; ab ijs gesta-
rum, temporum præterea, locorumq; describendorum
nos admonet. Verum cum $\epsilon\tau$ in locos communes excur-
ramus, ne quis hos diuersos ab ijs, quos supra explicui-
mus, quibus ut omnia, simul $\epsilon\tau$ hi continentur, qui sint,
 $\epsilon\tau$ unde cadant dicendum est.

QVID LOCI COMMVNES, ET
unde cadant. CAP. XXXVI.

IN locos communes digredientes, mirum in modū ora-
tionem locupletamus. Aphthonius locum communem
his

his definit uerbis: κοινός δὲ τόπος, λόγος αὐξήτικός
 τῶν προσόντων ἐνὶ καλῶν ἢ κακῶν, hoc est, com=
 munitatis locus oratio est amplificatoria, existentium alicui
 bonorum, aut malorum. Dicitur autē ita, idem subiicit, quòd
 communes omnibus sint eodem in negotio uersantibus. Si
 quidem in proditorem, sermo omnibus idem, eam agenti
 bus causam conuenit. Bona igitur & mala, quae homini=
 bus adiacent, ut iustitia, prudentia, temperantia, fortitu=
 do, innocentia, constantia, magnanimitas, misericordia,
 humanitas, pietas, clementia, luxuria, superbia, petulan=
 tia, ebrietas, ignauia, crapula, periurium, parricidium,
 proditio, caedes, perfidia, adulterium, sacrilegium, aliāq;
 id genus innumera, communes loci sunt. In his autem o=
 mnibus, & similibus, nihil dubij est. Nemo enim est, qui
 non uirtutes laudandas, & contra uitia uituperanda pu=
 tet. Sunt & nonnulli controuersi, minusq; certi: ut testi=
 monia, rumores, quæstiones, misericordia. Nam alter te=
 stimonijs, rumoribus, quæstionibusq; standum, alter nul=
 lam ijs fidem habendam esse disputet. Alter iudicem mise=
 ricordia moueri oportere, alter in iudice misericordiæ
 locum nullum putandum esse contendat: ut quem non ex
 affectu, sed lege agere conueniat. Cicero ad Herennium,
 & item de inuentione, cuiusq; causæ propria argumen=
 ta proprios locos uocat: quæ uerò in omnes alias eiusdē
 generis causas, aut plerasq; transferri possunt, commu=
 niaq; sunt, communes locos secundo de inuentione libro

his uerbis appellat: Omni autem in caussa, pars argu-
 mentorum est adiuncta ei caussa solum, quæ dicitur: &
 ab ipsa ita ducta, ut ab ea separatim in omnes eiusdem ge-
 neris caussas transferri non satis commode possit. Pars
 autem est peruagatior: & aut in omnes eiusdem generis:
 aut in plerasq; caussas accommodata. Hæc ergo argu-
 menta, quæ transferri in multas caussas possunt, locos cõ-
 munes nominamus. Nam locus communis, aut certa rei
 quandam continet amplificationem, ut si quis hoc uelit
 ostendere, eum, qui parentem necarit, maximo supplicio
 esse dignum: quo loco, nisi perorata & probata caussa,
 non est utendum. Aut dubiæ, quæ ex contrario quoq; ha-
 beat probabiles rationes argumentandi: ut suspicionibus
 credi oportere, & contra suspicionibus credi non oportere.
 Hic orator, non solum quid sit, sed & quando uien-
 dum docet. Idem hac de re, in eandem sententiam tertio
 de Oratore his uerbis differit. Consequentur etiam illi lo-
 ci, qui quanquam proprij caussarum, & inherentes in-
 ipsorũ neruis esse debent, tamen, quia de uniuersa re tra-
 ctari solent, cõmunes à ueteribus nominati sunt: quorũ
 partim habent uitiorũ acrem quandã cũ amplificatione
 accusatione: aut querelam: cõtra quã dici nihil solet, nec
 potest: ut in depeculatore: in proditore: in parricidã: qui
 bus uti confirmatis criminibus oportet: aliter enim ieiuni
 sunt, atq; inanes. Alij autẽ habent deprecationẽ, aut mise-
 rationem: alij uero ancipites disputationes: in quibus de
 uniuerso

uniuerso genere, in utranq; partem differi copiose licet. Hactenus ille. Aphthonio igitur definitore, loci cōmunes sunt adiuncta homini bona & mala: Cicerone uerò, qui paulò latioribus uidetur circumscripsisse terminis, argumenta quædã causis inherētia, atq; ad eò aliquibus de rebus quædã hominũ animis acceptæ opinioniones, per suasionesq;: quæ in oēs eiusdem generis causas, aut plerasq; transferri possint: & modò omnino certæ, indubitataq; modò ancipites, dubiæq; existant. De certis aut, dubijsq; iam dictũ est. Sunt porrò oēs hi, philosophici loci: atq; ad eò citra certarum personarũ complexũ infinitæ theses: dandaq; opera est, ut earũ rerũ, in quas digrediendo amplificamus, non uulgarem cognitionem habeamus. Neq; enim de iustitia, temperantia, luxuria, inuidia, cæterisq; id genus rebus, is probabiliter dicet, qui quantum in animis hominum hi affectus, habitusq; ualeant, minus cōpertum habeat. Cum igitur loci cōmunes personis, earumq; rerum de quibus agitur, quasi neruis adhærēat, nemo dubitet, oēs hos ex uno illo, quem supra explicuimus adiutorum loco cadere: qui omnium horum, quæ rebus, de quibus dicitur, scribiturue, adiuncta sunt, nos admonet. Hæc de figuris, & ornamentis orationis: quæ quibus ex locis sumantur, obiter indicauimus: quod, dum de amplificatione usq; locorũ scribimus, faciundum esse putauimus: & hoc quidẽ magis, quòd Cicero, scripto ad filiũ de Partitione oratoria dialogo, ubi de peroratiõẽ disputat,

hæc rerum ornamenta amplificationesq; et ex illis ipsis, unde argumenta ducuntur locis, sumenda esse, non tam commonstravit, quam præcepit. Adhibentur autem, non modo ad amplificandum, illustrandumq; sed & sæpe ad faciendam fidem, motusq; animorū concitandos. Sed affectus, quanquam hac ipsa rerum amplificatione concitentur maxime, seorsum tamen de ijs paucis nobis dicendum est.

QVID AFFECTVS, QVOT GENERA, & unde ducatur. CAP. XXXVII.

CVM in eloquutione, tria potissimum oratori præstanda sint, ut doceat, delectet, & moueat, & de duobus primis dixerimus, de motu ut paucis dicamus restat. Quanquam ijs ipsis, de quibus diximus, dilucida, numerosa, figurisq; exornata oratione hoc ipsum, motus ut animis adferatur, assequamur maxime. Quæ enim miserabilem, indignarum, turpium, superbarumq; rerum, atq; similium, perspicua copiosaq; descriptio non commoueat? quem non similitudines ducant? quò non egressiones, comparationes, ipse deniq; profopopeie, quacumq; modo incumbant, animos impellant? Quæ, quanquam ita sint, dicendum tamen breuiter, quid affectus sit, quot genera, & unde ducatur. Affectus igitur meo iudicio dici potest, animi motus ad iram, inuidiam, odium, metum, commiserationem, ceterasq; id genus animorum affectiones. Irascimur autem offensi contemnentibus, iniuriisq; affici-

tibus

tibus aut nos, aut eos, quibus id fieri indignum putamus. Itaq; iudices, partium contumacia, arrogantia, securitateq; dum se contemni putant, offenduntur maxime. Huic contrarius affectus est mansuetudo: qua amabiles nostros mores, quibus nihil inest turbulenti, ijs significamus, quos aut inuitos offendisse, aut facti sui poenitere, aut deniq; irascētibus humiles cessisse, locumq; dedisse intelligimus. Inuidemus autem fortunatoribus, et maxime equalibus, opes, honores, magnorumq; gratiā consequentibus: quorum de fortuna dolemus. Huic contrarius affectus est fauor. Nam ut inuidia animi dolor est ex aliena felicitate, ita fauor eadem ex re animi gaudium est, atq; uoluptas. Odium autem, ex turpitudine nascitur. Nam turpes, improbos, sceleratos, deniq; omnis generis uitia, atq; malefacta odimus. Odio rursus amor repugnat. Metuimus autem, atq; timemus, aut nobis, aut nobis maxime charis impendentia mala: nempe potentiū iram: iniustorumq; omnium, quos & uelle, & posse nocere uidemus. Timoris contrarius affectus est fiducia. Commiseratio, præcipuus hic, plurimumq; in bonorum hominum animis ualens affectus est. Nascitur autem ex aliorum infortunijs, calamitatibusq; quos maxime indigna pati arbitramur. Huius rei secundus Aeneidos liber exemplum esse potest. Quem non moueat dolis instructum Sinonem Priamo, & grandæuo, & regi tam misere imposuisse? qui hosti, unde sibi urbiq; perniciēs struebatur, non modo peper-

cit, sed & insuper misericordia motus addidit,
 Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios,
 Noster eris.

Cui non Anchisæ senis, Principisq; uiri oratio lachry-
 mas excutiat, suis quidē, dum salutis rationem haberent
 fugam consulentis, suam uerò ipsius uitam negligentis?

— Vos ò, quibus integer aui

Sanguis ait, solidæq; suo stant robore uires,

Vos agitate fugam —

Me si Cœlicolæ uoluissent ducere uitam,

Has mihi seruassent sedes: satis una, superq;

Vidimus excidia, & captæ super aumus urbi.

Sic ò, sic positum affati discedite corpus:

Ipsæ manu mortem inueniam: miserebitur hostis:

Exuuiasq; petet: facilis iactura sepulchri est.

Iam pridem inuisus diuis, & inutilis annos

Demoror, ex quo me diuūm pater, atq; hominum rex

Fulminis afflauit uentis: & contigit igni.

Sed plena sunt omnia affectibus, et cōmiseratione digna.

Porro affectuum duo genera sunt: alterū πᾶσι illi, al-

terum ἄσπετον uocant: illud uehemens, concitatum, rapi-

dumq;: hoc lene, mansuetū, atq; amicabile: illo uehementi-

ter cōmouemur, hoc persuademur: illo impellimur, hoc

inducimur. Huius postremi generis est epistola Penelopa-

pes apud Ouidiū ad coniugem suū Vlyssē. Tota nanq;

ἡθελή est: ut quæ bencuolum, mansuetumq; pudicæ coniu-

gis in-

gis ingenium, cui nihil turbulenti inest, fidesq; erga mari-
tum depingitur. Superioris autem generis, apud eundem
Poëtam Phillidis ad Demophoontem epistola est: quæ to-
ta est pathetica. Concitatum namq; atq; amoris impatien-
tissimum ingenium foeminae, non modo conuulsiantis, infā-
mantisq; sed & suam ipsius uitam, modò ueneno, modò
laqueo, modò undis finire uolentis introducit. Ducun-
tur autem affectus, ex illis ipsis, quos supr à exposuimus
locis: unde ad fidem argumenta sumuntur. Neq; enim po-
test fieri, quod & ipsum, cum Fabius, tum Cicero nō uno
in loco sentit, ut aliunde motum, quàm unde fidem, homi-
num animis adferas. Huius rei uel una illa Penelopes epi-
stola nobis sit exemplum: ubi, postquam proposuisset, sta-
tim ex adiunctorum loco affectus mouet:

Troia iacet certe, Danais inuisa puellis:

Vix Priamus tanti, totaq; Troia fuit.

Deinde à causis & euentis, coniugis animum cōmouet:

Outinam tunc cum Lacedæmona classe petebat,

Obrutus insanis esset adulter aquis.

Non ego deserto iacuisssem frigida lecto:

Nec quererer tardos ire relicta dies.

Nec mihi quærenti spatiosam fallere noctem,

Lassaret uiduas pendula tela manus.

Qui sequitur affectus, ex definitionis loco petitus est,

Quando ego non timui grauiora pericula ueris?

Res est solliciti, plena timoris amor.

Quin & ex comparationis loco coniugis animū mouit.
Diruta sunt alijs, uni mihi Pergama restant:

Incola captiuo, quæ boue uictor arat. & cætera.

Postquam enim euersa Troia Græcorum Principes omnes rediisse, et nymphas dijs immortalibus gratias agere, resq; gestas à suis maritis cognoscere dixisset, mire sui commiserationem hac collatione mouit subiiciendo, cæteris omnibus quidem euersa, sibi uero soli Pergama restare: & uictorem urum abesse. Hunc in modum non hic modò, sed & in omni scripto, atq; oratione, ex illis ipsis, unde ad fidem argumenta, & affectus sumuntur. Porro poëta, historici, oratores, omnis deniq; generis autores mire affectus mouent, copiosa omnibus explicatis circumstantijs, quas personarum negociorumq; attributa Cicero uocat, rerum miseratione dignarum descriptione: cuius rei, secundus Aeneidos nobis exëplo esse liber potest. Sunt autem circumstantiæ, quis, quid, ubi, quãdo, quomodo, quamobrem, hoc est, persona, res, locus, tempus, motus, causa. Græci has περιστασις propterea uocant, quòd personis, seu rebus, de quibus agitur, quasi circumstant. Ut si facta cædes sit, quemadmodū non sine loco, & tempore, ita ne sine percussore quidē fieri potuit. Percussor igitur, locus, tempusq;, quod interfectum quasi circumstant, circumstantiæ sunt: & præterea quo ordine, motusq; res sit gesta: tum causa, consiliumq; interficiendi, quod in percussore spectatur, huc pertinet. Has ergo circumstantias

constantias, si copiose omnes in persona, ut *ætas*, *forma*,
ualetudo, *fortuna*, *habitus*, *uox moriētis*, *aliq;* id genus:
 in loco, *planus an montanus*, *celebris an desertus*, *publi-*
cus an ipsius, *sacer an prophanus*, atq; *his similia*, *hic*, *et*
in cæteris persequaris, *mire affectus mouebis*. Omnes
 autem *circumstantias*, *unus adiunctorum locus complecti*
tur: *quanquam modum, & causas*, *ad causarum euento-*
rumq; *locum referas*: *qui tamen, quemadmodum ab ad-*
iunctis nascatur, *suprà ostendimus*. Recte Cicero de in=
uentione præcipit, *locis cõmunibus sternendam uiam esse*
ad adfectus mouendos: atq; *ijs*, *antè*, *quàm ad commo-*
uendum descendamus esse utendum. Nam cum *θεοις*, *nul-*
lam rem certam, definitamq; *significet*, *non perinde ani-*
mũ hominis moueat, atq; *ὑπὸ θεοις*, *quæ res personasq;*
certas oculis subijcit. Quare *communibus inductis locis*,
recte auditoris animum ad misericordiam nobis præpa-
ramus. Vt si de *cæde facta commouendi hominum animi*
sunt, *commode de uita humana*, *qui locus communis est*,
antè dixeris, *quàm uarijs hæc fortune casibus*, *improbo-*
rumq; *hominum telis sit obnoxia*: *deinde de certo homi-*
ne, *quàm miserabiliter sit oppressus*, *dicere incipias*. Hæc
de ipsa exornãdi ratione: *quæ quidem satis esse possent*.
Diximus enim, *quibus præstetur*, *ut doceamus*, *delecte-*
mus, & motum animis adferamus. Verum cum non *quæ*
uis causa omnem amplificationem, exornationemq; *re-*
quirat, *gradusq;* *hic ab autoribus seruati sint*, *dicendum*

nobis breuiter erit, de dicendi generibus: ut cognito, quibus, & quo in genere magis rhetoricati sint, nos de ijs, & melius iudicemus, & felicius imitemur.

DE TRIBVS DICENDI GENERI-

bus: & qui quo in genere autores uersentur. CAP. XXXVIII.

TRia uerò dicendi genera sunt: humile, quod & subtile, mediocre seu floridum, sublime, quod & graue, atq; grande uocant. Humile genus, oratio est pura, latina, & quotidiano sermone proxima: nulli nisi breuiter dilucideq; explicande rei deferuens: nullisq;, nisi in uulgari usu positis ornata figuris. Quare hoc in genere, nullae descriptiones: nullae cõparationes, similitudinesq;, nisi breuissimæ: nullae omnino prosopopeiæ: nusquã excursus: lociq; communes: deniq; nihil earum figurarum, quibus oratio extendi, exornariq; solet. Hoc in genere uersantur Ciceronis officia: eiusdemq; epistolæ: quanquã inter has, nonnullas exornatiores deprehendas. Terentianæ comœdiæ. Fabiana item, Ciceronianaq; de rhetorica præcepta. Iam & Cæsaris Sallustijq; historia: quam hi pleniores uideri possunt: hic in exordijs concionibusq;, ille toto quidem orationis corpore: ut qui passim sui similis est. Nam quanquam rerum à se gestarum historias propterea commentarios inscripserit, ut qui uellent post se magis extenderent, exornarentq;, ita tamen omnia enarrauit, ut nihil ferè auxisse, sed parum omis-
uideri

uideri possit. Quandoquidem à causis, cōsilijs, loco, tempore, reliquisq; id genus circumstantijs, tum breuibus regionum, locorumq; descriptionibus, habitarumq; orationum capitibus, & rerum ponderibus ita narrationem locupletauit, ut quidem transcurrisse, sed omnem tamen rem ostendisse intelligatur. Huc & Maronis Bucolica, deniq; narrationes, confirmationes, confutationesq; pleræq; pertinent.

Mediocre genus est, ubi oratio copiosior, sententijs, figurisq; ornatio instruitur, quàm uulgaris loquendi usus requirat. Hoc in genere Maronis Georgica ponenda sunt: ubi rusticandi præcepta quæ dedit, ita uerborum, rerumq; ornamentis illustrauit, ut legēdi, cognoscendiq; tedium omne sustulisse uideatur. Hoc item in genere & Ciceronis pleræq; omnia de philosophia scripta uersantur: & nonnullæ orationes: ubi nō omni amplificādi genere exarsit: qualis, ut et ipse testatur, pro lege Manilia oratio est. Præterea huius generis Ouidianæ epistolæ sunt: & eiusdem uatis pleræq; omnia: & Titi Liuij decades. Nam hic plus cæteris, consilia, causas, euenta, similitudines, comparationes, digressiones, descriptiones, loci, temporis, aliarumq; rerum circumstantias, concionesq; crebriores, copiosioresq; admiscendo, historiam suam exornauit. Atqui hic tamen ita se gerit, ut historicum se meminisse uideri possit: cuius officium est, res gestas dilucide, & quanta fieri potest cum delectatione

enarrare: non facta ubiq; mora, omni amplificandi genere exardere. Itaq; & in concionibus, argumentis est densior, quàm rerum ornamentis copiosior. Cuius rei, cum & pler. eiq; alie, tum Q. Fabij Maximi de Pu. Scipionis in Africam traiectione oratio, nobis argumento esse potest.

Sublime genus, quo pedem figentes, omni uerborũ rerumq; copia utimur: quo uerbis translatis, superlatis, deniq; omni ad fidem, motumq; animorum figurarũ, amplificandiq; genere, orationẽ nostram exornamus. Hoc in genere pler. eiq; Ciceronis orationes sunt constitutæ. Quanquàm nulla ferè oratio sit, ubi nõ speciem aliquam, præsertim in narrationibus, & confirmationibus, mediocris, & interim subtilis illius generis deprehendas. Versantur & in sublimi caractere Vergilius noster, & Homerus. Verum apud hos, non modò graue illud, & sublime, sed & modò mediocris, modo subtilis illius generis uestigia reperias. Nam modò breues, modò mediocres, modò graues atq; sublimes conspiciuntur: ut iure hos in omni genere eloquentiæ clarissimos extitisse dicamus. Grauis huius, & sublimis generis, eiusmodi apud Cicero nem exemplum est. Nam quis est uestrũ iudices, qui satis idoneam possit in eum poenam excogitare, qui prode re hostibus patriam cogitauit? quod maleficio cũ hoc scelere comparari? quod huic maleficio dignũ supplicium potest inueniri? In ijs qui uiolassent ingenuam, matrensam

trem familiâs constuprassent, pulsassent aliquem, aut po-
 stremo necassent, maxima supplicia maiores nostri con-
 sumpserunt, huic truculentissimo ac nefario facinori sin-
 gularem pœnam non reliquerunt? Atq; in alijs malefi-
 cijs ad singulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria
 peruenit, huius sceleris qui sunt affines, uno consilio uni-
 uersis ciuibus atrocissimas calamitates machinantur. O
 feros animos: O crudeles cogitationes: O derelictos ab
 humanitate homines. Quid agere ausi sunt, aut cogitare
 potuerunt? Quo pacto hostes reuulsis maiorum sepul-
 chris, deiectis moenibus, ouantes irruerent in ciuitatem?
 quomodo deum spoliatis templis, optimatibus trucidat-
 is, alijs arreptis in seruitutem, matribus familiâs, & inge-
 nuis sub hostilem libidinẽ subiectis, urbs acerbissimo con-
 cidat incendio conflagrata? qui se non putant id quod
 uoluerint ad exitum perduxisse, nisi sanctissimæ patriæ
 miserandum scelerati uiderint cinerem. Nequeo uerbis
 consequi iudices indignitatem rei: sed negligentius id se-
 ro, quia uos mei non indigetis. Vester enim uos animus
 amantissimus Reipub. facile edocet, ut eum qui fortunas
 omnium uoluerit prodere, præcipitem perturbetis ex ea
 ciuitate, quam iste spurcissimorum hostium dominatu ne-
 fario uoluit obruere. Hinc porro, quæ huius generis uis,
 copiaq; sit, cognosci potest. Non autem committendum,
 ut si res priuata, leuisq; sit, omni figurarum affectuumq;
 genere exardescamus. Sublime nanq; genus, leuia priua-

taq; ferè respuit: maiora, grauioraq; se digna putat. Ho-
merus tria hæc genera tribus in Principibus nobis propo-
suit, Menelao breue, Nestori medium, Vlyssi sublime assi-
gnans. Verum & inter hæc rursum, media esse animada-
uertendum est. Inuenitur enim sæpe, quod inter tenue &
mediocre, & inter hoc rursum, & sublime, medium cur-
sum seruet: quod is animaduertet facile, qui locorum us-
um, & amplificandi rationem tenet.

DE ACTIONE ET MEMORIA.

CAP. XXXIX.

Scripturis nobis de locis, & amplificatione oratoris,
si ipsa præscripsit ratio, quinque illas rhetorices par-
tes, inuentionem, dispositionem, eloquutionem, actionem
& memoriã breuiter simul esse explicandas. Nam com-
munibus illis dialecticorum rhetorumq; locis explicatis,
non solum quæ inde amplificandi augendiq; ratio esset,
quod quemadmodum in laude, & in reliquis subinde ge-
neribus sumus ostensuri, indicandum erat, sed & ut co-
piose inuenta disponenda, atq; ita figuris exornanda es-
sent, ut siue ad dicendum uenias, siue ad scribendum te
confras, docere, delectare, & commouere possis. Itaq;
cum de tribus prioribus, quæ præcipue sunt dixerimus,
de reliquis duabus, dicenti modò necessarijs, actione &
memoria, subinde dicendũ erit. Decora igitur actio, pro-
nunciatioq; quarum illa in gestu, hæc in uoce posita atq;
eadem est, res dicenti tam necessaria, ut nonnulli clari ho-
mines

mines palmam huic dederint. Nec hercle immerito: quid
 enim copiose inuenisset, beneq; disposuisse, tum nullis non
 figuris exornasse profuerit, nisi decens, rebusq; accom=
 modata actio, pronuntiatioq; , hæc commendet omnia?
 Verum cum foro, ubi regnare solebat, iam explosa sit elo=
 quentia, & ne illi quidem omnes, qui tum foro probaban=
 tur, nostris id temporis placere gestus possunt, prudenti
 consilio, pro loco, & tempore, caussæq; & auditorum re=
 spectu, moderanda hæc erunt omnia. Nusquam gentium
 à ueteribus pedum suppositionem acceptam esse puto: &
 in brachiorum iactu, plus apud Italos, quam Germanos
 dicturis permittitur. Quare hac de re in præsentia, nihil
 mihi præterea præcipiendum uidetur, quam ut quisq; an=
 tequam ad dicendum prodeat, diligenter secum expen=
 dat, quæ actio, pronuntiatioq; conueniat: ne quid secus,
 quam caussa & locus postulet, indecore fiat. Hoc uitij, for=
 te à circulatoribus acceptum, quis deum immortalem nõ
 suo iure rideat, nonnullos hoc tempore, non tam dicere
 quam cancre? Huius rei, adeò nõ apud Romanos, autor=
 esq; ullum uestigium reperias, ut Iulius Cesar, ne carmẽ
 quidem canendum, nedum profam orationem putaret: di=
 ceretq; si legis cantas, si cantas peccas. Nam quos à ca=
 nente minime, à legente numeros, temporaq; accipias
 commode. De memoria quid dicemus? qua qui caret, ut
 ad nullam penè rem, ita ne ad dicendum quidem erit ac=
 commodatus. Iuari tamen arte & hanc posse autores

uoluerunt: si per loca, et quaedam simulachra, aliâq; id
 genus signa animis impressa, rerû recordaremur. *Quae*
in reminiscendis rebus, ut fortasse aliqua ex parte memo-
riam iuuerunt, ita qui hac ipsa ratione singula uerba in
memoriam reducere conati sunt, quod nonnulli
Græci fecerunt, duplici cura ipsam onerâ-
runt. Diligens ad rem cogitatio, ex-
ercitatioq; si qua res alia, plu-
rimum certe hanc
iuuabit.

FINIS LIBRI SECVNDI.

GERARDI ¹⁶⁹

BVKOLDIANI DE INVENTIONE
ET AMPLIFICATIONE
ORATORIA
LIB. III.

QVID GENVS SVASORIVM, ET
qui hoc in genere uersantur. CAP. I.

OST QVAM COMMVNES illos dialecticorū rhetorum. q̄; locos explicuimus, quæ inde in genere demonstratiuo inueniendi, & amplificandi, deinde copiose inuenta disponendi, tum omnia hæc figuris illustrandi, augendiq̄; potestremo memoriter pronuntiandi ratio esset, ostendimus: idem & in suasorio hoc genere seruandus est ordo: ut patet, & hic in suadendo omnia, siue ad fidem breuiter, siue ad copiam, affectusq̄; mouendos adhibeātur, eisdem illis ex locis sumi oportere. Suasorium genus, quod Rhetorici illi, nos & deliberatiuum appellamus, esse diximus, quo ea, quæ futura sunt, cupimusq̄; seu uolumus fieri, suademus aut dissuademus. Versamur & hoc in genere, dum petimus, hortamur, dehortamur, consolamur, admonemus, eaq̄; docemus, quæ perplexiora argumētis confirmanda sunt. Nam reliqua, quæ certa non tam fidē,

quàm expositionem desiderant, superioris generis sunt. Itaq; Ciceronis de Philosophia scripta, ubi res probationibus agitur, huius potius quàm superioris generis, qui cum multum commune habere suasorium hoc supra diximus, uideri possunt. Quin & Ciceronis nonnullæ orationes, & epistolæ propemodum omnes, huius sunt generis: ut quibus aut suadet, aut contrà dissuadet, petit, commendat, hortatur, aut dehortatur, consolatur, admonet, aut his similia facit, quæ huc spectant. Ouidianæ item epistolæ, deniq; omnium illorum scripta, qui in ijs, quæ diximus occupati sunt, hoc in genere uersantur.

DIVISIO ET EXPLICATIO EORUM
quæ suaderi, seu contrà dissuaderi
oporteat. CAP. II.

Porrò futurorum, atq; adeo expetendorum omnium, quæ suademus, alia honesta sunt, alia utilia, alia necessaria, alia aut ex duobus modo superioribus honestis atq; utilibus, aut ex tribus his honestis, utilibus, atq; necessarijs permixta. Honestæ sunt, quæ, quia per se laudabilia pulchraq; uidentur, non emolumento aliquo, sed solo sui amore animos hominũ alliciunt: ut uirtutes omnes: quarũ genera sunt prudentia, iustitia, fortitudo, & temperantia: quæ singulæ, quòd late pateant, plures suo cõplectuntur gremio. Siquidem prudentia memoriã, intelligentiam, & prouidentiam: iustitia religionem pietatem, creditis in rebus fidem, gratiam, uindicationem, obseruantiam

seruantiam, & ueritatem: fortitudo magnificentiam, fidentiam, patientiam, & perseverantiam: Temperantia continentiam, clementiam, & modestiam continet. Cavendum hic maxime, ne uicina uirtutibus uitia, nobis imponant. Nam fortitudini audacia, perseverantiae pertinacia, iustitiae acerbitas, religioni superstitio, denique alij alia uicina sunt uitia. Vtilia quae sint, satis liquet, nempe ea omnia, quae fructum nobis, utilitatemque adferunt. Necessaria autem ipsa, parum absoluta sunt, partim cum quadam adiunctione. Absolutae necessitudines sunt, quibus resisti nulla ratione potest, quo minus fiant: ut quodcumque natum est, necesse est aliquando emoriatur: & quodcumque manu factum est, temporis tractu depercat. De his sane, non multum attinet dicere: quod uel nolentes, repugnantesque trahant. Reliquae quae cum adiunctione sunt necessitudines, aut honestatis, aut incolumitatis, aut rerum fructuosarum utiliumque, rationem habent. Honestatis, ut si suadeas obsessis ciuibus, necessum esse urbem ut defendat datamque Principi fidem seruent, modo probi atque honesti haberi uelint. Incolumitatis, ut si suadeas Saguntinis, quod Alorcus fecit, necessum esse, ut Annibale uictore ita uolente, relicta urbe, fortunisque omnibus, cum singulis uestimentis eorum abeant, quod Annibal iuberet, modo incolumes esse & uiuere uelint. Rerum fructuosarum, ut si suadeas Principi, necessum esse cum hoste ut congregiatur, nisi exuri agros, abduci pecora, captiuos trahi colonos per

peti uelut. Non me præterit, nonnullis placuisse, necessarium in suasorias non incidere: propterea, quòd de ijs quæ simplices & absolute necessitudines essent, nihil opus esset dicere, quòd uel inuitos cogere: & reliquæ omnes, quas adiunctionem, hoc est faciendi causam habere diximus, honestatis utilitatibusq; questione continerentur. Verum mihi ad cõmunem sensum & loquendi usum, uel magnorum hominum exemplo de ijs hic ita dicere libuit. Permixta autem ex duobus modò honestis atq; utilibus, sunt libertas, gloria, amicitia, & his similia: quæ nõ modò honestate ipsa, sed et suo quodam utilitatis fructu, nos alliciunt atq; ducunt. Quæ uerò ex tribus illis, honestis, utilibus, atq; necessarijs permiscet, eiusmodi sunt, tueri patriam, religionem, literasq; conseruare. Nam honestum est urbem, leges, libertatemq; à maioribus acceptam tueri: utile fortunas suas, publicasq; & priuata omnia, sine detrimento conseruare: necessarium, per ignauiam non committere, ut hoste irrumpente, omnia in eius ueniant potestatem: ut ciuium tecta, deorumq; templa incendijs delect: uirgines constupret: uiros alios trucidet, alios captiuos trahat. Eadem de religione, & literis conseruandis dici possunt. In his item omnibus spectandum, quid fieri possit, & quàm facile possit. Nam frustra honestum, utile, atq; necessarium esse dixeris, si per difficultatem fieri nequeat. Possibilitas autem atq; facilitas, à recri, de quibus dicitur natura, circumstantijsq; ducitur: nempe auxilijs

auxilijs, facultatibus, loco, tempore, alijsq; id genus pro
caussa subinde nouis atq; nouis.

Quae igitur suademus sunt: {
Honestum.
Vtile.
Necessarium.
Possibile.
Facile.

Atq; hinc facile colligi potest, quae sint dissuadenda: nempe his contraria, turpia, inutilia, impossibilia, difficilia, quae plurimum laboris & periculi habent.

QVAE SVADENTVR AVT DISSVA
dentur ab adiunctis quidem non male, sed potius à caussarum & euentorum loco sumi posse. CAP. III.

CVM igitur haec sint quae suademus & dissuademus, quidendum subinde, quibus ex locis eorum, quos supra explicuimus cadant. Ostendimus supra, unum adiutorum locum ea omnia nobis suppeditare, quae laudari, & contra uituperari debeant: qui idem & hic, quae suaderi, dissuaderiue oporteat, ministrare poterit. Nam quemadmodum ibi honeste, utiliterq; facta laudamus, et quae contra turpiter, inutiliterq; facta sunt uituperamus, ita hic, ad honeste, utiliterq; faciendum, animos hominum suadendo impellimus: & contra turpia, atque inutilia, dissuadenda ducimus. Ibi recte facta ab adiunctis, qui locus omnium temporum est, laudamus, hic adhuc facien-

da, quæ recte fructuoseq; fieri putamus suademus. Itaq; honesta utiliaq; illi maxime, cui sequenda esse uolumus, sunt adiuncta. Necessaria quoq; ei maxime adsunt, uicinaq; sunt, quem urgent atq; impellunt. Iam & possibilitas, facilitasq;, an non hinc colligitur? nempe à parentum, amicorumq; opera, ab ipsius ætate, ualetudine, copijs, facultatibusq;, à loco item, & tempore, & similibus circumstantijs, quæ pro causa aliæ atq; aliæ semper existunt, eiq; cui suademus adiacet, adiunctæq; sunt maxime. Hæc ita esse negari quidem nulla ratione potest. Verum cum ita natura comparatum sit, ut nemo aliquid fieri uelit, aut suscipi nolit, sine causa, à causarum & euentorum potius loco, quæ ab adiunctis nasci diximus, suadere nos, atq; dissuadere uideri possumus. Nam honestas, utilitas, necessitas, ipsaq; feciendi possibilitas, atq; facilitas, causæ sunt, quæ animos hominum ad faciendum stimulant, atque impellunt: ipsa autem laboris negotijq; susceptio, euentum est putandum. Et quanquam dignitas, atq; commoditas, post ipsum demum factum capiuntur, tamen cum hæc sperata hominum animos ad agendum incitent, causæ efficientes, eaq; quæ fiunt, euenta, effectaq; sunt putanda. Licet enim rerum, quæ fiunt, finis sit honestas, utilitasq;, quod commoda post facta primum sentiantur, suscipiendarum tamen, causæ antè extiterunt. Quare omnia hæc, honesta, utilia, necessaria, possibilis, facilia, quæ suademus, & his contraria quæ dissuademus, recte quidem

Quidem ex adiunctorum loco, qui complectitur omnia,
 sed proprie magis à causis & euentis, quæ inde nascun-
 tur cadere dicimus. Adiuncta enim in causas conuertun-
 tur; cum ad faciendum aliquid, animos hominum impel-
 lunt. Sed harum rerum exempla subijciamus. Quod si
 Principibus, & ciuitatum gubernatoribus suasurus ue-
 nias, inprimis esse prospiciendum, literarum ut studia
 conseruentur: primum commode ab honesto probes.
 Vnum hoc esse literarum munus, à Dijs immortalibus ho-
 minibus datum, quo cæteris præstare brutis possint, co-
 gnitis literis, mentis concepta, nunc splendida longaq;
 oratione explicare, nunc stilo mandare, modò aliorum scri-
 pta de Repub. administranda, modò de religione conser-
 uanda legendo, cognoscendoq;, optime sibi in futurum con-
 sulere: rerumq; publicarum status feliciter retinere, qua
 uel sola re, ut maxime cæteris animantibus antecellere,
 ita Dijs immortalibus proxime accedere uideri possunt.
 Ab utili: literis animos hominum natura ferociores ad
 humanitatem effingi, atq; excoli: fieriq;, ut cum quisq; li-
 terarum beneficio suum officium quod sit intelligat, suum digni-
 tate præcellentibus honorem tribuat, & Reipub. Principi-
 busq; quod debet, haud grauate pendat. A necessario: fu-
 turum breui, si literæ negligantur, ut homines omnino ob-
 brutescant, ipsaq; religio, & Reipub. status, atq; adeo di-
 uina humanaq; omnia quæ his conseruantur labefactata
 cõcidant. A facili: Posse iam eos facile his rebus cõsulere,

sua si præmia, suosq; honores rectis studijs constituent:
 & amicè monendo, iubendoq; dent operam, ut ij, in quos
 imperium habent, suos ad literarum studia liberos alant.
 Hic itaq; omnia hæc, dignitas, commoditas, necessitudo,
 facilitasq;, causæ Principibus sunt, cur in conseruanda li
 terarum studia incumbant.

QVAE AB ADIVNCTIS SEV CAVS
 sis inuenta, ad maiorem animorum motum cæ
 teris ex locis amplificandi sit ratio: & pri
 mum honestum per locos ducitur.

CAP. IIII.

QVæ suaderi, aut contrà dissuaderi oporteat, &
 quibus ex locis cadant diximus: dicendum est sub
 inde, & quibus ex locis hæc ipsa amplifican=
 da sint, atq; extendenda: quod ex omnibus fieri potest.
 Nam cum in singulis his generibus tota uersetur rhetori
 ca, omnium & locorum incidet usus. Animaduertendū
 autem, cum omnia hic ad faciendam fidem dirigantur,
 amplificationem esse, quæ motu animorum fidem faciat.
 Hanc Cicero de Partitione oratoria, nunc uehementem
 quandam argumentationem uocat, nunc grauiorē quan
 dam affirmationem, quæ motu animorum conciliet in di
 cendo fidem. Quod quidem non de superiori, sed de his
 rhetorices generibus, ubi ad fidem spectant omnia, dici
 recte potest. Amplificandi autem quæ hic ratio sit, exem
 plis declaremus. Suadeamus Cæsari nostro, ut infestissi=
 mum,

mum, & communem omnium Christianorū hostem Tur-
 cam Asiaticum, Græcia, quam post hominum memoriam
 occupatam tenet rursum depellat. Causse autem pellendi
 hostis & hic sunt, honestas, utilitas, necessitas, quæ quidē
 oēs nullæ essent, si præ difficultate res fieri minus posset.
 Quare et possibilitas ab ipsius potentia, & sociorū Prin-
 cipum auxilijs petenda est: quæ & ipsa exposita, causse
 Cæsari expellendi hostis erit. Hæc autem singula ex alijs
 atq; alijs locis explicanda, atq; exaggeranda erūt. Nam
 si paucis modò, ut in superiori de conseruandis literis ex-
 emplo, perstringantur, non ita magnam fidem, animo-
 rumq; motum faciant: exaggerata ualent: ut maior uis
 hominum, quacumq; incumbat impressionem facit, atque
 perrumpit, ita & hæc amplificata, secum uel inuitū tra-
 hunt. Primū itaq; ex adiunctorum, seu qui inde nascitur
 ex Cæsariū potius loco honestas, ratioq; pellendi hostis
 explicanda est: decere eum, qui Cæsar Princepsq; Chri-
 stianorum omnium creatus sit, in id omnium maxime in-
 cumbere, ut is hostis repellatur, qui ex Asia ueniens, to-
 tam Græciā inuaserit: Christianam religionē oppresse-
 rit: leges proculcārit: omnem Græcie statum, & Chri-
 stianum conuictum sustulerit: atq; pro his, luxum Asiati-
 cum, libidinum genera multa, foedaq; imperium uerò in
 omnium uitam atq; fortunas maxime intolerabile inuexe-
 rit: nec modò eo contentus sit, quòd totam Græciam op-
 pressam occupet, deuastārit, subiugāritq; Pannoniam:

Et in Germaniam usq; uictor perrexerit. Huius furorē
 quamprimum reprimi, audaciam frenari, quid magis Cæ
 sarem, cuius fidei commissa sunt omnia, decere potest?
 quid Christiano Principi honestius? Imperatori ad glo
 riam, & sempiternam nominis memoriam consequen
 dam maius? Sed cum hæc nuda minus, amplificata autem
 ad motum animorum plurimum ualeant, adiunctorū lo
 cus introspicendus est: qui personis & rebus de quibus
 agitur adiunctus, rerum nobis copiam suppeditat: præte
 ritaq; præsentia & futura, unde hic suadendum, intuen
 da esse nos admonet. Ex his autem non quæuis sine dele
 ctu, sed ea saltem sumenda sunt, quæ honestam pellendi
 hostis causam Cæsari præbent. Ex præterito igitur Cæ
 sari adiuncta sunt cū sua dicta, factaq; , tum ea, unde hic
 maxime suadeas, quæ ipsi & à suis pellendi Asiatici ho
 stis causa ad gloriam, & ab hoste ad ignominiam acci
 derunt. Gloriosum autem, amplumq; Cæsari, omnium cum
 Principem, & Romani imperij Imperatorem aduersus
 infestissimum hostem esse creatum: ignominiosum uerò,
 breuitempore tantum in Europa imperium Turcā esse
 consequutum: eiusq; uires indies magis ac magis in Chri
 stianorum omnium perniciem inualescere. Itaq; primum
 hic copiose exponas, quæ crudeliter impieq; , ex quo pri
 mum in Europā uenit, egerit: quo milite, & technis Græ
 ciam oppresserit. Atq; hic & ex descriptionis loco ipsa
 depingi prouincia poterit: quot urbes, & quàm poten
 tes, quoq;

tes, quoq; in loco positas habeat: qui hominũ mores, religioq; ante hostis incursum fuerit. Quo aut maior et insignior sit, magisq; integros mores, et purã religionẽ habuerit, hoc grauior Cesari eam recuperãdi, omniaq; suo loco restituendi causa uideri debet. In exponendo aut, ut quasq; urbes ceperit, temporis seruandus est ordo: omnibusq; circumstantijs locorũ, temporum, rerumq; gestarũ explicatis, copiose quæq; , quo miserabilia uideantur, erunt enarranda: quod in ijs, quæ proximis his annis gesta sunt, dum totam Pannoniam deuastat, & in Germaniam usq; uictor penetrat, faciendum erit maxime. Recentiora enim mala magis hominum animos commouere solent. Itaq; pluribus exponendum, qua tyrannide omnia egerit: quam late omnia deuastãrit: castella euerterit: urbes incenderit: infantes, senesq; trucidãrit: mediã autẽ etatis homines, alios ad libidinem, alios in miseram perpetuamq; seruitutẽ captiuos abduxerit: deniq; diuina, humanaq; omnia proculcãrit. Atq; hæc et ex cõparationis loco plurimũ extendi possunt, si nationes, urbesq; deuastatas, aut occupatas, religionẽ itẽ, moresq; hominũ qui fuerant, cũ nostris cõferendo ostendas, aut paria, aut maiora melioraq; nostris fuisse omnia. Quin & magna imposta uectigalia, superbũq; in uictos imperiũ insignius redas, cum illorũ seruitute cõparando, quibus superbe, crudeliterq; imperatum esse constet: & hæc quidẽ suo quæq; loco sunt facienda. Postquam autem amplificando hunc

in modum miserabiliora omnia, indignioraq; reddiderimus, sui Cæsarem officij admonebimus, quem cum omnium Principem, Romaniq; imperij Imperatorem eo consilio creatum esse intelligamus, ut Christianam Rempub. atq; conuictum ab hoste crudelissimo defendat, diuinamq; & humana omnia integra conseruet, ereptaq; recuperet, imprimis hinc admonendus erit, ut quæ hominibus ipsum Imperatorē creandi causa est potissima uisa, eadem rei & pellendi hostis honestissima uideatur. Iam si quid huius dixerit, promiseritq;, non erit prætermittendum. Ex factis autem ipsius, nihil serè præterea huc adferas, nisi ut adhorteris, rem inceptam non abijciat, & semel sumpta in Turcam arma, non antè, quàm pulsus fugatusq; ille sit deponat. Huiusmodi sunt præteriti temporis aduicta, unde suadeas. Præsentis uerò tēporis ea sunt omnia, quæ Cæsari ab hoste, suisq; subditis accidunt atq; fiunt. Quæcumq; igitur animo hostis agites, moliaturq; in Cæsaris, Christianorumq; omnium perniciem, aut arma in belli usum parando, aut milites, copiasq; contrahendo, copiose omnia consilijsq;, causisq; explicatis, erunt exponenda: Quòd si uerò contractas copias esse constet, armorum, militumq; genus ex descriptionis loco depingi, & per comparationē deinde extendi, augeriq; potest. Hunc in modū & ab ijs, quæ à subditis fiunt, comouendus est animus. Itaq; dicendum, quæ uniuersorū uota, quantaq; expectatio sit, eo duce, atq; Imperatore, recuperandam Pannoniam

Pannoniam & Græciam esse: finem miseriarum, calamitatumq; omnium propemodum futurum. Atq; hic eorum omnium, qui summo in periculo, aut seruitute uiuunt, opemq; Cæsaris unicam suam putantes implorant conditio, luctusq; pluribus erit explicandus. Iam & fratris Ferdinandi, summo in periculo constituti honesta, & pia petitio, fidem fraternam in crudelissimum hostem implorantis: quem suæ, suorumq; ceruicibus, cum maximis copijs imminentem prospiciat. Possunt autem hæc & exemplis ex comparatione maiorum, minorumq; adductis, dilatarî maxime. Quòd si uicinis & amicis, suam in periculo opem expetentibus officium omnino deferendû putet, quanto magis fratri plurimum laboranti succurrendum esse ducet? Et si intelligat, Alexandrum illum magnum, & Romanos, non religionis suæ conseruandæ causâ, et aliqua in Deos pietate, sed sola dominandi cupidine, & augendi nominis gloria inductos in tot, tantasq; dimicationes periculose se coniecisse, & aliena interim appetuisse, quanto honestius erepta modo sibi repetenda esse putabit, ad quod eum & religio, & in Deum fratremq; pietas inuitat maxime? Futuri autem temporis adiuncta ea sunt, quæ turpia, ignominiosaq; Cæsari, si hostem negligat, magna uerò, amplaq; ad nominis gloriam si sumptis armis reprimat, euentura esse uideantur. Siquidem in foribus hæc esse uidentur, ut oppressis uicinis gentibus, religionem, omnemq; Christianæ Reipub. statum penitus

hostis euerat: luxum autem, & libidinem Asiaticam in
 hæc loca inuehat. Atq; hic copiose describi, quæ rerum di
 uinarum, humanarumq; confusio futura esset, quæ serui
 tutis libidinumq; species. Quin & ex contrariorū loco
 rei indignitatem exaggeres, affectusq; moucas, si his in
 locis homines nūc pijsime uiuere, mox impijsime uictu
 ros esse dicas: nunc summa in libertate, propediem ma
 xima in seruitute: nūc honestissime, mox turpissime: nūc
 optimis legibus, moribusq; bene constitutam Rempub.
 habere, breui omnibus ijs spoliatam, scelere, rapinis, om
 niq; uitiorum genere inquinatissimam habituros. Quæ
 omnia, ut misera, maximeq; indigna futura essent, ita in
 primis excitare Cæsaris animum debent, honestissimeq;
 causæ uideri, cur is, unde hæc immineant, quamprimum
 pellendus sit atq; fugandus. Iam uerò contrà si hostem re
 primat, quantam nominis gloriam, omniumq; gentium
 fauorem, & gratulationem, maxime eorum, qui in serui
 tute, aut metu seruitutis uixerunt, consequuturus sit, erit
 exponendum. Quin & commoda ex fugato hoste ad Cæ
 sarem redirent: ut cui eæ gentes omnes, quæ iam Turcæ,
 uectigales essent futuræ. Verum nondum de utilitate no
 bis oratio est. Quod si igitur uoles, & hæc ex compara
 tionis loco extendas plurimum, si hanc ipsius de Turca
 futuram uictoriam, cum maximorum quorunq; Roma
 norum Imperatorum rebus gestis conferas, atq; ostend
 as, magnitudine rerum, hominumq; gratulatione, aut
 parem

parem, aut multo etiam maiorem fore. Quemadmodum honestum ab adiunctis præteriti, præsentis, futuriq; temporis tractandum, cæterisq; ex locis ad motum animorum extendendum sit, paucis perstrinximus. Atque hic quidem & ex minoribus illis locis, copiam petere licuisset: ab etymologia nominis: & à coniugatis: ut cum et Augustus dicatur, uirtute efficiendum ei esse, ut augendo imperium, minus inuidiosum hoc nomen uideri possit. A coniugatis: cum nullis non in rebus suam in Deum pietatem semper declararit, non esse ei committendum, ut fædero Turcam nostram proculcare religionem, minus pius existimari possit. Verum cum hi loci, & maioribus illis adiunctorum caussarumq; locis, ut supra annotauimus, comprehendantur, hinc iuxta argumenta, copiamq; petendi rationem sæpius ostendere, nihil attinet.

VTILIA VT EX LOCIS EXTENDANTUR. CAP. V.

Diximus de honestate, dicendum subinde est de utilitate: quæ quibus ex locis cadat, diximus, nempe ab adiunctis seu caussis. In has enim adiuncta, & ex reliquis ducta locis dum suademus, aut dissuademus, conuertuntur solent: quod iterare sæpius non grauior, quo locorum natura magis patefiat. Dicendū igitur, Cæsari maxime fructuosum fore, si recuperata Græcia, atq; Pannonia, omnes eas nationes urbesq; uectigales ipse habeat, quæ in præsentia Turcarum regi pendunt. Atq; hic ex descriptione

nis loco regiones, urbes, portus, uectigalia itē quot, quantāq; sint, additis causis describi possunt. Eadem hæc omnia & ex comparationis loco latius spargas, si cū Italia, Hispaniæ, & maximis aliarum nationum uectigalibus cōferas, atq; probes, aut paria, aut maiora duci oportere. Quin & ex testimoniorum loco, quæ comparando extuleris, comprobes: si aut uniuersi, aut ij, qui his de rebus iudicare possunt, idem sentiant. Docendum item, harum nationum adiectione eò uires eius incrementum capere, ut non modò in Europa, sed ne in Asia quidem, atq; Africa, quenquam metuat: quod ipsum eadem ratione et per locos duci potest.

NECESSARIUM VT PER LOCOS
ducendum. CAP. VI.

Necessitudo item ex adiunctorum loco cadit. Quid enim homini magis adiunctum, ac id, quod ipsum cogit? Sed ut superiora, & hæc in suadendo in causis uertitur locum: estq; faciendi causa ipsa necessitas. Necessum igitur Cæsarem in id totis uiribus incumbere, ut Asiaticum hostem Europa quamprimum expellat: qui, ex quo Græciam inuasit, oppressis, subiugatisq; uicinis gentibus, sui imperij fines semper proferat: hocq; dies noctesq; cogitet, hoc agat, ut armis, uel inuitis omnibus totius Europæ imperium consequatur: & unus rerum omnium Dominus, Princepsq; existat. Atq; hic copiose explicandum, quantum regnum totam Pannoniam proximis

ximis annis deuastârit, subiugârîtq; : & in Germaniam
 usq; armatus descenderit : quam, si qua uia suo adijcere
 regno possset, serius in eum arma sumi. Describenda autē
 res erit ex descriptionis loco, Romani imperij occasus,
 omnium Christianorum seruitus, religionis legumq; in=
 teritus. Deniq; ea omnia mala, quæ nisi maturæ his re=
 bus prospiciatur euentura uideantur, pluribus erūt enar=
 randa : exemplisq; quæ plurimum in hoc genere ualent,
 & ex similitudinis, comparisonisq; loco sumuntur, cor=
 roboranda. Iulium Cæsarem, cum Galliam prouinciam
 Senatus permissu plures annos obtinuisset, tantos inde
 spiritus uiresq; sumpsisse, ut cū postea quæ uellet per Se=
 natum obtinere non possset, sumptis armis Principem or=
 bis terrarum Senatum oppresserit : eamq; democratiam,
 quæ omniū longe maxima fuit, in suam monarchiam con=
 uerterit. Cuius crescentem potentiam si obseruassent, &
 in tempore fregissent, dignitatē suā Senatus, summumq;
 imperium retinuisset : nec uniuersi ciues, ab uno fracti,
 domitiq; fuissent. Nihil initio Regibus olim, magnisq; ci=
 uitatibus minus periculosum esse potuit pyratis illis, ma=
 rinis prædonibus, qui tamen dum negligebantur, streban=
 turq;, eò numero uiribusq; creuerunt, ut non Regibus
 modò, urbibusq;, sed terrarū dominis ipsis Romanis ter=
 rori essent : cogereñtq; eos, Duce Cn. Pompeio, quem bel=
 licæ rei expertissimum habuerunt, in dubium belli cuen=
 tum, maximumq; rerum discrimen secum descendere.

Quare & necessum esse, crescentem Turcæ potentiam mature frangere, ne nostra negligentia aliquando præualeat.

POSSIBILITAS VT EX LOCIS

fit amplificanda. CAP. VII.

Possibilitas etiam ex adiunctorum loco ducitur: quæ & ipsa hic ut cætera, in causas conuertitur. Sumitur enim à Cæsaris potentia: à gentium ipsius multitudine, & uirtute: à peditum, equitum, armorumq; genere: à loco item, & tempore, alijsq; id genus circumstantijs. Itaq; ex descriptionis loco, quanta natio Germania, quæ uicinia est, quàm bellicosa, quanta & quàm potens Italia, atq; Hispania, cæteraq; omnes sint, multis erit explicandum. Nulla enim Europæ gens est, nulla natio, quam non pictas, periculumq; in communem hunc hostem armare debeat. Iam & ex comparationis loco possibilitas, atq; adeò facilitas, magis eluceat. Turcam Græciam modò armare, nostrum uniuersam Europam: illum auro Asiatico, nostrum lacertis ualere. Conferendus & noster, cum hostili exercitu, robur corporum: genus armorum: belli scientia: & militis in pugnando fides. Et cum Germano ferè milite agēda res sit, quæ gens hac exercitior? quæ corporum robore ualidior? quæ armorū genere instructior? quæ deniq; ipsa in pugnando fide sanctior, incorruptiorq; adduci ab hoste potest? ut quæ non fugere, sed aut uincere, aut in uestigio moriens, fidem suo Principi exoluere

exoluere soleat. Statarium militem cum instabili, grauem
 armaturam cum leui, ordinatam atq; instructam aciem,
 cum confusa multitudine esse concursuram. Quin & ex
 eodem hoc loco exemplis possibilitatem aperias. Panno-
 niæ modò Regem suis ipsius uiribus nixum, omnem Tur-
 carum impetum sæpe sustinuisse: & tandem, nõ tam ho-
 rum uiolentia, quàm suorum fraude circumuentum ceci-
 disse: tantum abesse, ut consentientis Germaniæ uires,
 Italiæ, reliquarumq; nationũ lacertos feliciter experiri,
 & ferre possint. Proximo anno, cum ad Viennam Cæsa-
 ri nostro pugnam hostis denunciasset, & eò quantis po-
 tuit copijs uenisset, certior per exploratores de nostris
 copijs factus, fugam inde maturauit: quod, nisi suis re-
 bus desperasset, fecisset minime: ubi cognitũ, nullam rem
 militem nostrum magis execratum, quàm oblatam præ-
 dam fuga hostis sibi creptam fuisse. A loco etiam possibi-
 litas ostendatur. Cæsarianis enim hostem propemodum
 circuncinctum teneri: hinc Siculis, atq; Italis: hinc Ger-
 manis: illos classe, hos terra aggredi posse.

EXEMPLVM COPIOSE EX LOCIS

suadendi apud Ciceronem pro lege Manilia.

CAP. VIII.

Quæ ex locis copiose suadendi ratio sit breuiter
 aperuimus: idem exemplis apud Ciceronem o-
 stendere operæ precium erit. Suasurus Cice-
 ro Populo Romano bellum in Mithridatem suscipiendũ,

Et Cn. Pompeium huic bello imperatorem præficiendū
 esse, diuisione usus est: primum se dicturū de genere bel-
 li, deinde de magnitudine, postremo de Imperatore ad id
 bellum deligendo. Postquam ita diuisit, redit ad primū,
 et proponit, genus belli eiusmodi esse, quod maxime ani-
 mos eorum excitare atq; inflammare debeat: hoc est,
 quod maxime suscipiendum sit. Confirmat id quatuor ar-
 gumentis, ductis ab adiunctis, atq; aded à causis, in quas
 » illa in suadendo conuerti iam sæpe diximus. Agitur enim
 » inquit, salus sociorum, atq; amicorū: pro qua multa ma-
 » iores uestri magna, et graua bella gesserunt. Aguntur
 » certissima Populi Romani uectigalia, et maxima: qui-
 » bus amissis, et pacis ornamenta, et subsidia belli requi-
 » retis. Aguntur bona multorum ciuium: quibus est à uo-
 » bis, et Imperatoribus Reipub. consulendum. Et quoniam
 » semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes, atque
 » auidi laudis fuistis, delenda est uobis illa macula Mithri-
 » datico bello superiore suscepta, quæ penitus iam insedit,
 » atq; inueterauit in Populi Romani nomine, quod is, qui
 » una die tota Asia, tot in ciuitatibus uno nuncio, atq; una
 » literarum significatione ciues Romanos necandos truci-
 » dandosq; denotauit, non modò adhuc pœnam nullam suo
 » dignam scelere suscepit, sed ab illo tempore annum iam
 » tertium et uigesimū regnat, et ita regnat, ut se non Pon-
 » to, et Cappadociæ latebris occultare uelit, sed emergat
 » re è patriæ regno, atq; in uestris uectigalibus, hoc est, in
 Asia

Asia luce uersari. Sunt porrò quatuor hæc Romanis, qui
 bus suadebat adiuncta maxima: socij periclitantes, uecti
 galia, bona ciuū, & accepta à Mithridate ignominia. Ve
 rum cum hinc suadeat, eadem hæc causse sunt, cur ani
 mi ipsorum ad bellum excitari, atq; inflammari necessa
 rio debeant. Atqui Cicero non contentus nude hæc mo
 dò proposuisse. Neq; enim fidem, motumq; animis ita ma
 gnum attulisset. Quare repetit omnia, & singula fusius
 explicat: quod antequam faciat, postremum argumentū,
 acceptam à Mithridate ignominiam esse delendam, ex ad
 iunctorum, causarum, comparisonisq; loco, copiosissi
 me primum his uerbis explicat. Etenim adhuc ita uestri
 cum illo rege contenderunt Imperatores, ut ab illo insi
 gnia uictorie, non uictoriam reportarent. Triumphauit
 L. Sylla, triumphauit L. Murenæ de Mithridate, duo for
 tissimi uiri, & summi Imperatores: sed triumpharunt,
 ut ille pulsus superatusq; regnaret. Veruntamen illis Im
 peratoribus laus est tribuenda, quod egerunt, uenia dan
 da, quod reliquerūt: propterea, quòd ab eo bello Syllam
 in Italiam Respub. Murenæ Sylla reuocauit. Mithrida
 tes autem omne reliquum tempus, non ad obliuionem ue
 teris belli, sed ad comparationē noui contulit. Qui postea
 quam maximas ædificasset, ornassetq; classes, exercitusq;
 permagnos, quibuscunq; ex gentibus potuisset, compa
 rasset, Bosphæranis finitimis suis bellum inferre simulas
 set, usq; in Hispaniam legatos Electanis misit, ad eos du

ces, quibuscum tum bellum gerebamus: ut cum duobus in
 locis disiunctissimis, maximeq; diuersis, uno consilio, ab
 unis hostium copijs bellum terra, mariq; gereretur: uos
 anticipiti contentione distracti, de imperio dimicaretis.
 Sed tamen alterius partis periculum Sertorianæ, atq; Hi
 spaniensis, quæ multo plus firmamenti ac roboris habe
 bat, Cn. Pompei diuino consilio, ac singulari uirtute de
 pulsum est. In altera parte, ita res à L. Lucullo summo ui
 ro est administrata, ut initia illa gestarum rerum magna,
 atq; præclara, non felicitati eius, sed uirtuti, hæc autem ex
 tremas, quæ nuper acciderunt, non culpæ, sed fortunæ tri
 buenda esse uideantur. Sed de Lucullo dicam alio loco,
 & ita dicam Quirites, ut neq; uera laus ei detracta, ora
 tione nostra, neq; falsa afflictæ esse uideatur. Sed pro ue
 stri imperij dignitate, atq; gloria, quoniam is est exorsus
 orationis mæ, uidete quem uobis animum suscipiendum
 putetis. Hactenus Cicero ab adiunctorum & caussarū
 loco argumentum dilatauit, explicando, adiectis perso
 nis, tempore, loco, causis, atq; consilijs, quæ, ex quo tem
 pore tanta ignominia populum Romanum Mithridates
 affecerit, sint gesta. Figuris item, præsertim occupationi
 bus, de quibus supra in exornatione diximus, illustrauit,
 atq; extendit. Nunc subinde eandem hanc rem, & ex cō
 parationis loco exaggerat. Maiores uestri sæpe mercato
 ribus ac nauiculatoribus iniuriosius tractatis, bella gese
 runt: uos tot ciuū Romanorū millibus uno nuncio, atq;
 uno temp

ino tēpore necatis, quo tandē animo esse debetis? Legati
 & erant appellati superbis, Corinthum patres uestri to-
 tius Græciæ lumen extinctū esse uoluerunt: uos cum re-
 gem inultū esse patiemini, qui legatū populi Romani con-
 sulare in uinculis, ac uerberibus, atq; omni supplicio ex-
 cruciatū necauit? Illi libertatē ciuium Romanorū inmi-
 nutam non tulerunt: uos uitā creptam negligetis? Ius le-
 gationis, uerbo uiolatū illi persecuti sunt: uos legatū po-
 puli Romani omni supplicio interfectū, inultum relinque-
 tis? Videte, ne ut illis pulcherrimū fuit tantam uobis im-
 perij gloriam relinquere, sic uobis turpissimum sit, illud
 quod accepistis tueri & conseruare non posse. Hactenus
 postremum illud argumentum ex locis dilatauit, nunc su-
 periora illa tria ordine prosequenda repetit: & primū
 quidem, agi uidelicet sociorum salutem, ex adiuncto-
 rum, & comparationis loco confirmat, atq; expli-
 cat his uerbis. Quid? quod salus sociorum summum in-
 periculū, ac discrimen uocatur? Regno expulsus est Ari-
 obarzanes rex, socius populi Romani, atq; amicus: im-
 minent duo reges toti Asiæ, non solū uobis inimicissimi,
 sed etiam uestris socijs atq; amicis. Ciuitates aut omnes,
 cuncta Asia, atq; Græcia, uestrū auxiliū expectare pro-
 pter periculi magnitudinem coguntur. Imperatorem à
 uobis certum deposcere, cum præsertim uos alium mise-
 ritis, neq; audent, neq; se id facere summo sine periculo
 posse arbitrātur: uidēt, et sentiūt, hoc idem, quod et uos

» unum uirum esse, in quo summa sint omnia: & cum pro
 » pe esse, quo etiam carent ægrius: cuius aduentu ipso, atq;
 » nomine, tametsi ille ad maritimum bellum uenerit, tamen
 » impetus hostium repressos esse intelligunt: ac retardat=
 » tos. Hi uos, quoniam libere loqui non licet, tacite rogant,
 » ut se quoq;, sicut cæterarum prouinciarum socios dignos
 » existimetis, quorum salutem tali uiro commendetis. Atq;
 » hoc etiam magis, quam cæteros, quod cuiusmodi in prouin=
 » ciam homines cum imperio misimus, ut etiam si ab hoste
 » defendant, tamen ipsorum aduentus in urbes sociorum,
 » non multum ab hostili expugnatione differant. Hunc au=
 » diebant antea, nunc præsentem uident, tanta temperant=
 » tia, tanta mansuetudine, ut ij beatissimi esse uideantur, a=
 » pud quos ille diuissime commoratur. Sociorum pericu=
 » lum Cicero ex adiunctorum loco expressit: ab ijs uideli=
 » cet, quæ gesta sunt, atq; gerantur: causis etiam admixtis,
 » quod cum Cn. Pompeium præ cæteris ducem expetant,
 » aperte petere socij non audeant. Quin & spectata Cn.
 » Pompei temperantia, mansuetudo, atq; humanitas, ex cõ=
 » parationis loco, cum cæterorum Imperatorum in socias
 » urbes aduentu parum ab hostili expugnatione differente,
 » confertur atq; commendatur. Eodem ex loco, & argua=
 » menti huius clausulam, ut quæ à minori sumpta est addu=
 » xit. Quare si propter socios, nulla ipsi iniuria laceßiti
 » maiores uestri cum Antiocho, cum Philippo, cū Aetolis,
 » cum Pœnis bella gesserunt, quanto uos studio conuenit
 » iniurijs

iniurijs prouocatos sociorum salutem unà cum imperij
 uestri dignitate defendere? Secundum autem argumen-
 tum, ex comparationis statim loco extendit hoc pacto.
 Præsertim cum de uestris maximis uectigalibus agatur.
 Nam cæterarum prouinciarum uectigalia Quirites, tan-
 ta sunt, ut his ad ipsas prouincias tutandas uix contenti
 esse possimus. Asia uerò tam opima est, & fertilis, ut &
 ubertate agrorum, & uarietate fructuum, & magnitu-
 dine pastionis, & multitudine earum rerum que expor-
 tantur, facile omnibus terris antecellat. Hinc Cicero in-
 fert clausulam, atq; adeo nouam propositionem: non so-
 lum Asiam à calamitate, sed etiã à metu calamitatis esse
 defendendam. Confirmat autem hanc subinde à caussariũ
 loco: cur uel à metu calamitatis defendi debeat. Itaque
 hæc uobis prouincia Quirites, si & belli utilitatem, &
 pacis dignitatem sustinere uultis, nõ modò à calamitate,
 sed etiam à metu calamitatis est defendenda. Nam cæte-
 ris in rebus cum uenit calamitas, tum detrimentum acci-
 pitur: at in uectigalibus, non solum aduentus mali, sed
 etiam metus ipse affert calamitatem. Nam cum hostium
 copie non longe absunt, etiam si irruptio facta nulla sit,
 tamen pecora relinquuntur: agricultura deseritur: mer-
 catorum nauigatio conquiescit. Ita neq; ex portu, neque
 ex decumis, neq; ex scriptura uectigal cõseruari potest.
 Quare sæpe totius anni fructus, uno rumore periculi:
 atq; uno belli terrore amittitur. Hactenus & breui ad-

mixta collatione, copiose rem à causis confirmavit, atq;
 extendit: nunc subinde ex adiunctorum loco exaggerat,
 dum ex imminente hostis incurſu, & eorum qui ueſtigal-
 lia pendunt, & publicanorum qui exercent, metum de-
 scribit. Quo tandem animo eſſe exiſtimatis, aut eos qui
 ueſtigalia uobis penſitant, aut eos qui exercent, aut exi-
 gunt, cum duo reges cum maximis copijs propè adſint:
 cum una excuſſio equitatus, per breui tempore totius an-
 ni ueſtigal auferre poſſit? Cum publicani familias maxi-
 mas, quas in ſalinis habent, quas in agris, quas in portu-
 bus atq; cuſtodijs, magno periculo ſe habere arbitren-
 tur. Putatis ne uos illis rebus frui poſſe, niſi eos, qui uo-
 bis fruſtuoſi ſunt, conſeruaueritis, non ſolum ut antea di-
 ſi calamitate, ſed etiam calamitatis formidine liberatos?
 Tertium & poſtremum argumentum ex adiunctorum,
 atq; adeò cauſarum loco, in quas illa cōuertuntur, expli-
 cat. At ne illud quidem uobis negligendum eſt, quod mihi
 ego poſtremum propoſueram, cum eſſem de belli genere
 dicturus, quod ad multorum bona ciuium Romanorum
 pertinet, quorum uobis pro ueſtra ſapientia Quirites,
 habenda eſt ratio diligenter. Nam & publicani homines
 & honeſtiſſimi, & ornaſiſſimi, ſuas rationes & copias
 in illam prouinciam contulerunt. Quorum ipſorum per
 ſe res, & fortunæ, uobis curæ eſſe debent. Etenim ſi ueſti-
 galia neruos eſſe Reipub. ſemper duximus, eum certe or-
 dinem, qui exercet illa, firmamentum cæterorum ordinū
 recte

recte esse dicemus. Deinde cæteris ex ordinibus homines
 nau & industrij. partim in Asia negociantur, quibus uos
 absentibus consulere debetis: partim eorum in ea pro-
 uentibus pecunias magnas collatas habent. Erit igitur hu-
 manitatis uestræ, magnum eorum ciuium numerum cala-
 mitate prohibere: sapientiæ uidere, multorum ciuium ca-
 lamitatem, à Reipub. seuinctam esse non posse. Etenim il-
 lud primum parui refert, uos publicanis amissis uectiga-
 lia postea uictoria recuperare. Neq; iisdem redimendi fa-
 cultas erit, propter calamitatem: neq; alijs uoluntas, pro-
 pter timorē. Deinde quod nos eadem Asia, atq; idem iste
 Mithridates initio belli Asiatici docuit, id quod certe ca-
 lamitate docti, memoria retinere debemus. Nam tum,
 cum in Asia res magnas permulti amiserunt, scimus Ro-
 me solutione impedita, fidem concidisse. Non enim pos-
 sunt una in ciuitate multi rem, atq; fortunas amittere, ut
 non plures secū in eandem calamitatē trahant. A quo pe-
 riculo prohibete Reipub. et mihi credite, id quod ipsi ui-
 detis, hæc fides, atq; hæc ratio pecuniariarū, quæ Romæ,
 quæ in foro uersatur, implicita est cum illis pecunijs Asia-
 ticis, & cohæret: ruere illa non possunt, ut hæc non eo-
 dem labefactata motu concidant. Hactenus Cicero ab ad-
 iunctis, qui locus est omnium temporum, rem fusius expli-
 cauit. Nam primum publicanorum rationem habendam
 esse, ducta ab adiunctis definitione, cōfirmauit, uidelicet,
 cū uectigalia nerui Reipub. sint, publicanorū ordinem,

qui illam exercet, firmamentū ceterorum ordinum esse
 putandum. Aliorum præterea multorum in Asia nego-
 tiantium, & collatas pecunias habentium ciuium com-
 moda non negligere, esse humanitatis eorum, atq; officij.
 Deinde ab ijs confirmauit, quæ euentura publica incom-
 moda essent. Desuturos enim postea, qui uectigalia redi-
 merent. Postremo ab expertis ante Romæ incommodis
 impeditæ solutionis. Omnia quidē hæc ab adiunctis sunt
 petita: quæ in suadendo hic in causas uertuntur, cur mul-
 torum ciuium commodis, seruiendum esse putent. His sub-
 iicit Cicero breuem omnium horum argumentorum epi-
 33 logum. Quare uidete, num dubitandum uobis sit, omni
 33 studio ad id bellū incūbere, in quo gloria nominis uestri,
 33 salus sociorū, uectigalia maxima, fortunæ plurimorū ci-
 uū cū Repub. defenduntur. Belli autē magnitudinē Cice-
 ro, ex adiunctorum loco probat: nempe narratione rerū
 à L. Lucullo gestarum, & à Mithridate renouatarū: ubi
 & ex similitudinis loco exempla admiscuit. Quin & ex
 eodem hoc adiunctorum loco, Cn. Pompei laudem sumit:
 dum prædicat ipsum, à scientia rei militaris, uirtute, au-
 toritate, & felicitate. Quæ singula dum explicat, ex alijs
 atq; alijs subinde locis dilatat, atq; amplificat.

EXEMPLVM VT IN PETENDO EX

locis sit amplificandum: totaq; apud Ouidium

Penelopes epistola, quibus ex locis sit

sumpta. CAP. IX.

Eadem

E Adem quæ suadendi, ijsdem ex locis & hortandi, petendiq; ratio est: idq; & apud poetas exemplo ostendamus, Penelopes ad coniugem Vlysses epistola, suaviori generis est. Petit enim, ut capta Troia, omnibusq; Græcorum Principibus reuersis, & ipse tandem ad se redeat. Quibus autem ex locis argumenta ducat, effectusq; moueat, indicabimus. Exordio, quo beneuolos, dociles, attentosq; reddimus, nō hic serē est usa. Neq; enim opus huic erat, cum sibi conciliare, à quo ipsa potius, quod coniunx in uigesimum usq; annū abesset reconcilianda fuit. Primo tamen uersu beneuolum, docilemq; reddit: dum dicit, epistolam illi à sua Penelope transmitti, his uerbis:

Hanc tua Penelope lento tibi mittit Vlysse.

Subiicit autem propositionem, quid sit quod ab eo petat, uidelicet:

Nū mihi rescribas, attamen ipse ueni.

Confirmat hanc argumento ex adiunctorum loco sumpto, quod Troia, ad quam expugnandam profectus esset, iam sit euersa:

Troia iacet certe, Danais inuisa puellis:

Vix Priamus tanti, totaq; Troia fuit.

Inuisam autē Troiam esse Græcis puellis, Priamumq; et totā Troiam uix tanti putandā, amplificatio est à circumstantijs: quas idem locus suppeditat. Quæ sequuntur à caussarum & euentorum loco petita sunt. Male enim

imprecatur Paridi, unde ea, quæ enumerat incommo-
da acceperit.

O utinam tunc cum Lacedæmona classe petebat,

Obrutus infans esset adulter aquis.

Non ego deserto iacuissem frigida lecto:

Nec quererer tardos ire relicta dies.

Nec mihi querenti spatiosam fallere noctem,

Lassaret uiduas, pendula tela manus.

Quando ego non timui grauiora pericula ueris?

Res est solliciti plena timoris amor.

In te fingebam uiolentos Troas ituros:

Nomine in Hectoreo pallida semper eram.

Siue quis Antilochum narrabat ab Hectore uictum,

Antilochus nostri causa timoris erat:

Siue Menætiaden falsis cecidisse sub armis,

Flebam successu posse carere dolos.

Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat hastam:

Tlepolemi leto cura nouata mea est.

Deniq; quisquis erat, castris iugulatus Achiuis:

Frigidius glacie pectus amantis erat.

Haftenus à caussarum & euentorum loco amplificauit:
ubi, dum quanta in cura & metu de coniuge uiixerit signi-
ficat, mire sui commiserationem mouet. Nunc subin-
de redit ad adiunctorum locum, confirmandamq; pro-
positionem. Troiam enim esse euersam: Argolicosq; du-
ces domum reuersos suis res à se gestas commemorare:

ubi ex-

ubi explicatis circumstantijs, omnia ueluti depicta ob oculos ponit: quod schema hoc sumptum ex loco, illi Hypotyposim, nostri descriptionem uocant.

Sed bene consuluit casto deus æquus amori:

Versa est in cineres, sospite Troia uiro.

Argolici redire duces, altaria fumant:

Ponitur ad patrios barbara præda deos.

Grata ferunt nymphæ pro saluis dona maritis:

Illi uicta suis Troica fata canunt.

Mirantur iustiq; senes, trepidæq; puellæ:

Narrantis coniunx pendet ab ore uiri.

Iamq; aliquis posita monstrat fera præliamensa:

Pingit & exiguo Pergama tota mero.

Hæcibat Simois, hic est Sigæa tellus:

Hic steterat Priami regia celsa senis.

Illic Aeacides, illic tendebat Vlysses:

Hic lacer admissos terruit Hector equos:

Quæ sequuntur ex eodem hoc adiunctorum sumpta sunt loco: & figurata occupatiõe. Suspiciari enim potuit, unde ea certò accepisset. Quare à certis hominibus ipsis Græcorum reuersis Principibus, ea cognita habere scribit.

Atq; hic, dum audaciam eius in adeundo periculo improbat, suumq; inde metum ostendit, mire affectus mouet.

Omnia nanq; tuo senior te querere misso,

Rettulerat nato Nestor: at ille mihi.

Rettulit & ferro Resum, Dolonaq; casum:

Utq; sit hic somno proditus, ille mero.
 Ausus es ò nimium, nimiumq; oblite tuorum
 Thracia nocturno tangere castra dolo?
 Totq; simul mactare uiros adiutus ab uno?
 At bene cautus eras, & memor ante mei.
 Vsq; metu micuere sinus, dum uictor amicum
 Dictus es Ismarijs esse per agmen equis.
 Ab adiunctis haectenus, quæ sequuntur ex comparationis
 loco sunt petita: & interrogationibus figurata. Suam
 enim fortunam, cum cæterarum Græcarum foeminarum
 felicitate, quibus sui rediissent mariti conferendo, indigni
 orem, miserabilioremq; reddit. Cum porrò tota sit hic in
 mouendis affectibus, ut ille, quod petit, ad se tandem rede
 at: moueriq; hi, nisi copiosa, multumq; amplificata ora
 tione non possunt, non contenta est Troiam euersam esse
 dicere, sed circumstantias explicat, eum ipsum locum ara
 riam, segetemq; ferre, ubi Troia fuit: edesq; deiectas
 herba occultari: unde temporis diuturnitas innuitur.
 Sed mihi quid prodest uestris disiecta lacertis
 ilios? & murus quod fuit ante, solum?
 Si maneo qualis Troia durante manebam:
 Virq; mihi dempto sine carendus erit.
 Diruta sunt alijs, uni mihi Pergama restant,
 Incola captiuo quæ boue uictor arat.
 Iam seges est ubi Troia fuit, resecandaq; falce
 Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

Semiseputa

Semiseputa uirum curuis feriuntur aratri

Ossa, ruinosas occulit herba domos.

Victor abes, nec scire mihi quæ causa morandi,

Aut in quo lateas ferreus orbe licet.

Quæ sequuntur ab adiunctis trahuntur. Ex suis enim, filij factis, & suam in maritum, & filij in parentem pietatem declarat.

Quisquis ad hæc uertit peregrinam littora puppin,

Ille mihi de te multa rogatus abit.

Quamq; tibi reddat, si te modo uiderit usquam,

Traditur huic digitis charta notata meis.

Nos Pylon antiqui Nileia Nestoris arua

Misimus: incerta fama remissa Pylo est.

Misimus & Sparten: Sparte quoq; nescia ueri,

Quas habitas terras: aut ubi lentus abes.

Et hæc quæ sequuntur, ex adiunctorum loco cadunt. Mire autem affectus mouet: à sua fortuna, dum eam urbem adhuc stare uelle dicit, quam ante mature ruere à dijs esset precata. Causas autem subijcit plures, cur id optare potius posset.

Vilius starent etiam nunc moenia Phœbi:

Ira scor uotis heu leuis ipsa meis.

Scirem ubi pugnares: & tantum bella timerem:

Et mea cum multis iuncta querela foret.

Quid timeam ignoro: timeo tamen omnia demens:

Et patet in curas arca lata meas.

Quaecunq; æquor habet, quaecunq; pericula tellus,
 Tam longæ caussas suspicor esse moræ.

Quæ sequuntur à caussarum & euentorum loco sunt.
 Siquidem eius cognita libido, caussa fuit, cur suspicetur
 peregrino eum amore captum esse posse: & narrare:
 quàm rusticam coniugem habeat, quæ tota in tractando
 lanas sit occupata.

Hæc mihi dum stulte meditor, quæ uestra libido est,
 Esse peregrino captus amore potes.

Forſitan & narras quàm sit tibi rustica coniunx:
 Quæ tantum lanas non sinit esse rudes.

Fallar: & hoc crimen tenues uanescat in auras:
 Nèue reuertendi liber, abesse uelis.

Quæ sequuntur argumenta ad maturandum reditū gra
 uiora adferuntur. Reuocat enim coniugem ab Icarij sui
 parentis imperio, uolentis se alteri nubere: à procorum
 in se multitudine, & uiolentiâ. Vtrobique autē amplificat:
 ibi in fide tamen coniugali semper se mansurâ, patremq;
 pudicis suis precibus frangi addendo: hic procos in se, si
 asq; fortunas & seruos, uiolentiores, uel nominatim enu
 merando. Omnia quidem hæc ex adiunctorum trahun
 tur loco.

Me pater Icarius uiduo discedere lecto

Cogit: & immensas increpat usq; moras.

Increpet usq; licet, tua sim, tua dicar oportet:

Penelope coniunx semper Vlyßis ero.

Ille tam

Ille tamen pietate mea, precibusq; pudicis

Frangitur: & uires temperat ipse suas.

Dulichij, Samijq; & quos tulit alta Zacynthus,

Turba ruunt in me luxuriosa proci.

Inq; tua regnant, nullis prohibentibus, aula:

Viscera nostra tua dilacerantur opes.

Quid tibi Pisandrum, Polybum, Medontaq; dirum,

Eurymachiq; auidas, Antinoiq; manus,

Atq; alios referam? quos omnes turpiter absens

Ipse tuo partis sanguine rebus alis.

Irus egens, pecorisq; Melanthius autor edendi,

Vltimus accedunt in tua damna pudor.

Que porrò sequuntur omnia ad commouendum gra-
uissima sunt: eodemq; ex adiunctorum loco deprompta.
Argumenta autem ducit, affectusq; mouet, à suo sexu mu-
liebri atque inutili, Laërtæ autem senili, & Telemachi
nondum matura ætate, atq; periculo. Atque hic à suo in
filium materno affectu, cui sua longiorem uitam prece-
tur, amplificat: enumeratq;, qui domi ex seruis in offi-
cio maneat. Deinde quo magis affectus moueat, atque
impetret, ad se ut omni abrupta mora reuertatur, re-
petit Laërtæ senectutem minus accommodatam ad ca-
pessendum regnum, Telemachi ætatem nondum ma-
turam, & suas uires muliebres, nullasq; ad resisten-
dum hostibus esse. Quare quod ante proposuit infert,
ipse domum citius ut ueniat. Tertio & postremo ad

has ipsas personas reddit: argumentaq; hinc sumit, et mo-
uet affectus: à persona Telemachi, qui filius à patre bo-
nis artibus iam instiucendus erat: à persona Laërta sen-
nis, cui iam iam emorituro, filius ipse patri adesset: De-
niq; & à sua persona, quæ longiore tēporis spatio, quod
absūt, anus facta uideri posset. Omnia porro hæc, con-
iunx, pater, filius, unde argumenta affectusq; depromun-
tur, Vlyssi, cui scripsit sunt adiuncta.

Tres sumus imbelles numero: sine uiribus uxor:

Laërtesq; senex: Telemachusq; puer.

Ille per insidias penè est mihi nuper ademptus,

Dum parat inuitis omnibus ire Pylon.

Dij precor hoc iubeant, ut euntibus ordine factis,

Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Hoc faciunt custosq; boum, longæuâq; nutrix,

Tertius immundæ cura fidelis haræ.

Sed neq; Laërtes, ut qui sit inutilis annis,

Hostibus in medijs regna tenere potest.

Telemacho ueniet, uiuat modò, fortior etas,

Nunc erat auxilijs illa tuenda patris.

Nec mihi sunt uires inimicos pellerè tectis:

Tu citius uenias, portus, & aura tuis.

Est tibi, sitq; precor natus, qui mollibus annis

In patrias artes erudiendus erat.

Respice Laërten, ut iam sua lumina condas:

Extremum fati sustinet ille diem.

Certe

Certe ego quæ fueram te discedente puella,

Protinus ut uenias facta uidebor anus.

Hinc quæ ex locis amplificandi, copioseq; suadendi ratio sit, satis declaratum esse puto. Ieiuna namq; nudaq; nō perinde fidem facit oratio, atq; ea, quæ per locos ducta, uires contrahat: reluctantemq; commoueat: & ui tandem secum uel inuitum rapiat. Nos quidem non grauari sumus, pluribus locorum hic usum explicare: quod nemo ferè est, quocunq; in genere uitæ existat, cui non aliquando suadendum, hortandum, petendumue sit: ubi, si intelligat unde sumi commode possit, quo cum motu animorum sibi fidem in dicendo conciliet, felicius hunc quæ uolet, ex sententia impetraturum dubium nulli esse debet. Dissuadendi autem quæ sit ratio, ex superioribus satis liquet. Contraria namq; turpia uidelicet, inutilia, impossibilia, difficilia, quibus multum inest periculi, dissuadenda erūt: quæ ex eodem illo adiunctorum, caussarum sumpta loco, unde superiora, ad maiorem fidem motumq; animorum faciendū, & ex reliquis dilatatur, amplificanturq;.

EXEMPLVM COPIOSE EX LO=

cis dissuadeudi apud Titum Liuium.

CAP. X.

Sed & hic exemplo apud T. Liuium, cum in omnibus spasiim, tum in concionibus eloquentissimum historicum ostendamus. Elegans apud hunc, doctaq; Q. Fabij Maximi extat oratio, neruis, & rerum pondere per quã

munita. Qui cum senex iam nulli Romæ rerum gesta-
 rum gloria secundus, uideret Publium Scipionem admo-
 dum iuuenem totam Hispaniam, cæsis, pulsisque Pœnis re-
 cuperasse, atq; inde Romam reuersum ingenti fauore po-
 puli, & summa spe finiendi per eum Punici belli creatū
 consulem statuisse cum exercitu in Africam, trahendi ex
 Italia Annibalis caussa traicere, eaq; de re, eo consilio
 ad Senatum referre, ut si hic non impetraret, cum popu-
 lo ageret, rogatus in Senatu sententiam, consilium Scipio-
 nis, siue inuidia, siue Reipub. periculo commotus totū in-
 probat: dissuadetq; ante in Africam esse traicendum,
 quàm Annibal Italia pulsus sit atq; fugatus. Exordium,
 quo animos patrum conciliat, uiamq; sibi ad dissuadendū
 sternit, ex adiunctorum loco ducit: nempe à caussa, &
 Africæ prouinciæ circumstantia, Scipionisq; & sua per-
 sona. Sunt enim dicturo adiuncta hæc omnia: personæ
 eorū, apud quos dicit: aduersarij: sua ipsius: caussa itcm
 ipsa: deniq; locus, & tempus: qua de re, supra de prin-
 cipijs est disputatum. Duo maxime hoc in exordio præ-
 stat Fabius. Primum Scipioni odium constat: quod de
 Africa prouincia sibi decernenda ad Senatum se referre
 simulet, cum uel inuitis Patribus hanc sibi prouinciam da-
 ri uellet. Deinde, cum & ipse natura cunctatior ad res
 gerendas uideri posset, crescentiq; Scipionis gloriæ in-
 uidere, omnem suæ cunctationis & inuidiæ suspicionem
 amouet. Cum igitur animaduerteteret Fabius Scipionem,
 eo com-

eo consilio ad Senatū de Africa prouincia, quam in eum
 diem nec Senatus prouinciā censuisset, nec populus ius=
 sisset, referre, ut si is non concederet, à populo impetra=
 ret, ab hac rerum circumstantia ita est exorsus. Scio mul=
 tis uestrum uideri Patres Conscripti, rem actam hodie
 no die agi: & frustra habiturum orationem, qui tanquā
 de integra re, de Africa prouincia sententiam dixerit.
 Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum certa
 iam prouincia Africa consulis uiri fortis, ac strenui sit,
 quam nec Senatus censuit in hunc annum prouinciā esse,
 nec populus iussit. Deinde si est, consulem peccare arbi=
 tror, qui de re transacta simulando se referre, Senatū
 ludibrio habet: non senatorem modò, qui de quo consu=
 litur, suo loco dicit sententiam. Hactenus Patrū animos
 à Scipione abalienauit: nunc subinde suæ cunctationis,
 atq; inuidiæ suspitionem tollit: ab acta sua uita, & mori
 bus, summisq; gestis honoribus: deniq; ab sua iam ingra
 uescenti ætate. Atq; hic ex comparationis loco, hæc ex
 tendit atq; confirmat, dum cum filij sui ætate, Scipionis
 confert: & exemplum rerū à se gestarum à maiori sum
 ptum adducit. Se dictatorem, cum Magistro equitum im
 perium secum æquaretur, rebus quàm uerbis assequi ma
 luisse, ut qui sibi aliorū iudicio cōparatus esset, sua mox
 confessione se sibi præferret, tantum abesse, ut certamina
 sibi cum adolescente Scipione proponenda esse putet.
 Atq; hinc ex eodem hoc loco, & quidem à maiori, aliud

infert argumentum: quo & Patrum sibi animos admodum conciliat: æquum esse Scipionem sibi ignoscere, si cum in se ipso pluris semper Rempub. quam famam hominum fecerit, non ipsius gloriam, bono publico præponat. Atq; ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam traiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse. Vnius, in sita ingenio meo cunctationis, quam metum, pigritiamq; homines adolescentes sanè appellent, dum me non poeniteat adhuc, aliorum speciosa primo aspectu consilia semper uisa, mea usu meliora. Alterius, obrectationis atq; inuidiæ, aduersus crescentem in dies gloriam fortissimi consulis. A qua suspitione, si me neq; uita acta, & mores mei, neq; dictatura cum quinque consulatibus, tantumq; glorie belli domiq; partium uindicat, ut propius fastidium eius sim, quam desiderium, ætas saltem liberet. Quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorum em, cum uigerem adhuc uiribus, & in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo aut in Senatu, aut apud populum audiuit, quo minus insectante me Magistro equitum, quod fando nunquam ante auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quam uerbis assequi malui, ut qui aliorum iudicio mihi comparatus erat, sua mox confessione me sibi præferret, nedum ego perfunctus honoribus, certamina mihi atq; æmulationem cum adolescente florentissimo proponam: uidelicet, ut mihi iam uiuendo, non so

non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Afri
 ca prouincia decernatur. Cum ea gloria, quae parta est,
 uiuendum atq; moriendū est. Vincere ego prohibui An-
 nibalem, ut à uobis, quorum uigent nunc uires, etiam am-
 ci posset. Illud te mihi ignoscere P. Corneli æquum est, si
 cum in meipso nunquam pluris famam hominum, quam
 Rempub. fecerim, ne tuam quidem gloriam bono publi-
 co præponam. Haftenus Fabius, sumpto ab adiunctis
 exordio: & Scipioni odiū conflauit, & quo grauior dis-
 suadendi autor esset, suae cunctationis atq; inuidiae suspi-
 tionem sustulit: nunc subinde dissuadet, ante Italia esse
 discedendum, quam Pœni hinc pulsi sint atq; fugati: idq;
 ductis argumentis ab adiunctorum loco: uidelicet à per-
 sona hostis Annibalis: ab eius incolumi exercitu: à mul-
 titudine annorum quos Italiam obsideat. Atq; hoc in ge-
 nere obiter animaduertēdum est, propositionem, ut hic,
 sepe omitti, cum id, quod suadetur, aut dissuadetur, satis
 eluceat, perspicuumq; sit. Satis enim hic apparet, Fabiū
 uelle, Italia hostem antè esse expellendum, quam in Afri-
 cam traiciendum: sic ille. Quanquam si aut bellum nul-
 lum in Italia, aut is hostis esset, ex quo uictō nihil gloriae
 quereretur, qui te in Italia retineret, & si id bono publi-
 co faceret, simul cum bello materiam gloriae tuae ire cre-
 ptum uideri posset. Cum uerò Annibal hostis, incolumi
 exercitu quartumdecimum annum Italiam obsideat, pœ-
 nitēbit te Publ. Corneli gloriae tuae, si eum hostem, qui tot

22 funerum, tot cladium nobis caussa fuit, tu Consul Italia
 22 expuleris? Subijcit ex similitudinis loco, & sicut penes
 22 C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit,
 22 ita penes te huius fuerit? Quae sequuntur ex comparati
 22 onis loco sunt petita: ubi hunc hostem Annibalem, cum
 22 Amilcare parente, superiorisq; belli duce, & hoc secun
 22 dum bellum Punicum, cum primo, deniq; hanc futuram ui
 22 ctoriam, cū illa superiori conferendo, ostendit longe ma
 22 ximam gloriam in hoc hoste Italia expellendo, belloq; fia
 22 nuendo Scipioni positam esse. Nisi aut Amilcar Annibali
 22 dux est praefendus: aut illud bellum huic: aut uictoria
 22 illa maior, clariorq; quam haec, modo cōtingat ut te Con
 22 sule uincamus, futura est. Ab Drepano atq; Eryce detra
 22 xisse Amilcarem, quam Italia expulisse Pœnos atq; Anni
 22 balem malis? Ne tu quidē, & si magis partam, quam spe
 22 ratam gloriam amplecteris, Hispania potius, quam Italia
 22 bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est Annibal,
 22 quem non magis timuisse uideatur, q̄ contempnisse, qui
 22 aliud bellū maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris? nec
 22 per istos circuitus, ut cum in Africam traieceris, secutus
 22 rum te illuc Annibalem speres potius, quam recto hinc
 22 itinere, ubi Annibal est, eò bellum intendis? Quae hijs ad
 22 ijiuntur, ab adiunctis argumenta trahuntur, atq; exten
 22 duntur: nempe à natura, atq; ordine gerendarum rerū.
 22 Egregiam istam palmam Punici peracti belli petis? Hoc
 22 & natura prius est, tua cum defenderis, aliena ire oppu
 gnatum.

gnatum. Pax ante in Italia, quàm bellum in Africa sit: & 22
 nobis prius decedat timor, quàm ulro alijs inferatur. Si 22
 utrunq; tuo ductu, auspicioq; fieri potest, Annibale hic ui 22
 sto, illic Carthaginē expugna. Si alterutra uictoria uobis 22
 consulibus relinquenda est, prior, cum maior, clariorq; 22
 tum caussa etiam insequentis fuerit. Quæ item sequuntur 22
 argumenta, ab adiunctis sumuntur: ab inopia ærarij: & 22
 à periculis, quæ & urbi Romæ, & ipsi in Africa pugna- 22
 turo impendeant. Atq; hæc tribus cõfirmat exemplis ex 22
 similitudinis loco petitis, ipsius parentũ, Atheniensium, 22
 & M. Attilij Reguli. Nam cũ quidē, præterquã quòd et 22
 in Italia, & in Africa duos diuersos exercitus alere æra- 22
 riũ nõ potest, præterq; quòd unde classes tueamur, unde 22
 cõmeatibus satisfaciamus, præbendis nihil reliqui est, pe- 22
 riculi tandē quantũ adeatur quẽ fallit? P. Licinius in Ita 22
 lia, P. Scipio bellũ in Africa geret. Quid si (quod oēs dij 22
 omen auertant) & dicere etiam reformidat animus, sed 22
 quæ acciderũt accidere possunt, & uictor Annibal ire ad 22
 urbẽ pergat? tum demũ te conulem ex Africa, sicut Q. 22
 Fuluiũ à Capua accersemus? Quid quod in Africa quoq; 22
 Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater, patru- 22
 usq; intra triginta dies cum exercitibus cæsi documento 22
 sint, ubi per aliquot annos, maximis rebus terra mariq; 22
 gerendis, amplissimũ nomen apud exteras gentes Populi 22
 Romani, uestræq; familiæ fecerãt. Dies me deficiet, si Re 22
 ges, Imperatoresq; temerè in hostiũ terras transgressos 22

22 cum maximis cladibus suis, exercituumq; suorum enume
 22 rare uelim. Athenienses prudentissima ciuitas, bello do-
 22 mi relicto, autore & que impigro, atq; nobili iuvene, ma-
 22 gna classe in Siciliam transmissa, una nauali pugna flo-
 22 rentem Rempub. suam in perpetuum afflixerunt. Exter-
 22 na, & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M.
 22 Attilius, insigne utriusq; fortunæ exemplum nobis docu-
 22 mento sint. Proxima ex comparationis loco sunt ducta:
 22 ubi Hispania & Africa comparantur: resq; à Scipione
 22 in Hispania gestæ enumerando eleuantur, & cū ijs, quæ
 22 in Africa futuræ sint, conferuntur. Næ tibi P. Corneli, cū
 22 ex alto Africam conspexeris, ludus & iocus fuisse Hispa-
 22 niæ tuæ uidebūtur. Quid enim simile? Pacato mari præ-
 22 ter oram Italiae Gallieq; uectus, Emporias in urbem so-
 22 ciorum classem appulisti: & expositos milites, per tutis-
 22 sima omnia ad socios, & amicos Populi Romani Tarræ-
 22 conem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia
 22 Romana: circa Iberum exercitus patris, patriq; tui,
 22 post anisios Imperatores ferociores calamitate ipsa facti.
 22 Dux tumultuarius quidem ille L. Martius, & milita-
 22 ri suffragio ad tempus lectus, cæterum si nobilitas, & in-
 22 sti honores adornarent, claris Imperatoribus qualibet
 22 arte belli par. Oppugnata per summum ocium Cartha-
 22 go, nullo trium Punicorum exercituum socios defenden-
 22 te. Cætera, neq; ea eleuo, nullo tamen modo Africæ bello
 22 comparanda: ubi non portus ullus classi nostræ apertus:
 non ager

non ager pacatus: nō ciuitas socia: non rex amicus: non
 consistendi usquam locus: non procedendi: quacunq; cir
 cumspecteris, hostilia omnia atq; infesta. Confutat subinde
 quæ obijci à Scipione possent, quod amicitiam, foedusq;
 cum Numidarum rege Syphace in Carthaginenses fecis-
 set. Barbaris enim regibus non esse credendū: probatq;
 primum exemplis parentum Scipionum, atq; ipsius, quæ
 ex similitudinis, & comparationis loco sumuntur: dein
 de argumentis ex adiunctorum loco sumptis: nempe à na-
 tura, atq; ingenijs regum Numidarum, & hostium Car-
 thaginensium. An Syphaci Numidisq; credis? Satis sit
 semel creditum. Non semper temeritas est felix: & fraus
 fidem in paruis sibi præstruit, ut cum operæ precium sit,
 cū mercede magna fallat. Non hostes patrem patruumq;
 armis prius, quàm Celiberi socij fraude circumuenerūt.
 Nec tantum tibi ipsi à Magone, & Asdrubale hostiū du-
 cibus, quantum ab Indibili, & Mandonio in fidem acce-
 ptis periculi fuit. Numidis tu credere potes defectionem
 militum tuorum expertus? Et Syphax & Masinissa, se
 quàm Carthaginenses malunt potentes in Africa esse:
 Carthaginenses, quàm quenquam alium. Nunc illos æmu-
 latio inter sese, & omnes causæ certaminū acuiunt, quod
 procul externus metus est: ostende Romana arma, exer-
 citum alienigenam, iam uelut ad commune restinguendū
 incendium concurrent. Aliter ijdem illi Carthaginenses
 Hispaniā defenderūt, aliter mœnia patriæ, templa deūm,

» aras, & focos defendent, cum euntes in prælium pauida
 » prosequetur coniunx: & parui liberi occurfabunt. Que
 sequuntur, ex adiunctorum trahuntur loco: periculo-
 rumq; magnitudinem, quæ emergere ex Scipionis in Afri-
 cam traiectione possunt, ostendunt. Quin & similitudo,
 quò res periculofior uideatur, admiscetur. Confutatum-
 cula item, non uictum ab eo Asdrubalem, quem in Italia
 » descendere passus sit: quod ab adiunctis est tractū. Quid
 » porrò, si satis confisi Carthaginenses consensu Africæ,
 » fide sociorum regum, mœnibus suis, cum tuo exercituq;
 » tui præsidio nudatam Italiam uiderint, ultro ipsi nouum
 » exercitum in Italiam, aut ex Africa miserint, aut Mago-
 » nem, quem à Balearibus classe transmissa iam præter orã
 » Ligurum Alpinorum uectari constat, Annibali se coniu-
 » gere iusserint? nempe in eodem terrore erimus, in quo nu-
 » per fuimus, cum Asdrubal in Italiam transcendit: quem
 » tu, qui non solum Carthaginem, sed & omnem Africam
 » exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emissi-
 » sti. Victum à te dices? eo quidem minus uellem, & id tua,
 » non Reipub. solum caussa iter datū uictò in Italiam esse.
 Que sequuntur, ab adiunctis petuntur: firmaq; sunt ar-
 gumenta. Primum autē dissuadet ab ipsius Scipionis per-
 sona: qui quo melior, bellicosiorq; sit, hoc commodius
 eum Patria, totaq; Italia retineat. Deinde ab ipsius iudi-
 cio, confitentis ibi belli esse caput, ubi sit Annibal. Tum à
 caussa traiciendi, que fuit, ut Annibalem in Africam se-
 cum ex

cum ex Italia traheret, atq; ibi cum eo manus consereret: quod minus periculose in Italia fieri posse, ubi & collega sui exercitu iuuari possit, recenti Claudij & Lini COSS. exemplo confirmat. Atq; hic rem & ex comparationis loco exaggerat, atq; extendit, dum collatis locis Africa, atq; Italia, copijsq; quibuscum aut hic, aut ibi futura res sit, ostendit minus periculose in Italia, cū Annibale manus cōserere posse, ubi & à collega iuuari possit, quàm in Africa, ubi soli aduersus plures hostium copias sit pugnandum. Figurata quidem & hæc sunt urgendicauissa crebris interrogationibus. Patere nos omnia, que prospera tibi & populi Romani imperio euencere tuo consilio assignare: aduersa casibus incertis belli, & fortune legare. Quo melior, fortiorq; es, eo magis talem presidem sibi Patria, atq; uniuersa Italia retinet. Non potes ne ipse quidē dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atq; arcē huius belli esse: quippe qui præ te feras, eam tibi causam esse traijciendi in Africā, ut Annibalē eò trahas. Siue igitur hic, siue illic, cum Annibale est tibi futura res. Vtrū ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collega q; tui exercitu cōiuncto? ne Claudius quidē et Lilius Consules tā recēti exemplo, quantū id inter sit do cumēto sunt? Quid Annibalē utrū tandē extremus angulus Brutij agri, frustra iā diu poscentē ab domo auxilia, an propinqua Carthago, et tota socia Africa potentiorē armis uirisq; faciet? Quod istud consilium est, ibi malle

- » decernere, ubi tue dimidio minores copiae sint, hostium
 » multo maiores, quam ubi duobus exercitibus aduersus
 » unum, tot praelijs, & tam diuturna, & graui militia sese
 » sum pugnandum sit? Quae sequuntur ex contrariorum,
 » adiunctorum, seu caussarū, similitudinisq; loco sunt de-
 » prompta. Nam ut magis atq; magis Scipionis consiliū im-
 » probaret à paterno maxime pugnare, contrariumq; esse
 » ostendit. Ab adiunctis est, atq; adeò à causis, nō Reipub.
 » commodum hic cum querere, sed sui nominis gloria ue-
 » nari: quod subinde rerum ante ab ipso gestarum exem-
 » plo, ducto à simili confirmat. His adijci: clausulam, atq;
 » adeò suam sententiam. Quam compar consilium tuum
 » parentis tui consilio sit reputa? ille consul profectus in
 » Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurre-
 » ret, & in Italiam ex prouincia redijt: tu cum Annibal in
 » Italia sit, relinquere Italiam paras: non quia Reipub. id
 » utile, sed quia tibi amplum, & gloriosum censes esse. Si-
 » cut cum prouincia, & exercitu relicto, sine lege, sine S. C.,
 » duabus nauibus populi Romani imperator fortunam pu-
 » blicam, & maiestatem imperij, quae cum in tuo capite pe-
 » riclitabantur, commisisti. Ego P. Cornelium P. C. Reip.
 » mo; exercitusq; ad custodiam urbis, atq; Italiae scriptos
 » esse: non quos regio more per superbiam consules, quò
 » terrarum uelint traiciant. Animaduertendum autem,
 » quod ipsum & saepius diximus, omnia hic, quibus scūq; ex
 » locis

locis ad fidem, motumq; animorum ducantur, in causas conuerti, cur non ante in Africam traiciendum Scipioni putet, quam Annibal hostis Italia pulsus sit atq; fugatus.

DE DISPOSITIONE ET EXOR:

dio. CAP. XI.

OMnia quæ in suadendo & dissuadendo ad fidem, copiamq; orationis adhibentur, ex locis sumi, cū nostris, tum apud Oratores, Poetas, Historicosq; exemplis ostendimus: nūc subinde, & quæ hoc in genere dispo- nend ratio sit, paucis erit dicendum. Quò enim copiose inuenisse ualebit, nisi recte disponas? Totidem igitur & hic, quot in superiori genere, orationis erunt partes. Principium conciliandorum animorum causa adhibe- tur. Sumitur autem, ut supra, à personis, nostris, dissen- tientium, & eorum quibus consilium datur: à loco item, & tempore: deniq; à causse circumstantijs: quæ ut pro causa subinde aliæ atq; aliæ sunt, ita unus ille adiunctorū locus, omnium, unde duci debeat, nos admonebit. Qua- dere, cum supra copiosius disputatum sit, nihil attinet hic repetere. Vnus certe adiunctorum locus, eorum omni- um, unde sumi possit, nos admonet: quæ si magis exten- dere, atq; ad motum animorum dilatare uelis, & per cæ- teros locos ducas licebit. Verum cum hoc in genere, ij, quibus suademus, aut dissuademus, nobis ferè sint conciliati, longiore non opus erit exordio: adeò, ut quod equi- dem minus probo, interdum omittatur. Nam ut breui qui

dem contenti esse possumus, ita totum omitti, & abrupte exordiri, quod in rebus omnibus naturaliter aliquid sit primum, probari qui potest? Quod si uerò male audias, aut inuidere, aut tui compendij rationē habere uidearis, omnibus uiribus ad conciliandum, purgandumq; erit ab utendum. Itaq; pro caussa, hæc moderanda erunt omnia.

DE NARRATIONE, ET PROPOSITIONE: et quibus illa sumatur ex locis. CAP. XII.

Rare hic, breuesq; si quæ narrationes sunt. Suasurus Cicero populo Romano bellum in Mithridatē esse suscipiendum, & Cn. Pompeium Imperatorem huic præficiendū, breui narratione, quid ab hostibus pararetur, populum docuit. Sumitur autem, si qua incidit, ab adiunctis: nempe ab ijs, quæ gesta sunt, gerantur, sintq; futura bona malæ. Cæteris ex locis narrationes, quod breues esse solent, debentq; non ferè multum amplificantur: adeò, ut ne ex hoc quidem loco, omnes circumstantias sumant. Porro sæpius hic omnino nulla narratio est: propterea, quod ijs, quibus consiliū datur, res ipsa, causaq; tota sit cognita: aliunde tamē incidere possunt, quæ exponi oporteat. Quare breui propositione, quæ ferè semper est necessaria, quid suasurus, aut dissuasurus uenias, erit indicandum: quæ tamen & ipsa, cum satis apparet, quid agas, interdum omittitur: ut in proximo exemplo uidimus. Nam cum ipso exordio Fabius satis indicasset, displicere sibi Scipionem in Africam trajicere, nihil atti-

hil attinebat id certius proponendo facere. In epistolis, scriptisq; breuioribus, interdum in finem usq; propositio differtur. Porro conclusio, repetita propositio est, et per omnia eadem. Dicitur autem propositio, cum ante conflictum argumentorū probanda ponitur: conclusio, cum ex rerum argumentorumq; pugna, confirmata ducitur. Diuisione item, si pluribus de rebus dicendum sit, nos hic uti posse animaduertendum est: ut Cicero, primū se de genere belli, deinde de magnitudine, postremo de Imperatore deligendo se dicturum dixit.

DE CONFIRMATIONE. CAP. XIII.

Expositares, seu modo proposita, argumentis erit probanda. Atq; hic primū cōmode de honestate, deinde de utilitate, tum de necessitudine dixerimus: de qua, quanq; duobus illis, honesto atq; utili comprehendatur, seorsum tamen sepe oratio est: postremo possibilitas, & si fieri potest facilitas etiam erit ostendenda. Frustra enim honestum, aut utile esse contendas, si prae difficultate minus fieri potest. Sed & hunc ordinem mutes licbit: primūq; de utilitate, deinde de honestate dicas. Habenda autē eorū, quibus consules, ratio diligenter. Nam si doctos uiros esse, uirtutemq; sequi intelligas, plurima tibi de honestate erit oratio: sin uerò rudiores, omniaq; utilitate metiri uideas, cōmoda maxime, atq; euentura emolumenta erūt ostēdenda. Quòd si uerò quid ab aduersario sit obiectū, aut obijci possit, erit id omnib. hic modis cōfutandū.

Neq; enim quæ uoles alijs recte probes, nisi ea ex animis hoim interim tollas, quæ in diuersum rapiunt atq; trahunt. Quæ in suadendo, eadē & in dissuadendo, quod cōtrarijs constat officijs collocandi, confirmandiq; ratio est. Quibus autem ex locis confirmatio sumatur, explicatum est.

DE EPILOGO. CAP. XIII.

Postquam autē ijs, quæ nocitura erāt refutatis, tuas satis argumentis confirmaris, rerū pondera, atq; firmamenta, epilogo deinde erūt repetenda, affectusq; mouendi. Quæ pars orationis, cū tota ad amplificandū, motusq; animorum accommodetur, licebit hic, si causa postulat, in locos communes excurrere: & prosopopojas admiscere: eaq; omnia, quæ ad concitandum ualent, de quibus supra in exornatione diximus adhibere. Atq; hæc item, quibus sumantur ex locis, demonstratum est.

DE ELOQVVTIONE SEV EXORNATIONE. CAP. XV.

Postquam autem copiose inuenerimus, recteq; collocauerimus, eo omnia uerborum, figurarumq; genere erunt exornanda, atq; enuncianda, ut doceamus, deletemus, & moueamus: de quibus tribus oratoris officijs, cum pluribus supra dixerimus, eademq; huc pertineant, nihil eorū hoc loco repeti oportere putamus. Quæ item de actione, & quinta ultimaq; rhetorices parte ipsa memoria nobis uidebantur, supra diximus.

F I N I S.

LECTORI S. D. P.

DUm quartum librum de genere iudiciali, quem for-
 ce desideras, scribendum suscipio, Hippocrates,
 atq; Galenus è medio me cursu quasi longius digressum
 ad grauissima iactantius studia reuocant: ad quos ea le-
 gere deo, ut illorum pace mihi & hunc aliquando adde-
 re liceat. Magna enim omnium artium inter sese cognat-
 io est. Itaq; & ipse Galenus, ex quingentis, aut ultra
 quos scripsit libris, complures & his ipsis de rebus, ut
 magno futuro medico admodum necessarios edidit. Qua-
 re quanquam hoc tempore foro explosa sit eloquentia,
 nullusq; propemodum in iudicio oratori relictus sit locus,
 tamen, cum omnes ferè Ciceronis orationes hoc in gene-
 re uersentur, & hic locorum usum ostendisse iuuabit: &
 hoc magis, quod in Topicis Cicero, proprios cuiusq; sta-
 tus locos non recte indicasse uideatur. Quapropter
 & quartum si aliquando librum de usu lo-
 corum in genere iudiciali addo, ab
 hoc nostro Gryphio de studijs
 literarum optime me
 rito expecta.
 Vale.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY JOHN BURNETT

IN TWO VOLUMES

VOLUME THE SECOND

LONDON

Printed by J. Sturges, at the Black-Swan, in Strand, 1734.

1734

EPITOME

IN RHETORICAM CICERONIS

VTRANQVE.

AVTORE CONRADO CELTE:

PROGYMNASMATA SIVE PRAE

*ceptiones Petri Moselani Protegensis, in
primatum discipulorum suorum
usum comparatae.*

ANNO XXXIII.

Mense Septembri.

CONRADI

CELTIS PROTVCII PRIMI IN-
 ter Germanos imperatorijs manibus Poëta
 laureati, Epitome in utranq; Ciceronis Rhetor-
 ricam, adiunctis præceptis & locis tum ora-
 tiones, demonstratiuam, scilicet deliberatiuam
 & iudicalem constituendi, tum partes
 quoq; earundem singulas, cum
 exornationũ usu, in suum
 ordinem dige-
 rendi.

DE TRIBVS CAUSSARVM GE-
 neribus, & certo oratoris circa hæc sin-
 gula officio. CAP. I.

Tempora
 tria.

Officium
 oratoris.

Questio-
 nes ciuiles.

Vi in contione quippiam dicturi
 sunt, constituunt aut de præsentĩ
 aliquid dicere, ut laudatores, aut
 de præterito, ut accusatores, &
 defensores, aut de futuro, ut deli-
 beratores & consultantes. Circa quæ oratoris uis
 plane tota uersatur & pendet, cuius officium esse di-
 xerunt, de his rebus posse apposite dicere, quæ ciuili-
 bus quæstionibus secundum mores et instituta patrie
 comprobantur: hæ autem sunt, an turpe aliquid, aut
 laudabile,

laudabile, utile uel inutile, æquum uel iniquum sit, ex
 quibus rebus tria caussarum genera, hoc est, iudicij, *Caussarū*
 deliberationis, & exornationis nascuntur. Exorna- *tria gene-*
 tio quia in laudatione maxime uersatur, proprium ex *ra.*
 ea nomen trahit perquam orator audienti delectatio
 nem proponit. In iudicio autem se uiciam aut clemen- *Oratorem*
 tiam iudicis, In suasionem spem aut reformidationem *quæ dece-*
 deliberantis. In quibus & circa quæ maxime orator = *ant.*
 em obseruare oportebit ut exordiat apte, narret *Oratorem*
 aperte, pugnet acriter, colligat fortiter, ornet excel- *ant.*
 se, pronunciet clare, teneat fixe, postremo doceat, de
 lectet, atq; afficiat, quæ cum à nobis seruata fuerint,
 oratorium iam munus consecimus. Præmissa igitur
 hac distributione rerum, ad præcepta caussarū nunc *Propositio*
 communia pergemus, postea orationis partes sigilla- *Propositio*
 tim tractabimus, ut quæq; sint in oratione collocandæ,
 elocutionis, pronunciationis, memoriæq; præceptis
 additis.

QVOMODO ET A QVIBVS

locis demonstratiua constituatur

oratio. CAP. II.

Genus illud exornationis, quod ad laudandos cla-
 ros uiros & improbos uituperandos, non sine
 grauissimis ueterum exemplis suscipitur, huiusmodi
 sane est, quo aliud orationis genus nullum uel ad di-
 cendum uberius, utilius, cumulatiusq; esse queat, uel
 in honest

- in honestissima illa uirtutum uitiorumq; cognitione
 latius euagetur, uerseturq;. Absoluitur autē narran-
 dis exponendisq; factis & rebus gestis. Et quoniam
 in hac caussa omnis oratio ferē ad uoluptatem audito-
 ris & delectationē refertur, utendum erit uerbis in-
 signibus, uenustis, & ipsa uerborum constructione
 perpolitis, ut sic paria paribus, & similia similibus
- Tria bona** conferantur. Quū uero in tribus generibus bona ma-
 à quibus laue uersentur, scilicet externis, animi & corporis.
 laudamur. Externa quidem sunt quæ à genere ducuntur, quo bre-
 uiter modiceq; laudato: aut si erit infame prætermis-
 so, si humile uel præterito, uel ad augendam eius quæ
- Gratior** laudamus gloriam tacito. Deinceps si res patitur, de
 est pul- fortunis erit facultatibusq; dicendum, postea de cor-
 thro & c. poris bonis, in quibus forma laudatur quod uirtutem
 maxime significat. Deinde est ad facta ueniendū, quo
- Triplex fa-** rum collatio triplex: aut enim temporum ordo ser-
 storū colla uandus: aut in primis dicendum quod est recentissim-
 tio. mum: aut multa & uaria facta in propria uirtutum
- A uirtute.** genera sunt digerenda. Sed hic locus uirtutum atq;
 uitiorum latissime patens uarijs disputationibus de-
 ducendus est, ut uirtus cum uitio cōcertasse uideatur.
 Est autem uis uirtutis duplex: aut enim scientia cerni-
 tur uirtus, aut actio. Igitur prudentia quæ grauissi-
- A pruden-** mo nomine sapientia dicitur hæc scientia pollet una-
 tia & sa- pientia. Quæ uero in moderandis cupiditatibus, regendisq;
 pietia. animi

animi motibus laudatur, cuius est munus in agendo, cui
 temperantiae nomen est, atque illa in suis rebus dome-
 stica, in publicis autem ciuilibus appellari solet. *Tempe- A tempe-*
 rantia itidem in suas res & communes distributa est, *rantia.*
 duobusque modis in rebus distribuitur, & ea quae ab-
 sunt non expetendo, & ab his quae in potestate sunt
 abstinendo: in rebus autem incommodis similiter. Nam quae
 ueniētibus malis obstat, fortitudo est. Quae uero quod
 iam adest perfert et tolerat, patientia nominatur. *Quae A fortitu-*
 autem haec duo complecti uir, magnitudo animi dicitur, cu- *dine.*
 ius est liberalitas in usu pecuniae, simulque altitudo ani-
 mi in capiendis incommodis, & maxime iniurijs, & o-
 mne quod est eius generis graue infedatum & turbu- *A iustitia.*
 lentum. In comune autem quae posita pars est iustitia dici-
 tur, ea est uirtus quae erga deos religio est, erga pa-
 rentes pietas, uulgo autem bonitas: in rebus creditis
 fides, in moderatione animaduertendi lenitas: atque haec
 uirtutes cernuntur in agendo. Sunt aliae ministrae co-
 mitesque sapientiae, quarum altera quae sunt in disputan-
 do uera atque falsa, quibus positus quid sequatur, distin- *A scientia.*
 guit atque iudicat, cuius uirtus omnis in ratione scienti-
 aeque disputandi est: altera autem oratoria, quae nihil aliud
 est, quam loquens sapientia, quam eloquentiam dicunt, *Ab orato-*
 quae ex eodem & hausta est & aucta genere, quo illa
 quae in disputando est, uberius tamen atque latior, & *ria.*
 ad motus animorum uulgique sensus accommodatior.

A uerecun- Custos uerò uirtutū omnium dedecus fugiens, laudemq;
dia. maxime consequens uerecundia est: atq; hi quidem
 sunt habitus animi sic affecti & constituti, ut sint sin-
 guli inter se proprio uirtutis genere distincti, à qui-
 bus ut quaeq; res gesta est ita sit honesta necesse est,
 summeq; laudabilis. Sunt alij quidam perfecti animi
 habitus ad uirtutem quasi perculsi & preparati re-
 ctis studijs & artibus ut in suis rebus, studia literarū,
 numerorum, ac sonorum mensura item syderū: equo

A Malhe- rum armorum, uenandi. In communibus autem pro-
matica. pensiora studia ut in aliquo genere uirtutis prae-
 colendo: ut diuinis rebus deseruendo: aut parenti-
 bus, amicis atq; hospitibus insigniter diligendis: haec
 quidem uirtutum sunt loca: uitiorum autem genera
 sunt cōtraria. Cernenda quoq; sunt diligenter ne fal-

Vitupera- & prudentiam malicia, & temperantiam immanitas
tio. in uoluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi
 De istis uir superbia in animis extollendis, & desipientia in con-
 tutum si- temnendis honoribus: & liberalitatem effusio: &
 meis Cice. fortitudinem audacia imitatur, & patientiam duricia
 in part. & inanis, & iustitiam acerbitas, & religionem supersti-
 Fa. Quint. tio, & lenitatem mollicia animi, uerecundiam timidi-
 lib. 3. ca. 9. tas, & illam disputandi prudentiam concertatio, ca-
 & in alijs ptioq; uerborum, & hanc oratoriam uim inanis quae
 locis. dam profuentia loquendi. Studijs autem bonis similia
 uidentur

uidentur ea quæ sunt in eodem genere minima. Quæ
obrem omnis uis laudandi et uituperandi ex his sume
tur uiciorum uirtutumq; partibus. Sed in toto quasi
contextu orationis hæc erūt illustranda maxime: quæ
admodum quisq; genitus educatus, quæ admodum in-
stitutus moratusq; fuerit, quibus usus amicis, et si
quid magnum cui et incredibile acciderit: maximeq;
si illud diuinitus accidere potuerit uideri. tum quod
quisq; senserit: dixerit, gesserit ad ea quæ præposita
sunt uirtutum genera accommodabuntur, ex illisq;
inueniendi locis omnino causa rerum et euentus in
consequentiâ requirentur. Neq; uero mors corū quo
rum uita laudabitur, silentio præteriri debet, si mo
do quid erit animaduertendū aut in ipso genere mor
tis aut in ijs rebus quæ post mortem consequuntur.
Laudes itaq; et uituperationes ex his locis colligi
mus, quos personæ id est animæ corporis et fortunæ
bonis tribuimus, eaq; omnia sic exposita à nobis con
firmari et consutari poterunt, si fortunæ quoq; cō
moda pro affectu mentis in laudem uel ignomiam tra
hentur.

Ab educa
tione.

QUOMODO ET A QUIBVS

locis constituenda sit oratio

deliberatiua? Ca. III.

Finis omnis consultationis est utilitas, ad quæ ita
omnia referri debent in consilio dando senten-

tiâq; dicenda ut illa prima sint suasori & dissuasori
 notanda, quid fieri possit. Et quid necesse sit aut non
 necesse. Nam si quid effici non potest, deliberatio tol-
 litur, quamuis utile sit. Si quid necesse est (illud autē
 est sine quo salui et liberi esse non possumus) id est ve-
 liquis & honestatibus in ciuili ratione & commodis
 anteponendum. Cum autem queritur quid fieri possit,
 uidendum est etiam quam facile possit. Namq; per dis-
 ficilia perinde sepe habenda sunt ac si effici non pos-
 sent. Et cū de necessitate attendemus, Etiam si quid
 necessarium non uidebitur, uidendum tamen erit quā
 sit id magnū: quod enim permagnū est, pro neces-
 sario sepe habetur. Utendum autem in consultatione
 an tutū etiam sit id aggredi: uis enim dolusq; et sumi-
 lationes nobis animaduertendæ sunt: quibus aduer-
 sus consilia nostra facile aliquando obuiari potest. Cū
 igitur hoc genus causse ex suasionē et dissuasionē cō-
 stet, in quibus omne consilium uersatur, ad utilitatem
 plurimum nobis attendendum erit, quæ in discernen-
 dis bonis malisq; uersatur. Bonorum autem quædam
 necessaria sunt ut uita, libertas, cōiuges, germani, pa-
 rentes. Quædam uero expetuntur non necessario, cō-
 iuncta tamen sunt cōmoditati ut opes, copię cliētele.
 Quædam sunt cum honestate coniuncta pro quibus
 optimus quisq; contendit ut gloria, honor, nobilitas.
 Est autem quasi quædam materies subiecta honestati,
 quæ

A necessa-
rio.

A tuto.

Ab utili.

A bono.

que maxime spectatur in amicitijs, amicitie autē cha-
 ritate aut amore cernuntur. Nam & deorum & pa-
 rentum cultus, patrie, prouincie, Republice & eo-
 rum hominū, qui aut sapientia aut opibus excellunt,
 ad charitatem referri solent. Ad amorē autem comu-
 ges, & liberi, & fratres, & hij, quos usus, familiari-
 tasq; coniunxit, & consuetudo uiuendi & conuictus
 tenuit. In his rebus cum que bonæ sint constat, facile
 intellectu est que eorum contraria. Ab his igitur re-
 bus persuasionis loca & argumēta formanda sunt, et
 dissuasionis ex earum maxime contrarijs elicienda.
 Et quoniam non ad ueritatem solum, sed etiam ad opi-
 niones eorum qui audiunt accommodanda est oratio:
 hoc primum intelligamus hominum esse duo genera:
 alterum indoctum & agreste, quod antefert utilita-
 tem honestati, alterum expolitum, quod rebus omni-
 bus dignitatem anteposit, & honestatem utilitati,
 itaq; huic laus, honor, gloria, fides, iustitia, omnisq;
 uirtus. Alteri quæstus, emolumentum, fructusq; præ-
 ponitur, atq; etiam uoluptas, que maxime uirtuti est
 inimica: boniq; naturam faciliter mutando adulterat,
 quam immanissimus quisq; acerrime sequitur. Cum
 ei generi hominum consilium des sepe sanè laudan-
 da est uoluptas. Est aliud genus hominum ad honesta-
 tem natum, malo tamen cultu, peruersisq; opinionib;
 corruptum, quare in cohortando atq; suadendo

Charitas

Amor.

Diuersa

hominū ge-
nera atten-
denda.

Voluptas.

proponendum nobis erit illud, quo bona consequi, malaq; vitare possimus. Sed apud hos bene institutos plurimum de laude & honestate dicemus, maximeq; uirtutum genera tractabimus, quæ in communi hominum utilitate tuenda, augendaq; uersantur. Sin apud imperitos, indoctosq; dicamus fructus emolumenta uoluptates, uitationesq; dolorum proferantur. Et quæ de utilitate iam diximus, de efficiendi ratione dicamus: quibus & contra quos, aut quo loco, aut quibus facultatibus armorum sociorum, pecuniæ, eorumq; quæ ad quamq; rem perficiendam pertinent uti possimus perquirendum est. Vterq; autem & suasor, & dissuasor, ad augendum exempla habeant: aut recentiora

Ab exem-
plis.

Quomodo
comouen-
di animi.
Cic. lib. 1.
de Orat.

que notiora sunt, aut uetera quæ plus autoritatis habent. Maximeq; in hoc genere prodest, ut possit utilia ac necessaria honestis uel hæc illis anteferre, ad comouendos autem animos proficient eiusmodi sententia, quæ ad explendas cupiditates, ad odium faciendum uel ulciscendum iniurias pertinebunt. Sin autem recentiori illi fuerint, de incerto statu fortunæ dicemus, de dubio euentu rerum futurarum, & retinendis si is si crunt secundæ. Et hij quidem eius causæ & generis dicendi sunt loci. Principia quoq; in dicendis sententijs breuia esse debebunt, & in utroq; genere dicendi à natura rei auditorisq; persona, aut à re ipsa narrationem trahemus.

De orat

DE ORATIONE IUDICIALI

constituenda, & à quibus locis.

CAP. IIII.

Iudicialis generis finis æquitas est, idq; inter omnia genera difficilimum, multis enim & magnis rebus constat, quoniam iuris scientiam, & humanarum rerum experientiã magnitudine sua complectitur, contractus etiã quos accusator & reus late diffuseq; narrant, confirmant, confutant, concludunt. In illo genere accusator eum ordinem prosequatur, ut singula argumenta quasi hasta collata in manu uehementer proponat, concludat acriter, confirmet tabulis, decretis, testimonijs, accuratiusq; in singulis comoretur perorationis præceptis, quæ ad incitandos animos plurimum ualent, & in re iqua orationis parte paululum digrediens decursu dicendi utatur, & uehementius in perorando. Est enim propositum, ut iratũ efficiat iudicem. Reo autem omnia secus faciendã, cui & sumenda sunt principia ad beneuolentiam conciliandã. Quid a
tor hic
agat.

Narrationes autem amputandæ quæ ledunt, & relinquendæ cũ sibi tutæ non sunt uel molestæ. Firmamenta ad fidem posita, aut per se diluenda, aut obscuranda, aut digressionibus obruenda. Perorationes autẽ ad misericordiam conferendæ, de quibus rebus circa confirmationem & conclusionem diffusius tractabimus, nunc ad orationis partes pergamus. Quid
reus.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

CAP. V.

Orationis partes quibus supradictæ res conti-
nentur, in ordinemq; digeruntur, & sine qui-
bus orator nullus sanè dici debet, quinque; ceu elemen-
ta posuerunt: inuentionem, dispositionem, eloquutio-
nem, pronunciationem, & memoriam, quarum quæ
primæ tres à nobis dictæ sunt arte & præceptione
percipiuntur. Postremæ duæ partim nobis à natura
contributæ, partim exercitatione & assiduo usu com-
parari possunt. Est autem inuentio uerborum & re-
rum apta negocijs excogitatio, hæc in exordiū, parti-
tionem, narrationem, confirmationem diuiditur &
conclusionem. Dispositio autem est rerum excogita-
tarum condecens collocatio. Eloquutio earundem ue-
nusta exornatio. Memoriæ autem & pronunciatio-
nis præcepta suis locis referentur. Inuentionis partes
hæc sunt, Exordium, Partitio, Narratio, Confirmatio,
Cōclusio. Est igitur exordium, quo clara uel subre-
pens beneuolentiæ captatio sumitur. Narratio autem
rerum gestarum, uel ut gestarum expositio. Partitio
huius partis esse poterit, si quando distributam re-
rum complectitur expositionem. Confirmatio est,
per quam argumentando nostræ causæ fidem, auto-
ritatem, & firmamentum adiungimus. Eaq; potissi-
mum oratori necessaria. Tunc enim oratorum munus
confecer=

confecerimus cum nostra exposuimus & contraria
dissoluimus. illa autem per confirmationem, per con-
futationem alia fiunt. Conclusio est principalium lo-
corum complexio, quæ omnia quo pacto fieri debe-
ant suis deinceps locis prosequemur.

Conclusio

DE EXORDIENDI, NARRANDI,
confirmandiq; præceptis. Ca. VI.

Pincipia orationumstrarum ex qualitate ci-
uiliū questionū cōstituenda sunt, aut enim in
dubio caussa nostra posita est: turpi honestaq; mix-
ta, in ea benevolentia præparandus est animus audi-
toris. Aut turpis, ita ut sine infamia defendi nequeat,
cuiusmodi erat Sexti aduersus Lucretiam, in ea insi-
nuatione utemur. In honesto, laude principium extol-
endum est. In humili, quoniam res parua agitur, at-
tentum auditorem requirimus. Benevolentia autem
comparatur, aut à meritis nostris, aut dignitate, aut
aliquo uirtutis genere et maxime liberalitatis, officij,
iusticiæ, fidei. Horum contraria in aduersarios
conferre debemus, ut si cum his nobis disceptandum
sit, qui coniurationis caussa aut spe lucri in nos odio,
offensione, inuidia commoueantur, ea tollendo, mi-
nuendo, diluendo, extenuando, compensando &
deprecando. Intelligentem autem & ut attente au-
diamur à rebus ipsis ordiendum est, ut quales &
quante sint res de quibus nobis sermo futurus est:

Benevolentia.

Insinuatio
Attentio.

Docilitas.

Narratio.

Confirmatio et Confutatio.

Tres constitutiones causarum coniecturalium.

hoc est si à principio materiã causseq; genus diffinia-
mus, huicq; narrationem subijciamus. Quoniam ue-
rò narratio rerum explicatio est, & quedam quasi
sedes & fundamentum constituendæ fidei, ea sunt in
illa maxime seruanda quæ in reliquis etiam dicendi
partibus quæ partim sunt necessaria, partim ad exor-
nandum data, nam ut dilucide probabiliterq; narra-
mus, necessarium est assumendaq; est suauis quod sit
cum in admirationem, expectationē inopinat cuius-
dam exitus auditorum animos rapimus interpositis
animorum motibus, colloquijs personarum, dolore,
iracundia, fleu, letitia & cupiditatibus. Probabilis
autem erit si à persona, causa, loco, tempore, mori-
bus initium ducet. Continebitq; uerba propria & si-
gnificantia non sordida nec nimis exquisita nec exole-
ta, sed pura & familiaria. Confirmabimus autem nar-
rationes nostras & aduersariorum confutabimus, id
tribus modis fit, aut enim coniectura aut iure aut le-
gibus causam nostrã probamus uel defendimus; per
coniecturas igitur accusamus uel defendimus sex par-
tibus, à signo quod à loco tempore, spacio, spe, profi-
ciendi et celandi accipimus: ab argumento cum tem-
pora consideramus ubi quando et quo tempore uisus
fuerit, nunquã strepitus & clamor extiterit an relictū
aliquid quod iudicet factum, sit? Probabile autem est
quod à causa, uita, sexu, natione, patria, etate, educa-
tione,

tione, fortuna, studia atq; affectione sumitur. Consequitur in signis nocentis & innocētis inquiritur hæc sunt pallor, rubor, tremor, inconstantia. Collatio cū solum potuisse facere probauerimus & quas ob res. Approbatio autem in testium questionum rumorum & argumentorum adductione fieri debet. Hæc omnia infirmabimus: si demonstrauerimus nullam rem esse que suspicionibus in crimen rapi nequeat: quæq; malignus interpres coniecturis deprauare facile non possit: Rumores autem facile uulgiu confingere et cōmuni solitum: Testibus turpitudinem, questum, metum, fauorem, spem, simulatamq; obijcimus: questionibus aut nullam fidem deberi dicemus aut exiguam, eò quod credibilia non dixerint & propria ingenij commenta non constanter pronunciauerint: quomodo in loco quodq; positum sit. sed neq; tormentis fidem adhibendam dicemus quod alij alijs patientiores in dolore sint et quod ideo tortus dixerit ut finem doloris faceret. Iudicialiter absolute defendimus uel accusamus cum causam nostram probamus natura, lege, consuetudine, pacto æquo & bono. Assumptiue causam nostram tubabimur cū per externū aliquod, & quod nostræ causæ alienum est, nos defendimus et tutamur, id quadrisariam sit per concessionem, translationem, comparisonem & remotionem. Criminis concessio fit cum per purgationem uel deprecationē

Fab. Quint.
 tit. li. 5. c. 3
 & in.

Iudicialis
 absoluta.

Assumptiue
 ut.

nobis ignosci postulamus. Purgatio necessitate, fortuna uel imprudentia haud consulto factum esse arguit. deprecatio licet consulto factū constat, pro pristinis tamen beneficijs ignosci sibi postulat aut officio, nobilitate, uirtute, tutabimur nos. si iudici proponemus & alijs prius in simili causa ignotum fuerit. Et quod nulla ignominia iudex si eum absoluerit notabitur. Comparatione ostendimus et necesse fuisse alterutrū facere, et id quod fecerimus, satius fuisse facere. Atqui re motio criminis est, quū id quod infertur à se suaq; culpa uel et potestate in aliū remouere reus conatur, idq; duplici uia, si aut causa aut factū in aliū transferatur. Translatiōe queritur iure ne crimē in eum transferatur. an aequè magnū sit atq; id quod reus fecisse dicatur aut ea re peccandū fuerit in qua alter ante nō peccauit, et an oporteat de eadē re iudiciū fieri, quē in iudiciū non uenerit. Consultabimus rursus cū nec fortuna nec necessario factū aliquid demonstramus qui autē animi motu se fugisse rationē dicent animi uicio nō imprudentia deliquisse dicentur. Onniū itaq; earum rerū rationes & tempora in mediū adducamus dolo etiam gesta comprobaturi. legali statu causa nostra firmabitur, si quando ex legum interpretatione defendimus et accusamus, id sex modis facimus, aut enim contrarijs legibus contendimus, dum nostra extollimus & aduersa reprobamus, hoc fit cum una lex ue-

Translatio.

Legitima
cōstitutio.

tat

tat & altera iubet, aut scripto & uoce, dum scripto
 ris mens cum scripto dissidet. uerum qui se scripto tu
 tabitur, commoditatem breuitatemq; scripti cum lau
 de explicabit. quamq; detestandum sit à scripto rece
 dere, id exemplis, rationibus & autoritate euoluet.
 Qui uero scriptoris uoluntatem seruandam dicet, ad
 uersarij scriptum cum partibus iuris quo pacto alie
 num sit improbabit, iniquum esse dicet scriptum &
 literas sequi, scriptoris mentem negligere. In ambi
 guo autem partibus iuris pro nobis æquum pro ad
 uersarijs iniquum ostendemus. Ex translatione caus
 sam tutabimur cum aut immutandum iudicem indi
 gnum, aut accusatorem, & actionem & tempus as
 seremus, ut non debemus apud prætorem sed consu
 lem petere. Ex ratione controuersia constat, cum
 propria lex non reperitur et simili utimur, Cum enim
 de eadem re nihil scriptum est, ratione pronuncian
 dum ducimus. Ex diffinitione causa constat cum que
 ritur quo nomine factum appelletur, ut si rem priua
 tam è loco sacro quis sublegerit, diffinitione queren
 dum est an furtum an sacrilegium commiserit: hæc om
 nia sepe testibus, iureiurando, tabulis, fama & que
 stionibus deciduntur, uerū omnes eos locos diffuse et
 uber rime tractatos in ueteri rhetorica inuenimus:
 nos que illustriora sunt prosequamur.

Cicero.

DE ARGUMENTATIONE QVA

in confirmandis nostris utimur. Ca. VII.

Locorum
diffinitio.

Argumen-
tum.

Probabile.

Similitudo

Ex contra-
rijs.

Ex pari-
bus.

Signum.

Credibile.

Iudicatu³.

Religiosu³.

Comune.

Approba-
tum.

Compara-
bile³.

Loci oratorij quibus ad probandum rem Orator
utitur, sunt in quibus latent argumenta. Argu-
mentum autem est probabile signum ad faciendum si-
dem dictioni: hoc à probabili et necessario quaerimus.
Probabile est quod serè solet fieri aut in opinione mul-
torum positum est, aut quod habet similitudinē quā-
dam ueri aut falsi, ut si mater est, diligit filium. Simi-
litudo uero contrarijs & paribus maxime spectatur.
In contrarijs, ut non conuenit ignosci his qui pruden-
ter nos ledunt, sicut non habere gratiam his, qui ne-
cessario nobis profunt. Ex paribus ut talis est homo
indoctus qualis equus indomitus, nam neq; hic habe-
nis, nec ille rationi obtemperare uult, Omne autem
probabile signum est aut credibile: Signum est quod
sub aliquo sensu cadere potest. Credibile quod sola o-
pinione auditoris comprobatur, ut nemo est qui non
liberos suos incolumes cupiat. Iudicatum tribus mo-
dis etiam asseritur religioso communi et approbato.
Religiosum est quod iurati legibus iudicarunt. Com-
mune quod omnes sequuntur & probant, ut maiori-
bus natu assurgendum esse. Approbatum est quod cũ
dubium esset quale tamen habere oporteret homines
sua constituerunt autoritate. Comparabile autem est
quod rebus diuersis similem aliquam rationem ima-
gine

Sine collatione uel exemplo continet. Imago corporum autem naturarum similitudinē demonstrat. Collatio est oratio rem cum rei similitudine conferens. Exemplum rem autoritate aut casu alicuius hominis uel negocij firmat. *Necessaria argumentatio per conclusionem, simplicem enumerationem uel complexionē tractatur. Complexio est in qua utrum concesseris semper alterū reprehenditur, ut si improbus est quid ueris? si probus quid accusas? Enumeratio in qua pluribus expositis et cæteris infirmatis una relinquatur, quæ necessario confirmatur. Conclusio ex necessaria cōsecutiōe cōficitur ut uos hoc me fecisse dicitis, ego tunc trans mare fui, relinquatur ergo, ut nō modo non fecerim sed nec idem facere potuerim. Ex his igitur locis et similibus omnis argumentatio probabilis et necessaria per ratiocinationem elicienda. Est autem ratiocinatio oratio ex ipsa re aliqd. pbabile colligens, ea partibus quinq; cōstat expositiōe: expositiōnis cōprobatōe: ratione cōprobatōis exornatiōe et cōplexione. Expositio est qua summam pponētes ostēdimus qd deinceps pbare uoluerimus. Exornatio est qua utimur rei honestatē uel locupletatē causa: hac exēplo, simili, rebus iudicatis, amplificatiōibus et exornationibus cōstat. Cōplexio est quæ breuiter cōcludens expedite partes argumētationis cōplectitur. uerum si expositio perspicua est, comprobatione et ra-*

Collatio:
Exemplū

Necessaria argu-
mentatio.

Cōplexio
Enumeratio.

Cōclusio.

Ratiocina-
cio et eius
partes.

Plura sup
hac re
Eras. in 2
copie.

tione super sedemus, ut si summopere sapientia appetenda est, maximopere stultitia uitanda erit. Quod si causa parum locuples fuerit, exornatione utemur. Vicia autē hęc in exornatione uitanda sunt, ne quod ab aliquo fit ab omnibus fieri dicamus, neue qd raro fit nunquā fieri ostendamus. Rationes non cōuenientes exornationi uitiosę sunt quę nec necessarię neq; probabiles sunt, neq; idem dicunt quod in expositione dictum est, uel quę alteri causę conueniunt.

Rationes
uitiosę.
Ad Heren
in 2. ca. 7.

CVIVSMODI TANDEM IN DIS-
ponendo & per uniuersam conclusionem am-
plificando, conquerendo & enumerando
leges seruare cōueniat. Ca. VIII.

Disponen-
di ratio du-
plex.

Dispositionē eam esse diximus que inuēta in cer-
ta loca digerit, illa duplex est: altera artis præ-
cepta imitatur, partiū orationis et argumentationis
ordinē seruans, Et leges quoq; exordij et singula que
que membra ex præceptione collocās, altera autē ca-
sum temporis sequitur, ut si à narratione uel firma a-
liqua argumentatione orationem incipiamus, cui ali-
quādo narrationē si ratio postulat subdamus, Si caus-
sa nostra magnā uidetur habere difficultatē, ut sine-
mo equo animo principiū audire possit, à narratione
incipiemus. Si narratio parū probabilis, ab aliqua fir-
ma argumentatione exordiemur. Conclusio autē exci-
tata est & determinatio totius orationis, hęc tripar-
tita est.

Conclusio
triplex.

Constat

Constat enim amplificatione, conquestione et enume-
 ratione. Amplificatione concludimus cum per exhor-
 tationem auditoris animū ad indignationem concita-
 mus, Cuius primus locus cōmunis ab autoritate sumi-
 tur. cum ostendimus quantæ curæ ea res dijs immor-
 talibus fuerit. hoc autem ex sortibus, oraculis, uaticinijs,
 responsis, ostentis, prodigijs, regibus, sapientissimi-
 mis hominibus, senatu, populo, legum scriptoribus su-
 mitur. Secundus ad quos pertineat, quæue bona attin-
 gat cōmemorat. Tertius quod si omnibus idē conce-
 datur multos eiusdem audaciæ futuros, exēplo aperi-
 et. Quartus expe stare suadet quid statuatur, ut illius
 exēplo audaciores et impune ad maleficia plures ac-
 cedāt. Quinto, cæteras res cōsilio etiā ubi acciderint
 corrigi posse, hoc nisi pvideatur, ne accidat, frustra
 auxilia implorari. Sexto uoluntario facinori haud ue-
 ni am tribuendā, imprudentiæ nōnunquā concedi cō-
 uenire. Septimo maleficiū tetrū, crudele, tyrannicū,
 ui et manu gestum, ab æquo et iure alienū ostendemus.
 Octauo ab immanissimis barbaris & bestijs remotis-
 simum ostendetur, cum factum dicitur in maiores na-
 tu, in hospites, in uicinos, in amicos, in eos quibus
 cum uitam egeris: in mortuos claros, ac nobiles, in
 eos, qui neque alienum ledere, neq; se defendere po-
 tuerūt. Nono cōparatione hoc atrocius demonstratur.
 Decimo quando quæ ante rem in re, et post rem sunt,

Amplifica-
 tionis loci
 cōmunes.

Conquesti
one mo-
ueri ad mi-
sericordiã
animos au-
ditorum,

colligimus. Undecimo iniuriæ contumeliam inuictam demonstrabimus. Duodecimo oramus qui audiunt ut iniurias suas ad res nostras referant. Postremo dicimus inimicis nostris et hostibus quæ nobis acciderint indigna uideri. Conquestione autem utemur cum auditoris animum ad misericordiam mouemus: Cuius primus locus est per quem, quibus in bonis fuerit, & quibus in malis nunc sit, ostenditur. Secundus in tempora distribuetur, quum per quem, quibus in malis fuerit, etque futura sunt consideratur. Tertio carpitur unūquodq; deploramus incommodum ut sunt in morte filij, pueritiæ delectatio, in dolis solacium, educatio & spes de illo concepta. Quarto res turpes, humiles, et illiberales proferuntur. Quinto preter spem in miseris demonstrabimur esse. Sexto preter meritum in luctu miseros positos apperiemus. Septimo oramus ut eorum qui chari sunt cum eos uiderint recordentur. Octauo modum quo crimen admissum est & factum declaramus. Nono quod oportuerat factum, non esse factum, ut non extremum spiritum eius accipi, non sepulchro condidi. Decimo quum ad mutas & expertes animi res refertur oratio. Undecimo, inopia, infirmitas, solitudo demonstrabitur. Duodecimo liberorum aut parentum aut sepeliendi corporis sui fit commendatio. Tredecimo, disunctio eius cum quo libentissime uixeris deploratur. Decimoquarto, quod ab his

ab his quibus minime conuenit male tractemur. Decimo quinto, humili & supplici oratione oramus, ut nostri misereantur. Sedecimo, non nostra, sed Reipub. & eorum qui nobis chari sunt, incommoda deploramus. Ad extremum animum nostrum in alium, misericordem, amplum, excelsum, & patientem in commodorum significamus. Enumeratione autē concludimus cum ordine colligimus, quibus de rebus uerba fecerimus, ubi à confirmatione uel ipsa etiam diuisione sumemus inuicem: hæc uarie tractabuntur, ut artificij suspicionem: tedium & sacietatem effugere, memoriam reficere uideantur. Et quod contra aduersarium dixeris ita ostendatur, ut confirmationis & reprehensionis iteratione memoria redintegretur. Enumerare autem poterimus ex nostra persona, tum uerò personam aut rem aliquam inducere, aut quid quoq; loco dixerimus admonere, alias quoque argumentationes singillatim transire, alias ab auditore que desideret querere, alias contra facere per comparisonem sententiarum, & contrariarū argumentationum. In enumeratione autem eligatur illud quod erit grauissimum. Et hæc de primis duabus orationis partibus diximus, quæ formam & substantiam eius constituunt. nūc de tertia sermo nobis futurus est, quæ magis rhetorem quàm oratorem exposcit, uerba enim et materiam orationis & eius elementa respicit.

Enumerā-
tionis artē
ficiū.

Commune
præceptū
in enume-
ratione.

DE ELOQ VVTIONIS TRIPLI

ci figura, aptaq; uocū per singulas ora
tionis partes compositione.

CAP. IX.

- Eloquutio
nis figura
triplex. **F**orma eloquutionis triplex est: Grauis, quæ ma
teria & personarum qualitate graui & magna
constructione utitur. Mediocris est humiliora nō tam
en infima inferens. Attenuata, quæ usq; ad purum &
quotidianum sermonem descendit. Sunt autem uicia
Vitia. ijs proxima uitanda: suffulta enim & turgida, disso-
luta, fluitans et exanguis arida oratio detestanda est,
quæ fugere poterimus, dum ad orationis dignitatem,
Elegantia compositionem, & elegantiam respexerimus. Elegan-
tia est, quæ unumquodq; pure & latine facit, ea in
quid sit. Latinitatem & explanationem distributa est. Latini-
tas sermone, prolatione, & scriptura puram & con-
gruam seruat structuram. Illa barbarismum & so-
Solœcis= lœcismum uitare docet. Solœcismus est, cum uerbum
mus. sequens superiori non accommodatur. Barbarismus
Barbaris= cum uerba uitiose proferimus. Explanatione usitatis
mus. uerbis & proprijs apertam & dilucidam reddit ora-
tionem. Usitata dicuntur, quæ quotidiana & trita do-
Explana= etorum consuetudine agnoscuntur. Propria, quæ il-
tio. lius rei uerba sunt aut esse possunt, de qua loquimur.
Composi= Compositio est lepida dictionum complexio, quæ hi-
tio quid. atu & traiectione partes eloquutionis æqualiter di-
stinctas

distinctas ordine & iunctura perpolitatas facit, hanc ser-
 uamus, si in cunctis sonoritatem, concinnitatemq; te-
 nebimus: hoc fieri potest, si literas, syllabas, dictio-
 nes, & orationes considerabimus. In literis quidem,
 si dictionem alteram, aut à uocali incipientem, in quã
 præcedens terminata est, maximeq; si a, uel e, uel o
 euitabimus. In syllabis uerò similes concurrentes à *Vtilissima*
 se incipientes, aut terminatas, aut alteram ab ea in cõpositio-
 nis præce-
 qua prior terminata fuerat originem trahentem. *pta.*
 In dictionibus aut sibi obuiantes, aut concurrentes.
 Sed ut sint longæ, suauis, sonora, electæ, aptæ, com-
 modæ, propriæ, concinnæ, aut nimis prolixæ, hi-
 ulcæ non suspensæ, sed splendentes, & significan-
 tes, ac quæ legentium aures, animosq; mulcere pos-
 sint. At quoniam orationis partes plures sunt, ne-
 cesse est, ut quomodo obseruandum hoc sit aperita-
 mus. Primo quidem, ut inter adiectiuum & substan-
 tiuum aliæ dictiones non nimium distantes interpo-
 nantur. Deinde, ut oratio potius ab adiectiuis,
 aut trium generum, aut paucorum, quàm à substan-
 tiuis exordiat. Genitiuus uerò semper præpo-
 natur, & ab obliquis in rectum constructio fiat,
 nisi orationis sonoritas id non optarit. Tempus ue-
 rò rectius in accusatiuo, quàm ablatiui ponatur.
 Et oratio ablatiui absolute fruatur: eo enim com-
 posita, decorem affert & breuitatem, atque hæc in

Elegantia
in uerbo.

Præpositi
ones a, ab,
abs, uide
in Valla.

pronomibus non minus seruanda sunt. In uerbo ob
seruabimus, ut frequenter in clausulæ sine ponatur,
nisi aliquod impedimentum attulerit: interdum con-
sulendum est, ut aut in principio, aut in medio, & id
raro ponatur. Primæ autem et secundæ personæ uer-
bo nomen præponere cauebis, nisi sonoritas id postu-
larit, at uerbum quidem pro uerbo ponere fas est ad
maiores sermonis uehementiam, nonnunquam Poë-
tarum more uerbum amittere licet, idq; cum interro-
gatione semper subaudiendū est. Et rursus quod per
subiunctiuum cum quod coniunctione dici possit re-
ctius per infinitiuum sine quod exprimi debet. At par-
ticipia, gerundia, supina, more Græco nominis et uer-
bi dignitatem nonnunquam seruare debent. Oratio
quoq; ab eis composita pulchrior & breuior est, ut
in nomine de ablatiuis diximus. Præpositiones ut plu-
rimum inter adiectiua & substantiua collocantur.
Ab uerò cum dictionibus à uocali uim consonantis ha-
bente, aut liquida, uel ab a incipientibus iungatur.
Abs uero nisi cum t uel q. Sed a cum alijs. Cum uerò
ablatiuo relatiuo postponi debet. Et aduerbia quæ-
dam simul iuncta ad orationem augendam profunt.
Ne uero cum quidam semper iungatur, & etiam ad
animi affectum, uehementiamq; indicandam gemine-
tur, sed oratio mœsta, tristia uerba requirit, ludens la-
sciua, irata plena sit minarum, & seuera grauiam con-
tinebit.

tinebit. Nunc autem quoniam compositionis præcepta omnia hic prosequi longum esset, de orationis dignitate posterius nobis differendum est.

Generale
præceptū
in oratiōe.

DE ORATIONIS DIGNITATE

per octo exornationum genera com=
paranda. CAP. X.

Dignitas ornatam orationem & uerborum & sententiarum decore distinctam reddit. Sententiarum autem exornatio est, quæ de rebus ipsis dignitatem quandam comparat, eaq; uerborum & sermonis ipsius perpolita continetur grauitate. Prima autem uerborum exornatio in uerbi iteratione est, ea in octo partes distributa est. Repetitio uerbum, principio iterat, ut quis amoribus exarsit? quis Helenam rapuit? quis igne ferroq; cadentem Troiam deleuit? Alexander profecto qui Paris dicitur. Conuersio siue uerbum repetit, ut Italiam Hannibal armis uicit, ingenio uicit, dolo uicit. Complexio principio & fine uerbū iterat, ut quis Carthaginem deleuit? Po. Rho. Quis Numantiam euertit? Po. Rho. Quis Corinthū sustulit? Po. Rho. Quis socios seruauit? Po. Rho. Quanta igitur uirtutis extiterit, qui & amicos fouit, & hostes perfregit, considerate. Traductio eandem dictionem uage collocat, & qui nihil habet in uitacundius uita, is cum uirtute uitam non potest ducere. Conduplicatio est unius aut plurimorum iteratio cū

Exornatio
sententia=
rum.

Repetitio.

Conuersio

Cōplexio.

Traductio

Conduplicatio.

- Commutatio.** ratione amplificationis, ut uirtutem Scipionis uirtutem & huius urbis gloriam commemorat. Commutatio est, cum duæ diuersæ sententiæ ita efferuntur, ut à priori posterior contraria priori proficiatur, ut esse oportet ut uiuas, non uiuere ut edas. Gradatio est quæ non ante ad consequens uerbum descendit, quàm ad superius reuersum est, ut si hostibus quod libet licet, & quod licet possunt, & quod possunt audent, et quod audent faciunt, nihil laudis aut gloriæ nostris ciuibus relictum est. Subiectio est, cum, quod aduersum nos aduersariosq; nostros dici potest, querimus, & quod dici oportet, sic subijcimus, Eum ne tu hominẽ esse putas, qui si homo esset, nunquam sic hominis uita tam insectaretur?

DE SEPTEM ALIIS EXORNATIONUM figuris, quibus non eadem quidem repetuntur uerba, uerborũ tamen uis exprimitur.

CAP. XI.

- Agnominatio.** Exornationes reliquæ septem sunt, quibus non uerba eadem, sed uerborũ uis efferitur, aut uerbum pro uerbo ponitur. Earum prima agnominatio dicitur, quæ dissimilibus rebus similia uerba accomodat, ut deligere oportet quem uelis diligere. Interpretatio non iterat, sed redintegrat uerbum, ut moenia radicitus deiecit: muros solo æquauit: parietes huius

huius urbis funditus evertit. Nominatio est, quæ mi- Nomina
 nus idoneo uerbo nominat id, cuius nominis non re- tio.
 cordatur, ut mugire, hinnire, uagire. Pronominatio Pronomi-
 est, quæ cognomine quodam extraneo dicit, quod suo natio.
 nomine appellari non licet, ut si quis Grachos Afri- Denomi-
 cani nepotes nominet. Denominatio est, quæ à rebus natio.
 propinquis & finitimis trahit orationis originem,
 qua possunt intelligi res non suo nomine appellatæ, ut
 pro libero uinum, pro Cerere frugem, aut ebur, ar-
 gentumq; pro diuitijs. Abusio pro certo & propin- Abusio.
 quo simili utitur, ut pro orare obsecrare, supplicare.
 Translatio est, quum uerbum ad quandam rem trans Trāslatio.
 fertur ex alia re: quod similitudine recte uidebitur
 posse fieri, ut, tumultus Italiam expergescit. Fit bre Cause
 uitatis causa, ut, urbem subito extinxit: obscenitatis transla-
 euitandæ gratia, ut, quotidianis nuptijs delectatur: tionis.
 augendi cupiditate, ut, nullius urbis calamitas istius
 explere potuit inimicitias: minuendi animo, ut, pau-
 lulum in rebus dissimilibus expirauit: ornandi ardo-
 re, ut, quæ malicia nocentum exaruerunt, optimorum
 uirtute reuirescent.

DE ALIIS Q VIBVSDAM

exornationibus.

CAP. XII.

Nunciam de tredecim exornationibus quæ sim-
 plices & sine admixtione sententiarum supe-

- Articulus.** rioribus tamen diuerse supersunt, dicendum uidetur, Earum prima articulus est, qui singula uerba cæsa oratione distinguit, ut, armis, cruore, cadaueribus, &
- Similiter cadens.** luctu omnia complentur. Similiter cadens similibus casibus orationem dissimilium interpositione exornat, ut uirtutem iugiter explorantem, & assiduis curis extollentem laudas. Similiter desinens uerborum exitus similes dissimili medio habet, ut uiuis gloriose, delinquis ambitiose. Correctio est, quæ tollit quod dictum est, & pro eo quod magis idoneum uidetur, reponit: ut, nisi hæc fecisset, imò excogitasset, nullam suspensionem reiecisset. Disiunctio diuersa diuerso uerbo concludit: ut, Po. Rho. Numantiam deleuit, Carthaginem sustulit, Corinthum disciecit. Coniunctio interpositionem uerbi superiores partes complectitur, & inferiores, ut, formæ dignitas & morbo deflorescit, & uetustate. Adiunctio aut principio, aut fine uerbum collocat. Dissolutum est, quod sine coniunctione profertur, ut clamoribus, ullulatus, ædes resonabant. Circuitio rem simplicem assumptam circuituscribit eloquutione, ut, Scipionis uirtus, Carthaginis opes perfregit. Transgressio est, quæ perturbat uerborum ordinem, ut, instabilis in istum plurimum fortuna ualuit, & fecisse tuum meo pro animo. Superlatio est, oratio augendi, minuendique causa superans ueritatem, ut, sermo melle dulcior, corpus niueum, igneus

igneus ardor. Intellectio est, cum res tota de parua Intellectio.
 parte, aut de toto pars cognoscitur, ut, num illa te ti-
 bie nuptiales à scelere arcebant? & ostentas mihi di Permutati
 uitias tuas, cum annulum tantum ostentas? Permutati- onis par-
 tio est oratio, aliud uerbis, aliud sententia demonstras, tes tres.
 fitq; uel à similitudine, ut, lupus est in fábula: uel per
 argumentum, ut quum Gracchum uel Numitorem di
 cemus: aut per contrarium, ut si quando absoletum,
 prodigum, luxuriosum, parcum, & diligentem appel
 lamus. Reliquæ exornationes multitudine uerborum
 constant. Earum prima ratiocinatio dicitur, & est Ratiocina
 cum ipsi à nobis rationem cuiusq; exposcimus, ut in tio.
 re militari & medica eodem modo res se habet. Quo
 enim Dux & medicus antiquior, eò melior creditur,
 quoniam usu & consuetudine, quæ uictoriam & salu
 tem parere consueuerunt, optime norunt. Sententia Sententia.
 quid sit uel esse oporteat in uita, expositione sola uel
 ratione & probatione etiã ostendit, ut, domat omnia
 uirtus. Contrarium alterum ex rebus contrarijs sic Contrariũ
 facile confirmat, ut, qui non suis hostibus, quomodo
 alienis consulat? Membrum est res breuiter absoluta Membrum
 sine sententiæ perfectione, dum alio membro oratio=
 nis accipiatur, ut, tuis dolor, alienis ludibrio, tibi ipsi
 dedecori eras. Complexio periodus, & continuatio Cõplexio.
 appellatur: hæc sententiæ contrario & conclusioni
 tantum conuenit. Compar membra habet pari ferè Compar.

- numero syllabarum, ut audacia Alexandro gloriam comparauit: sapientia Platoni laudem uendicauit.
- Exclamatio.** Exclamatio est, quæ ultra rerum atq; personarum commemorationem in significationem doloris prorumpit: ut si parietes nostri loqui possent, uel reddere uias uoces, parietes nostros intueremur, dicerent urbem præclaram, quam gentium dominam esse scimus uos oppressam & subiectam restituisse. Contentio contrarijs sententijs orationem conficit, ut, radices literarum amare, fructus uero dulcissimi sunt. Occupatio est, cum dicimus nos præterire, aut non scire id, quod maxime dicimus: hac exornatione utemur, cum res plana fieri non potest, uel ad nos non pertinet, uel dum longam & ignobilem rem effugere uolumus, ut, non dicam te urbis nostre hostem omnes bonos insectari, & quod ad te non attinet præteribo, templum te religionis & urbis huius caput euertisse. Permissio est, cum dicendo aliquam rem toti alicuius uoluntati condonare uidemur, ut cum præter animam nihil relictum sit, ea uti libet ut amini. Dubitatio est, cum querere uidetur Orator, quid potius aut potissimum dicat, ut, quem te moribus tuis appellem, nescio. Definitio est, quæ proprias alicuius cõplectitur potestates, ut ira est motus animi ad coercenda peccata. Translatio est, quæ cum breuiter ostendit quid dictum sit, paucis etiam quod sequitur demonstrat, ut, meam in Cæsarem

Cæsarem fidem cognoscitis, nunc eius in me perfidi-
 am accipite. *Expeditio*, quæ rationibus pluribus enu-
 meratis, quibus aliqua res fieri uel non fieri potuerit, in cōiectu
 ceteræ tolluntur, & una relinquitur, ut si nec ab uxo ral. utilissi-
 re, quæ amore & pietate præpedita, nec à nepote qui ma.
 in bello interfectus erat, domi à crudelissimo libertio
 mors illata est. *Præcisio* est, cū dictis aliquibus, quod Præcisio.
 ceptum est dici in animo audientium relinquitur, ut,
 tu hæc audes dicere, quæ nuper alienæ domui non au-
 sim dicere, ne quum te digna dixero, me indignū quip-
 piam dixisse uidear.

DE COLORIBVS SENTEN
 tiarum. CAP. XIII.

Distributio est, cum res, personæ, & nego-
 cia certa dispartuntur, ut quibus Reipub. ho-
 nor curæ est, præmia, uirtuti, pœnas sceleribus repen-
 dite. *Licentia* est, cum apud eos quos uèreri debemus, Licentia.
 aliquid audacius proferimus, ut, quòd omnibus ludi-
 brio estis, nō ab re censeo æquissimi patres: ceterū ne
 quæ tamē offendamus, statim subiungimus: hic sapien-
 tiam uestram inquirō. *Diminutio* est, cū aliquid inesse Diminutio
 nobis naturæ, fortunæ, uel in iustriæ ratiōe leuamus,
 ut cū summa uigilantia fortunæ cōmoda, animiq; bona
 à parētibus mihi & natura forma cōdonata, cōsequi
 & tueri studuerim, mediocriter ex his, ne nimum di-
 xerim, consequutus sum. *Descriptio* est, quæ rerum descriptio

- consequentium perspicua & lucida cū grauitate continet expositionem, ut, nisi istum iudices capit is reum damnaueritis, fera truculenta uos ciues, ut timeo, uas stabit, quare iudices saluti omnium & honori nostro consulite. Diuisio est, quæ rem semouens abs re uirant que absoluit oratione adiecta sic, aut ueneno, aut ferro, uel ligno, lapidibus, uel alia re uitam hominis inuasit. Frequentatio est, cum res in tota causa dispersæ in unum locum coguntur, quo grauior, acrior et criuiosior sit oratio, ut, hunc iudices liberare cupitis? Improbos, petulans, infestus, impius, superbus, et intolerabilis est. Expositio est, cū in eodem loco manemus, & aliud atq; aliud dicere uidemur: eandem tamen rem, aut de eadem re commemorando, pronunciansdo, uel tractando dicimus. pro eadem re propositionem, rationem, comprobationem, contrarium, simile, ac conclusionem afferentes. Commoratio est, cum in eodem loco firmissimo, quo tota res continetur, immoramur diutius, & in eundem locum redimus sepius, quod est boni oratoris proprium. Similitudo est oratio traducens ad rem quampiã aliquid ex dispari simile: fit autem per contrarium, ut imperium administrare & palestræ ludum, contrario modo se habent: fit & per negationem, ut non sic in amicitia sicut in certamine currendi se res habet, ubi nouus ueteribus præponendus est. Item fit per collationem, ut
- poëtice

pœticae sermè comparationes sunt: fit per breuitatem, ut cum audacissimi cuiusdam factum reprehendere oratoris uolumus, bene ornato, sed in concinno & malo cūharædo comparamus. Exemplum est alicuius facti uel dicti cum certi auctoris nomine propositio: & iisdem ferè modis, quibus similitudo sumitur. Imago est formæ cum forma quadam similitudine colatio laudis uel uituperationis causa facta, ut, ibat in prælium corpore tauri ualidissimi, impetu leonis. Vituperij sic, tanquam facta uersa aut immanis draco serpit per forum. Effictio est, cum facies corporis uerbis describitur, ut erecta fronte, ludibundis oculis, aduncis naribus, sparsa ore gestit. Narratio est, cum alicuius natura certis describitur signis, ut puta cum gloriosi militis iactantia commemoratur. Sermocinatio est, quando personæ sermo cū ratione dignitatis attribuitur, senesq; parci grauitate, ioco & ludo iuuenes ac rerū profusione delectari commemorantur. Confirmatio est, cum aliqua uel quæ non adest persona, uel res muta, et informis, eloquens & habens formam introducit, ut si Scipio reuiuiscat, diceret: Ego uerbi pacem peperit, uos bella concitastis. Demonstratio est, cum ita res uerbis exprimitur, ut geri negocium, & res ante oculos afferri uideatur, ut pila emittunt, sese umbone contegunt, gladijs cominus certant. Breuitas est, cum res tantum uerbis expedita dicitur.

Exemplū.

Imago.

Effictio.

Narratio.

Sermocina

tio.

Confirma

tio.

Demon

stratio.

Breuitas.

Conclusio est, quæ breui argumentatione ex his quæ ante habita sunt, quod necessario sequatur colligit. Et hoc quidem modo se habent, quæ in ratione dicendi copiam, dignitatem, et grauitatē nobis facile afferre possunt, si ea assidua exercitatione, usquē confirmauerimus. In his enim tanquam ornamentis eloqui firmat. tionis, & suauitas, & grauitas comprimis consistit, quæ ad inuentionem, & ad communes locos, & argumenta narrationis accommodari debent. Nunc deum ad extremas orationis partes ueniamus, quæ non orationem ipsam, sed aliquod eius extrinsecum, hoc est, enunciationem & ordinem respiciunt.

CVIUSMODI EVM QVI DICTV

rus est, & pronunciando per singulas orationis partes, & in agendo præcepta uelut in numero habere conueniat.

CAP. XIII.

Pronunciatio est uerborum digna prolatio rebus & sensibus, moderatione uultus & corporis accommodata, nihil turbide, & adhaese, barbaræq; admittens, syllabarum mensura, & earum legitimo accentu seruato. Quæ quantā laudem oratori afferre possunt, uel eo maxime intelligi potest, quod indocta etiam & trunca oratio, clare tamen & eleganter pronunciata, doctas aures reficit, & auditorum animos

animas penetrat, rapit, & erigit, uerum expolita uicissim alia & elegans, si indecenter proferatur, contemptū & irrisiōnem meretur. Maxime igitur oris nostri uicia emendanda sunt, atq; ante omnia diligenti cura nobis seruandū, ut lingua et ore magis quam labijs & dentibus loquamur. Apto & leui labiorum motu non profusis, distentis & proiectis rictibus, uel inflatis & frendentibus faucibus. Neq; hiantes uel anhelantes & spiritu, uerum sedata maxime (quæ ferme omnibus barbaris peculiaris est) immanitate uocis, & tortura labiorum, cum sibilo & stridore dentium: labia etiam aut lambere, aut mordere, pueriles ineptiæ sunt, multumq; uenustatem dicentis deformant. Clara igitur uoce, & recta facie, nec supino nimis aut eleuato uultu, uel defixis in terram oculis, nec inclinata ceruice, & dimissis supercilijs pronunciandum est. Eradenda insuper prout sermo deposcit, uerecundia & emasculanda frons est. Sic enim uox & gestus sua semper causse conuenire uidebuntur. Ipsa quoq; oratio a pronunciante sanguinem & uitam accipere comprobabitur. Principia uero depressa maxima uoce dicemus, ne ledantur arteriæ, si antequam uox benepermulsa est, acriore clamore complentur. Conueniet autem longis interuallis uti, his enim spiritus & uox recreatur, & arteriæ requiescunt. Paulatim etiã pronunciansensim spiritum, animamq; intendere debemus, anda-

Exordia
 quomodo
 pronuncia-

dein uocem eleuabimus, continuum clamorem obmit-
 tentes, & ad sermonem reddentes, aliquando tamen
 commutationes gratæ auditori sunt. Vitare autem
 oportet acutas uoces & exclamationes nimis attenu-
 atas, quoniam his & uulnerantur arteriæ & crebro
 ictu leduntur. Conseruat porrò uocem continui cla-
 moris remissio, & uarietas maxime auditorem delea-
 etat, sermo enim animum eius retinet, & clamor ex-
 uscitat. Vitanda est item in clamore uox, quæ illibera
 le quiddam habeat, & ad muliebris potius uocis ora-
 tionem quam ad uirilem dignitatem dicendo accom-
 modata sit. Suauitas uerò maxime seruanda est per
 totum orationis nostræ filum, & contextum, quumq;
 sermo in dignitate est, plenis faucibus sedatissima &
 depressissima uoce uti conueniet. Cum autē in demon-
 stratione est, uoce paululum attenuata crebris inter-
 uallis & diuisionibus uti oportebit, ut ipsa pronun-
 ciatione eas quas demonstramus res inserere atque
 interfecare in animo auditoris uideamur. Atqui si ser-
 mo in narratione est, uocū uarietate opus est, in qua
 ut quodq; gestum est, ita narrari uideatur, factum ce-
 leriuscule dicemus: deinde modò acriter, modo cele-
 riter, mœste aliàs aut hilariter: in omnesq; partes
 nos commutabimus, si qua inciderint in oratione di-
 cta, rogata, responsa, & admirationes: diligenter
 animaduertentes, ut omnium personarū sensus atq;
 animos

animos exprimamus. Sin erit sermo in iocatione, leniter tremebunda uoce cum parua significatione risus sine ulla suspiciōe nimiae cachinnationis, nobis ad lenitas. Inter iocā dum iucundum da lenitas.

gendum est. Leniter enim oportebit à sermone serio torquere ad liberalem iocum uocem. Cum autem contendere oportebit, uocem iungere, et torquere sonū, In contentione lenitas et clamor.

celeriq; clamore uerba conficere nos decebit, ut uim quamdam orationis uociferatio habere possit. In exclamationibus autem clarissima uoce et longo spacio utemur. in cohortatione uoce attenuatissima, leuono, & equabili & commutationibus crebris utendū est. In conquestione uoce depressa, inclinato sono, hortationem et cōquestionē.

crebro spacio, longo interuallo, magnis & uehementibus prononciationibus oratio exprimenda est. Modus autem corporis & moderatio uultus maxime prononcianti conuenit, quod probabiliora reddit ea que corporis.

pronunciātur. Seruabimusq; hic maxime in uultu pudorem, & acrimoniam, in gestu uenustatem, uitabimus conspicuam, & turpitudinem maxime in uultu, ne uel nobis plus quam deceat gestu arrogemus: uel

histriones aut uiles operarij esse uideamur. Cum igitur sermo in dignitate est, stantes in uestigio leui detra & motu loqui oportebit hilaritate, tristitia, mediocritate, grauitate uultus ad sermonis sententias accomodata. Sin erit in demonstratione sermo paululū corpus à ceruice demitemus. Si in narratione, uultus

quendam debemus significare hilaritatem. Sin autem
 tem contendimus, brachio celeri, mobili uultu,
 acri aspectu utemur. Item applausione
 pedis dextri, proiectiōe brachij,
 acri et defixo aspectu uti
 oportebit. In conque-
 stione foemineo
 plangore
 &
 capitis
 ictu et con-
 turbato uultu. In
 cohortatiōe tardiore ora-
 tione et miserabili humiliq; gestu
 utendum est.

ingenioso, optimæq; spei adolescenti,
 Vuolfgango Mentzingero
 germano fratri, S. D.

MEmoria, quam D. Augustinus nunc animum, Augusti-
 nunc animi uentrem uocat, cuius amplissima nus.
 sit aula, & comprimis admiranda, maxime profecto
 necessarium uitæ bonum, & non eloquentiæ tantum
 thesaurus, uerum etiam lumen quoddam nature, ve- Memorio
 rumq; omnium recte perhibetur, & custos artium, laudes.
 ingenij signum, atq; ut Cicero putat, insigne diuinita-
 tis argumentum, id. oq; in pueris nihil prius, nihilq;
 frequentius exercendum esse, quam memoriam, præ-
 cepit fidelissimus optimi Imperatoris præceptor Plu-
 tarchus, quod illa sit eruditiõis ueluti τὰ ἀρχαία. Quo
 argumento confictum ueteribus creditur, Musarum
 matrem esse, dicitq; Mnemosynen. Monuit hoc idem
 doctissimus formandæ pueritiæ artifex Quintilianus: Fabius
 subinde suadens, ne primum statim perdamus tẽpũs,
 atq; eò minus, quod initia literarũ sola memoria con-
 stant, quæ non modò iam est in paruís, sed tum etiam
 tenacissima est: ea uerò præcipue firmatur, & aliter
 exercitatione, atq; in teneris etatibus, quæ nihil dum
 ipse generare ex se queunt, propè sola est, quæ inua-
 re curã docentium possit. Atqui Deum immortalem, Memorio
 quàm facile esset, extra omnem molestiam, citra labo- neglectus

rem & negocium, dilatare memoriã, ea maxime etate, quæ, quia nõ expendit, laborem nullum sentit, tam strenue & fortiter illam negligimus, eousq; , ut quæ per se maxime fragilis est in homine, casibus etiam et iniurijs exposita plurimis, eam ipsi quoq; otio & torpore exarescere in nobis sinamus, postremãq; omnia non in studendi ratione memoriæ curam habeamus, quam primam esse oportebat. Redeat igitur aliquando apud studiosos suum etiam memoriæ pretium, occupet illa locum, quem apud maiores nostros habuit proprium. Nos sane pro illa artificiali memoria, quã hoc loco prosequutus est CELTES, non sine consilio, præcepta quædam reposuimus iuuandæ memoriæ, quæ studiosæ iuuentuti proderunt plurimum, si modo ea in exercitationem, ex qua consuetudo gignitur, adduxerint: illam uerò artificialem, quam nimis breuiter hic CELTES descripsit, iusto dicatã delatamq; libello uolumus. Vale frater, & hæc

Vsus.

utilissima sanè præcepta cū ceteris Com
 militonibus tuis, usu, qui magister
 egregius est, sermonisq;
 adeo Rex & Prin
 cepts, sedulo
 exerce.

Memorie

MEMORIAE ²⁶¹

NATURALIS CONFIRMANDAE

praecepta quaedam uilissima, & ex opti-
mis quibusq; autoribus
deprompta.

Memoria est firma animi, rerum, & uerborum,
ipsiusq; adco dispositionis perceptio. Ea du-
plex est: Naturalis alia, alia Artificialis.

Hec quia ex locis constat & imaginibus, atq; haec
quidem ex similitudinibus rerum & uerborum, ab
alijs aliter tradita est & tractata, inuentis in hoc ua-
rijs modis, quibus quae memoria essent tenenda, & ani-
mo effingerentur commode, & in certis locorum se-
dibus collocarentur, fieretq; hoc pacto, ut ordinem
rerum locorum (ut inquit Cicero) ordo conseruaret,
res aut ipsas rerum effigies notaret, atq; ut locis pro-
cera, simulachris pro literis uteremur. Eaq; in re-
bus nonnullis prodesse aliquid, uix quisquam est qui
perneget, maxime si & multa & confusa rerum plu-
rimarum nomina per ordinem audita sint reddenda.
Verum non temere utiq; uanitatem clamat Fabius &
iactationem esse, circa memoriam suam potius arte
quam natura gloriari, quum & ista non item profint
in ijs quae orationis sunt perpetuae ediscendis, & in
rudibus tenerisq; adhuc ingenijs necesse sit decursum

duplici memoriae cura impediri. Simpliciora itaq; & magis obuia, omnibusq; aperta memoriae praecipua breuiter hic uisum est explicare.

Memoria prima sua aetate exercenda.

I. MEMORIAM, discendiq; celeritatem natura retribuit Plato, Cicero quoq; uirtutes aliquot natura nobis inferi uelut seminaria quaedam, & innasci, tradit, docilitatem & memoriam, quas plerunq; uno ingenij nomine significamus. Verum quia memoria hominibus natura non equaliter collata est, & arte uiuatur, & studio atq; exercitatione coalescit, haec in iuuentute, quae laboris patientissima est, fieri maxime debet, sunt q; primum statim pueris proponenda, & quam plurima quae ediscant, & iucundissima. Vbi tamen non adeo plena exigi debet opera, ut instans dum protinus sit teneris acerbe, ne forte studia, quia amare nondum potest, oderit. Balbutire igitur discat os tenerum uersus morales, locosq; Poetarum selectiores, dicta clarorum uirorum, & apophthegmata insigniora recenseat. Prosequetur haec memoria in senectutem, & impressa animo rudi usq; ad mores proficiet.

Otium.

II. Assuescat deinceps puer, nec nimium semper inclinato capite legere & scribere, neque intermissa semel cepta exercendi consuetudine, ignauo otio torpere, multo minus in turpissimam se subinde deuoluere ebrietatem, namque & isto uelut morbo elanguescit

elanguescit, & hac tamquam funesta morte memoria moritur. Sed & pituita per haec uiscosior, & simul cum ea melancholia frigida caput memoriae arcem, occupans grauat, debilitat, hebetesq; & magis, quam fons iste Boetius, obliuiosos efficit.

Ebrietas mors memoriae. Obliuiio unde fit.

Confert ad hanc rem bona & confirmata corporis ualetudo, quam in omnibus adcurate tueri adducet studiosum. Cibus bene digestus & omnino animus cogitationibus alijs liber, qui non euagetur, sed rei ediscendae fortiter sit intentus.

III.

Quamuis non temere in prouerbum penè memoria abijt matutina, quod sincerius fixiusq; teneantur quae profereute iam se aurora percipimus, tamen & nox ipsa & illud quod alias esse in caussa solet obliuionis tempus memoriam mire adiuuat, & confirmat. noctu enim & nusquam auocatur mentis intètio, quae facit ut ea, quae dicimus, uelut oculis subiecta cernere uideamur, et ab illa siue cogitatione siue lectione nihil deinceps animo agitamus, sed quietem statim capimus, quae dictu mirum est, quantum adferat firmitatis, quando sic labor ille, cuius ipsa sibi fatigatio obstabat, uel requiescit uel maturatur & concoquitur. Fit enim profecto uel una interposita nocte, ut quae statim referri non poterant, postero die pulcherrime contexamur. Et sicut cibus iamiam ingestus magis grauat stomachum, quam quod uires augeat,

III.

Matutina memoria.

Nox & quies.

Simile.

Ediscere sub somnū tantisper dum concoctus in uenas & corpus digeritur, ita lectio uix dum audita parum prodest, donec in uentriculo conficiatur. Igitur quæ sub somnū ediscuntur, ea tibi mane promptius longe à memoria re-presentantur, quam quouis alio tempore, modo ne cibitum ab eas uel crapula nimioq; cibo grauatus, uel inedia penitus absumptus.

V. Memoria uero partibus constat duabus, ut & celeriter comprehendamus, & comprehensa fideliter firmiterq; contineamus, celerius comprehendemus, quæ melius intelligimus, continebimus autem, quæ attente & frequentius memoriæ mandamus. Virumq; **Ordo.** ordine iuuatur & commendatur, ad ea quoq; quæ elapsa iam sunt in memoriã reducenda, hūc itaq; ut in omni parte studiorum ita in hac re comprimis conueniet obseruare, quoniam memoriã uehementer aut certe potissimum ordo conseruat, sicut illud Simonidis **Simonidis conuiuū.** testatur conuiuium.

VI. Et melior & longe simplicior memoriæ ratio est, ut si longior animo complectenda fuerit oratio, per **Per partes ediscendū** partes ediscatur, quæ tamen nec ordine dispositionis certo careant, neq; nimium sint exiguæ, nimiumq; multæ, ne orationis filum & contextum distinguant nimis, & concidant.

VII. Partium istarum si quæ difficilius hæserint, ijs notas quasdam apponemus, quarum expeditior recordatio

datio commoneat, & quasi excitet memoriam, easq; Notarium
 sæpius repetamus, ut adhærescant. Multum enim hic usus et si-
 gna faciunt, & nemo serè tam infelici est ingenio, ut gnorum.
 quod cuiq; loco signum æstimarit, ignoret.

Quid quod etiam alia ex alia uenit memoria, ma VIII.
 gisq; hæc astringunt, quæ memoriam à simili quopi-
 am, ad id quod continendum, est transferunt?

Non inutile est, quæ memoria complecti uolueri- IX.
 mus, ea & scribere, quoniam non secus infiguntur Vnde sit
 stilo in pectus quam in chartã, attentione in eo, quod ediscendũ.
 ipsi scribimus, diutius immorante, Et ex ijsdem qui-
 bus scripsimus, chartis ediscere. Ita enim qui dicit, le-
 genti similimus, quibusdam uestigijs sequetur memo-
 riam, tum quoq; uelut oculis aspiciens nō paginas tan-
 tum, sed singulos penè uersus.

In scribendo simul & eo quod cogitamus conti- X.
 nendo, plurimum ualent Diuisio et Cōpositio. Quis Diuisio et
 quis namq; diuiserit recte, nō facile poterit in rerum Cōpositio.
 ordine aberrare, quo omnis illa coheret copulatio,
 ut ei nihil nec subtrahi sine manifesto intellectu, nec Ordo.
 inseri possit.

Porrò si memoria suffragetur, nec tēpus desit, re XI.
 tulerit ad uerbū plane ediscere, neq; solam rerū uim Ediscendũ
 complecti, & ordinem, nisi uelimus eã etiam quæ in ad uerbũ
 scribendo collocata est operam perire, esseq; super-
 uacua.

XII. Atqui uel tempore deficiente uel memoria non sa-
 Remediū tis suffragante, non ad omnia uerba te astringens,
 memorie siquidem unius tunc obliuio uerbi uel de formem hest-
 durioris. tationem, uel omnino silentium inducet. Quamuis hoc
 infirmæ uel duriusculæ memoriæ non plane perpetua
 Extēpora um remedium est, nisi in ijs qui ex tempore dicendi
 lis facultas facultatem sibi parauerunt, qui studiorum fructus ue-
 re maximus est, & uelut amplius quoddam longi la-
 boris premium.

XIII. Quæ memoriæ credenda ueniunt, silentio man-
 An ediscē dentur alieno, nostro non perinde est necesse, Omni-
 dum sit ta no autem qui legente alio ediscit, non parum tarda-
 cite. tur. Verum etiam tacite ediscere ratio esset & poten-
 tior, & expeditior, nisi animum uelut otiosum alie
 plerumq; subirent cogitationes, & ipse occupatus in
 illis digredi inciperet, atq; peregrinari animus, is tūc
 reuocandus est exiguo murmure, & quæ inter pella-
 re cœperat excludenda cogitatio, sic altiore lectio-
 ne duobus sensibus quasi fenestras aperimus, patefā-
 ciendo ad animum ingre ssa, intuitu, & auditu.

XIII. Periculum quoq; subinde faciendum est, teneamus
 Periculum ne, & an satis firmiter conceperimus. Quoniam cō-
 memoriæ tinua lectio & quæ magis & quæ minus hæret, equa
 faciēdum. liter transit. In experiendo autem dum nos tentamus,
 non tantum firmior est intentio, sed & nihil per hoc
 temporis superuacui perit, quo quæ tenemus repe-
 tuntur

tuntur, quæq; exciderunt, crebra reiteratione firmantur. Quamquam solent hoc ipso maxime herere, quod exciderunt.

Obtinendum & hoc est à pueris præcipue, ne cō XV. Ne sibi negligens libertatem polliceri, eo memoria eorum mihi igno-
frequenti usu & exercitatione redigetur. Quando scāt pueri
cognoscent non minus admoneri quàm ad libellum respicere, & uitiosum esse & turpe, quum quæ nullus eorum parum se tenere iudicabit, quod ne sibi excidat, non metuit.

Possent informandæ memoriæ usum plurima ad- XVI. & huc accumulari præcepta, nisi ea omnia satius foret ultimum-
unico hoc Quintiliani & concludere, & comprehē- Fab. Qui-
dere consilio. Ille enim quum de memoria satis multa til-
præcepisset, tandem sic inquit, Si quis unam maxi- Ars memo-
mamq; à me artem memoriæ quærat: exercitatio est, rie summa
& labor: multa ediscere, multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie, potissimum est. Nihil æque uel augetur cura, uel negligentia intercidit. Quare & pueri statim, ut præcepi, quàm plurima ediscant, & quæcumq; etas operam iuuandæ studio memoriæ dabit, deuoret initio tedium illud, & scripta & lecta sepius reuoluendi, & quasi eundem cibum remandendi.

Hæc de memoria uelut coronidis loco Rhetoricæ CELTIS adiunxisse sufficiat, quam religio fuerat

Memorie penitus reticere, quandoquidem illa, quia rerum in-
laus & u- uentiarum omnium Thesaurus, partiumq; Rhetorices
tilitas. est custos, nisi inuentis cogitatisq; rebus & uerbis ad-
 hibeatur, uidebimus omnia etiam si præclarissima fu-
 erit, in oratore paritura. Si quidem non tantum in-
 uenta tenere, ut disponamus, nec disposita, ut
 loquamur, sed etiam uerbis formata me-
 morie mandare debemus, hæc enim illa
 est, quæ omnia, quæcunque in ora-
 tionem collata sunt, con-
 tinentur.

FINIS MEMORIAE.

DE PRIMIS

APVD RHETOREM EXERCITATIONIBVS PRAECEPTIONES PETRI MOSELLANI IN PRIVATVM DISCIPVLO RVM SVORVM VSVM COMPARATAE.

ANNO XXXIII.
Mense septembri.

ET GENERE ET VIRTUTE NOBILI

adolefcenti Henrico Birco à Dauba, Baroni
Bemo, ad Cumburgum Domino, Pe-
trus Mosellanus S. P. D.

AEPE & multum mihi de literarum studijs cogitant, mirum uideri solet, Baro inchyte in tanta & docentium & discipulorum multitudine, tam diuere librorum omnium suppellectile paucos adeò ad aliquam laborum suorum frugem peruenire. Nam si uerum fieri uolumus, nulla unquam aetas tot ad discendum commoditates, quot haec nostra prouulit. Primum quando unquam (ut de nostra patria nostrisq; studijs potissimum dicamus) tot Rhetores habuit Germania, quot annos iam aliquot habet? Quae enim academia, qui locus tam friget, in quo adolescentibus Oratorum, Poëtarum, Historicorum, deniq; Philosophorum, è quorum fontibus eloquentia haurienda est, scripta praelegantur? Quàm frequentes immò quàm ferme omnes qui liberaliter discere cupiunt, ad hoc lectionū genus percipiendum concurrunt? Neq; uero parum momenti adfert discere uolentibus admirabile illud librorum certis formulis excudendorum nuper inuentum artificium, cuius beneficio factum est, ut uix quisquā tenuā

tenui adeo in re sit, quin optimorum codicum copiam sibi coemere facile possit. Quamquam autem præ studijs partim pecuniæ, partim uoluptatum, potissimè uero bellorum ac seducionum (quæ mala ut alias nationes possident, ita & per Germaniam non ita pridem serpere ceperunt) honestis artibus premia satis maligne proponuntur, tamen bene dicendi facultati, quæ cumq; in lingua hæc se ostendat, uiresq; suas exerat, diuicias amplas, honores magnos, opes deniq; summamas contingere uidemus. Et ut talium nihil assequamur, animus tamen uere generosus, arcium pulcherrimæ sibi conscius se aduersum Eucliones istos et Sardanapalos, ac Thrasones optimarum rerum contemptores, partim uetustis laudatissimorum uirorum exemplis, partim dulcissima illa honesti conscientia, facile & solatur & tuetur. Quid autem obstat, quo minus ut Rhomani olim in suam linguam Græcarum artium fructum traduxere, & quidquid in Græcorum libris laud. fuit, hoc ipsi & in suo sermone expressere, sic & nos nostram linguam ad eloquentissimorū hominum, siue hi Græci, siue latini fuerint, artes atq; exempla excolamus expoliamusq;? Præsertim quum tale quid tam non infœlicissime conentur aliqui, & is sermonis nostri genius, ut hoc cultu facile splendet. Ergo quis non miretur, cum tam multa ad eloquentiæ studium inuent, & multi adeo id sectentur,

hoc tamen tempore apud nos, in quibus ueteris illius eloquentiæ uel uestigium aliquod appareat, aut omnino nullos, aut paucissimos existere? At uero longum esset hic persequi, quoties res aliquam eloquentiæ speciem postulat, quam frigeant in nobis omnia. Inuentio est uulgaris et de proximo sumpta. Collocatio non coheret. Elocutio non solum non est magnifica, sed etiam sordibus conspurcata. Memoria uero et actio tam non excoluntur, ut in multis eorum sublimiora humanis ingenijs, desperari cœperint, et tamen miseranda hac Rhetorica interim mirifice nobis placemus. Quid alijs hic in mentem ueniat nescio, et suum cuique iudicium liberum relinquo: mihi certe, quod pauci a deo cum fructu student eloquentiæ, tribus potissimum ex causis euenire uidetur. Etenim cum in omni disciplina percipienda sit opus, primum ingenio non stupido, deinde certa discendi uia ac ratione, postremo usu et exercitatione, compertum iam est bonam discipulorum partem in his ferè laborare. Nam et si constat satis, pleraque ingenia nostrorum hominum, si ceteris hominibus comparentur, non ita multum cedere, tamen ea est educationis peruersitas, ea crapula et ebrietas statim à primis annis studia, ut quod bene natum est, antequam ad frugem aliquam adolescat, presocetur, intereatque. Plato quidem olim, cum in Sicilia profectus, homines ibidem bis præter morè Græciæ

Græcia, in die saturos fieri cōspexisset, reuersus eam
 crapulam pro miraculo suis annunciauit. Quod si
 nunc uiueret Plato, non tantum in Sicilia, sed ubiq; se-
 rē ter aut quater saturos, immō toties quoq; ebrios su-
 eri cerneret. Sane non tam monte decurrens annis,
 quem uehementiores imbres peperere, omnem subie-
 cti aruisementē diluendo uiciat, perditq;, quā ebrie-
 tatis fluxus omnē mentis uigorem corrumpit. Quæ
 autem spes est, ut ipso ingeniorum fonte uiciato, non
 & impuri cogitationum riui, inde in omnes humanæ
 uitæ actiones deriuentur? Deinde qui dicendi facul-
 tatem sibi comparare student, ij quā nihil certi ho-
 die sequuntur? quā diu sursum ac deorsum, in tan-
 ta omnis generis scriptorū sylua, nullo uitæ duce ob-
 errant? Quā serē in ipso studiorum suorum uelue-
 portu nauem impingunt? Alius qui nec dum gramma-
 ticas rationes percepit, uersatur in grauissimis auto-
 ribus: alius in iure ciuili discendo: alius priusquā hu-
 manarum literarum quicquam attingat, & humane
 uiuere discat, publicæ religionis magister haberi po-
 stulat. Quis autem nescit in omni arte percipiendā,
 ut rectissimum sic & breuissimum esse compendium,
 ut non à summis artis operibus exercitatio incipiat,
 sed ab infimis per medios uelut gradus ad summa
 paulatim ascendatur. Atqui erramus hic pleriq; par-
 tim magistri, qui priusquā in minoribus & scriben-

do & dicendo priuatim exerceamur, eloquentiæ publice tradendæ pulpitum occupamus, partim discipuli, qui ad fastigium properantes, eorum, sine quibus ad summa non peruenitur cognoscendorum memoriam non patimur, ac quod Græcorum prouerbio notatum est, ὦ τὸ πῖθῳ τῶν κερᾶ, μετ' ἡμῶν experimur. Vnde quaeso tot inepti libelli, tot ridiculæ uersificationes, tot criminationes pariter & recriminationes, breuiter tanta chartarum iactura, ac tam insignis omnium bonarum artium contemptus, nisi quod bona nostrum pars in literis aliquid uideri, quam esse malumus? Olim puerorum bene natorum ætas datur grammaticæ, adolescentium rhetoricæ, dialecticæ, musicæ, & palestræ, iuuenum disciplinæ militari, reliqua uitæ pars, prout cuiq; uel natura, uel conditio obtigerat, in Repub. consumebatur. Nunc omnia confusa, peruersaq; sunt, ut, qui totos uiginti annos apud literatores nullo cum fructu desideant, passim reperiantur. Neq; desunt, qui omni humanitatis cultu semel contempto, illotis, ut aiunt, pedibus, uulgi tantum inscitia, & sua impudentia instructi ad summas professiones insiliant. Quis uerò miretur in tanta studiorum confusione uilescere scholas publicas? Ludos literarios desereri? Omnem deniq; eruditorum auctoritatem passim eleuârit? Iam in exercendis usuq; confirmandis ijs, quæ discenda suscepimus, dici uix po-

test, quàm simus ignaui, quantoq; interuallo à ueteris
 admirabili industria absimus. Declarat hoc uel sola
 rhetorica institutio. Illi adulescentes fidei suæ com=
 missos, ante in leuioribus quibusdam rhetorici operis
 partibus, uelut tyrocinio præludere uolebant, quàm
 ad iustum declamationum munus perducerent. Nam
 ex ijs qui eloquentiæ destinati erant, alius medita=
 tur narrationem, nunc fictam, nunc ueram, alius sen=
 tentiam laudati alicuius uiri ad certam rationem re=
 censebat, alius tractabat locum communem, alius cla=
 ros homines laudabat, & improbos uituperabat, ali=
 us suadebat aut dissuadebat legem aliquam: breuiter
 alius alio exercitationis genere pro ætatis ingenij sui
 captu præparabatur. Nos omnem exercitationem sti=
 li, qui solus optimus dicendi magister est, sic negligi=
 mus, ut uix longis interuallis epistolam aliquam me=
 ditari sustineamus. Atqui utinam redeat al quando
 antiqua illa discendi ratio. Rediret enim unà & lre=
 ris literatisq; uiris precium. Quod ad me attinet li=
 belli huius, quem de primis apud rhetorem exercita=
 tionibus tibi, tuisq; condiscipulis priuatim scripsi, la=
 borem non alio consilio suscepi, quàm quòd ueterem
 illam eloquentiæ tradendæ rationē, certe quod sciā,
 apud Germanos nouā pro mea uirili, meaq; erga uos
 fide restituere mire cupiam. Equidem cum superioris
 anni mensibus æstiuis Απιθονij προγραμματισμοσ μοι α

uobis exponerem, continuo sensi Græcum illum pro
 gentis ingenio & ocij copia, plerâq; tum curiosius,
 quàm ut ijs argutijs occupari studia uestra uideretur
 operæ precium, tum alienius, quàm ut ad nostrorum
 hominū rationes conueniat, tractasse. Quamobrem
 & mihi decorum, & uobis utile fore putauī, si totum
 Athonij opus retexerem, & ex ueteri nouum face-
 rem. Non enim sequutus sum Athonium, ut inter-
 pres, sed iudicio, arbitrioq; meo, quantum uisum est
 ab illo mutuatus, reliquā operis partem de meo
 filo contexui. Tu iam rectissime cum cæ-

teris nostris uale, & foelicissime

stude. Lipsiæ ex Collegio

nostro maiori, Men

se Aprili,

Anno

M. D. XXIII.

De primis

DE PRIMIS ²⁷⁷

APVD RHETOREM EXERCI

tationibus præceptiones Petri Mo-

sellani, in priuatum discipulo

rum suorum usum

comparatæ.

Recipit optimus eloquentiæ ma-
gister Fabius, ut qui adoleſcent-
tes ad dicendi facultatem institu-
endos ſuſcipiunt, eos ante in mi-
noribus eius artis operibus exer-

ceant, quàm ad magnum illud declamationum opus
perducere conentur. Sunt autem minora opera fabu-
la, narratio, ſententiæ confirmatio, reſutatioq; , lau-
datio clarorum uirorum, & improborum uituperat-
tio, loci communes, Theſes, legum deniq; comprobata-
tio, reprehentioq; , de quibus ſingulis quàm breuiſſi-
mis præcipiemus.

DE FABVLA.

Fabula eſt expoſitio rei fictæ, ſententiæ alicui il-
luſtrandæ adhiberi ſolita. In quo genere qui ex-
ercentur, duo uitabunt: primum, ne orationem faci-
ant omnino aridam, ſed temporum, locorum, alia-
rumq; circumſtantiarum uelut ſucco plenâ reddant.
Deinde, ne dum hoc uitant uitium, in contrarium in-

currant, & immodico descriptionum ambitu fastidius
 um ingerant. Porro sententia ea, cui illustrandae fabu-
 la adhibetur, ferè postponitur in scholis. At in seria
 oratione nihil uetat eandem praeponi, praesertim si fa-
 bula subiecta paucis indicetur magis quàm explicetur.

EXEMPLVM FABVLAE AD
 scholasticum exercitium
 tractatae.

Causa. Forte aestas erat, & tempus anni solis ardore fla-
 grantissimum, quum cicadae, animal irrequieto
 cantu Musis sacrum, musicos concentus meditaban-
 tur. At formicis studio erat laborare, & fruges unde
Res. per hyemem insequentem uictus suppeteret, in latibu-
 la sua congerere. Itaque quum iam hyems ingrueret,
 formicae poenum aestiuo labore congestum, unde ale-
 rentur, habebant. Cicadis autem breuis illa canendi
 uoluptas in famem abiit. Ad eundem modum iuuentu-
 tem si dum eius tempus est, laborem recusat, excipit
 senectus misera.

EXEMPLVM DE SERIO
 usu Fabularum.

Nam qui se maiorum suorum titulis ac imagini-
 bus iactant, ipsi interim ignaui, uicijque, deciti,
 ij perinde faciunt, atque cornicula Aesopica, quae cum
 per se deformis esset, plumis alienis uestita, in publicis
 cum deuolauit.

De narrat.

DE NARRATIONE.

Qua de fabula tractanda præcepimus, eadem
 & de narratione præcepta intellige. Quod
 enim illic in ficta, idē hic in uera materia
 seruandum est. Nisi quod excusatius luxuriat exerci-
 tatio in ueris omni orationis dilatāde ratione, quā
 in fictis. Quid enim uel dicenti ineptius, quā in rem
 planē cōfictam omnes eloquentiæ diuitias effundere?
 uel audienti molestius, quā in re uana longa descri-
 ptionum ambage detineri? Fit autem copiosa narra-
 tio, si, ut dixi, circumstantias complectaris, & à quo,
 quo tempore, quoq; loco, quomodo, quo instrumento,
 qua deniq; causa factum aliquid sit, diligenter perse-
 quaris. Et quia Cicero uult, ut in adolescente oratio = Cicero in
 nis secunditas se efferat, Exemplum narrationis lon = Orat.
 ge omnium copiosiss. ex Auli Gellij noctium Attica = Fab. lib. 2.
 rum libro primo subieci. cap. 4.

EXEMPLVM NARRATIONIS

ex secundo capite libri Noctium

Atticarum Auli Gellij.

Herodes Atticus uir & Græca facundia & con Persona.
 sulari honore præditus, accersebat sæpe nos
 cum apud magistros Athenis essemus, in uillas ei urbi Locus.
 proximas, me & clarissimum uirum Seruilianum,
 compluresq; alios nostrates, qui Rhoma in Greciam Partes.
 ad capiendam ingenij cultum concesserant. Atq; ibi

- Tempus.** tum cum essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephyria, & aestu anni & sydere autumnii flagrantissimo
- Modus.** mo propulsabamus caloris incommoda, lucorum umbra ingentium, longis ambulacris, & mollibus & diu posticum refrigeratibus lauacris nitidis & abundantis, & colluculentibus, totiusq; uillae uenustate, aquis undiq; canoris, atq; auibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens Philosophiae sectator, disciplinae, ut ipse dicebat, Stoicae, sed loquacior impendio & promptior. is plerunq; in conuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de Philosophiae doctrinis intepestiuè, atq; insubide dissebat, praeq; se uno ceteros oēs linguae Atticae primitiuae gentemq; omnem togatam, totumq; nomen latinum rudes esse & agrestes praedicabat. Atq; inter ea uocabulis, haud facile cognitis, syllogismorum, captionumq; dialecticarum laqueis strepebat, κρυπτοῦ τὰς σκαλοῦσας θεωρίαις, aliosq; id genus gryphos neminem posse dicens, nisi se dissoluere. Rem uero ethicam, naturamq; humani ingenij, uirtutumq; originem, officiaq; earum confinia, aut contra morborum uiciorumq; fraudes, animorumq; labe, ac pestilentias asseuerabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, comperta, meditataq;. Cruciatibus autē doloribusq; corporis & periculis mortē minitantibus, habitum, statumq; uitae beatae, quam se esse adeptum putabat, neq;
- ledit,

lædi, neq; imminui existimabat, ac ne oris quoq; & uultus serenitatem stoici hominis, unquam ulla posse egritudine obnubilari. Has ille inanes cum flaret glorias, iamq; omnes finem cuperent, uerbisq; eius defatigati pertæduissent, tum Herodes Græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permite, inquit, philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi, quos idiotas uocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquentia uestra senserit, dixeritq; Epictetus stoicorum maximus: iussitq; proferri dissertationum Epicteti digestarum ab Ariano primum librum, in quo ille ueneradus senex iuuenes, qui se stoicos appellabant, neq; frugi, neq; operæ probæ, sed Theorematis tantum nugilibus, & puerilium Isagogarum commentationibus dilatrantes, obuiurgatione iusta incessit.

Sed quia positum exemplum tanta orationis ubertate eminet, ut eius sublimitatē rudis ætas prima exercitatione uix queat consequi, Aliud subiici ex oratione Ciceronis pro Archia Poëta, id est huiusmodi.

ALTERVM EXEMPLVM NAR

rationis, ut Archias ciuitatis Rhomius nactus sit.

NAm & primū ex pueris excessit Archias, atq; Persona ab his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet: sed ad scribendi studium con-

- Locus.** tulit: primum Antiochie (nam ibi natus est, loco nobili, & celebri quondam urbe, & copiosa, atq; eruditissimis hominibus, liberalissimisque studiis affluenti) celeriter antecellere omnibus ingenij gloria contigit. Post in caeteris Asiae partibus, cunctisque Graeciae, sic eius aduentus celebrabatur, ut famam ingenij expectatio hominis, expectationem, ipsius aduentus, admirationisque superaret. Erat Italia tunc plena Graecorum artium, ac disciplinarum: studiaque haec, & in Laecariun artium plena in oppidis & hic Rhomae propter tranquillitatem Republicae non negligebantur. Itaque nunc & Tarentini, & Rhegini, & Neapolitani ciuitate caeterisque premijs donarunt: & omnes, qui aliquid de ingenij poterant iudicare, cognitione atq; hospitio dignum existimarunt. Hac tanta celebritate fame, cum esset iam absentibus notus, Rhomam uenit, Maro consule, & Catulo. Nactus est primum consules eos, quorum alter res adscribendum maximas, alter cum res gestas, tum etiam studium, atq; aures adhibere posset. Statim Luculli, cum praetextatus etiam tum Archias esset: eum domum suam receperunt. Sed enim hoc non solum ingenij, ac literarum, uerum etiam naturae atq; uirtutis fuit: ut domus quae huius adolescentiae prima fuerit, eadem esset familiarissima senectuti, erat temporibus illis iucundius. Quae Metello illi Numidico, &

co, & eius Pio filio, audiebatur à M. Emilio, uiuebat **De Metella**
 cum Q. Catulo & patre, & filio à L. Crasso cole- **lo Plin. lib.**
 batur. Lucullos uerò, & Drusum, & Octauios, & **7 cap. 43.**
 Catonem, & totam Hortensiorum domum deuictam
 consuetudine cum teneret, afficiebatur summo hono-
 re, quod cum non solum colebant, qui aliquid percipe-
 re aut audire studebant: uerum etiam, si qui forte si-
 mulabant. Interim satis longo interuallo, cum esset
 cum L. Lucullo in Siciliam profectus, & cum ex ea
 prouincia cum eodem Lucullo decideret, uenit Hera- **Heraclea.**
 cleam, quæ cum esset ciuitas æquissimo iure, ac foede-
 re, ascribi se in eam ciuitatem uoluit: idq; cum ipse **Causa.**
 per se dignus putaretur: tum autoritate & gratia
 Luculli ab Heracliensibus impetrauit. Data est ciui- **De quibus**
 tas Syllam lege & Carbonis, si qui foederatis ciuita- **Plin. lib. 8.**
 tibus ascripti fuissent: si tum, cū lex ferebatur, in Ita- **cap. 20.**
 lia domiciliū habuissent: & si sexaginta diebus apud
 Prætores essent professi. Cum hic domiciliū Rho-
 mæ multos iam annos haberet, professus est apud Præ-
 torem Q. Metellum familiarissimū suum. Si nihil ali-
 ud, nisi de ciuitate ac lege dicimus: nihil dico amplius,
 causa dicta est.

DE REFUTATIONE.

Refutatio

Refutatio est, cum quod ab alijs pro uero allatum **nis exerci-**
 est, falsum esse ostendimus. Recipiunt autē hoc **tationē qd**
 genus exercitationis, quæ nec planè sunt manifesta, **recipiat.**

Quid in hoc genere proficiat nec omnino absurda, sed quae inter haec media dubitationem adferunt. Porro in hoc genere uehementer prodest, primū uelut praefando eorum, à quibus quod refellendum suscepisti, profectum est, auctoritatem eleuare. Deinde rem ipsam, ut gesta dicatur uerbis nostro commodo sumptis renarrare, sic ut ipse expositionis tenor rem totam suspectam faciat. Tum subiiciendum, quàm quod ab aduersarijs allatum est, sit incertum, quàm non uerisimile, quàm non sit consentaneum, quàm non potuerit fieri. Atq; haec gradatim tractabis pro argumenti natura, sic ut contentio per singulos gradus increascat. Magnum enim est speciem rei non factae ostendisse, maius non esse aliquid uerisimile, neq; consentaneum, maximum autem fieri non potuisse. Quod si altius assurgere uolet exercitatio, eriget se ad suasorias usq; materias: & si quid dissuadendum est, respicies ad locos honesti, utilis, possibilis (liceat enim hac uoce uti) & necessarij. Differēs, quod suadeatur quàm sit inutile, quàm inhonestum, quàm non necessarium, quàm deniq; non possit fieri. Est autem in hoc genere ut laboris, ita & fructus plurimum, cuius exemplum subiecimus.

Quomodo tractanda tractabis pro argumenti natura, sic ut contentio per singulos gradus increascat. Magnum enim est speciem rei non factae ostendisse, maius non esse aliquid uerisimile, neq; consentaneum, maximum autem fieri non potuisse. Quod si altius assurgere uolet exercitatio, eriget se ad suasorias usq; materias: & si quid dissuadendum est, respicies ad locos honesti, utilis, possibilis (liceat enim hac uoce uti) & necessarij. Differēs, quod suadeatur quàm sit inutile, quàm inhonestum, quàm non necessarium, quàm deniq; non possit fieri. Est autem in hoc genere ut laboris, ita & fructus plurimum, cuius exemplum subiecimus.

Commendatio huius exercitationis.

QUOD VANVM SIT **Q**VAE
iactent barbari de Hieronymo ob
bros Ethnicorum, in primis Ci-
ceronis lectos, flagris caeso.

Si unquam

Si unquam hoc dubium fuit hoc uitij mortalium
 smentibus natura insitum esse, ut quantum quisq;
 uel ipse iam sit assequutus, uel post se assequi posse spe
 ret, tantum probet, & nihil, nisi quod ipse facit, rectius
 putet, nunc certe dubium esse desinet, posteaquam
 existunt, qui, quoniam ipsi optimos quosq; scripto-
 res aut non legunt, aut si legunt non intelligunt, alios
 quoq; ab eorū lectione deterrent: & quia errorem
 suum ueris orationibus persuadere nequeunt, mulier
 cularum more ad fictas superstitionum explorū
 minas adfugiunt. Nam quis desidiosissimis istis desi-
 die patronis credet, propterea diuum Hieronymum, Hiero. epi
 ut diuinarum, ita humanarum literarum peritissimū, Stola 4. ad
 quod Ethnicorum scripta legerit, coelestis iudicij sen- Eustochiū.
 tentia condemnatū, de tergo satisfecisse? Operae pre- & deinde
 cium autem est, quibus uerbis bellam hanc suam scili- ad Ruffi-
 cet historiam narrent, exponere. Nam si ueri quid ha num.
 beret res, longe aliam faciem narratio ipsa haberet. Crinitus l.
 Nam qui bene natos adolescentes hac fabula ab hone 1. et 10.
 stissimarum rerum studijs abducere conantur, quan- Valla in
 quam mendacia ueritatis tectorio obducere se posse prologo
 profitentur (Sophistæ enim & sunt & appellantur) quarti-
 tamen in scelici adeo sunt ingenio, ut caute mentiri, &
 fictionem celare non possint. Sic enim aiunt: Sanctus
 Hieronymus, cum singulari quodam liberalium disci-
 plinarum omniū studio flagraret, non satis habuit

Philosophiam & Theologiam didicisse: insuper curio-
 sitate quadam profectus, Ethnicos scriptores, &
 in primis Ciceronem subinde legit. Placebant enim ei
 pulchra uerba, quibus paganus iste in suo libro fre-
 quenter est usus. Conniuebat ad hæc aliquam diu de-
 us. Sed cū finem non faceret inuulsi studij, per somnū
 ad dei tribunal accersitus de Ciceroniana lectione ac-
 cusatur. Quid multis? Damnatu est ad flagra. Qui-
 bus multum diuq; cæsus, satis docuit nō esse legendos
 libros Ethnicorum, præcipue Ciceronis. Hec est illa
 terrificæ historia, quam ubiq; aduersum bonarum lit-
 terarum studiosos decantant. Nam ut indocti medici
 uno collirio omnium oculos sanant, ita miseri isti unū
 hoc habent, quo inscitæ suæ patrocinantur: Sed nūc
 quantum efficiant, uideamus. Sanctus Hieronymus,
 inquit, singulari quodam liberalium artium studio
 Repugnans flagrauit. Quid ego audio: sanctus erat Hierony-
 mus, & tamen liberalium artium studio flagrabat?
 Cōiugata. Sancti sancte omnia & faciunt & dicunt. Vos uerò
 hoc nomine in ius uocatum iactatis, quòd liberales di-
 sciplinas auidius legēdo sit sectatus. Aut ergo sanctus
 non erat Hieronymus, & discipline liberales erūt su-
 giende: aut si sanctus est Hieronymus, sanctū erit &
 liberales artes tractare? At quis est tam impudens, ut
 Hieronymo sanctitatis gloriā detrahat? Nisi fortasse
 dicitis, tum eum sanctum non fuisse, cum prophanos
 autores

A simili.

auctores legeret. Dicite ergo mihi ullum tempus, quo
 à prophanis literis in totum abhorruerit? An est ali-
 quis liber, aliqua epistola, aliquis commentarius eius *A parte*
 scriptoris, in quo non prophana sacris adiunxerit? *bus.*
 Quod si in scribendo ad prophanos auctores sepe re- *Maiora-*
 spexit, quanto magis in legēdo idē hoc fecisse eum pu-
 tabimus? Aut ergo sanctitatis opinionē, quam ille si-
 bi summa eruditione, summaq; pietate cōparauit, ei
 detrahetis, aut si hoc non audetis, mendaciū uestrum
 ipsi prodetis. Deinde si artes ab Ethnicis potissimū et
 inuētæ, et nobis traditæ liberales sunt, flagitiū erit eas
 didicisse. Vix me cōtineo, quin hic sophistis istis insul-
 tem. Hoccine uester uos docuit Aristoteles, liberale *A pugnan-*
 quod sit, hoc idē et flagitiū esse posse? Non uirtus est li- *tibus.*
 beralitas? O nouū acumen. Nam eū quod liberale ap- *Coniugata*
 pellat, hoc idē uitiosum esse dicāt, nonne ex uirtute fa-
 ciunt uiciū? Ut cū uiciū omne sit fugiendū, idē sit istis
 & liberale, & illiberale fugiendū pariter et expeten-
 dum. Vide quā belle cohereant, quāq; formalis sit,
 ut Gothi isti loquūtur, hæc narratio? Sed Philosophia
 ac Theologia contentus esse debebat, sicut Doctor *Obiectio*
 sanctus, & Doctor subtilis, qui non curauerunt istas *ab exēplo-*
 nouitates. Quā tu hic Philosophiā mihi somnias egre-
 gie Philosophiæ magister? Neq; enim credibile est ui-
 gulare eos, qui ullam artē liberalem à Philosophia se-
 parant. Miseri homines non didicēre Philosophiana

- A. definitio.** non esse dictata quædam nuper à nescio quibus, quæ postea in scholis alij alijs uelut per manus tradidère, de intentionibus, de formalitatibus, de obligationibus & similibus nugis, sed latius patere augustissimæ hu-
- A. partitio.** ius discipline fructum. Nam cum totum Philosophiæ corpus ex tribus uelut primarijs membris cõstet, ser-
- ne ad totũ.** monis facultate, naturalium rerum cognitione, & uitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, uel ut cum recte loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur grammatica, uel ut natura
- Grammatica.** turam cuiusq; rei explicet, nunc quæ obscura sunt definiendo, nunc quæ multa, & confusa, diuidendo, nunc quid cuiq; uel consequens, uel repugnans sit, colligendo, quam uim dialecticam uocant, uel ut proprie, distincte, copiose, ornate, de quauis re proposita cum quædam audientium admiratione dicamus, Quæ facultas
- Rhetoricæ.** propria est Oratorum. Sed naturæ cognitio latius etiam fines suos porrigit, cum cœlum pariter & elementa, atq; adeò quæ in elementis sunt omnia ambitu suo circumscribat. Vitæ uerò humane moderatio non in hoc est tota, ut quis suos ipsius mores uel uirtutis præ-
- Ethicæ.** scriptum formet, sed maius etiam quiddam præstat, nimirum ut primum nos ipsi uitamq; nostram, deinde
- Oconomice.** domus familiæq; curã, postremo ciuitatis ac Reipublicæ.
- Politice:** administrationem, recte a ratione instituamus. Et cum
- ex. 110

ex uno philosophiæ uelut fonte innumerabiles discipuli
 narum humanarum riui promanarint, & nullus scri-
 ptor quantumuis Ethnicus tam sit inanis, ut non scri-
 ptione sua in aliquam philosophiæ partem incurrat,
 que, malum, insania est, eum, qui Ciceronem in omni
 philosophiæ parte summa cum laude uersatum, dili-
 genter legat perinde criminari, ac si philosophiæ ter-
 minos sit egressus? Quod si philosophiæ pars est Ci-
 cero, & qui philosophiæ student, uel uestro iudicio
 non solum flagra, sed præmia merentur, qua quæso
 fronte fingit is nobis Hieronymum, cui præmium de-
 bebatur, cæsum flagris? Neq; uerò libet hic quicquã
 exprobrare uel Thomæ Aquinati, uel Ioanni Scoto,
 quos tantopere uenerari cuiq; per me sane licet. Illud
 tantum dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ,
 nec Scoto subtilitates inuidere: Sed quod additis non
 curæ fuisse ijs nouitates, uidelicet per nouitates Cice-
 ronis lectionem intelligentes, agnosco Atticam istam
 uestram eloquentiam, & acumen miror, quod quæ-
 amis supra mille sexcentis in eruditorũ manibus fue-
 runt, ea præ nugis uestris nuper natis existimetis no-
 ua. Atq; utinam uobis, quibus tantum displicent no-
 ua, nunquam nouus contingat cucullus, nunquam no-
 ue crepidæ, sed semper pannis annisq; obsitis, putri-
 di pisces, & antiquata oua sint cibus. At suauis etiam
 est, quod quo probabilius esset mendacium causam causse.

Collectio.

Refutatio
obiectiõis

Ridiculũ.

Refutatio
causse.

- lecti Ciceronis adiungunt : quia inquit, placebant ei pulchra uerba. Ecce uerò alterum sermonis socratici florem, Quid aut peccatū est malle pulchra quā spurca? Video quorsum tendatis. Hieronymū uestrī similem optatis, hoc est infantem, ut ne eloquentissimi uiri exemplum uestrae infantiae obstaret. Deinde illū ne uerbum per se est pulchrum? an potius ut quodq; rei uel pulchrae, uel turpi inditum est, ita uel pulchrum uel turpe habetur? Quod si pulchra sunt uerba, quae pulchras res uelut uestiunt & ornant, nonne in cōtrarium res uobis exit, ut quod pro uobis adduxistis, hoc maxime uos oppugnet? Iam, ut demus causam hanc aliquid ualere, illud quomodo consistet, quod quae in alijs laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur?
- Hieron. in epistola ad Magnum. An non idem ille in epistola ad Magnum oratorem et fatetur se prophana legere, sacrisq; intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suouē etiam num tempore facerent, eorum exempla non modo non reprehendit, uerum etiam imitanda proponit? Nonne Lactantium hoc nomine miratur, quod ad Ciceronis eloquentiam ceteris propius aspirauerit? Non Basilius summus, mea sententia, Theologus nepotibus suis adolescentibus, quos ad diuinā sapientiae perfectionē erudiebat, omne genus prophanorum scriptorum prudenter legendum suasit? Imò non Augustinus in futuro Theologo omnium penē humanarū literarum cognitionem desiderat?

desiderat? Nonne idē Ciceronis Hortensio (sic enim Cicero.
 inscriptus est liber) uelut duce ad sapiētiae deo digne
 studium primum se peruenisse palam testatur? Et Hieronimus
 lecti Ciceronis poenas graues adeo dedisse Comparatio per exempla.
 credi uobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt
 industriam eorum, qui ad eterne sapientiae templum
 ornandum populi Israelitici exemplo peregrinas con-
 ferunt opes, uobis non satis est uos ipsos uelut fucos
 quosdam, in dei aluearum nihil importare, insuper
 alijs in hoc genere laborantibus obstrepitis, & ficti
 exempli horrorem opponitis (Sed quid ego horum Paulus.
 exempla commemoro? Ipse adeo Paulus, qui in Chri-
 sti suo ore loquentis periculum minatur, Ethnicorum
 Poëtarum uersibus in Euangelij gloriam abusus est. Impossibile.
 Quid autem si ostendam, quod uos impudenter adeo
 asseueratis, hoc ne fieri quidē potuisse? Quid si hoc
 ex uestris ipsorum uerbis conuincam? Quid si hoc
 uestrum commentum ab ipso adeo Hieronymo palam
 rideri alicubi comprobem? Deinceps ne tale aliquid Tenor
 studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somniū
 uobis Hieronymus accusatur, per somniū damnatur, per somnium
 ceditur. O nouum iudicium. In Are
 opago olim iudicia noctu habebātur, sed uigilantibus
 iudicibus, uigilantibus reis, hic reus cū altū adeo dor-
 miat, ut etiā somniet, ad tribunal protrahitur, accusa-
 tur, dānatur, ceditur. Et quī fieri potest, ut dormiens Pugnātia.

- causam dicat? ut omni facultate destitutus flagrorum
ictus sentiat? Nonne ipsa somnij uox totum hoc, quod
Verba. iactatis somnium, aut si quid somnio uanius est, esse
ostenditur? Atqui uenit in mentem quo potissimum niti-
tantur fabulae illius decantatores. Hieronymus, inquit
Refutatio
obiectiois
a circum-
stantijs. unt, ipse scribit tale quid accidisse. Fateor, sed scri-
psit iuuenis calentibus adhuc in eo Rhetorum studijs,
quorum professio est fictis etiam narrationibus ad su-
um negotium abuti. Scripsit puellae, cuius ingenium pa-
rum firmum talibus terriculis ab immodico Ethnice
lectionis studio absterrere prudentis erat. Scripsit
aptis uerbis, aptis figuris, ea praefatione somnij pari-
ter et febriculae, ut cauto firmoque lectori commentum
ne posset quidem imponere. Scripsit in familiari pri-
uataque epistola, stilo ad puellarum infirmitatem ac-
commodato. Alioqui ter periurum facietis Hierony-
Contrarium mum. Primum, qui post iudicium illud uestrum, quo
lectionem Ethnicorum abiuraret, ad libros propheta-
Periurium nos toties redierit. Deinde, qui alijs eius generis scrip-
fieri Hie-
ronymo. bros non modo legendos permittat, uerum etiam sua-
deat. Postremo, qui in defensione sua multis annis,
posteaquam ad Eustochium de somnio hoc scripserat,
Testimoni-
um. exactis, Ruffino lectionem Ethnicorum pro crimine
obijcanti responderit somnium esse quod Eustochio
scripsisset, Somnii autem scripturarum autoritate si-
dem non habendam. Quid expectatis amplius? Ipse
Hieronymus

Hieronymus iam non minus eruditione, uitæq; sancti monia, quàm ætate perfectus, quod iuueni sibi ad Eustochium scribenti exciderit, merum fuisse somnium confitetur. Sed uereor planè ne sint quibus prolixa hæc de somnio disputatio quendam tedij somnium adduxerit, tantum abest, ut ne cui fabulam hanc persuadeant metuum.

DE CONFIRMATIONE.

Confirmatio est, cum, quod est controuersum, pro uerò stabilimus. Atq; adeò quod de refutatione diximus, idem & de confirmatione contrarij saltè ratione habita dictum intelligatur. Nam si hoc materia recipiat, præfandum est de eius, à quo res confirmanda profecta est, dignitate. Deinde ex ipso uerborum tenore, ueritas arguenda. Post tractandi loci probabilis, consentanei, possibilis, certi deniq; ac necessarij, nisi (ut supra monui) ad maiora aspirans suadendo confirmes sententiam honestate, utilitate, facilitate, nonnunquam etiam necessitate. Huius generis exemplum in superiori argumento ex aduerso meditarer, si hoc citra Hieronymi sanctissimi uiri inuicem fieri posset. Etenim utilissimi exercitij est, eandem materiam in utraq; partè tractare, ut si confirmes pariter atq; refutes, quod credebatur Numa rex ex Aegeriæ Nymphæ colloquio regnum Rhomanum administrare. Quod Dido Vergiliana amoris caussa

Confirmatio qd sit.

Confirmationis artificium.

Exercitij utilissimū.

Numa.

Dido.

Lucretia. mortem sibi consciuerit. Quod Lucretia pudicitiae
 Horatius per uim amissæ dolore se ipsa confoderit. Quod Ho-
 Cocles. ratiuss Cocles armorum pondere grauis Tyberim tra-
 Vale. Cor nauerit. Quod Valerius Coruinus pugnae uictoriam
 uinus. corui auxilio obtinuerit. Qualia multa & ueteres et
 Hæc histo noui annales studiosis suppeditant. Nos hic Didonem
 ria est apd' pro exemplo subiecimus.

Gell. lib. 9.
 cap. 11.

QVOD VERVM SIT QVOD VER-
 gilius scriptum reliquerit, Didonem amoris
 impatientia, mortem sibi consciuisse.

Confirmationis exemplum.

Exordiū
 à dignita-
 te Poëta=
 rum ac po-
 etices.

QVanta fuerit priscorum hominum industria in
 comparandis sapientiæ monumentis, quæ po-
 steris suis relinquerent, cū alijs rebus mul-
 tis constat, tum uel maxime per hoc indicatur, quod
 quæ eximie cuiusdam philosophiæ documenta existi-
 mabant, ea non temerè literis mandabant, sed musica
 numerorum suauitate conditi posteris legenda tradi-
 dère. Cuius laudis ab Hebræis ad Græcos deriuatæ,
 ut Latini quoq; homines participes fieret, si quisquā
 alius Vergilius certe effecit. Nam is, cum humanarū
 rerū imaginem in Aenea suo mortalibus proponere,
 at per hunc, quid cuiq; uel sequendum, uel fugiendum
 esset, docere statuisset, non satis habuit fictis interim
 personis ueros affectus representare, id quod alioqui
 Poëtæ

Poëte spectare solent, uerum etiam uera pleraq; admiscuit, inter quæ uerissima esse censenda sunt, quæ, ut ab insano amore adolescentes deterreat, de Didone Carthaginensium Regina amoris impatientia mortem sibi consciscente, commemorat, grauius ne an iucundius nec dum statuo. Narrat enim Aeneam parte classis naufragio amissa Chartaginem in Aphricam delatum. Vbi cum hospitio Didonis uteretur Regina pulcherrimi uiri primū admiratione, deinde & amore captam. Postremo amorem consuetudine mutua adeo confirmatum, ut cum Aeneam aliò uocantibus rebus persequi non liceret, amoris impatientia fure re inciperet, seq; ipsa interimeret. Quid obsecro a-
 pertius probabiliusq; narrari posset? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fideis argumentis esse solet? Coherent omnia, usitata sunt omnia, & iam multis consimilibus exemplis probabilia. Nec ullum est uerbum quod mendacij suspicionem facere posset. Constat enim Troia capta Aeneam unà cum socijs domo profugi classem mari sursum ac deorsum iactatam. Constat Didonem fratris iram fugientem in Africam uenisse, Carthaginem condidisse, regnum nouum instituisse. Et quid noui si regina similibus casibus iactata profugum Aeneam hospitio excepit? Si tanti herois uirtutes tum ex ipsius forme dignitate, tum uerborum grauitate mirata est?

Renarratio.

Tenor narratiōis

Probabile

- Præceden-
tia.** Si quidem admirabatur, eius etiam amore paulatim
ardere cœpit? Primum mulier annis pariter & cor-
**Cōsequen-
tia.** pore uirens. Deinde regalis luxus strepitu lasciuia, et
cui quod libuit etiam licuit? Postremo gustatæ quor-
Coniūcta. dam genialis dulcedinis desyderio iam dudum estuans
ac maritum sibi destinans? Ipse mulbris sexus per se
**Proprie-
tas,** infirmus natura sua lubricus est, & cum alijs affecti-
bus, tum uerò maxime amoribus est obnoxius. Nam
ij quanquam tristem ferè exitum habent, tamen cum
ad se homines incautos inuitant prima specie, mirum
quantum suauitatis, quantum deliciarum, quantum mel-
**Exempla
maiorum.** lis pollicentur? Et quid attinet hic exempla comme-
morare multarum, quæ non ut Dido ignoscendo, sed
illiberali planè & pudendo amore superatæ sunt?
Quis nescit Pasiphaën Cretensis regis filiam tauri
amore correptam insanuisse? Quis ignorat Clyte-
mnestram Agysti adulteri amore pollui, quàm Aga-
memnonis mariti laudatissimi principis triumphalem
**Compara-
tio maio-
rum ad cō-
sentaneū.** reditum expectare maluisse? Et credibile non erit Di-
donem ab omni parentum ac maritali iure liberam re-
ginam luxu barbarico diffluentem Aeneæ regij hospi-
tis amore tactam fuisse? Sed datis Aeneam Carthagi-
nem appulisse, Hospitio Didonis usum, Didonem ho-
spitis amore inflammatam. At flammæ eius tantam
**Refutatio
obiectionis.** uim non fuisse, ut cum Aenea suo potiri illa amplius
non posset, tum uim ipsa sibi attulerit, hoc uerò incre-
dibile.

dibile uobis uidetur. Quasi uerò non sit tantus amor = Proprietas amor =
 ris furor, ut ad moriendum uiros etiam compellat, ne = tas amor =
 dum foeminas. An non audistis Herculem ipsum for = ris.
 tissimum heroem, quo nomine in deorum numerum à
 superstitiosa antiquitate positus est, amoris impatien =
 tia incendium sibi ipsum struxisse? Et qui affectus for =
 tissimum uiri pectus expugnauit, foeminam ad suam =
 ipsius necem adigere non poterit? Vanum autem sit =
 hoc exemplum, nisi minores etiã affectus hoc à uiris =
 sapientiæ opinione clarissimis impetrarunt. Quis enim =
 inter philosophos laudatior Aristotele? At is cū, quã =
 obrem toties se reciprocaret Euripus inuenire despe =
 rasset, ipso desperationis merore scribitur extinctus. =
 Quot autem nobiles Rhomani gloriæ studio mortem =
 uoluntariam suscepere? Non Cato Uticensis supra =
 tarum partium ignominia, ad suam ipsius cædem im =
 pulsus est? Nō Lucretia creptæ pudicitie dolore fer =
 rum in se ipsa defixit? Quid autem quod & lenissimi =
 affectus, nempe gaudij, immoderatus sensus matro =
 nas aliquot Rhomanas extinxit? Credendum est enim =
 incorruptis T. Liuij grauisissimi rerum Rhomanarũ =
 scriptoris monumentis. Quod ergo uiris, & fortituu =
 dinis, & sapientiæ gloria spectatissimis, leniores ani =
 morũ motus extorserunt, hoc uehementissimus omni =
 um affectuum amor, non efficiet? Quis ita desipiet, =
 ut hoc credatur? Quis non auduit uulgo iactari pro =
 mus.

Exempla
 per com=
 parationẽ

Aristote
 les.

Cato Uti=
 censis.

Lucretia.

Amor affe=
 ctuum ue=
 hementissi=
 mus.

- Prouerbia et fictæ rerum imago** = prouerbium, amanti nihil esse difficile? Quis non uidet hac caussa cæcam pingi Cupidinẽ, quod qui huius sagittis sunt saucij, sine sensu uel mortis uiuant, nihil gines iter reuereantur, neq; parentes, neq; amicos, nihil exhortatio = reant, neq; infamiae probra, neq; uitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent? Sed enim Poëta fuit
- Refutatio** Vergilius, & uulgare est Poëtæ fingere omnia, ridiculum uerò non quid, sed à quo quid dicatur attendere, perinde ac si dictorum factorumq; ueritas à dicens
- Poëtarum defensio.** tium scribentiũ uel persona pendeat. Poëtã esse Vergilium non negamus, sed nihil ueri ab eo scriptũ esse, hoc uerò contendere magna est impudentia. Quid
- Clipeus Aeneæ.** enim eorum quæ in Aeneæ sui clipeo de Rhomanis expressit, uanum est? Neq; si aliquoties fictis imaginibus ueritatem adumbrant Poëtæ, propterea & quicquid
- Contrariũ per exempla.** quid uersu scribitur, pro ficto habendũ est. Alioquin si uersuum mensura nõ sine mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli? quid Lucretio, qui rerum naturas uersibus sunt persequuti? quid Lucano belli ciuili
- David.** Davidi & quibusdam alijs, qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana, uario carminum genere con
- Epilogus breuis.** texuere? Eant ergo, qui ueri fidem Poëtis detrabũt, in primis Vergilio, ut quæ cũ alia multa, tum quod de Didonis amore cõmemorat uerissime tradidisse post hac nõ nisi impudentissimus negare potest quisquam.
- De lau

DE LAVDATIONE.

Laudatio est oratio, qua rei cuiuspiam laudes per
 sequimur. Quanquam enim proprium est hoc
 premium clarorum hominum, tamen & alia res lau
 dare nonnunquam solemus, ut iustitiam, temperanti
 am, reliquasq; uirtutes. Sic fuere, qui plantularum, ut
 Cato brassicæ, laudes perscripserint. Imò non desuere
 qui partim stili exercendi, partim risus excitandi gra
 tia res absurdas scriptis laudationibus sint prosequu
 ti. In quo genere Lucianus muscam, Sinesius caluici
 um, Phauorinus febrim quartanam, Erasmus Rotero
 damus stultitiam laudauere. Ratio autem huius exer
 citationis est. Primum per argumenti suscepti natu
 ra paulisper præfari. Deinde si personam laudes, ge
 nus eius tractare, ubi loci sunt, natio, patria, maiores
 & parentes. Post, educatio laudes dabit, si cœlix fue
 rit indoles, si studia honesta, si mores incorrupti. Po
 stremo, quod in laudationibus caput est, recensere
 dotes fortunæ, ut potentiam, diuitias, & amicos, cor
 poris ut formam, robur, celeritatē, quibus recte usum
 esse eum, qui habuerit, & qui non habuerit, eum sapi
 enter caruisse laudabile est. Animi uerò, ut scientias,
 uirtutes, sine quibus nulla uera laus consistere potest.
 Mox comparatione alicuius sine controuersia lauda
 bilis hic quem laudare instituiamus, attollendus erit. Fi
 nicnda autem laudatio est per oratione, quæ ostendat
 alicuius.

Finienda nostram in dicendo mediocritatē imparem esse susce
 laudatio ptæ rei laudibus.

peroratio LAVDATIONIS EXEMPLVM
 ne. de Thucydide historico ex

Aphtonio Græco.

Præfati-
 cula.

AEquum est eos qui utilia nobis adiuvenere suis
 ipsorum inuentis ornare, & quod ab illis pro-
 ditum est, iisdem quoq; ceu autoribus cum gratia re-
 ponere. Quo circa Thucydidem laudaturus, ipsum

Arcto-
 Thucidi-
 des.

oratione uelut suis ipsius floribus ornabo. Rectū est
 autem honorare omnes, à quibus beneficij aliquid ac-
 ceperis, Thucydidem uerò cæteris tanto studiosius,
 quanto ille quod in rebus humanis pulcherrimum est,
 nobis inuenit. Neq; enim in tanto rerum humanarū

Oratio.

numero, quidquam oratione dederis præstantius, ne
 que in dicendi facultate Thucydide superiorem quen-

Natio.

quam inueneris. Natus est ergo Thucydides è terra,

Patria.

quæ & uitā & artem ei dedit, Neq; aliunde prodijt,

Maiores.

quàm unde & bonæ artes omnes nobis profuxere.

Fortunæ
 bonæ.

Contigit enim ei nasci Athenis, & maiores reges ha-
 bere. Fortunæ item potentiam à generis sui stirpe hæ-
 reditariam accepit. Ita factum est, ut cum in utrunq;
 incidit, & generis potentiam, & Rempub. liberam
 popularemq; utrinq; tamen aliquid lucrifecerit, dum
 neq; iniuria cuiusquæ æquato ciuium iure copias am-
 plas habet, & popularem ferè tenuitatem generis sui
 opibus

opibus ditat. Ita natus educatur à puero, partim in ciuitatis consuetudine, partim legibus, quæ duo in hac ætate præ cæteris curæ esse debent. At uerò cum, quæ erat adolescentis indoles, non minus in pace recte uiuere, quam in bello patriam manu defendere statuisset, literarum, & rei militaris studia coniungere consultum putabat. Sic fiebat, ut dum neq; bonas artes ab armis separat, neq; rem militarem præ literis negligit, una eademq; meditatione, utranq; artem sibi pararet. Atq; adeò ætate iam in uirum prouectus occasione, quæ domi bene meditatus erat, in lucem ac hominum conspectum proferre liceret, querebat. Cum subito fortuna bellum exhibuit, qua fortuna sic usus est Thucydides, ut quæ in illo uniuersi fecere Græci, ea quasi suum opus fecerit, dum quæcunq; in bella gesta sunt, suis monumentis fideliter adseruat. Quæ enim singuli pro se quibus egere Græci, eorum memoriam temporis progressu obliterari passus non est. Quin huius solius industria cognoscimus, Plateã capi, Atticã direptione uastari. Peloponnesum classem circumuagari. Naupactius naualem pugnam uidit, non uidit, non passus est hoc latere Thucydides, capta est Lesbos. Et uictoria etiamnum hodie prædicatur, aduersus Ambratiatas commissum est prælium. De fama temporis longinquitas nihil detraxit. Quis autem iniquus adeò rerum estimator est, ut cum hoc Herodotum

Res gestæ.

Comparatio.

rodotum

rodotum comparare audeat? sane ille omnia ad uoluptatem narrat, hic ad rerum gestarum ueritatem, ut quanto ueritas uoluptati anteponeuda est, tanta quoq; Herodoto superior sit Thucydides. Plura dicere de huius incomparabilis uiri laudibus, si eius uirtutibus ulla humana eloquentia, nedum mea infantia par esse possit.

DE VITUPERATIONE.

Ratio uituperatiōis.

Loci

Dotes.

Contrarij plane loci sunt uituperationis. Siquidem quae de laudando supra diximus, eadem & in uituperando sunt seruanda. Nam & hic praefandū est, & loci nationis, patrie, maiorum & parentum sunt excutiendi, quae si clara contigere ostendendum est ab ea laude degenerasse eum, quem laudandum suscepimus. Ad eundem modum si dotes sint fortunae, ad perniciem multorum, si corporis ad libidinem, caecitates ac rapinas ijs abusus fuisse, si scientiae in fraude, & dolos eas esse collatas, & tantum uirtutis falsum simulachrum exhibitum, quae omnia exemplo subiecto clarius cernentur.

VITUPERATIO PHILIPPI MA-

cedonis ad imitationem Aphonij.

Exordiū.

Non minus peccant, qui uitia non accusant, quam qui uirtutes non laudant. Nam utrunq; institutum suum quoddam lucrum secum adportat, dum & boni praemium, & mali poenam inueniunt. Si quidem qui male

qui male facere sustinent, eos & male audire non est
 iniquum. Atq; adeo Philippum, quanta malicia mor-
 tales omnes antecellit, tanto quoq; iustus est, eum ab
 omnibus publice uituperari. Natus enim est scelestus **Natto.**
 hic ex ea gente, quæ inter omnes barbaros uilissima
 semper est habita, quæq; ob ignauia inconstantiamq;
 nullas sedes certas tenere potuit. Primum enim gens
 hæc, quia intollerabilis erat, pulsa est ab Archiuus. De
 inde cum diu multumq; oberrassent, in regione quam
 nunc tenent, sunt delati, sic ut illinc melioribus cede-
 rent, hinc uero se etiam peiores hoc esse pessimos pel-
 lerent. Nam quod Argis expulsi ignauia, quod uero
 hic imbecilliores suis sedibus depulere, aliena rapien-
 di studio factum est. Et cum ex gente ignominiosa ori **Patria.**
 undus sit, tamen ex ciuitate magis etiam infami natus
 est. Ut enim abiectissimi barbarorum censentur Ma-
 cedones, ita Macedonum eiusq; terræ uelut quædam **Maiores**
 sentina est Pelle, ut in qua ciuitate ne frugi quidẽ ser- **& paren-**
 uorum ullus sit prouentus. Porro ex tam barbarâ ter **tes.**
 ra nato Philippo, parentes maioresq; multo etiam il-
 laudabiliore contigere. Nam erat huic auus eiusdem
 nominis, cui quo minus eius terræ regnum oblinge-
 ret, obstitit generis indignitas. Huic successit pater
 Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit. Pulsam **Educatio**
 enim in regnum reduxere Athenienses, Hi maiores, **institutio**
 hi parentes Philippi, is imaginibus conspicuus, **& si et indoles.**

longo tempore pacis obses à patre datus, Athenis uixit, atq; adeò in medijs Græcia est uersatus, tamen diuturna hac cõsuetudine tam nihil barbarici feritatis q; deposuit, ut barbaricum etiam luxum, ac omnem uitæ intemperiem, in medijs Græcorum institutis seruauerit. Imò cum Græcis ac barbaris rationes uiuendi, sint diuersæ, ipse tamẽ, qua erat immanitate, in utraque gente idem, similem in dissimilibus institutis uitæ prauitatem obtinebat. Ante omnia ne aliunde quam ritie tyrã unde uitæ initia sumpsisset perfidiam suam auspicare nidis & tur, suos ciues sibi in seruitutem primum redigit. De perfidie. inde finitimos quoq; populos bello uexauit, ut breui Pheones. temporis spacio & Pheonas, & Illyrios imperio suo Illyrij. adijceret. Nam quod Tuballos gentem uel feris immanioremsibi adiunxit, nihil mirum. Quando insignis barbaries eum populum ei facile conciliabat. Attamẽ nò quorũ corpora bello ceperat, continuo & eorum animos pacis artibus sibi conciliare poterat. Quoniam subinde deficiebant, & quanquam uictoris crudelitatem horrebant, tamen rebellionem per omnes, penè dixerim noctes, somniabant, ut qui operæ foris seruirent, intus cogitatione essent liberi. Ad eum modum cum & populos barbaris uicinos sibi obnoxios fecisset, inde ad Græcos castra mouit, atq; adeò antequam ipsam Græciã inuaderet, ciuitates que in Thracia Græcæ diuisionis erant, euertit. Sic potius Amphipoli,

poli, Pydua, Botidca, uictorias cumulare non quieuit,
 donec Phææ, Pagasæ, Magnessæq; imò Thessaliæ ci-
 uitates oēs barbaricæ seruitutis iugum acciperent, et
 generis ipsius uelut notā portare sustinerent. Operæ
 precium autem est & de beluæ istius morte aliquid
 commemorare. Nam cum diuina pariter & humana
 omnia subuerteret, & contra scædcrum sacrosanctā
 religionem plerisq; sociorum acerba imperaret, dei
 scædcrum ruptorum ultiores dignum factis exitiū ty- **Mors.**
 ranno dederūt. Neq; enim in prælio pugnans cecidit,
 quò fortissimū aliquem mortis suæ testem reliquisset,
 sed in medio turpium uoluptatum gurgie suffocatus, **Intempe-**
 sed dignum sepulchrum in earum fæditate inuenit. **rantia.**
 Videlicet, ut quemadmodum eius uita, sic et mors in-
 temperantiæ scædum exemplum posteris esset. Iam ue-
 rò quæ terra tam immane monstrum produxit un-
 quam, quod cum hoc tyranno recte comparare que- **Cōparatio**
 as? Sane Homerus cum extremæ crudelitatis imagi- **Homerus**
 nem pingere statuisset, Echetur quendam nobis deli- **l. 18. Odys.**
 niauit, ut qui inaudita quadam humani sanguinis siti
 hospitibus suis aures atq; nares truncauit. At Philip-
 pus non nares, non aures, non digitos, non manus, nō
 pedes, non deniq; aliquam corporis partem abscidit,
 sed homines totos, atq; adeò populos uniuersos, atq;
 ciuitates ipsas deuorauit, ut quanto acerbius est, totū
 quàm partem interire, tanto immanior Echeto Phi-

Perorati = lippus sit censendus. Nullus certe modus iniuriarum
 uncula. Philippi. Sed tamen orationis huius nostræ finem ali-
 quem statuamus oportet.

DE LOCIS COMMVNIBVS.

Loci com-
 munes.

Quare cõ
 munis?

Disputa=
 tio.

Locus communis est oratio, quæ alicuius siue rei
 siue personæ, nunc bona nunc mala certis ratio-
 nibus amplificat, exaggeratq;. Dicitur autem est com-
 munis propterea, quod communiter pariterq; omni-
 bus, qui eiusdẽ sunt generis, cõuenit. Si quidem dispu-
 tatio, quæ in genere aduersum proditorẽ instituitur:
 in omnes ei sceleri obnoxios ex æquo cõpetit. Quam
 quam autem eius usus in medijs orationibus est, ut sic
 proprio exordio non indigeat, tamen primæ exerci-
 tationis gratia in scholis facies quædam proëmij præ-
 mitti solet. Huic subijcies argumentationes, quarum
 prima sumetur à contrario, altera à rei de qua dicitur
 mus, expositione sic comparata, ut non docere audi-
 torem, sed excitare, commouereq; uidearis, tertiam
 à comparatione nunc parium, nunc maiorũ, nunc mi-
 norum. Non quod non ex alijs locis argumenta duce-
 re liceat, sed quod indicati præcipue sint excutiendi.
 Nam si in testem, in proditorem, aut alioqui crimino-
 sum aliquem paretur locus, consilia eius parua conie-
 cturis erunt quoq; excogitanda, & tota antea cõ-
 ta infamanda, hoc tamen obseruato, ne ex ipsa rei cõ-
 munitate ad personarũ, temporũ, locorũq; angustias
 te demittas

te demittas. Postremo quia in suasorijs sæpe tractantur loci communes admiscere etiam aliquid licet de æquo, honesto utili, facili, & similibus. Exempla locorum communium tot habes in Ciceronis Paradoxis, quod sunt in eo libello capita, & mirus est in hoc genere aureus ille theologicarum rerum scriptor apud Græcos Ioannes Chrysostomus. Quoties n. ille orationem desectens in auaritiã differit? Quoties in ebrietatem? quoties in spectaculorum uanitatem? & similia? nos simplex quoddam subscripsimus & quidem nostrum.

Chrysoſt.

LOCVS COMMVNIS IN EBRIVM.

Vereor plurimum ne qui sobrij sunt, operã hanc meam in ebrios dicendi ceu superuacaneam rideant. Dicent enim sobrij castigatione hac nihil opus esse. Ebrios autem sic uino sepultos, ut nullius uocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius obiurgationis asperitatem sentiant. Nimirũ quod, ut corpus mortui nullis punctis, sic ebrij animus nullis monitis excitari posse uideatur. Quanquã autẽ optabile esset non sæpe operam ludi in corrigendis ijs, qui in uitijs suis sic obduruere, & omnem medicinae spem excludant, tamen quia sunt, qui in certis interuallis ex tanti mali sopore expergesfacti ad se redeunt, seq; sanabiles per hoc, quod morbum subinde agnoscant, præbêt, uel horũ gratia quãta sit in hoc uitio pnicies,

Proëmionum.

Ebrietas.

A simili.

Contrari- paucis ostendam. Nam ut pulchrius nihil est homine
um. sobrio, & ad quiduis, quouis tempore, quouis in lo-
 co parato, ita nullum monstrum foedius ebrio, cuius,
 ut Terentianus Chremes ait, neq; pes, neq; mens satis
 suum officium facit. Principio mirari succurrit hic Grae-
 corum prudentiam, qui suae etiam linguae proprietate
 te quanta uirtus quamq; ingens bonum sit sobrietas,
Vocabulum satis declarant. Siquidem ut ostenderent mentem huius
Etymolo- manam in sua dignitate consistere sine sobrietate non
gia. posse, uirtutem hanc insigni uocabulo σωφροσύνη
 nominauere. Quid enim aliud sonat σωφροσύνη,
 quam mentis conseruationem? ut quantum homo ani-
 malia rationis expertia mentis dignitate antecellit,
 tantum quoq; haec uirtus caeteris omnibus sit sublimi-
 or censenda. Quanquam autem Stoicorum disputatio
 est, qui unam uirtutem habeat, ei & caeteras non de-
 esse, tamen in usu uitae humanae saepe compertum est,
 fortitudinem habuisse eum, qui amicitiae iura non praes-
 titerit. At sine sobrietatis fundamento nullus unquam
 uirtutum domicilium in animo suo construxit. Nam
Simile. ut ea oculorum acies sola colorum discrimina discer-
 nit, qui nullo uitiosi humoris fluxu lippiant, ita quid
 quaq; in re uel fugiendum, uel sequendum sit, ea tan-
 tum mens cernit, quam cibus ac potus moderatio ab
Effecta. omni onere semper seruauit expeditam. Haec prudenti-
 bus consiliorum omnium mater. Haec recta consilia
 mature

mature exequitur. Cum hac florent Respublicæ, hac
 discedente, sensim optima quæq; dilabuntur. Ut uel
 hinc appareat, quâta sit pestis in Repub. ciuis ebrius,
 Qui neq; uirtuti ulli locû apud se relinquat, nec ullum **Expositio**
 in rebus dubijs cõsiliium aut inuenire ipse, aut ab alijs **Consiliium**
 inuentum recta ratione exequi possit. Qui nec præter
 rita recordari, nec præsentia moderari, nec futura
 providere recte queat. Qui deniq; nihil aliud sit, quã
 quod de otiosis aut Poëta, telluris inutile pondus. Pin-
 ge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis ui-
 tam. A uespera ad multam noctem clamatur, bibitur,
 luditur, cantatur, ululatur, pugnatur, franguntur sci-
 phi, mensæ uomitu conspuuntur. Succedit somnus alij **Somnus**
 grauis adeò, ut morti plusquã similis appareat. Alij **morti si-**
 somniorû terrificis spectris irrequietus, tum æquisi- **milis.**
 mum ebrietatis supplicium uehemens capitis dolor, **Somnia.**
 ac membrorum omnium debilitatio. Mane dolor, &
 nondum edormitum uillum surgere uetat, & in medi
 um usq; diem in stratis detinet. Quod si quid operis
 urgeat nimis, fracti & uel semimortui ad illud accedi
 mus. Quis autem cum laude in negotio aliquo graui
 uersatur ad quod inuitus fractus ac totus languidus
 ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid
 fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hester
 no mero non solum fatigatus, uerum totus fractus?
 Attræctandum est aliquid? tremunt manus. Eundem

Compara
tio.

aliquo? genua labant. Res postulat eloquentiam? lin-
gua hæret, uocis meatus est impeditus. Quid multis?
inter tot morborum genera, quot humane nature mi-
seria est obnoxia, uix ullum est, quod semel adeo totum
hominem sibi eripiat, & animum pariter atque cor-
pus prosternat. Bona morborum pars, cum uel cor-
pus, uel corporis aliquam partem affligat, tamen im-
mortalem hominis partem, nempe animum, impete-
re non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem,
sunt qui frigus, sunt qui æstum immittant, salua tamen
interim rationis dignitate. Atqui illud ipsum quod co-
mune habemus cum dijs immortalibus, quo solo homi-
nes & simus, & recte appellamur, quo à brutis diffe-
rimus, hoc uero labefactare ebrietas & potest & so-
let. Atrox sanè et horrenda pestis est ἐπιληψία, qua
correpti plerique aliquoties uim sibi ipsi afferunt, dum
sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi uellunt,
dum se in luto uoluunt ipsi. At nullis uerbis consequi
queas, quãto scædiori, quantoque immaniori malo labo-
ret ebrius. Quem epilepsia corripit, hunc paulo mo-
mento deserit, atque ei mentis usum reddit. Ebrius au-
tem cum diu multumque per ebrietatem iactatus fuerit,
sequè indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si
non quod sæpenumero accidit in totum extinguitur)
totumque penè triduum sepulto similis iacuerit, uix
tandem ad se utcumque redit. Illi mali sensum lenit, quod
nulla

nulla sua culpa, sed morbi uehemētia pœnitenda, multa tum dicit, tum facit. Huic uerò malum conduplicatur, quando quo mali culpam à se transferat non habet, & minus premere solent, quæ nihil commeritis graua accidunt. Iam inter animi uitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet, reperiri potest. Quid enim tam est horrendum, quod non ebrii audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrius nihil recte credideris, effutit omnia, neq; quicquam tam religiose arcanum est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotoris stultitiam inuitatus mentis sue dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is, qui illud quod charissimum habet, ad alienum affectum, eumq; stultum amittere uel, cum auiditate paratus est? Cui autem ignotum est, rixarum, uulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorum, uberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitharū factā, ut Horatius ait, super mero? Quis nescit Tarquinius mero calentes primū ad stuprū nefandū processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonem cætera quidem regem laudatissimū, compotandi studio eò prolapsū, ut quibus familiarissime utebatur, is interfectis & per hoc procerū suorum oīm animis à se alienatis, ueneno tandem extingueretur? Sed ne ego ineptus

Coniuncta
 Cōsequen-
 tia.

Proprium

Causa.

Fons omnium malorum.

Effecta.

Exempla.

qui quod uitium finem nullum nocendi habet, hoc ordinationis meae angustius complecti studeo.

DE THESI.

**Questio
infinita.**

Θέσις uocant Rhetores Graeci questionē uagam ac nullis circumstantiarum cancellis inclusam. Quam obrem questionem infinitam appellant Latini. Nam quae personam, locū, tempus, taliq; complectuntur, Graecis ὑπόθεσις, Latinis nunc quaestiones finite, nunc causae dicuntur. Sic an discenda litera graeca, an sit ducenda uxor, Thesis est. Sed an sint discendae medicinae, theologiae uel destinatae, an seni, an Catoni, an sit ducenda uxor sacerdoti, ὑπόθεσις est. Persona enim adiecta sententiam alioqui uagam ad certum ordinem astringit. Tametsi & hoc generale uideri potest, latius enim patet consideratio, quam si proponas sic, An sit ducenda Cleopatra Antonio, Ciceroni Terentia, seni puella, nobili, obscuro loco nata, famosae ualuetudinario, certis ad singula personis adhibitis. Porro ratio generis huius haec est: Primum ingressus aliquis ad argumentonem uice exordij erit. Deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, utilis, facilis, & necessarii, & si quid probabiliter contradici posse uideatur, hoc suo loco refutandum est. Postremo breui epilogo uelut perorandum.

Exordium

Loci.

QVOD DUCENDA SIT VXOR.

THESIS.

si quid

Si quid est in rebus humanis, in quo plura bona
 quam in re uxoria tum ratio indicaret, tum usus
 comperiret, cæteris obmissis hoc unum amplectendū
 omnibus putarem. Sed quando in tanta commodorū
 uitæ uarietate post longam eamq; diligentem inuesti-
 gationem, nihil quod uitæ mortalium tam sit expeten-
 dum, quam uiri & mulieris casta ac moderata coniu-
 etio reperiri potest, ad hoc uitæ institutum omnibus,
 qui beate uiuere uolunt, summa ope enitendum existi-
 mārīm. Nam siue dignitatem rei quis spectet, siue uti **Proposi-**
 litatem, siue facilitatem, siue deniq; necessitatem, qui- **tio p par-**
 bus rebus ut aliquid facere sustineant, adducuntur ho- **titionem.**
 mines, nihil certe quod cum fideli matrimonio compa- **Dignitas**
 rari possit, inuenietur. Quod ne mirum cuiquam ui- **matrimo =**
 deatur, paucis ostendam. Quid enim per Deum im- **nij-**
 mortalem dignitate anteiret illud, quod neq; ciuitatū **nij-**
 legibus pro tempore ferri solitis in uitam humanam
 est introductum, neq; utentium consuetudine paula-
 tim irrepserit, neq; principum edictis est imperatum,
 Sed ipsa Dei uoce statutum, sancitum, generiq; mor-
 talium commendatum est? ut ad hoc uitæ genus homi-
 nes quodam numinis diuini afflatu rapi uideantur.
 Quod si pleræq; leges hoc nomine sacrosanctæ ha- **Leges.**
 bentur, quod uel à Minoë Cretensi, uel Lycurgo La- **A simili-**
 cedemonio, uel Solone Atheniensi, quos inter legum
 nobiles conditores comprimis laudauit antiquitas,

Collatio perlatae sint, quanto reuerentius accipienda nobis,
 hominum ipsaq; uita exprimenda, quae nobis tradita sunt diuina
 cum deo. nitus? Hominum leges, ut circumspectissime ferantur,
 Commen- tamen ferè admistum habet erroris aliquid, cuius gra-
 datio legis tia commode interpretari oporteat, quae alioqui ad
 ab autore. uerbum seruari contra Rempub. esset. At in dei leges
 nulla erroris suspitio cadit. Homo enim labi, errare,
 falli potest, deus non potest. Nulla autem ciuitas tam
 inciuilis fuit, nulla gens tam ab omni humanitatis cul-
 tu remota, nec tam Barbarus tyrannus extitit quis-
 quam, qui non ipsa natura duce eò perueniret, ut nò
 ferarum immaniam uagum concubium auersandum
 duxerit, & certas matrimonij leges sequendas statue-
 rit. Quod si quae cum natura consentiunt ac conspi-
 rant, ea imprimis laudabilia haberi solent, quae sote,
 quid tam naturae est consentaneum, quam maris &
 foeminae coniunctio procreandi caussa suscepta? An
 nò hoc nobis ante oculos pinxit ipsa natura, editis tot
 Quadru- auium, quadrupedum, piscium generibus, quorum ni-
 pedes. hil est quod nò ad hanc adiunctionem tacito quodam
 naturae instinctu feratur? Quin ut quaeq; animalia mi-
 tissima sunt, et propius ad humanam mansuetudinem
 Columbae. accedunt, ita leges etià coniugij sentiunt. Non colum-
 Plin. li. 10. barum paria fidem coniugij seruant? numfœtus edu-
 cap. 31. candi par utriq; sollicitudo? non mutua segnitiae casti-
 gatio? non si altera perierit, alteri lucuosum deside-
 rium

derium relinquatur? Cui non tot naturæ documenta
 matrimonij religionum persuaderent? Eat nunc qui *Summa.*
 uolet, & Gigantum more cum natura bellum gerat,
 nobis sanctum, nobis honestum, nobis optabile sit ma-
 trimonium, quod diuinitus traditum, tot naturæ do-
 cumentis deinceps est commendatum. At coelibatus *Refutatio.*
 item à deo commendatur, at tot sanctissimorum ho-
 minum exemplis confirmatur. Quid tum? ample-
 ctantur hunc qui possunt, quibus à parentibus ac ma-
 ioribus suis degenerare, quibus genus humanū, quan-
 tum in ipsis est, extinguere, quibus per omnem usq; ui-
 tam destitutus, tandem nullo posteritatis solatio emo-
 ri libet, quos deniq; in terrenæ carnis onere adhuc
 grauatos diuini fauoris aura in tantum subleuat, ut di-
 uinarum rerum studijs occupati, suæ conditionis obli-
 uisci possint. Sed hic non temerè multis aspirandum
 est, ne si aliis quàm pro uiribus subuolare cœperis,
 etiã ipsam humanã conditionē amittas. An nõ terret *Exemplū*
 te Icarus qui est in Poëtarum fabulis? Is cum generis *Icari.*
 sui ordinem contemneret, & quod natura sibi nega-
 bat, alis factitijs sumptis, in uolucrum gregem se at-
 tolleret, miser tandem in medium mare prolapsus, et
 uitã amisit, & ne quis maiora se conetur, sua calami-
 tate docuit. Satis quidē dictū uideri possit in re manife-
 stissima, sed quia sunt qui coniugiū etiamsi bono uiro
 dignū putant, tamen quia id parum utile eis uidetur, *Vtile.*

fugiendū censent. Quid ego audio, homines ne sunt, qui quod honestum esse confitentur, hoc idem parum utile existimant? Quod si hos audiemus, periculum erit, ne & uirtutes, & artes bonæ omnes, à uitæ utilitate excludantur. Quare quid generi mortalium possit fingi perniciosius? Age uerò quid tandem inutile uideatur in coniugio? Num uxorem domi alere? Atqui quid utilius, quàm habere semper domi nō conductitium famulitium, quod serè cōductori est infidū: ut cætera incommoda taceam: sed certo, & nunquā rumpendo scødere coniunctam, cum qua omnia habeas communia, cuius fidem suspectam habere non necesse habeas, quæ negotiorum domesticorum partem in se recipiat, quæ ut letorum, sic & tristium fit particeps, quæ recte te ualentem oblectet, quæ iratum mitiget, fessum recreet, desidentem excitet, ægrum ministerij & mutuæ fidei sedulitate soletur, quæ deniq; cōmodis tuis æque ac tu gaudeat, incommodis non minorem sentiat dolorem? Obsecro, quid hic non summe utile? quid non magno etiam emendum? Quàm autem utile est ad conseruationem ciuitatis, omnisq; humanæ societatis, procreare liberos, qui et pacis artibus se suosq; ornent, & si quando bellum ingruat, ætatis robore, rei q; militaris peritia instructi hostes propellant, parentes, & propinquos, amicos, patriā deniq; tueantur? Boni autem ciuis est, sic consilia sua comparat

Privatum
ab effectis

Vxoris
officia.

Publicū ab
effectis.

Liberorū
officia.

Ciuis boni
officiū.

comparare, ut non sibi solum, sed parentibus, sed pro
 pinquis, sed amicis, sed patriæ, uniuerso deniq; gene=
 ri humano natus esse uideatur. Quid autem, inquis,
 si non contingat talis uxor, qualem tuam supra in=
 formasti? Primum, ut bona & tuis moribus apta con=
 tingat, in te potissimum est situm. Nam delectu est o=
 pus. Neque in quam cunq; incideris, aut forma uenu=
 stam, aut diuitijs spectabilem, aut genere nobilem, aut
 compellendo affabilem, aut amoris præcepti illece=
 bris commendatam, ea domū statim ducenda est, sed
 inter multas delectu habito, una aliqua deligenda, cu=
 ias dicta pariter ac facta, quo ad eius fieri potest, oīa
 explores, omnia obserues. Quod si ea spem tibi bonā
 fecerint, tum primum procū eius agere, atq; omnes
 saltus, in quibus fera tibi destinata obuersatur, ambi=
 tionis tuæ plagis circumsepire, tempestiuum erit. Hic
 utendum amicis pariter & inimicis, uiris simul ac fœ=
 minis. Profuerit, & ancillas, nutrices, seruosq; eius
 auro ad mores dominæ prodendos corrumpere. Nam
 tenuium mores ac uitam cognoscere nō ita magni fue=
 rit negotij. Quid autem stultius fuerit, quā in emen=
 dis equis ac uementis inspicere omnia, anxie inquire=
 re annos, gradus omnes obseruare, dentes numera=
 re, breuiter prius omnia sollicitè perscrutari, quā
 liciteris, & in puella quam semel acceptam, neq; re=
 uendere, neq; gratis repudiare liceat, comparanda,

Refutatio
obiectiōis

Delectus
in ducēda
uxore ha=
bendus.

Metapho=
ra à uena=
tore.

Simile mi=
norum.

tam non esse diligentem, ut satis sit mulieris faciē esse
 ei, quae tibi sit nuptura? Ut quibus matrimonium tan-
 quam res parum utilis ac difficilis displicet, ij potius
 suam ipsorum temeritatem, quam rem longe omnium
 Facile in utilissimam, expeditissimamq; accusent. Quid enim fa-
 matrimo = cilius, quid expeditius eo uitae genere, quo maxima ho-
 nio uiuere minum pars sine ulla querula tot iam seculis utitur?
 & iucun = Neq; enim si tantam difficultatē secū adferret uxor,
 dum. multi adeo prioris matrimonij iugo exoluti, secundū
 Pugnancia se alligari paterentur. Quid dico paterentur, cum bo-
 na pars eorum, qui priori matrimonio sint defuncti,
 tantisper dum pristinae uitae statum recipiant, uiuere
 se negent? Et sanē uix uiuit, cuius uita in unum se sic
 est contracta, ut quemadmodum secum nata est, ita se
 cum quoq; intereat, ac non etiam liberorum propaga-
 tione se dilatārit. Ergo si uiuere non solum utile, ue-
 rum etiam facile & iucundum est, matrimoniū quoq;
 sine quo uita non est uitalis (utar enim Ennij uerbo)
 sit utile, sit facile, sit iucundum, sit modis omnibus ex-
 Neceſſitas peſtandum. Atq; adeo mirari succurrit hic, delibera-
 matrimo = ri adhuc, perinde ac si non in manifesto sit, matrimo-
 nij. nium rem adeo etiam necessariam esse, ut sine ea non
 gens ulla, non ciuitas, non uicus, non domus, non ulla
 Cōsequen = societas, nō deniq; ipsum genus humanū ulla ratione
 tia contra queat consistere. Finge oēs hoc animo esse, quo sunt,
 vij. a matrimonio abhorrent: quae so te non intra paucos
 annos.

annos genus humanū omne funditus sine ulla recre-
 scendi spe extirparetur? Peccant sanè in ipsum ge-
 nus humanum, qui à matrimonio re modis omnibus
 necessaria deterrerent. Pecco & ipse, qui in remanife-
 stissima, & quæ oëm deliberationem præscidit, suiq;
 necessitatē secū adfert, tantum uerborū prodegerim.
 Nam si uxorem ducere tantum honestum, tantum uti-
 le, iucundum, facile, & non etiam necessarium esset,
 excusationem inueniret longior oratio. Nunc cū hæc
 omnia simul urgeant atq; adeò cogant ad matrimoni-
 um, uerbum præterea nullum addam. Utile autem fue-
 rit adolescentibus huius generis argumēta in utranq;
 partem tractare. Nam matrimoniū dissuadenti ingēs-
 sionis sylua ex omnibus ferè inuentionū locis sup-
 editatur. Sed nos quo breuiore in præcipiendo esse-
 mus, exemplū alterū posuisse satis esse putabamus.

DE LEGVM COMPROBA-

tione, refutationeq;.

Magnæ olim ex legum rogationibus existebant Leges.
 contentiones, dum ex primoribus alius roga-
 tionem factam populo comprobabat, alius reprehē-
 debat. Quorum neutrum sine summa dicendi uir recte
 fieri potest. Quæ caussa fuit Rhetoribus, ut hanc le-
 gum in utranq; partem tractationem inter primas di-
 cendi exercitationes ponerent. Reprehenditur autē prehen-
 lex his ferè rationibus, si eius latorem probabiliter dende-

Præceptio

Leges.

Leges quo
modo re-

prehen-

dende-

crimineris, si contrarium recte habere ostendas, si efficias, ut quod lege ipsa statuitur, pugnare uideatur, partim cum alijs legibus, partim cum aequitate, partim cum utilitate. Si causam ob quam ferri uideatur, parum ualere: si deniq; omnino fieri non possit, aut si possit, non sine periculo difficultateq; hoc tentari. Eadem ratio in contrarium mutata in legibus comprobandis est seruanda. Exempla utriusq; exercitationis subieciimus.

REPREHENSIO LEGIS IULIAE

iubentis adulterum in ipso scelere deprehensum statim occidi.

Boni uiri est prouidere, ne qua lex se uel ferente, uel comprobante perferatur, quae semel temere recepta, postea multis damnis datis, tamen sine graui Reipub. motu, atq; adeo omnium ordinum perturbatione abrogari nequeat. Qua prouidentia si unquam hoc certe tempore in primis opus est. Rogatur enim ea lex, quae quoniam in auditi supplicij terrore adulterij licentiam coercet: primo quidem aspectu blanditur, uerum si in futurum prospiciamus, uix quicquam aequè perniciosum ferri posse reperiemus. Quamquam autem Iulium Caesarem, qui rogationis huius primus fuit autor uirum rei militaris peritia clarissimum, adeoq; felicissimum Imperatorem scimus omnes, tamen patriae libertati quae legibus uelut neruis suis consistit & conser

& conseruatur, nunquam fauisse constat. Quis enim
 libertati fauere credit eum, qui ad monarchiam suam
 extruendam stabiliendamq; arma cœperit aduersus
 patriam? Cui probabile est libertatis oppressorem ad
 leges ciuitati liberæ salutare ferendas accedere? Mi-
 ror autē uehementer omnibus Cæsaris actis per eius
 cede senatus auctoritate factam, rescisis, hanc tamē **Pugnatiā**
 rogationem tantum ponderis apud quosdam adhuc
 habere, & cuius casu Respub. erigere se cœpit, eius
 legem tanquam è Repub. rogatā toties promulgari.
 Quis autem non monstro simile putet, quem uiuū tot
 armis tantisq; opibus imperare passi non sumus, in **Exemplū.**
 eius iam demortui leges iurare? Quod si maiores no-
 stri Tarquinius Collatinum, cuius opera auxilioq;
 Brutos patriam nostram liberauerat, exulare non
 ob aliam causam, quā quod nomine, propinquitateq;
 Tarquinius reges attingeret, recte cœgere, quā
 stulte nos fecerimus si cæsiam tyranni leges ultro eti-
 am amplectamur? Quod si æquitate niteretur hæc **Lacedæ-**
 rogatio, fortasse utile esset Lacedæmoniorum pruden- **moni-**
 tiam imitari, qui cum & bonæ sententiæ, sed à malo **Autoritas**
 autore profectæ iacturam facere nollent, & mali ui- **legis lato-**
 rititulo publica negocia contaminare religiosum du- **ris,**
 cerent, eandem sententiam totidem uerbis ab optimo
 quodam & laudatissimo sene iterari iusserunt. Sed in **Contratiū**
 hac rogatione tam non est habita æquitatis ratio, ut

quod cum ea pugnat, cum omnibus legibus consentiat
 An non & naturæ uis, & ius scriptum hæc tenet, &
 mores ciuitatum indicta causa damnare uetat quæ
 quam? Atqui rogatio hæc non solum indicta causa
 damnat, uerum ne die quidem dicta homines occidi
 postulat. Quod si leges prohibent premijs donari e
 tiam eos, quorum uirtus certissimis documentis apud
 iudices fuerit comprobata, quanto æquius est hanc re
 ligionem seruare in puniendis sceleribus? Præsertim
 cum si alterum uitari nequeat, excusatius sit præmiu
 in totum male collocare, quàm ad pœnam tantillum
 addi? Nam quod adultero impune esse nihil statuit,

Simile.

non possum non probare. Quod uero pœna iudiciu
 calculos non expectat, hoc sanè tam non possum lau
 dare, quàm si, quæ lex iudiciorum corruptelas tollit,
 eadem & iudicia euerteret. Sed grande, inquit, scœ

Refutatio.

lus est adulterium. Quis negat? At non tantum ut nō
 sint alia maiora. An nō parricide peccant etiam gra
 uius? Non proditores patriæ? non sacrilegi? Atqui

Maiorum

compara
 tio.

hi, etiam si in scelere deprehendantur, ante iudicium
 cognitionem ad pœnam non rapiuntur. Et solos ad
 ulteros, quia impotentis cuiusdam amoris errore la
 buntur potius quàm destinata malitia peccant, causam
 dicere non licebit? Qui patrem à quo creatus, altus,
 educatus institutusq; est, occidit, causæ dicendæ ius
 habebit, qui uero mulierculam amore captus ita con
 tractauit,

treſtauit, ut aliquoties alieni thori ius nõ uiolârit, ſu-
 rentis mariti zelotypiæ trucidandus obijcietur? Cur Conſequē-
 autem placet exemplū intromitti, cuius prætextu ple-
 tia.
 riq; mariti in multorū innocentum perniciem magno
 Reipub. malo ſint abuſuri? An difficile erit, ſi cuius
 uite inſidicmur, hunc arte aliqua domi noſtræ aut
 alibi apud uxorē deprehenſum adulterij prætextu ne-
 care? Quoties autē à matronis parū pudicis ad ſtu-
 prum ſollicitatur uel arte aliqua iuuenū ſimplicitas?
 Quod ſi conditio ab ijs non accipiatur, clamore ſubla-
 to adulterij uim ſibi afferri uociferantur. Hic ne iuſtū
 erit, fortiſſimos iuuenes, nempe cupiditatē ſeuiſſima-
 rum uictores, ſic deprehenſos à ſuperueniente marito
 necari? Atq; talia plerumq; uſu uenire, et Hebreorū Exemplū.
 hiftoriæ in Iosepho Iacobi filio, et Poëtarū ſabulæ in
 Hippolito declarant. Ad quem furorē autem non cõ-
 Refutatio
 pellit maritos zelotypia ſemper ſuſpicioſa, ſemper
 ab argu-
 anxia, ſemper in uitium credula? Sed intereſt Reip.
 mento rea-
 pœnæ acerbitate homines ab adulterio deterrere.
 torto.
 Recte, ſed etiam atq; etiam uidendum, ne hoc totum
 ſit à me. Nam qui mora data pœnam expeçtat, ei ſup-
 plicium duplicatur, dum et ſupplicij metu torquetur,
 et maiorem etiam quàm eſt ſupplicij atrocitatem
 Sententiâ.
 imaginatur. Et malum impendens aliquoties horro-
 re ſuo grauius, quàm ponderis ipſius ſenſu premit-
 Quem uero caſus aliquis ex improuiſo oppreſſerit,

is ruinam uix sentit. Siquidem cruciatus sensum surripit celeritas, ut in morte, quam non praeuideris, aut omnino nullus, aut breuissimus sit sensus. Deinde qui clam necatur, eius supplicium paucis innotescit, quod tales casus serè tegi soleant à propinquis et amicis. At qui publice accusatus, publice conuictus, publice etià damnatus poenas dederit. *is* & se dignum exitium inuenit, & dum publicam infamiam subit, multis, ne simile quid audeant, triste quidem sed utile est exemplum. Simul & illud cauebitur, ne si clam necaretur multis alia ex causa id factum calumniaturis suspicà di occasio relinquatur. Quin ergo si graue scelus est adulterium, adulter accusatur priusquam iudicetur, iudicatur potius quàm sine iudicio damnetur, damnatur magis quàm indamnatus occidatur? Sin leue, parum equū est tanta poenae atrocitate in id animaduerti. Dixi pro Repub. non quae uolui omnia, sed quae pro temporis angustia potui. Vestrum erit, quid factū eto opus sit, statuere.

COMPROBATIO LEGIS QVA

apud Heluetios cauetur, ne quis inuitatione ad bibendum urgeatur.

Exordiū.

Multa quidem praecclare in sua ditione instituerunt fortissimi libertatis suae defensores Heluetij. Sed nihil praecclarior, nihil laudabilior, nihil Reip. utilius, quàm quod ab illis nuper scitum est. Nam cū per

per ebrietatem passim peccari uiderent, ut aditus ad *Causa.*
 id uitij omnes præcluderēt, in sua ditione statuerunt,
 ne cui deinceps alios uulgarium istarum inuitationū
 prætextu ad ebrietatē sollicitare impune liceat. Quid
 autem per Deum immortalem aut honestius aut præ *Contra-*
 clarius temperantia, atq; omnis uitæ moderatione? *rium.*
 Imò quid sine hac uel in ciuitatum curijs, uel populi
 concionibus, uel principum aulis, recte aut consulti-
 tur, aut consultum factò præstatur? Sed hæc in per-
 uersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes il-
 las mutuas irrepsit, uigere non potest. Citius enim *Simile.*
 ex pumice aquam hausseris, quam ebrio, sobrium aut *Francis-*
 dictum aut factum extorseris. Quod si sobrietas *Irenicus*
 ac uitæ moderatio sola est, quæ omnium uirtutum of- *in exegefi*
 ficia parit, alit, conseruat ac tuetur: rursum ebrietas *German-*
 omnem mentis usum peruertit, omnem uitæ humanæ *in hac re*
 dignitatem commaculat, an non uotis omnibus ex- *consulen-*
 petenda erit lex ea, quæ & susteret ebrietatem, & po- *cus est.*
 tionis moderationem procuraret? Quid autem per- *Effecta.*
 inde utilia, atq; in Repub. cauere, ne sit impune illud, *Exempla.*
 cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid
 enim tam emollit imò frangit, & animos, & cor-
 pora ciuium, quàm liberior comessatio compotatioq;?
 An non Respub. Rhomana, quàm diu frugalitatem ser-
 uauit, tam diu aduersum omnes hostium insultus inex-
 pugnabilis stetit? At posteaquam luxu certare inui-

cem coeptum, ita cecidit, ut ne ruinae quidem uestigia
 aliqua super sint. Non Hannibal tum primum uinci
 coepit à Rhomanis, cum exercitum suum Campano
 luxu solui eneruariq; passus est? Vnde tot insani amo-
 res, tot stupra? tot adulteria? nisi ex ociosorum ho-
 minum temulentia? Verum enim est illud, sine Cere-
 re & Libero frigere Venerẽ. Vnde tot rixae? tot uul-
 nera? tot caedes? nisi ex temulentorum compotatio-
 nibus? Cui alij tot ac tantas rei familiaris dissipationes
 tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quam
 conuiujs in ebrietatem solutis, atq; horum parenti
 luxui? Quae res tam multos adolescentes alioqui
 foelicissime natos, ab artium optimarum uirtutumq;
 cultu abducit, quam studium compotationum? Pri-
 mum corporis otium, in quo ferè degunt, qui literis
 adhibentur, mater est uariarum cupiditatum. Quod
 si huic compotandi quoq; licentiam addideris, quae so-
 te, qui fieri potest, quin in animis parum firmis pro
 uirtutum bonarumq; artium cultu, omnium libidinum
 seges sensim pullulescat? Quod si spes omnis in hac
 etate recte formada, uelut agricolis in herba, posita
 est nihil poterat ea lege excogitari utilius, quae quod
 unum omnem eam spem semel praecidit, hoc tollit.
 Neque enim audio eos, qui in tanto errantium con-
 sensu nihil ualiturã legem iactant. Nihil enim uel re-
 ctius imperatur, uel facilius recipitur, q̃ quod tacitus
 naturae

Prouerbi-
 um.

Efficta.

Comparã=
 diligentia.

Refutatio.
 Aequitas
 naturae.

naturae

naturæ sensus non potest non probare. Quis autem
 tam effrenatus, & ab omni humanitate remotus est,
 cui non rem recta uia reputanti, supra quam natura
 postulet, ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere, & Repugnan-
 naturæ inimicissimus, & fœdissimum esse uideatur? tia per cõ=
 Compotoris hominis priuati, puerilis & stultus affe= paratio=
 ctus, ut me ipse ebrietatis probro afficiam persuade= nem.
 bit, & patriæ in cuius uerba iuratum est ab omnibus,
 equissima cunctisq; saluberrima lex, ut sobrie agam,
 me hominem esse meminerim, non impetrabitur? In Compota=
 gratiã nepotis alicuius inmodica portione ita me pro= tio in gra=
 sternam, ut præter figuram humani mihi reliquum sit tiam homi=
 nihil: & populi fortissimi, laudatissimiq;, cui parere nis absur=
 summa est utilitas, legem omnium ornamentorum ut= da.
 te parentem & altricem recipere grauabor? Am= Epilogus.
 plectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neq; honesti
 us, neq; præclarius, neq; factio iucundius fortissimi po
 puli magistratus ferre potuere.

In Græcis inuenio & alia *ἡγορηματώματα*,
 nempe *ῥήματα*, sententias, comparationes, sed nobis
 uisum est parum utile nimis diu in his rudimentis de-
 tinere iuuentutem, maiori declamationum operi desti-
 natam. Et Fabius, quem potissimum sequuti simus, Li. 2. ca. 4.
 partius etiam hæc attingit.

F I N I S.

IOANNES TRITTEMIVS ABBAS
 Spanhaymensis in Catalogo Virorum
 Ecclesiasticorum de Conrado Cel
 te scribit in hunc modum.

Conradus Celtis Protutius, ex Francia Germa-
 nie oriundus, uir undecunq; doctiss. Philoso-
 phus clarus, Orator facundus, Astronomus & Cosmo-
 graphus insignis, & è Germanis primus Poëta lau-
 reatus, diuinarū quoq; scripturarū nō ignarus, utri-
 usq; linguæ peritus, ingenio excellens, & disertus clo-
 quio, scripsit tā metro q̄ prosa quædā præclara opu-
 scula, quibus memoriam sui posteris commendauit. In
 utrāq; Ciceronis Rhetoricā epitomen, De laudib. elo-
 quēt. e, De arte uersificādi, De cōdendis epistolis, De
 situ Nurebergæ, Peregrinationem Sarmaticā, Car-
 minum libros 4. Amorum qui secundū 4. latera Ger-
 in scripsit libros 4. Panegyrim duci Bauariæ. De uita
 S. Sebaldi, Germaniæ sitū, Orationes uarias, & episto-
 las multas, ad diuersos elegantissimas metro & prosa
 edidit, ac diuersa epigrāmata, & in Cosmographia,
 cuius scientissimus est, uaria scripsit, quæ posthac in
 lucem uentura confidimus. Viuit adhuc, annos ætatis
 habens 35. ac uaria scribit sub Maximiliano Rhoma-
 norū Rege illustrissimo, & summo Pontifice Alexan-
 dro sexto. Anno domini quo nos 1494. hæc scribimus.

FINIS.

EORVM FER

ME OMNIVM, QVAE RHETO
res in orationem uenire adferunt
ex Cicerone Index.

DE OFFICIO ORATORIS ET generibus caussarum.

ORATORIS officium est, de his re-
bus posse dicere, quae res ad usum ci-
uilem moribus & legibus constitutae
sunt, cum assensione auditorum, quoad
eius fieri poterit. Tria sunt genera
caussarum, quae recipere debet Orator, Demonstratiuum,
Deliberatiuum, Iudiciale. Demonstratiuum genus est,
quod attribuitur in alicuius certae personae laudem uel ui-
tuperium. Deliberatiuum, quod positum in consultatio-
ne habet in se persuasionem & dissuasionem. Iudiciale,
quod positum in controuersia, habet accusationem in se,
aut petitionem cum defensione. Quoniam igitur demon-
stratum quas causas Oratorem recipere oporteat, nunc
quemadmodum ad orationem possit Inuentio accommo-
dari, dicendum uidetur.

Inuentio est rerum uerarum aut uerisimilium excogi-
tatio, quae causam probabilem reddant. Cuius par-
tes sex.

PRIMA PARS INVENTIONIS.

Exordium, est principium orationis, quo animus auditoris aut iudicis constituitur uel apparatus ad audiendum. Ac primum, quo commodius exordiri possimus, quadruplex genus causse considerandum est.

Honestum, cum aut id defendimus quod ab omnibus defendendū uidetur, aut id pugnamus, quod ab omnibus oppugnari uidetur debere. Et quoties id agimus, licebit uti, uel non uti principio.

Turpe, cum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur turpis. Hic Insinuatione utendum.

Dubium, cū habet in se causā & honestatis & turpitudinis partē. Hic à benevolentia principium cōstituemus.

Humile, cum res contempta affertur. Hic faciemus attentos auditores.

EXORDIORVM DVO SVNT GENERA, Principium & Insinuatio.

Principium, quod Græce προοίμιον appellatur. Est, cum statim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id sumitur, ut auditores habere possimus attentos, dociles & beneuolos.

Attentos habebimus, si pollicebimur nos de rebus magnis, nouis, inusitatis, uerba facturos: aut de ijs, quæ ad Rempub. pertineant: & si rogabimus ut attente audiāt: & si numero exponemus res de quibus dicturi sumus.

Dociles habere poterimus, si summam causse breuiter ex

ter exponemus, & si attentos.

Beneuolos quatuor modis facere possumus.

A nostra persona, si nostrū officium sine arrogantia laudabimus, si in Remp. quales fuerimus referemus.

Ab aduersariorum, Si eos in odium, inuidiam, aut contempcionem adducemus.

Ab auditorum, Si res eorum fortiter, sapienter, mansuete, magnifice iudicatas proferemus.

A rebus ipsis, Si nostrā causam laudādo extollemus, & aduersariorū per contempcionem deprimemus.

Insinuatio, quæ ἐπιποδῶς dicitur, Est oratio cum quadam dissimulatione & circuitione obscure subiens animum auditoris. Hac utendum erit,

1. Cum turpem habemus causam, hoc est, cū ipsa res animum auditoris à nobis alienat. Hic exordiemur.

1. dicendo hominem non rem, rem non hominem spectari oportere.

2. Cum rem diu auxerimus, nihil simile à nobis factum ostendemus.

3. Ad nostram causam pedetentim accedemus, & similitudinem conferemus.

2. Cum animus auditoris persuasus esse uidetur ab ijs qui ante contradixerunt. Hic de eo quod aduersarij firmissimum sibi adiumentum putauerint, primū nos dicturos pollicebimur, aut ab aduersarij dicto exordiemur.

3. Cum defessus est eos audiendo qui ante dixerunt. Hic ab aliqua re quæ risum mouere possit, exordimur & promittimus, aliter ac parati fuimus non esse dicturos, nos non eodem modo ut ceteri soleant uerba facturos.

SECUNDA PARS INVENTIONIS.

Narratio, est rerum gestarum, aut perinde ut gestarum expositio. Et est triplex.

Vna est, cum exponimus rem gestam, et unumquodque trahimus ad utilitatem nostram uincendi causa, quod pertinet ad eas causas, de quibus iudicium futurum est, Altera, quæ intercurrit nonnunquam aut fidei, aut criminationis, aut transitionis, aut alicuius apparitionis uel laudationis causa.

Tertia, quæ à causa ciuili remota est. Eius rursus duo sunt genera.

Vnum in negotiorum expositione positum, cuius tres sunt partes.

Fabula, quæ neque ueras, neque uerisimiles continet res.

Historia, est res gesta ab ætatis nostræ memoria remota.

Argumentum, est res ficta, quæ tamē fieri potuit. Alterum in personis positum. Hoc debet habere sermonis festiuitatē, animorum dissimilitudinē, grauitatem, lenitatem, spem, metum, suspitionē, desiderium, dissimulationem.

Narratio

inde incipiemus unde necesse erit, et non ab extremo repetemus.
Summatim, non particulatim narra- binus, & non ad extremum prosequemur.
Transitionibus nullis utemur.
Non deerrabimus ab eo quod caeperimus exponere.
Exitus rerū ita exponemus, ut ante quoq; quæ facta sunt, sciri possint.

Narratio erit, breuis, si

Dilucida, si ut quicq; primū gestum erit, ita primū exponemus, & rerū ac temporū ordinē cōseruabimus.
Verisimilis, si ut mos, ut opinio, ut natura postulat, dicemus. Si spacia temporum, personarum dignitates, consiliorum rationes, locorū oportunitates constabunt. Ne refelli possit, aut temporis parum fuisse, aut causam nullam, aut locum idoneum non fuisse.

TERTIA PARS INVENTIONIS.

Diuisio causarum, in duas partes distributa est.

Primum enim perorata narratione, debemus aperire quid nobis conueniat cum aduersarijs, si utilia erunt ea quæ conuenient, & quid in controuersia relinquatur.

Deinde cū hoc fecerimus, distributione uti debemus.

Ea diuiditur in Enumerationem & Expositionem.

Enumerationem utemur, cum dicemus numero quod de rebus dicturi sumus. Eam plerunq; trium partiū numero contineri oportet.

Expositio ea est, cum res quibus de rebus dicturi sumus, breuiter exponimus & absolute.

QUARTA PARS INVENTIONIS.

Confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseueratione. Hanc consequi poterimus, si constitutionem cause cognouerimus. Constitutiones igitur tres sunt.

I. Constitutio cause coniecturalis, quoties de facto controversia est. Huius constitutionis ratio in sex partes distributa est.

1. Probabile, per quod probatur reo expedisse peccare, & à simili turpitudine hominem nunquam abfuisse. Id diuiditur in Causam & Vitam.

Causa, quæ induxit ad maleficium commodorum spe, aut incommodorum euitatione, ut cum

Num quod commodum maleficio acquisierit.

Num honorem, num pecuniam, num dominationem, num aliquam cupiditatem amoris, aut queritur, huiusmodi libidinis uoluerit explere.

Aut num quod incommodum uitarit, inimicitias, infamiam, dolorem &c.

Accusator in spe commodi, cupiditatē auget aduersarij, in euitatione incommodi, formidinem.

Hic Defensor autem negabit fuisse causam si poterit

poterit aut eam uehementer extenuabit.
Deinde iniquum esse dicet omnes, ad quos
aliquid emolumentum est.

Vitam, quæ ex antefactis spectatur, in quo

Accusator primum considerabit, num quando simile
quid fecerit, num quando uenerit in similem suspicionem,
et in eo debet esse occupatus, ut ad eam causam pecca-
ti, quam paulò ante exposuerit uita hominis possit accõ-
modari. Sin uehementer castus et integer existimabitur
aduersarius, dicet facta non famam spectari oportere, il-
lum ante occultasse flagitia.

Defensor primum uitam integram demonstrabit si
potuerit. Si non, confugiet ad imprudentiam, adolescen-
tiam, uim, stultitiam et c. Sin nihil eorum poterit, utatur
extrema defensione, et dicat se nõ de moribus eius apud
censores, sed de criminibus apud iudices dicere.

2. Collationem, qua accusator id quod aduersarium fe-
cisse criminatur, alij nemini nisi reo bonum fuisse demon-
strat, aut alium neminem perficere potuisse, aut eum ipsum
alijs rationibus aut nõ potuisse, aut nõ æque cõmode, aut
eum fugisse ratios ppter cupiditatẽ. Defensor e contrario.

3. Signum, per quod ostenditur idonea perficendi facul-
tas esse quæsitã. Id diuiditur in sex partes.

Locum, is queritur, celebrer an desertus? semper de-
sertus, an tum et c. Item sacer an prophanus? publi-
cus an priuatus fuerit.

Tempus, id ita queritur, qua parte animi, qua hora, noctu an interdiu, qua diei, & qua noctis hora factū esse dicatur, & cuiusmodi temporibus.

Spacium, satis ne longum fuerit ad eam rem transigendam, & sciret ne satis ad id perficiendum spacium futurum.

Occasionem, idonea ne satis fuerit ad eam rem adoriendam, an alia melior, quæ aut præterita sit, aut non expectata.

Spem perficiendi, ea spectabitur hoc modo, si quæ supradicta sunt signa cōcurrerint: si ex altera parte uires, pecunia, consiliū, scientia, apparitio ostendetur.

Spem celandi, Hæc queritur ex conscijs, arbitris, adiutoribus, liberis aut seruis, aut utrisq;.

4. Argumentum, per quod res coarguitur certioribus argumentis & magis firma suspitione. Id diuiditur in tria tempora.

Præteritum, in hoc oportet considerare, ubi fuerit, ubi uisus sit, qui cum uisus, num quid apparuit, num quem conuenerit, num quid dixerit.

Instans, in eo queritur, num uisus sit cum faciebat, nū qui strepitus, clamor, crepitus, exauditus, aut deniq; num quid aliquo sensu perceptum.

Consequens, num quid re transacta relictum sit, quod indicet aut factum esse maleficium, aut à quo factum sit.

1. Consecutionem, ea est cum queritur, quæ signa nocentis & innocentis consequi solcant.

Accusator dicet aduersarium cum ad eum uentum sit erubuisse, expalluisse, titubasse, inconstanter locutum esse, concidisse, pollicitum esse aliquid, quæ signa conscientia sunt. Si reus nihil horum fecerit, accusator dicet eum usq; adeò præmeditatum fuisse, ut fidentissime resistens responderet.

Hic } Defensor si pertinuerit magnitudine periculi non conscientia peccati comotum esse dicet. Si non pertinuerit, fretū innocentia negabit esse comotum.

2. Approbationem, qua utimur ad extremum confirmata suspitione. Ea habet,

Locos } Proprios, quibus nisi accusator nemo potest uti, & quibus nisi defensor nemo potest uti.
Communes, qui in alia causa ab reo, alia ab accusatore tractantur, ut à testibus cōtra testes, à questionibus contra questiones.

II. Constitutio causæ Legittima. Cū ex scripto aut ex scriptis aliqd cōtrouersia nascitur. Eius sex sunt partes. Scriptum & sententia. Ex his controuersia nascitur, cum uoluntas scriptoris uidetur cum scripto dissentire. Si igitur dicemus à scripto, his utemur locis secundum narrationem.

Primum scriptoris collaudatione.
2. Scripti recitatione.

3. Percunctatione, scirent ne aduersarij id scriptum fuisse in lege, aut testamento, aut stipulatione.
4. Collatione, quid scriptum sit, quid aduersarij se fecisse dicant, quid iudicem sequi conueniat, utrum id quod diligenter &c.
5. Ea sententia quæ ab aduersarijs sit excogitata, & scripto attributa, contemnetur & infirmabitur.
6. Queretur quid ei obfuerit, si id uoluisset adscribere, ut non potuerit perscribere.
7. A nobis sententia reperietur, & causa proferetur, quare id scriptor senserit, quod perscripserit, & dicitur scriptum dilucide, breuiter, commode, perfecte, certa cum ratione.
8. Exempla proferentur, quæ res cū ab aduersarijs sententia redderetur, & uoluntas afferretur, à scripto potius iudicate sint.
9. Ostendetur quàm periculosum sit à scripto recedere.

A sententijs sic dicemus.

Primum laudabimus scriptoris commoditatem atq; breuitatem, qui tantum scripserit, quantū necesse fuerit.

2. Dicemus calumniatoris esse officium, uerba & literas sequi, negligere uoluntatem.

3. Id quod scriptum sit, aut non posse fieri, aut non lege, non more &c. quæ omnia scriptorem uoluisse quam rectissime fieri nemo dubitet.

4. Contrariam sententiam dicemus aut nullam esse, aut stui

stultā, aut iniustā, aut nō posse fieri, aut nō constare &c.

5. Exemplorum à uoluntate & contra scriptum iudicatorum, enumeratione utemur.

6. Stipulationum & legum breuiter exceptarum, in quibus intelligitur scriptorum uoluntas & expositio.

Contrariæ Leges, Cum alia lex iubet aut permittit, alia uetat quippiam fieri. Hic uidendum est.

Primum, Num quæ abrogatio uel derogatio sit, & num ita dissentiant, ut altera iubeat, altera uetet, an ita ut una cogat, altera permittat.

2. Nostræ legis expositione, recitatione, collaudatione utemur.

3. Contrariæ legis enodabimus uoluntatem, & eam trahemus ad nostræ causæ commodum.

4. De Iuridiciali absoluta sumemus rationem iuris, & queremus partem iuris, utrū cū ea faciat.

Ambiguum, quando scriptum duas aut plures sententias significat, in hoc.

Primum, sit ne ambiguum querendum est.

Deinde, quo modo scriptū esset, si id quod aduersarij interpretantur, scripto fieri uolisset.

Tertio, id quod nos interpretemur & fieri posset & honeste, recte, lege &c. Quod aduersarij interpretantur e contrario.

Definitio, cum in controuersia est quo nomine factum appelletur. Cum igitur hac utemur.

I N D E X

Primum, uocabuli sententia breuiter & ad utilitatem accommodata causse describetur.

Deinde, factum nostrum cum uerbi descriptione contingetur.

Tertio, contrarie descriptionis ratio refelletur, si falsa erit, aut turpis, aut inutilis, aut iniuriosa.

TRANSLATIO, cum aut tempus differendum, aut accusatorem mutandum, aut iudices mutandos reus dicet. in hoc queritur,

Primum, Num aliquis eius rei actionem, petitionem aut executionem habeat, quem non oporteat.

Deinde, Num alio modo, tempore, loco, num alia lege, num alio querente aut agente.

RACIOCINATIO, cum res sine propria lege uenit in iudicium, quae ab alijs legibus similitudinem quamdam aucupetur, queritur in hac,

Primum, Ecquid in rebus maioribus, aut minoribus, aut similibus similiter scriptum, aut iudicatum sit.

2. Vtrum ea res similis sit ei rei, de qua queritur, an dissimilis?

3. Vtrum consulto de ea re scriptum non sit, quod uoluerit cauere, an quod satis cautum putaret, propter ceterorum scriptorum similitudinem.

III. CONSTITVTIO causse iudicialis ea est, cum factum conuenit, sed iure an iniuria factum sit queritur. ius partes duae.

Vna Absoluta, Cum idipsum quod factū est, ut aliud nihil fortis assumatur recte factum esse dicemus. De hac, caussa posita dicere poterimus, si ex quibus partibus ius constet cognouerimus. Constat autem ius ex his partibus.

Natura, ius est, quod cogitationis, aut pietatis causa obseruatur, quo iure parentes à liberis, & à parentibus liberi coluntur.

Lege, ius est, id quod populi iussu sancitū est, quod genus, ut in ius eas cum uoceris.

Consuetudine, ius est id, quod sine lege, æque ac si legitimum sit, usitatum est, quod genus, id quod argentario obtuleris &c.

Iudicato, de quo sententia lata, aut decretum interpositum. Ea sæpe diuersa sunt, ut aliud alij iudicij, aut prætori, aut consuli placitum sit.

Ex æquo & bono, ius constat, quod ad ueritatem & utilitatem communem uidetur pertinere, quod genus, ut maior annis lx. cognitorem det.

Ex pacto, ius est, si quid inter se pepigerint, si quid inter quos conuenit.

Altera assumptiua, cū per se defensio infirma est, sed sumpta extraria re probatur. Eius partes sunt 4.

Concessio, Remotio, Translatio, Comparatio.

CONCESSIO, cum reus postulat sibi ignosci. Ea diuiditur in Purgationem, & Deprecationem.

Purgationem, quæ est cū consulto se negat reus fecisse. Ea diuiditur in necessitudinē, in qua cōsiderandū.

1. Num per culpam uentum sit in eam necessitudinem, num culpam ueniendi necessitudo fecerit.

2. Ec quo modo uis illa uitari potuerit ac leuari.

3. Expertus ne sit qui in hanc, causam confert, quid contra facere, aut excogitari possit.

4. Num quæ suspitiones ex cōiecturali trahi possint, quæ significant id consulto factum esse.

5. Si maxime necessitudo quæpiam fuerit, conueniat ne eam idoneam satis causam putari.

In Fortunam, Hic eadem omnia uidentur consideranda, quæ de necessitudine præscripta sunt.

In Imprudentiam, queretur hic,

1. Vtrum potuerit scire, an non potuerit?

2. Vtrum data sit opera ut sciretur, an non?

3. Vtrum casu nescierit, an culpa. Nam qui propter uinū, aut amorē, aut iracundiā &c.

4. Coniecturali constitutione queretur, utrum scierit, an ignorauerit, & satis ne &c.

Deprecationem, quæ est, cum & peccasse, & consulto fecisse confitetur, & tamen postulat ut sui misereantur. Hoc in iudicio non serè potest usu uenire, nisi quando pro eo dicimus, cuius multa recte facta esse constat.

Remotio criminis, Cum à nobis non crimen, sed culpam ipsam

ipsam amouemus, & peccati causam conferimus uel in
Hominem, Hic quærendum.

1. Potuerit ne tantum, quantum reus demonstra-
bit, is in quem causa conferetur.

2. Si maxime ita sit, num eare concedi reo conue-
niat, quod alieno inductu fecerit.

3. In coniecturalem trahetur controuersiam, &
quæretur, num consulto factum sit.

Rem quampiam. Hic eadem ferè & omnia quæ de ne-
cessitudine præcepimus, consideranda sunt.

Translatio, Cum fecisse nos non negamus, sed aliorum pec-
catis coactos esse dicimus. In hac quærendum est,

Primum, uere ne in alium crimen transferatur.

2. An æque magnum sit illud peccatum, quod in alium
transferatur, atq; quod reus suscepisse dicatur.

3. Oportuerit ne in ea re peccare, in qua alius ante
peccarit.

4. Oportuerit ne ante iudicium fieri.

5. Cum factum non sit iudicium de illo crimine, quod
in alium transferatur, oporteat ne de ea re iudicium
fieri, quæ res in iudicium non uenit.

Comparatio, cum dicimus necesse fuisse alterum facere,
et id quod fecerimus satis fuisse facere. Hic queri conuenit.

1. Vtrum fuerit utilius ex contentione, hoc est, utrum
facilius, uenustius, conducibilius.

2. Ipsum oportuerit ne iudicare, utrum fuerit utilius,

an aliorum fuerit utilius statuendi potestas.

3. Interponetur ab accusatore suspitio, quare putes-
tur dolo malo factum.

4. Potuerit ne uitari ne in illum locum ueniretur.

Verum hoc loco meminere lector, constitutione reper-
ta, statim quærendam rationem defensoris, & deinde
firmamentum accusatoris, ex quibus coniunctis questio
iudicij nascatur oportet, quam nos iudicationem, Græci
νεῖνός μὲν οὖν appellant.

Quoniam quibus argumentationibus in uno quoq;
genere causæ iudicialis uti conueniat, in figuram supe-
riorem coniectum est: nunc sequi uidetur quæadmodum
ipse argumentationes ornate & absolute tractentur. Ab-
solutissima igitur et perfectissima est argumentatio, cuius
quinq; sunt partes.

Propositio est oratio, per quam ostendimus summa-
tim quid sit, quod probare uolumus.

Ratio est, quæ demonstrat uerum esse quod intendi-
mus breui subiectione.

Rationis confirmatio, Est ea, quæ plurimis argumētis
corroborat breuiter expositam argumentationem.

Exornatio, est qua utimur rei honestandæ & collo-
pletandæ causæ confirmata argumentatione,

Complexio, est quæ concludit, breuiter colligens par-
tes argumentationis.

DVO sunt genera uitiosarum argumentationum

Vnum

Vnum quod ab aduersario reprehendi potest, id quod pertinet ad causam.

Alterum quod tametsi nugatorium sit, tamen non indiget reprehensione. Horum omnium exempla non ut imitareris, sed ut notata minore negotio deuitares, oppidò quã libens ad scripsissem, si per chartæ angustiam licuisset. Propterea quod earum cognitio duplicem adferat utilitatem. Nam & uitare uitium in argumentatione admonet, & ab alijs non uitatum comode reprehendere docet. Ex ipso igitur Cicerone eas petas licebit.

Q V I N T A P A R S I N V E N T I O N I S.

CONFUTATIO, est contrarior locorũ dissolutio. Et quia ex eisdem sumitur locis, quibus confirmatio, quemadmodum ad causas deliberatiuas & demonstratiuas inuentionem rerum accommodari conueniat, hic in tabulam conferamus.

GENVS deliberatiuum. Deliberationum due sunt diuisiones.

Prima, Deliberationes. } Partim sunt huiusmodi, ut queratur, utrum potius faciendum sit
} Partim, ut quid nam potissimum faciendum sit.

Secunda, Deliberationes. } Partim propter se sunt consultanda.
 } Partim propter aliquam extraneam causam.
 } Partim & propter se sunt deliberanda, sed magis propter extraneam causam ueniunt in consultationem.

Omnes rationes eorum qui sententias dicunt, finem si bi conuenit proponere utilitatis. Cuius in ciuili consultatione duæ sunt partes, Vna Tuta, altera Honestata, quæ conficit instantis aut consequentis periculi uitationem qualibet ratione. Hæc distribuitur in Vim & Dolum.

In Vim,

Que discernitur per } Exercitus, classes,
 } Arma, tormenta.
 } Reuocationes hominum,
 } & alias res huiusmodi.

In Dolum,

Qui consumitur in } Pecuniam, pollicitationes, dissimulationes, maturaciones, Mentiones, & ceteras res.

Honestata, Ea diuiditur in Rectum & Laudabile.
 Rectum

Rectum, quod cum uirtute & officio fit. Eius partes.

- Quatuor. { Prudentia, est calliditas quædam, quæ potest delectum habere bonorum & malorum.
- { Iustitia, est æquitas ius unicuique tribuens pro dignitate cuiusque.
- { Fortitudo est rerum magnarum appetitio, & rerum humilium contemptus.
- { Modestia est in animo, continens moderationem cupiditatum.

Laudabile, quod conficit honestam & præsentem & consequentem commemorationem.

Genus Demonstratiuum diuiditur in laudem & uituperationem, quæ possunt esse Externarum rerum, Corporis & Animi.

- { Externarum rerum, ut sunt ea, quæ casu aut fortuna, secunda, aut a uersa accidere possunt, ut Genus, Educatio, Diuitiæ, Potestates, Gloriæ, Ciuitates, Amicitie, & quæ huiusmodi, & quæ his contraria.
- { Corporis, ut sunt ea, quæ natura attribuit corpori commoda, uel incommoda, ut Velocitas, Vires, Valetudo, Dignitas, & quæ contraria sunt.
- { Animi, ut sunt ea, quæ consilio & cogitatione nostra consistunt.

Vt { Prudentia.
Fortitudo.
Iustitia.
Modestia.
& quæ contraria.

SEXTA PARS INVENTIONIS.

CONCLUSIO, quæ græce ἐπίλογος dicitur, est artificiosus terminus orationis. Et est tripartita. Nam constat,

I. Enumeratione, per quam colligimus & cōmouemus, quibus de rebus uerba fecerimus breuiter, ut re nouetur, non redintegretur oratio & ordine, ut quicquid erit dictum referamus. In hac curandum est,

Primo, ne ab exordio, aut à narratione repetatur orationis dinumeratio. Ficta enim & dedita opera comparata oratio uidebitur esse artificij significationis, ingenijq; uenditandi, & memoriæ ostentandæ causa. Quapropter initium in Enumeratione à diuisione sumendum. Deinde ordine breuiter exponendæ sunt res, quæ tractatæ erūt in confirmatione & confutatione.

II. Amplificatione, quæ per locum communem institutionis auditorum causa sumitur. Loci communes, ex decem præceptis cōmodis, sumuntur, ad augendam criminis causa.

Primus locus sumitur ab autoritate, cum commemoramus

moramus quantæ curæ ea res fuerit, dijs immortalibus, maioribus nostris.

Secundus. Cum consideramus illa de quibus criminamur, ad quos pertinent, utrum ad omnes, an ad superiores, ad pares, an ad inferiores.

Tertius, Quo percunctamur quid sit euenturum, si omnibus idem concedatur, & ea re neglecta, ostendimus quid incommodorum consequatur.

Quartus, quo demonstratur, si huic sit remissum, multos alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc expectatio iudicij remoratur.

Quintus, Cum ostendimus, si semel aliter iudicatum sit nullam rem fore, quæ incommodo mederi, aut perperam factum corrigere possit.

Sextus, cum ostendimus ex consulto factum, & dicimus uoluntario facinori nullam excusationem, improbitatis iustam deprecationem paratam.

Septimus, cum ostendimus tetrum facinus, crudele, nefarium, tyrannicum esse, quod genus iniuriæ mulierum.

Octauus, Quo ostendimus non uulgare, sed singulare esse maleficium, spurcum, nefarium, & inusitatum, quo maturius uindicandum sit.

Nonus, Cum dicimus per comparationem, maius esse maleficium stuprare ingenuam, quam sacrum lædere: quod alterum propter ægestatem, alterum propter intemperantem superbiam fiat.

Decimus

Decimus, Quoties omnia quæ in negotio gerendo acta sunt, quæq; rem consequi soleant, exponimus acriter & criminose & diligenter, ut agires & geri negotium uideatur.

III. Commiseratione, Eam breuem esse oportet. Nihil enim lachryma citius arefcit. Misericordia igitur commouebitur auditoribus.

1. Si uariam fortunarum commutationem dicemus, si ostendemus in quibus commodis fuimus, & quibus incommodis simus comparatione.
2. Si quæ nobis futura sunt, nisi causam obtinebimus, enumerabimus & ostendemus.
3. Si supplicabimus & nos sub eorū, quorum misericordiam captabimus, potestatem subijciemus.
4. Si quid nostris parentibus, liberis, cæteris necessarijs casurum sit propter nostras calamitates aperimus, & simul ostendemus illorum nos sollicitudine, & miseria, non nostris incommodis dolere.
5. Si de clementia, humanitate, misericordia nostrâ, quæ in alios usi sumus aperiemus.
6. Si nos semper aut diu in malis fuisse ostendemus.
7. Si nostrum fatium aut fortunam conqueremur.
8. Si animum nostrum fortem, patientem incommodorum ostendemus futurum.

FINIS.

DRAGMATA

LOCORVM TAM RHETORICO=

rum, quàm Dialecticorum unà

cum exemplis, ex opti=

mis quibusq; Auto

ribus deprom

ptis.

Exempla status $\left\{ \begin{array}{l} \text{Coniecturalis.} \\ \text{Finitivi.} \\ \text{Qualitatis.} \end{array} \right.$

AVTORE CHRISTOPHORO

Hegendorphino.

DE LOCIS

DIALECTICIS ET RHE-
toricis?

Locus est argumenti sedes, autore Cic. in Topicis.
Argumentum uerò est, quod rei dubiæ facit fidem.

LOCI PERSONARVM.

Genus, Cicero in oratione pro Sestio, parente P. Sestius est natus, et sapiēte & sancto & seuero. Chremes in Heaut. apud Teren. Id quod est consimilis moribus, conuincēs facile ex te natum. Ver. in 2. Aeneidos,

At non ille satum, quo te mentiris, Achilles

Talis in hoste fuit &c.

Natio. Ciceronis. Philipp. Iudices legit. Græcos. O consensus iudicum præclarum. Idem in Ora. pro L. Sylla, Licet ipsi nos amemus, tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos superamus.

Patria. Plin. lib. Epistolarum 3. epistola que incipit, Petis &c. Patria est ei Brixia ex illa nostra Italia &c. Sic Ioannis primo, A Nazaret potest aliquid boni esse?

Ætas. Sic apud Teren. Amauit, dum ætas tulit. Item, Quæ sit eius ætas, uides. Cic. in ora. pro Rabirio, Adfert aliquem deprecationem ætas, qua tum fuit.

Sexus. Chremes apud Comicū, Oh pergin' mulier esse?
Educatio, et disciplina. Thais in Enucho Teren. Educta,
ita uti

ita uti te illa q̄; dignum est. Cicero in oratione, post reditum ad Senatum habita, Habet autem magistros nō ex ineptis & c.

Habitus corporis. Cicero in oratiōe pro Roscio. Nonne ipsum caput & supercilia penitus abrasa ole re maliciam, & clamitare calliditate uidentur. Idem in oratione, qua Senatui gratias agit, post reditum, Processit madenti coma, composito capillitio, grauius oculis, fluentibus buccis & c.

Fortuna. Nec enim idem credibile est in diuite ac paupere, propinquis, clientibus abundante, & his omnibus destituto. Thais apud Terent. in Eunuchō, Imō hęc cogitato, qui cum res tibi est, peregrinus est, minus potens quam tu, minus notus, amicorum hic habens minus.

Conditio, in qua distantia est, clarus an obscurus, Magistratus an ciuis, pater an filius, ciuis an peregrinus, seruus an liber. Terent. in Phormione. Seruum hominem leges orare non sinunt. In Eunuch. An paululum est uirginem uitare ciuem?

Animi natura. Etenim auaritia, ira, iracundia, misericordia, crudelitas, seueritas, afferunt frequenter fidem, & detrahunt. Cicero in oratione de responsis Auruspicum, Non feci iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu consideratum.

Victus, nam frugi an sordidus sit queritur. Cic.

pro Roscio, Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento, ad huius innocentiam esse poterat, in uictu arido, in hac horrida inculcãq; uita maleficia gigni non solere. Simo apud Teren. in Andri. Primum hæc pudice uitam, parce ac duriter agebat.

Studia Cic. li. Epist. 13. Iam pridem in eo genere studij, literarumq; uersatur, satis facere immortalitati cupit &c.

LOCI RERVM.

Finitio, quæ est cuiusq; rei breuiter & absolute conplectens oratio. Hæc cum re definita conuertatur oportet, ut si animal rationale est, igitur homo est, si homo, igitur animal rationale. Tumultus est perturbatio tanta, ut maior timor oriatur, Cic. in. s. Phi.

LOCI DIALECTICI.

Ab Etymologia, id est, nominis interpretatione. Cic. in Verrina actione, Sed repete ex homine, tanquam aliquo Circeæ poculo, factus est Verres. Cicero in u. Philip. Lysidicum ipsum in græco uerbo, qui omnia iura dissoluit. Idem in primo Offi. Credamus, quia si at quod dictum est appellatam fide m.

A finitione, quæ essentiam rei explicat, ut animal rationale est, igitur homo, adfectus bonus est, igitur uirtus.

A finitione causas notante, exortus solis est, dies igitur est. Item lex est quod populus Romanus senatorio Magistratu

Magistratu interrogate, ueluti consule, constituebat.

A finitione ex accidentibus, ut Psitacus est auis uiridis, rostro adunco, torque insigni in senecta, quæ ab tero pede cibum tenens uescitur.

A genere, quod ad probandam speciem minimum ualet plurimum ad reuellendum. Vt non sequitur bellum, est ergo tumultus. Ci. in s. Philip. potest enim bellum esse sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest.

A specie ad genus, ut iustitia est, igitur uirtus est, tumultus est igitur bellum est.

A differentia, qua genus diducitur in species, à differentia, æqualiter infertur & remouetur species, quæ constituit. Genus autem cõprobatur, non improbatur: nam si sentit, est animal, si ratione caret, homo non est. Ratione caret, igitur & animal est. Nam si ratione caret, non statim animal non erit. Cice. 13. Philip. Sed quoniam ab hoc ordine, non fortitudo solum, ueruetiam sapientia postulatur, quanquam uideantur hæc posse seiungi, seiungamus tamen. Fortitudo dmicare iubet, iustum odium incendit, uocat ad periculum. Quid sapientia s. cautiõribus uirtutis consilij, in posterum prouidet.

A proprio. Si tyrannicide proprium est tyrannum occidere, hic tyrannum occidit, igitur premio donandus.

A Voto inferuntur partes, non remouentur, ut

Si tota Respub. consilio gubernanda est, ergo & domus, & unusquisq; ciuium. Aliquando si partes uniuersae colliguntur, totum inferunt: si uniuersae colliguntur, totum auferunt, ut parietes sunt & tectum, igitur domus est.

A caussa efficiente, id est, aut persona, aut re efficiente aliquid: ut, Si sapientia uirum bonum facit, ipsa bona est: et, Si uoluptas infamiã gignit, igitur fugienda.

A materia, qua sublata, effectus necessario auferatur: ut, Lignum nullum habuit, nec naues igitur potuit fabricare.

A forma, id est, ipsius materie specie.

Vergilius.

Quoniam tibi pocula ponam

Fagina, cœlatum diuinum opus Alcimedontis.

Lenta quibus torno facili superaddita uitis

Diffusos hædera uestit pallente corymbus

In medio, duo signa Conon, & quis fuit alter &c.

A fine. Felicitas est expetenda, igitur & uirtus. Non malum est uiuere, igitur nec comedere. Bona est pax, igitur & bellum utile.

Ab usibus. Tueri uitam licet, igitur & gladium ferre. Veterem Theologiam scire pulchrum, ergo et Poëtas didicisse, pulchrum erit.

A pugnantibus. Virtus est, igitur malitia non est.

A priuatiue oppositis: ut, Cæcus est, nunquam igitur uidebit.

A contra

A contrarie oppositis, Si amandus qui bene mere-
tur, odio prosequendus, qui male. Si fides iustificat,
opera iustificare qui possunt.

A relative oppositis. Si fateris à me tibi creditam
pecuniam, ergo debes.

A cōtradictorij. Petrus scribit, Petrus nō scribit.

A coniugatis (Coniugata nomen acceperūt, quod Coniugata
uerba uocis similitudine, sub unum quasi iugum sunt
deuincta) apud Terentium in Heaut. Homo sum, humani
nihil à me alienum puto.

A Disparatis (Disparata sunt, quæ genere distant, Disparata
uel sub eodem posita, diuersis uel proprijs effertur)
ut si homo est, igitur non est asinus. Tu cum decem
pondo argenti posueris, qua fronte auri tantundem
rependis.

A casibus (nam Aristoteles locum illum à coniu-
gatis separat) ut si ingratitude turpis est, igitur tur-
piter facis, qui benemerito gratiam non rependis.

A diuisione, quæ fit aut per negationem, aut par-
titionem. Per negationem hoc modo: Aut utile est bel-
lum indicare aut non. Sed non est utile bellum inferre,
igitur quiescere utile est. Per partitionem, totus mon-
strum est, oculi, pedes, manus, labra, monstrum præ-
se ferunt, igitur &c.

Ab adiunctis, sic Cicero docet Catilinam malum ali-
quod publicum meditari, quoniam angustia rei fami-

liaris prematur. Colligit Hasdrubal apud Varū fluvium, actas esse copias Romanorum, quoniam strigiosiores equos, coloratiora corpora uidet. Item si poeta est, igitur lasciuus.

Ab antecedētibus, ut Clodium, ait Cicero dixisse, Milonem triduo periturum. Item Clodium secum habuisse comites,

A consequentibus. Sic aliquem admississe cedere probabimus, quod fugam, uel latebras, uel arma circumspexerit.

A iudicio uel auctoritate. Cic. pro Gn. Plan. Etenim Marci Catonis illud quod in principio scripsit originum suarum, semper magnificum & præclarum putauit, clarorum uirorum atque magnorum, non minus quam negocij rationem extare oportere.

LOCI RHETORICI.

A simili. Cicero in .s. Philip. In corpore si quidem iusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uiri ac secari patimur membrorum aliquod potius, quam totum corpus intereat. Sic in Repub. corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur,

A maiori. Parenti non obtemperat & audiet alienum. Qui fallere insueuerit patrem, tanto magis audebit ceteros, apud Comicum.

A minori, si scirem cadere licet, ergo & latronem. Hic parue consuetudinis causa, mortem huius tam fere

fert familiariter, quid mihi faciet patri? In Andria.

Ex pari, si lex parricidam damnat, ergo & matricidam, si patri in filium ius est, igitur & in filiam.

Ab exemplo { Simile
Contrarium } Est.
                  { Maius
                  Minus }

Simile, Iure occisus Saturnius, quoniam & Gracchus. Vide Ciceronem pro Milone.

Contrarium, Brutus filios prodicionem molientes occidit, Manlius uirtutem filij morte multauit. Marcellus ornamenta Syracusis restituit, Verres eadem socijs abstulit.

Maius. Si propter matrimonium uiolatum, Troia funditus excisa est, qui fieri adultero par est?

Minus. Tibicines cum ex urbe recessissent, publice sunt reuocati. Ciuitatis primores qui bene de Reipub. meriti sunt, ab exilio non reuocandi sunt? Cicepro P. Sestio. Ergo hominis desperati & proditoris Reip. casum lugebunt fortasse, qui uolent, Cuius florentissimi & optime de Reipub. meriti, periculum lugere senatui non licebit?

A loco. Cicero in. 5. Philip. Illud uerò deterrimè auditu, non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos, è templo carcerem fieri?

A tempore. Nūc hæc dies, aliam uitā, alios mores postulat.

508 DE LOCIS DIALECTICIS.

Exempla statuum.

Quid Status.

Est summaria sententia de qua litigatur.

Quot Status.

Tres, Coniecturalis, Finitiuus, Qualitatis.

Coniecturalis cur?

Quia coniecturis quibusdam nititur.

Ratio status Coniecturalis.

Loci accusatoris sunt.

Personae qualitas

Voluntas,
cuius duo,

Causa inducens
ad suscipiendum
facinus, cuius
quoq; loci duo,

Impulsio, est adfectus
animi, ira &c.

Ratiocinatio, que
à spe commodorum
ducitur.

Comprobatio, cum docemus ad solum reum pertinuisse commoda.

Potestas, que circumstantijs constat, loco, tempore, uiribus, & signis.

Exemplum est in oratione Ciceronis pro Milone, quod nisi bene longum esset, adscripsissem.

Exemp

Exemplum status Coniecturalis.

Conquestus est apud me, iudices, Phania uicinus
 meus, sibi die ab hinc tertio, dum in templo sa-
 cris adest, domi ducentos aureos ex arca surreptos,
 consuluitq; me, an ne ego, qui tantum facinus facere
 ausus sit, suspicer. Ego, quamuis non soleo suspitioni-
 bus homines infames reddere, tamen cum ille adeò im-
 potenter ducentorum aureorum iacturam ferret, nõ
 potui non meas suspitiones in illius sinum effundere,
 quæ cum homini mire probabiles uiderentur, instat,
 urget, imperat, ut eas apud uos iudices rememorare,
 si quid, iudices, hac in re à me peccatur, non tam meæ
 importunitati, quàm improbis amici precibus, impu-
 tate. Ad hoc, si suspitiones meæ quas amicus ille dolo-
 re fortasse amisse pecuniæ magis, quàm iudicio pro-
 bavit, non consentaneæ uidebuntur, quæ uestra est fa-
 cilitas, utriq; nostrum ignoscite, illi, quod dolore ui-
 ctus, coniecturas euanidas apud uos me exponere co-
 egerit. Mihi uerò, quod amico tã improbe à me istud
 qualecunq; est officium postulanti, negare non potue-
 rim. Sed iam in rem presentem ueniamus, habitat in Proposi-
 uico sceleris quidã, nomine Verres, qui mihi, ni pror- tio coiect.
 sus coniectura fallor, illam, quanta quanta est, pecu-
 niam surripuisse uidetur: nam ab ineunte etate incre-
 dibili furandi studio fuit, et se hac una arte, homo cõ A qualita-
 tionis malignæ, aluit. Et ut propius ad rem acce- te psonæ.

- dam. In ipsis ferijs Apostolorum Petri & Pauli, mihi è templo rectà domum redeunt, in Platea Petri, Verres ille sit obuiam, qui, ubi me uidet, illico rubescit, uultum demittit, haud dubie lubenter per aliam uiam de flexurus, si per pudorem ausus fuisset. Cum ad hominem propius accedo, illum saluto, quò eat, quid rerù portet (nam erat suffarcinatus) percontor, ille, nescio quid submurmurans, à me abiit. Cum domum aduenio: rumor ad me as accedit aures, uicinum nostrum Phanium, ducentos aureos ex arca perdidisse, ubi ego illico mecum. Atat, Verres ille, si quispiam alius, illos aureos sublegit. Concurrunt cōiecturæ multæ, Initio, quòd Phania, dum sacris adest, nemine domi relicto, reperta domo reclusa, nisi quòd pessulū, suo loco motum uiderat, aureos illos subtractos fatetur: deinde quò uix ullus in tota urbe sit, quò in Phaniæ domo crebrior fuerit: quò uix ullus hic degeat, cui Phania crebrius suas opes ostentârüt, adeò etiam, ut Phanium crebro mone re uoluerim, ne uulturi famelico prædam alicui ostentaret, sed repressi me, ne sibi Verrem omnium horarum, ut crebro dictabat, hominem inuidere uiderer. Postremo, quoniam Verres ille, quouis Iro Homericopæ superior, breui nescio quo modo, Crassi opes ostentare cœpit, è pannoso bene uestitus prodijt, ille, qui olim olera & pisciculos minutos emebat sibi in prandum, in cœnam, is nunc optima quæque obsonia, optimos
- A signis.**
- Coniectura.**
- A consuetudine.**
- A fortuna**

optimos quosq; pisces penè dixerim, Murenas, accipenserem emit, ille qui olim omnium mensarum assecla erat, is iam alios ad prandium, ad coenam inuitat. Unde hanc subito metamorphosim, homini accidisse putatis, sapientibus iudicibus sat dictum est. Accedit huc, quòd cum antehac ad molestiam usq; cum Phania fuerit, interim dum ducenti aurei desiderantur, ne se mel quidem adfiat. Quid multa? cum nuper cum Phania pranderet, homo uini plenus, euomit sibi ciuem quendam, ut oppido quàm opulentum, ita per familiarum rem cognitum esse, cum hoc se breui diuidere uelle: nam iniquum esse, huic tam multa superesse, sibi uerò tam multa deesse. Hic uerò, uos appello iudices, an nò ille Phania sit, quo cum Verres ex æquo diuidere uoluerit? Quid moror? si uerum est, quod uulgo dici solet, Malus coruus, malum ouum, non dubito quin ille autor furti sit, cum tam auum quàm proauum, patrè quàm matrem, in eodem ludo doctos ad furtum habuerit. Hæ sunt coniecturæ, iudices prudentissimi, quæ faciunt, ut Verrem, Phaniæ meo uicino suos aures sublegisse suspicer, quæ si aliquid momenti habent, oro, quæ est uestra iustitia, ut in illo exemplū edatis, ne nostra bona, sui similibus lupis, prædæ sint. Dixi.

STATVS Finitiuus est, quum de rei alicuius finitione certatur. Porro tractatur locis dialecticis, à genere, differentia ductis.

Arara cō-
suetudine.

Exempla. Cicero in nona Philippica.

At in quo fuit controuersia? belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant, tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, sed etiam uerborum. Potest enim esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest. Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus, tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus, praeterca nullum tumultum nominabant. Grauius autem esse tumultum quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent: ita fit, quem admodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. Etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum si belli non sit, pacis esse, quo quid absurdius dici aut existimari potest? Sed nimis multa de uerbo etc.

Exemplum alterum.

Aliquis sustulit è sacro pecuniam priuatam, queritur, an sacrilegium admissum sit.

Non possum satis mirari, iudices, homines nescio quos stupidos, Myconium Callidemidem sacrilegij reum peragere, quod nuper, nescio quibus sacris impulsus, pecuniam priuatam è loco sacro surripuerit. Et ne multis, in re nulli non exposita arguter si uerbum

bum ipsum sequi uolumus, intelligamus necesse est, eū
 sacrilegium commississe, qui rem sacram è loco sacro
 surripuerit. Audite obsecro audite sacrilegium fur-
 tum quidem est, sed non qualecunq;, cuius rei igitur?
 rei sacra. Cum uerò Myconius ille pecuniam priua-
 tam subtraxerit, iniurium ist illum sacrilegij condem-
 nari. An non uerò iniurium est eum adulterij ac-
 cusare, qui cum sua ipsius uxore concumbat? An
 ne iniurium e, peculatus crimen obijcere, qui non era-
 rium Reipub. compilauit, sed qui alicui arcam numa-
 riam exenterauit? An non igitur & iniuria maxima
 est, eum ut sacrilegum, igni destinari? qui in loco qui-
 dem sacro furtum commisit, sed nihil sacri abstulit.
 Veteres sanè, huiusmodi fures appellarunt, sed sacri
 legos non unquam. Quid igitur accusatores, ommissa
 uerbi propria significatione, non habito ueterum Iu-
 ris consultorum respectu, Myconium illum ut sacrile-
 gum traducunt? accusant? Vos Iudices, qui non igno-
 ratis quemlibet pro sui delicti genere poenam dare
 debere, quaeso, ne istis accusatoribus uocum, quibus
 toties legum latores utuntur ignaris, patefaciatis au-
 res, reum istum furem esse negare non possum, sed sa-
 crilegū esse, fretus uocis proprietate, fretus legis lato-
 rū uetustissimorū autoritate, inficiari merito possum.

STATVS QUALITATIS.

In hoc iure an iniuria factum sit, quaeritur.

Cuius Loci sunt.

Natura, lex, consuetudo, æquum & bonum, iudicatum & pactum.

Exempla.

Exemplū oratio Ciceronis pro Milone suppeditat quod subiecissim, nisi me prolixitas deterruisset.

Exemplum meum.

A natura. Chremetem à Polyphemo occisum esse, inficias ire non possum, sed iure ab illo occisum, nisi probatum est, ut sibi quisq; melius malit, quam alteri. Iam uerò cum Chremes Polyphemum nil tale suspicantē in foro, ferro prior opprimeret. Polyphemus quoq; ad arma uenit, & Chremes nullum ferendi, nec modum nec finem faceret, uelletq; aut uincere aut uinci, Polyphemus se quam illum incolumem uult, &

A lege. Chremetem obtruncat. Accedit huc lex illa, nullis non Iurisconsultorum libris prodita, uim iure repellere licet. Polyphemus cum ut uim repulerit, cur obsecro illum ad supplicium rapere uultis? Quid? quod longo iam tempore, in hac urbe toleratum est, ut si quis ciuium uim à suo corpore depelleret, illi impune esset. Exemplis agerem, nisi compertius esset, quam ut probato opus sit. Et, ut quod sentio dicam uidetur mihi non parum è Repub. uestra esse, quod non temerè in illos animaduertitis, qui uim ui propulsant.

Ecquis

Ecquis alioqui uel in urbe tutus ageret? Ecquis tuto
 iter faceret. Iesu bone quanta ad grassandum
 fenestra Sicarijs illis aperiretur. De-
 nique memoria repeto, & ma-
 iores uestros, & uos se-
 penumero T lite
 ram illis pro
 nunciassē,
 qui ui
 coacti, necem patrauerant

FINIS.

ARGENTORATI EXCVDEBAT
 IOANNES ALBERTVS.

A 131894
ocn 902189427

